İMTİHANLAR KUŞAĞI

KIRIK TESTİ

18

M. FETHULLAH GÜLEN

İMTİHANLAR KUŞAĞI

KIRIK TESTİ - 18

M. Fethullah Gülen

İMTİHANLAR KUŞAĞI

KIRIK TESTİ – 18

Süreyya Yayınları
-

https://sureyyakitap.com

Takdim Yerine

Kırık Testi, elinizdeki 18. kitabıyla içindeki hikmet ve irfanı sızdırmaya devam ediyor. Bu sızıntılar, yukarıdan aşağıya inip toplumda karşılık buldukça çağlayana dönüşüyor. Geldiği kaynağın sıcaklığını, samimiyetini, huzurunu iştiyakla bekleyen gönüllere akıtarak, oralarda yeni yeni huzur esintileri meydana getiriyor.

Kırık Testi serisi, okuyucularını bir marifet yolculuğuna çıkarıyor. Yüksek perdeden tasavvuf literatürüyle, anlaşılmaz ağdalı ifadelerle ve muğlak felsefî yaklaşımlarla değil, sade fakat derin, kolay ve herkesin ifade edebileceği enginlikte, yüce hakikatleri herkesin anlayacağı dille anlatan sohbet tadında bir marifet yolculuğu..

Elinizdeki eser, çok renkli bir yolculuğa çıkarıyor bizi: En başta başkalaşma hastalığına karşı sergilenecek tavıra işaret edildikten sonra, Allah yolunda yapılan hizmetlerin sonucunu Allah'a havale etme prensibi üzerinden bir tevhid vurgusu yapılıyor.

Devamında, yapılan zulümler karşısında müspet davranışın nasıl yapılacağıyla alâkalı, hizmet felsefesi diyebileceğimiz yaklaşımlar ortaya konuyor. Şeytanın oyunlarına dikkat çekiliyor, insandaki en büyük hastalıklardan biri olan suizanın fert ve toplum açısından tahribatı nazara veriliyor, fikirleri ve toplumları ortak zeminde buluşturmanın adı olan sulhe temas ediliyor ve onun aileden devletlerarası münasebetlere kadar oynadığı rol ortaya konuyor.

Marifet yolculuğunun devam eden bölümlerinde önemli bir konuya işaret ediliyor: Teorik nazariyeler üretmek ve öğretmekten ziyade pratik hayatta insanların işine yarayacak ve aynı zamanda ihtiyaç da olan temel prensipleri anlatmak. Daha açık ifadeyle, imanî hakikatlerden ibadet ve alışverişe oradan da devletlerarası münasebetlere kadar dinin hükümlerini ortaya koymak. Bunu

yaparken de zamanın ruhunu iyi okumak ve tecdide açık sahalarda içtihatlarda bulunabilmek. Tabi, bir yandan tecdit ruhunu diri tutarken diğer yandan da fantezi sayılan şeylere karşı uyanık olmak.

Yolculuğun ilerleyen bölümlerinde bir taraftan; kalp kasveti, ölüm korkusu, şefkat ve mülayemet, kulluk şuuru, tevazu, ihlas, vefa, kendimizle yüzleşme, şekilcilikten kurtulma ve Allah'a kavuşma arzusu gibi kalbî ve ruhî dinamiklerle insanın iç dünyası imar edilirken diğer taraftan; sıla-i rahim, vifak ve ittifak, ıslahçı duruş gibi toplumun yaralarını iyileştirecek ana unsurlarla ortaya reel bir reçete konuyor.

Elinizdeki eser bu şekilde, en derin kalbî amellerden en geniş sosyal konulara kadar geniş bir yelpazede bizi dolaştırmanın yanında, daha özel dairede Hizmet hareketinin temel anlayışlarını bir kez daha hatırlatmayı da ihmal etmiyor: Izdırap ile aksiyon beraberliğinden tayinler karşısında sergilenecek tavra, hizmet tiryakiliğinden tedricilik prensibine, hicretin gerekliliğinden şiddet kullanmanın reddedilmesine, alternatif projeler geliştirmekten dip dalga oluşturmanın ehemmiyetine, realiteleri göz önünde bulundurmaktan konumun hakkını vermeye, çoğulculuğa açık olmanın lüzumundan zamanın insanı olma gerçeğine kadar bir düzine prensip ve yaklaşıma dikkat çekiyor.

Okurlarımızı bu geniş ve renkli yolculukla baş başa bırakırken, bize bu yolculukta rehberlik yapan, önümüze ümit dolu, hayat dolu ufuklar açan, en olumsuz ve amansız zamanlarda dahi elimizden tutarak bizi geleceğe yürüten, *Kırık Testi*'nin sahibi Muhterem Hocamıza şükranlarımızı arz ediyoruz. Zât-i âlîlerini Allah'ın özel bir nimeti olarak görüyor, Rabbimizin, kendilerine hayırlı, afiyetli, huzurlu, uzun bir ömür lutfetmesini diliyoruz.

Süreyya Yayınları

DÜNYEVÎ NİMETLER KARŞISINDA DEĞİŞMEME

Başkalaşma âdeta bir virüs, bir mikrop gibidir. Bir kere insana musallat olmaya başladığı zaman artık kolay kolay onun yakasını bırakmaz. Nasıl ki dişin dibine gelip yerleşen bir mikrop hemen binlercesini de yanına çeker ve kısa sürede dişi çürütür; değişme ve başkalaşma da aynen böyledir. İnsan başkalaşmaya bir kez dilinin ucuyla evet demeye görsün, artık onun önü alınamaz. Verilen her taviz bir diğeri için bir çağrı ve davetiye olur. Dolayısıyla da her bir taviz, yeni tavizler doğurur. İnsan, kendi değerlerinden uzaklaşmaya ve değişmeye başladıktan sonra şeytan ve nefis bunu öyle bir değerlendirir ki ona işin başında hiç tahmin edemeyeceği savrulmalar yaşatır. Bir kere başkalaşma fasit dairesi içerisine giren, neticede Bel'am İbn Bâûra gibi bambaşka biri olur çıkar.

Kendi Helaklerine İmza Atan Tali'sizler

Rivayete göre Bel'am İbn Bâûra, İsm-i Âzam'ı bilen, başını kaldırdığında Arş-ı Âzam'ı müşahede edebilen, yaptığı dualar geri çevrilmeyen salihlerden biridir. Müfessirlerin çoğuna göre Kur'ân-ı Kerim'in şu âyeti isim zikretmeksizin ona işaret etmektedir: وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَاَ الَّذٖى اٰتَيْنَاهُ اٰيَاتِنَا *"Onlara, kendisine âyetlerimiz hakkında ilim nasip ettiğimiz kimsenin de kıssasını anlat."*[1] Âyetin devamında onun akıbeti hakkında şöyle buyrulmuştur: فَانْسَلَخَ مِنْهَا فَاَتْبَعَهُ الشَّيْطَانُ فَكَانَ مِنَ الْغَاوٖينَ ۞ وَلَوْ شِئْنَا لَرَفَعْنَاهُ بِهَا وَلٰكِنَّهُ اَخْلَدَ اِلَى الْاَرْضِ وَاتَّبَعَ هَوٰيهُ *"Ama bu ilme rağmen o âyetlerin çerçevesinden sıyrıldı, şeytan da onu peşine taktı, derken azgınlardan biri olup çıktı. Eğer dileseydik, onu o âyetler sayesinde yüksek bir mevkie çıkarırdık; lâkin o, dünyaya saplandı ve*

hevasının esiri oldu."[2] Bel'am İbn Bâûra, semavî olma yolunda ilerlerken, şeytana ve nefsine aldanmış, dünyaya takılıp kalmış ve arzî olmaya razı olmuştur.

Buna benzer diğer bir menkıbe de şudur: Seyyidinâ Hz. Musa, Tur'a giderken kumların üzerinde yatan ve üzerinde doğru dürüst giyeceği bir elbisesi bile bulunmayan bir insanla karşılaşır. Bu kişi Hz. Musa'ya, "Benim hâlimi Cenâb-ı Hakk'a arz ediver de bana biraz imkân nasip etsin!" der. Hz. Musa da onun isteğini yerine getirir fakat Allah Teâlâ, fakirliğin onun hakkında daha hayırlı olduğunu bildirir. Hz. Musa gelip bunu adama haber verince o, zenginliğin de kendisi hakkında hayırlı olabileceğini söyleyerek dua konusunda ısrar eder. Sonunda Allah yapılan duayı kabul eder; bu kişinin aldığı birkaç koyuna bereket nasip eder ve adam zamanla sürülere sahip olur. Gel zaman git zaman yine Hz. Musa bu bölgeden geçerken kalabalığın bir adamı idam ettiğine şahit olur. Olayın aslını soruşturunca da ölüm cezası verilen kişinin o zat olduğunu öğrenir; Allah'ın verdiği imkânlar karşısında değişmiş, mal ve serveti onu küstahlaştırmış ve baştan çıkarmıştır. Neticede bir gün içki içmiş, sarhoş olmuş ve sarhoşken bir adamı öldürmüştür, bu yüzden de idam cezasına çarptırılmıştır.[3]

Bu hikâyenin aslının doğru olup olmaması bir tarafa, bizim için ifade ettiği mânâ önemlidir. Kaldı ki Kur'ân ve Sünnet'te ibret almamız adına bundan daha başka örnekler de zikredilir. Mesela Karun, servet ve zenginliğin kendisini baştan çıkardığı kişilerden birisidir. Aynı şekilde Efendimiz'in ümmetinden olan Sâlebe, servetin başını döndürdüğü, bakışını bulandırdığı ve başkalaşma kısır döngüsü içerisine girerek kendi helakine imza atan tali'sizlerdendir. Demek ki başkalaşma daha dünyada iken insanın başına farklı gaileler açabiliyor. Dünyada olmasa da Allah, verdiği nimetler karşısında küstahlaşan ve şımaran kişileri ahirette cezalandıracaktır.

Başkalaşma Fasit Dairesi

Bir kısım imkânlar eline geçtiği zaman bunları hemen kendi keyfi, rahatı ve refahı için kullanan insanlar başkalaşma sürecine girmişler demektir. Bunlar dün başka, bugün başka ve yarın daha başka olacaklardır. Fakir, âciz ve zayıf oldukları zamanlarda ahlâk ve dindarlıklarını korusalar da bir kısım fırsatlar kendilerine göz kırpmaya başladığında bozulmaya, çürümeye maruz kalacaklardır.

Başkalaşma fasit dairesine girmiş bu zavallıların kimisi, إِنَّمَا أُوتِيتُهُ عَلٰى عِلْمٍ عِنْدِى *"Ben bu servete ilmim ve becerim sayesinde kavuştum."*[4] diyen bir Karun hâline gelecek, kimisi de أَنَا رَبُّكُمُ الْأَعْلٰى *"Ben sizin en yüce rabbinizim."* diyen bir Firavun.

Her çeşidiyle başkalaşma, merkezdeki çok küçük bir açıyla başlar ve zamanla büyür gider. Bir süre sonra o, şehrâhta yürüdüğünü zannetse de çoktan patikalara sapmıştır. Böyle biri, Allah'a inanıyorum der fakat nefsin güdümünde bir hayat yaşar. Musa'lara benzer şekilde gittiği yolda, yolun sonuna doğru hiç farkına varmadan Karunlaşır. Mesih edasıyla bir yola baş koyar; fakat belli bir fasıldan sonra Takyanuslaşır. Çünkü bir kere başkalaşmaya başlayan insanın artık nerede duracağını bilemezsiniz. O başkalaşa başkalaşa öyle bir noktaya gelir ki şayet onun eski hâli ile yeni hâlinin bir fotoğrafını çekerek kendisine gösterecek olsanız, eski hâlini kendisi bile tanıyamaz.

İnsanı başkalaşmaya iten faktörler farklı farklıdır. Kimileri makam ve mevkiin arkasından koşarken başkalaşır; kimileri popülarite ve şöhret elde etmeye çalışırken. Kimilerini başkalaştıran rahat ve rehavet duygusudur; kimilerini başkalaştıran da yeme-içme gibi dünyevî hazlar. Peygamberlerin yoluna baş koyan niceleri vardır ki, sonradan servetin kulu kölesi olduklarından veya dünyaya ait bir kısım maddî şeyleri putlaştırdıklarından ötürü girdikleri yolun bir faslından sonra Karunlaşmış, Sâmirîleşmişlerdir.

Bazıları ise işin başında belki iyi niyetlerle siyasi hayata girmiş, yönetime talip olmuşlar fakat bir süre sonra bu yolda güç zehirlenmesi yaşamışlardır. İşin başında oldukça mütevazı görünen ve sizinle birlikte başını yere koyup secde eden bu insanlar daha sonra birdenbire tiranlaşmışlar, bütün nizam ve kanunları kendi keyiflerine göre şekillendirmiş, herkesi kendilerine kul-köle hâline getirmişlerdir.

Karunların, Firavunların, Sâmirîlerin, Bel'am İbn Bâûraların tarihte yaşayıp gitmiş şahsiyetler olduğu zannedilmesin. Çağımızda da bunların dünya kadar emsalleri vardır. Bunlar, bitip tükenme bilmeyen tûl-u emelleri ve tevehhüm-ü ebediyetleri yüzünden ardı arkası kesilmeyen değişimlere maruz kalmışlardır. "Din" ve "diyanet" diyerek çıktıkları yolda "dünya, dünya" demeye, hatta dinsizliğe dair bazı şeylere rıza göstermeye başlamışlardır. Bu tür insanlar her ne kadar sureten insan görünseler de sireten mesh olmuşlar demektir;

tıpkı Kur'ân-ı Kerim'de bahsedilen bazı toplulukların mesh olması gibi. Ne var ki onlar bunun da farkına varamazlar. Aynaya yansıyan suretlerine aldanırlar. Bu yüzden de yürüdükleri yolda yürümeye, yaptıkları fenalıkları yapmaya devam ederler. Hata ve yanlışlarının söylenmesine de asla müsaade etmezler. Birileri buna cüret edecek olsa ona karşı ciddi tavır alır ve husumet beslemeye başlarlar. Ne var ki basiret sahibi insanlar bu gibilerin nasıl mahiyet değiştirdiğini görürler.

Başkalaşmaya Karşı Kararlı Duruş

İnsanların heva ve hevesleri istikametinde savrulup gittikleri bir dönemde özellikle Kur'ân ve iman hizmetine gönül veren adanmışların başkalaşmama mevzuunda daha hassas olmaları, durdukları yerde daha sağlam durmaları gerekir. Onlar girmiş oldukları yola hangi felsefe, düşünce tarzı ve dünya görüşüyle girmişlerse, yolun sonuna kadar onu devam ettirmelidirler. Dünyaya veda ederken de başladıkları noktanın çok daha üstünde veda etmelidirler. Yürüdükleri yola ilk defa baş koyarken duydukları arzu ve iştiyakı işin sonuna kadar devam ettirmeli, ülfet ve ünsiyete yenik düşmemeli, sahip oldukları değerlerin renk atmasına ve solmasına müsaade etmemelidirler.

"Başkaları dünyadan istifade ediyor, biz de edelim; başkaları bu bala parmak banıyor, biz de banalım." şeklindeki düşünceler adanmışlar açısından bir başkalaşmadır. İnsanlığın İftihar Tablosu (sallallâhu aleyhi ve sellem), zemininde hasır serili fakir bir evde dünyayı teşrif buyurmuş ve hiç tavrını değiştirmeden aynı şekilde ruhunun ufkuna yürümüştür.

O (sallallâhu aleyhi ve sellem), hanımlarının dünyaya ait bir kısım istekleri karşısında rahatsız olmuş ve cumbasına çekilerek bir süre onlardan ayrı kalmıştı. Bu sırada yanına gelen Hz. Ömer, İnsanlığın İftihar Tablosu'nun (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir hasır üzerinde yattığını ve hasırın, bedeninde iz bıraktığını görmüş, ağlamaya başlamıştı. Bunun sebebini de şu cümlelerle ifade etmişti: "Yâ Resûlallah! Şu anda kisralar, krallar saraylarında kuş tüyünden yataklarında yatarken, Sen kuru bir hasır üstünde yatıyorsun." Bunun üzerine Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştu: *"İstemez misin ya Ömer, dünya onların, ahiret bizim olsun."*

Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) dünyaya geldikten sonra ciddi değişimler yaşamıştı. Miraçlara çıkmış ve geldiği noktada Cibrilleri dahi geride bırakmıştı. Bu değişimler, mânevî, uhrevî ve melekûtî olarak gelişmeyi, ileri gitmeyi ifade eden değişimlerdi. Bunları, dünyaya ve onun cazibedar güzelliklerine kapılma neticesinde hâsıl olan değişimlerle karıştırmamak gerekir. Yani bir insanı Allah'a, O'nun rıza ve rıdvanına, Cennet'e ve Cennet nimetlerine yaklaştıran değişimler vardır; bir de onu felaket ve helakete sürükleyen değişimler. Uzak durulması gereken, bu sonuncusudur. Dünyaya nasıl geldiysek o şekilde çıkmaya çalışmaktır.

İnsanı değişip başkalaşmaktan koruyacak önemli dinamiklerden birisi, beklentisiz ve müstağni olmaktır. Yapılan hizmetleri dünyevî yahut uhrevî herhangi bir karşılığa bağlamamaktır. Gözü dünyada olan insanların, önlerine çıkan cazip teklifler karşısında konumlarını muhafaza etmeleri çok zordur. Bu tür insanlar, başkaları tarafından "satın alınabilirler." Hâlbuki Allah rızasına kilitlenmiş kimseler, dünyalık hiçbir şey karşısında satılmamalı, peylenmemelidir. Hiç kimseye bel kırmamalı, boyun bükmemelidir. Minnet altına girmeme konusunda son derece kararlı olmalıdır. Bu konularda bir kere taviz verip zaaf gösteren bir insanın işin sonunda nereye savrulacağı belli olmayacaktır.

Bu itibarla adanmışlar, çok küçük çapta bile olsa yürüdükleri yolda herhangi bir inhiraf yaşamama konusunda çok kararlı olmalıdırlar. Kendileri sırat-ı müstakimden ayrılmadıkları gibi, beraber yürüdükleri arkadaşlarının da ellerinden tutmalı, onların da inhiraf yaşamaması noktasında ellerinden geleni yapmalıdırlar. Çevrelerinde değişme ve başkalaşma emareleri gördüklerinde, tepkiye sebebiyet vermeyecek şekilde usûlünce ve mülayimce onları ikaz etmeli ve yeniden istikameti yakalamalarına yardım etmelidirler. Âdeta cephede nöbet bekleyen bir asker gibi inhiraflar karşısında sürekli gözleri açık durmalı, ne yapıp edip bunların önüne geçmeye, hata ve yanlışların ıslahına çalışmalıdırlar.

Hâsıl-ı kelam, Cennet yolunda yürürken kaybedenlerden olmak, düz yollarda dökülüp kalmak istemiyorsak başkalaşmaya ve dünyevileşmeye karşı kararlı durmalı ve ayaklarımızı sabitkadem kılması adına sürekli Allah'a dua etmeliyiz. Dünyanın cazibedar güzelliklerine karşı sabırlı olmalı, dünya karşısında başımızın dönmemesi, bakışımızın bulanmaması adına daima teyakkuzda

olmalıyız. Değişmeden ve başkalaşmadan salim kalmak, yol yorgunluğuna maruz kalmamak, kalıp yollarda dökülmemek istiyorsak, sürekli irfan, marifet ve yakîn peşinde olmalıyız. Dünyevî imkânlar karşısında Allah'tan uzaklaşmak istemiyorsak, yürüdüğümüz yolun her menzilinde, her aşamasında yeniden bir kere daha Allah'a ahd ü peymanımızı yenilemeliyiz.

[1] A'râf sûresi, 7/175.
[2] A'râf sûresi, 7/175-176.
[3] Sa'dî, *Gülistân* s. 125 (105. Hikâye)
[4] Kasas sûresi, 28/78.
[5] Nâziât sûresi, 79/24.
[6] Buhârî, *tefsir* (66) 2; Müslim, *talak* 31.

SEN HİZMETİNE BAK, SONUCU SAHİBİNE BIRAK!

***S**oru:* *Ra'd sûresinde yer alan,* وَإِنْ مَا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ الَّذِي نَعِدُهُمْ أَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ فَإِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلَاغُ وَعَلَيْنَا الْحِسَابُ *"Ya onları uyardığımız birtakım belaların bir kısmını sana gösterir ya da bundan önce senin ruhunu teslim alırız, senin açından bir farkı yok. Zira senin görevin sadece tebliğ etmektir, hesap görmek ise Bize aittir." âyetinin mü'minlere verdiği mesajlar nelerdir?*

Cevap: Öncelikle kısaca âyet-i kerimenin meal-i münifi üzerinde durmaya çalışalım. Âyetin başında yer alan, وَإِنْ مَا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ الَّذِي نَعِدُهُمْ ifadesiyle Efendimiz'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) inkârcıların başlarına gelip çatacak kötü akıbetin, maruz kalacakları belâların bir kısmının kendisine gösterilebileceği ifade ediliyor. Peki, inkârcıların uyarıldığı ve buna karşılık zımni olarak mü'minlerin de müjdelendiği şeyler nelerdi? Allah inanmayanları neyle uyarıyor, mü'minlere ise neleri vaat ediyordu? İnsanların fevç fevç İslâm'a girmeleri, küfür ve şirk düşüncesinin belinin kırılması, müşrik ve kâfirlerin mü'minler karşısında hezimete uğramaları, dört bir yanda Nam-ı Celil-i İlâhî'nin şehbal açması, her yerde minarelerden göklere doğru ezanların yükselmesi, yeryüzüne bir kere daha adaletin, sulhun ve huzurun hâkim olması, baskı, zulüm ve haksızlıkların son bulması... Bütün bunlar Allah'ın vaz' etmiş olduğu disiplinler ve Efendimiz'in de bu disiplinleri kusursuz bir şekilde temsil ve tebliğ etmesi sayesinde gerçekleşecekti. İşte âyet-i kerimede, meydana gelecek bu güzelliklerin bir kısmının Efendimiz'e gösterilebileceği ifade ediliyor.

Fakat âyetin devamında أَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ buyrularak, Allah'ın vaat etmiş

olduğu bu güzelliklerin henüz hepsini görmeden Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) huzura alınabileceği de ifade ediliyor. Şöyle ki Efendimiz, hayat-ı seniyyeleri boyunca Allah tarafından kendisine tevdi edilen peygamberlik vazifesini kâmil ve kusursuz bir şekilde eda etmişti. Elbette Cenâb-ı Hak, O'nun bu gayretlerini boşa çıkarmayacak ve amellerinin karşılığını tastamam verecekti. Efendimiz, bu dünyada kendisine vaat edilen güzelliklerin tamamını görmese bile Allah, daha sonra ortaya çıkacak olan hayır ve güzelliklerin de sevap ve mükâfatını tastamam ona verecekti. Belki O'nun atmış olduğu tohumlar başkaları tarafından hasat edilecek, başkaları tarafından ambara konulacaktı. Fakat O, bunların da tastamam sevabını alacaktı.

Bu ifadenin, "Veya hiçbirini eksik etmeden Sana lütuflarımızı tamamlayacağız." mânâsına da açık olduğunu burada ifade etmek gerekir. Daha ziyade üzerinde durulan birinci mânâ olsa da bu tevcih de önemli bir hakikate işaret eder.

İster o, ister bu olsun, netice Seni ilgilendirmemeli; فَإِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلَاغُ *"Sana düşen sadece tebliğdir."* Hak ve hakikati insanlara duyurmak, İslâm'ın güzelliklerini kusursuz şekilde temsil etmektir. وَعَلَيْنَا الْحِسَابُ *"Bu işin hesabını görmek ise Bize aittir."*

Biraz daha açarak şunları da ilâve edebiliriz: Sen, bu tür hesapların üzerinde çok durma. Şöyle yaparsam şunlar meydana gelir, şunu yapınca sonrasında bu olur vs. deme. Kendini bu türlü hesaplarla meşgul etme. Sen kendini sorumlu olduğun vazifenin hesabına sal ve konumunun hakkını ver. İçinde bulunduğun şartlar itibarıyla nelerin realize edileceğine odaklan ve bunları gerçekleştirmeye çalış. Sen ruhunun ufkuna yürüdükten sonra ekstradan ne lütuflar ne sürprizler olacak! Sen gittikten sonra arkadan kaç tane devlet kurulacak, kaç tane bâtıl düzen hâk ile yeksan olacak. Fakat bütün bunların hesabını Sen yapmamalısın. Bunlar Allah'ın defterinde yazılı olan hususlar. Sen kendi defterinin hesabını tut.

Tarihî hâdiseler de âyet-i kerimenin bu mânâsını tasdik etmiştir. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) hayat-ı seniyyelerinde tohum atmış gitmiştir. Zira O (sallallâhu aleyhi ve sellem) ruhunun ufkuna yürüdüğü zaman, henüz sınırlı bir bölgede kabul edilmişti. Sâsânî ve Doğu Roma imparatorlukları, biri batıda, biri de doğuda hâlâ gücü ellerinde tutmaya ve dünyaya söz geçirmeye devam ediyordu.

Onların himayelerine girmiş, tesir alanında kalmış çok sayıda devlet ve kabile vardı. Fakat Allah'ın izni ve inayetiyle İnsanlığın İftihar Tablosu'nun ekmiş olduğu tohumlar sayesinde kısa sürede Müslümanlar da bir güç olarak ortaya çıkmış, İslâm'ın güneşi, bu imparatorlukların etki alanlarında da kendini göstermişti.

Yeri gelmişken burada antrparantez ifade etmek gerekir ki Hz. Ömer sayesinde kelime-i şehadeti duyan, Müslümanlıkla müşerref olan, izzet kazanan ve ufukları açılan bir coğrafyanın bir kısım ahalisi, Hz. Ömer'e karşı çok ciddi bir düşmanlık beslemektedirler. Kadirşinaslık yapıp, vefalı davranıp ona karşı minnet duygularıyla dolu olacaklarına, öteden beri ağza alınmayacak hakaretler yapmayı ona reva görmektedirler. Hz. Ömer'in çaba ve gayretleri olmasaydı kim bilir belki de onlar ateşe tapmaya, hurafelere inanmaya, bâtıl itikatlara sahip olmaya devam edeceklerdi. Keşke şöyle veya böyle yaşadıkları Müslümanlığı Hazreti Ömer eliyle elde ettiklerini bilseler ve azıcık kadirşinas olabilselerdi!

Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu âyetin emri gereğince tohum atmış ve arkasına bakmadan gitmişti. Allah'ın izni ve inayetiyle o tohumlar önce fidelere dönüşmüş, sonra da sağa sola uzanan çınarlar hâline gelmişti. İslâm'a düşmanlığıyla bilinen Karl Marx bile Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) ektiği o tohumlardan meydana gelen yirmi tane devletten bahseder. Efendimiz'den sonra nice toplumlar, milletler ve devletler O'nun ekmiş olduğu bu tohumlar sayesinde çok farklı ve yepyeni bir felsefe, düşünce tarzı ve dünya görüşünü temsil etmeye başladılar. Efendimiz'in insanlığa takdim ettiği semavî değerler, bağrında nice âlimler, edebiyatçılar, sanatçılar, komutanlar, devlet adamları yetiştirdi ve bunlar insanlığın kaderini değiştirdiler.

Pek çok âyet-i kerimede olduğu gibi burada da hitap her ne kadar Efendimiz'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) olsa da esasında âyetin hükmü bütün mü'minleri içine alır. Hatta âyetin asıl maksadı, Efendimiz'den ziyade mü'minlere doğru düşünce tarzını öğretmektir dense sezâdır. Türkçemizde meşhur olmuş bir sözle ifade edecek olursak, tabir-i caizse, "Kızım sana söylüyorum gelinim sen anla!" demek gibidir. Zira Efendimiz zaten bu meselenin şuurundadır. O zaten kendi vazifesini yapar ve şe'n-i rubûbiyetin gereğine karışmaz. Zira O, davasının en sadık temsilcisidir. Fakat bir rehber ve bir temsilci olması itibarıyla Müslümanlara denecek bazı hususlar O'nun

şahsı muhatap alınarak söylenir. Eğer Kur'ân'ın bütün emirlerine doğrudan bize hitap ediyor gibi bakmazsak Allah'ın mesajını, kendine has enginliği ve derinliğiyle anlayamayız.

Bediüzzaman Hazretleri konuyla ilgili şöyle der: "Tarik-i hakta çalışan ve mücahede edenler yalnız kendi vazifelerini düşünmek lazım gelirken Cenâb-ı Hakk'a ait vazifeyi düşünüp, harekâtını ona bina ederek hataya düşerler... İnsan kendi vazifesini yapıp Cenâb-ı Hakk'ın vazifesine karışmamalı."[8] Hazreti Üstad belagatteki "müşakele" üslubundan hareketle "vazife" kelimesini Cenâb-ı Hakk'a da nispet ediyor. Bizim anlayacağımız şekilde ifade edecek olursak şöyle de diyebiliriz: Sen vazifeni yap, şe'n-i rubûbiyetin gereğine karışma.

Günümüzde iman ve Kur'ân hizmetine gönül veren adanmışlar açısından bu düşünce çok önemlidir. Onlara düşen vazife, ruhlarının ilhamlarını muhtaç sinelere boşaltmaktan, kendi değerlerini dünyanın dört bir yanına duyurmaktan ve seslerini herkese ulaştırmaya çalışmaktan ibarettir. Bu meselenin hesabına ve neticesine gelince yani ne, ne zaman, nasıl olacak, işin bu kısmı Allah'a aittir. Bize düşen, bunları düşünmemektir. "Sen tohum at git, kim tımar ederse etsin, kim hasat ederse etsin, kim ambara doldurursa doldursun." düsturu, mesleğimizin önemli bir esasıdır. Hatta elden geliyorsa, tohum attıktan sonra hatırlanmayacak şekilde gitmelidir. Kendini unutturmalıdır. İz süren kimseler dahi ona ulaşamamalıdır. "Bu tohumu kim atmıştı, bu fideyi kim dikmişti?" soruları cevapsız kalmalıdır. Önemli değil, o bilinmese bile millet onu bir yâd-ı cemil olarak zikredecektir. "Bu tohumları her kim attıysa Allah ondan razı olsun!" diyeceklerdir.

Eğer insan bu duygu ve düşünceleri içselleştirebilirse, sadece vazife şuuruyla yaşar; bulunduğu konumu rantabl olarak nasıl değerlendirebileceğini düşünür. Bulunduğu yer ve konum ne tür işler, hizmetler yapmaya müsait ise onlarla meşgul olur. Elinden geldiğince sahip olduğu imkânları değerlendirmeye çalışır. Önüne çıkan hiçbir fırsatı kaçırmaz. Yaptığı bütün bu hizmetler karşılığında da herhangi bir beklentiye girmez. Miadı dolunca kendisine düşen vazifeyi yapmış olmanın rahatlığı içerisinde arkasına bile bakmadan çeker gider. Musallada halkın, "Biz bundan razıyız." demesini dahi beklemez. Zira dünyadaki her türlü beklenti ahirette beklenen şeylerin önünde aşılmaz bir engeldir. Burada ne kadar tadar, ne kadar yer, ne kadar

istifade ederseniz ahiretteki nimetleri o nispette azaltmış olursunuz.

Hayatı boyunca hep "ihlâs" demiş ve halisane yaşamış Asrın Çilekeşi, "Benim kabrimi gayet gizli bir yerde, bir-iki talebemden başka hiç kimse bilmemek lâzım geliyor. Bunu vasiyet ediyorum." diyor.[10] Allah bildikten sonra insanların bilip bilmemesinin ne önemi var ki! İşte kendilerini hizmete adamış hasbîlerin sahip olmaları gereken düşünce budur! Onlar göz doldurucu ve imrendirici hizmetler yapmalı fakat hayatlarını bir meçhul gibi sürdürmeli, sonrasında da meçhuller ordusuna karışmalı; kendilerini bir bilinmezlik çağlayanına salmalı, neticesinde de bilinmez bir deryaya akarak kaybolup gitmelidirler.

---

[7] Ra'd sûresi, 13/40.

[8] Bediüzzaman, *Mesnevî-i Nûriye*, s. 162 (On Üçüncü Nota).

[9] *Müşakele:* Bir kelimenin, şekil benzerliği sağlamak ve siyaka dikkat çekmek için bir bağlamda iki ayrı anlamda kullanılması. Genelde ilk kullanım gerçek anlamda, ikinci kullanım ise farklı anlamda olur.

[10] Bediüzzaman, *Emirdağ Lâhikası-2*, s. 189.

MÜSPET HAREKET

***Soru:** Ehl-i imanı menfi hareketlere sevk edebilecek zulümlerin ve şeytanî oyunların çokça görüldüğü günümüzde müspet hareket nasıl anlaşılmalıdır?*

Cevap: Soruda da bahsedildiği üzere günümüzde hem ülkemizde hem de dünyanın farklı yerlerinde çeşit çeşit zulümler işleniyor, şenaat ve denaetler irtikâp ediliyor, farklı farklı şeytan oyunlarına müracaat ediliyor. Tarihî tekerrürler devr-i daimi içerisinde şimdiye kadar insanlık kaç defa zulüm ve haksızlıklara maruz kalmıştır. Tarihçilerin ifadesiyle toplumların bütün bütün şirazeden çıktığı dönemler de olmuştur. Belki Napolyon, Hitler ve Stalin gibi bazı diktatörler de insanlardaki çılgınlık duygusunu harekete geçirmek suretiyle bu cinnete sebebiyet vermişlerdir. Onların dünya hâkimiyeti sevdasına düşmeleri, milyonlarca insanı canından etmiştir. Bünye bir kere zaafa uğradıktan sonra, insanlığın başına musallat olacak ve ona kan kusturacak en zalim sistemler ortaya çıkıvermiştir.

Kanaat-i acizanemce günümüz dünyası da insanlığın yine bütün bütün çılgınlaştığı dönemlerden birine şahit oluyor. O ona saldırıyor, o da diğerine. Kim kuvvetliyse o haklı görülüyor. Kuvvetli, kuvvetin hakkını vermesi gerektiği mülâhazasıyla hemen insanları hizaya getirmeye, toplum üzerinde vesayet kurmaya yöneliyor. Bu, toplumsal çapta öyle bir hastalık hâline gelmiş ki, devleti idare edebilecek yüksek bir firaset ve kiyaseti olmayan zayıf karakterli insanlar bile "yönetme" sevdasına tutuluyor ve "Acaba biz de gücü ele geçirip toplumu istediğimiz şekilde dizayn edebilir miyiz? Parmakla gösterilen, alkışlanan, el üstünde tutulan insan hâline gelebilir miyiz?" demeye başlıyorlar. Dinleri, millî mefkûreleri, ülke menfaati adına değil; kendi çıkarları ve istikballeri adına başa

geçmeyi, muktedir olmayı ve toplumu yönetmeyi arzuluyorlar. Bu hedeflerine ulaşma adına da yalan, aldatma, ikiyüzlülük gibi her yolu mubah görüyorlar. Ne var ki bu gibiler muvakkaten yalancı zaferler elde etseler bile, Cenâb-ı Hak onlara bunun kat katı hezimetler yaşatacaktır.

Hedefin meşru olması gerektiği gibi, hedefe ulaşma adına kullanılacak bütün yolların da meşru, insanî, ahlâkî ve ilâhî kanunlara uygun olması gerekir. Bir hedefe ulaşma adına her vesilenin caiz görülmesi, mü'mince bir düşünce tarzı değildir. Böyle bir yaklaşım enbiya-i izamdan fersah fersah uzak olduğu gibi, onların vârislerinden de fersah fersah uzak olmalıdır.

Evet, topluma Makyavelist mülâhazaların hâkim olduğu, şeytanî oyunlara çokça müracaat edildiği ve insanlığın bütün bütün şirazeden çıkmaya başladığı günümüz dünyasında müspet hareket ayrı bir önem kazanmıştır. Olumsuz tavır ve davranışlara aynıyla mukabelede bulunmama, negatif söz ve eylemlerle meşgul olmama, güft u gûya girmeme, fikir gevezeliğiyle vakti israf etmeme; bunların yerine sürekli kendi mefkûresini gerçekleştirme istikametinde hizmet etme, hep tamir ve ıslahla meşgul olma, her zaman vifak ve ittifak peşinde koşma mânâsına müspet hareket.

Hâdiselerin Tesirinde Kalmama

Bediüzzaman Hazretleri, eserlerinde sık sık müspet hareketin üzerinde durmuş ve her daim talebelerine onu tavsiye etmiştir. Belirli bir gaye-i hayalleri olan ve bunu gerçekleştirme istikametinde hareket eden günümüzün hizmet erlerine düşen vazife de, karşılaştıkları olumsuzluklara takılmadan hep olumlu şeyler peşinde koşmaktır. Hâdiselere takılan kimseler, hâdiseleri idare edemez, çözülmesi gereken problemleri çözemezler.

Aleyhinizde söylenen sözlere, size yapılan hakaretlere, hakkınızda iddia edilenlere mukabele etmekle meşgul olursanız ve hareket tarzınızı bu belirlerse, gerek milletiniz, gerekse insanlık adına yapılması gerekenleri yapamaz, insanlığın problemlerini çözme istikametinde projeler oluşturamaz, hâlihazırdaki projelere gerekli desteği veremezsiniz.

Bugüne kadar Allah yolunda hizmet etmeye çalışan samimi mü'minlerin, muhalifleri, düşmanları hiç eksik olmamış, her türlü

yalan ve iftiraya başvurmaktan, hakaret etmekten, onları karalamaktan geri durmamışlardır. Eğer siz, bu tür insanların olumsuz söz ve davranışlarına takılır ve sürekli onlara cevap yetiştirmeye çalışırsanız, yapmanız gerekli olan işleri yapamazsınız. Bugün birisinin hakaretine cevap verirsiniz fakat öbür gün bir başkası, daha ağırını söyler. Bu defa oturup kalkıp onu düşünmeye, ona uygun bir karşılık bulmaya çalışırsınız. Dolayısıyla da bir türlü yaşadığınız hâdiselerin çemberinden kurtulamazsınız. Sürekli hâdiselerin tesiri altında yaşayan, onların güdümünde hareket eden bir insanın hayata yön verebilmesi ise mümkün değildir. Böyle biri, tesir kabiliyetini kaybedecektir.

Öte yandan, eğer televizyon ekranlarına veya gazete sayfalarına yansıyan olumsuzluklarla meşgul olur ve bunlara dalarsak, zihnimizi, duygu ve düşüncelerimizi kirletmiş oluruz. Sürekli bunların hâsıl edeceği infiallerle, tepkilerle, reaksiyonlarla yaşar, salim düşünceyi kaybederiz. Güzel sözler söyleyemez, güzel fikirler üretemeyiz. Çözüm bekleyen yığınla probleme çare bulamayız. Aleyhimizde ileri sürülen iddia, iftira, yalan ve karalamaların, tavzih, tashih ve tekzip edilmesi hususuna gelince, herkesin bununla meşgul olmasındansa onu, işin ehli belli bazı kimselerin uhdesine bırakmalıyız

Sürekli başkalarının saldırı ve tecavüzleriyle uğraşan, kendisini harap eder. Kendisini harap eden bir insanın ise imarda bulunması, bir ümran meydana getirmesi mümkün değildir. Kendini bir çağlayanın akıntısına kaptırmış bir insanın, orada boğulmak üzere olan birini kurtarmaya gücü yeter mi? Böyle birinin başkasını kurtarmaya çalışması, olsa olsa kendi boğulmasını hızlandıracaktır. Bu itibarla, üç asırdan beri harap olmuş, çok ciddi deformasyona maruz kalmış bir medeniyetin restorasyonuyla meşgul olan adanmışlar, kendilerini bu türlü olumsuzlukların içine salmamalıdırlar. Zira bu ölçüde büyük bir restorasyon hamlesi, günlük hâdiselerle boğuşmaktan dolayı yorgun hâle gelmiş insanların yapacağı bir iş değildir. Böyle bir yükün altından ancak, fikir gevezeliğinden kurtulmuş, hâdiselerin tesirinden sıyrılmış ve ruh selametine ulaşmış babayiğitler kalkabilir.

Mahruti Bakış ve Diplomasi

Kendilerine müspet hareketi ilke edinenler, menfiliklere menfilikle mukabelede bulunmamalı, olumsuzlukları olumsuzluklarla

gidermemeli, kin ve nefretlerin toplumda kök salmasına meydan vermemelidirler. Bunun yerine, problemlerin üzerine diplomasiyle gitmelidirler. Kaba güç ve şiddete başvurmak yerine akıl, mantık ve muhakemenin muhassalasıyla problemleri çözmeye çalışmalıdırlar. Hâdiselere mahruti bakarak, hangi sebeplerin hangi neticeleri doğuracağını çok iyi hesap ederek adım atmalıdırlar.

Kaba güç kullanarak, ezerek, sindirerek çözüldüğü sanılan problemler hiçbir zaman kalıcı olarak çözülememiştir. Mesela yıllardır Güney Doğu illerimizde yaşanan problemi nazar-ı itibara alabilirsiniz. Sürekli kan akıtılmış, savaş ve şiddete müracaat edilmiş fakat bir türlü problemin üstesinden gelinememiştir. Onlar "kaçtık" dedikleri zaman bile daha da güçlenerek geriye dönmüş ve oluşturdukları yeni yeni stratejilerle mücadelelerini sürdürmüşlerdir. Sürekli ezilmeye çalışılmışlar fakat her seferinde yeniden ayağa kalkmışlardır. Meselenin üzerine güç ve kuvvet uygulanarak gidildikçe, onlar da mazlumiyet ve mağduriyet psikolojisini değerlendirerek kendilerine dışarıdan yardımcılar bulmaya çalışmış ve bunda da başarılı olmuşlardır.

Hâlbuki problemin üzerine bütüncül bir nazarla bakarak gidilseydi, sebepleri çok iyi teşhis edilip sonra da uygun çareler bulunabilseydi, şimdiye kadar bu problem çoktan ortadan kalkmış olurdu. Güç ve baskı yerine diplomatik yollar kullanılabilseydi, kanlar akmaz, düşmanlıklar oluşmaz, kin ve nefretler arkadan gelen nesiller tarafından tevarüs edilmezdi. İşte şiddetten uzak durmak, kaba davranışları bırakmak, insanları ezmemek, onlara baskı uygulamamak; bilakis problemleri yumuşaklıkla, akılla, diplomasiyle çözmek de müspet hareketin gereklerinden birisidir.

Birlik Ruhu

Bu konuda üzerinde durulabilecek önemli esaslardan bir diğeri de toplum fertleri arasında birlik ruhunu temin etme adına çaba sarf etmektir. Eğer oturmak suretiyle insanlar arasında vifak ve ittifakı sağlayabiliyorsanız, oturmanız, onu bozacak şekilde ayakta durmanızdan daha hayırlıdır. Birlik ruhunu temin edecekse yatmanız, bu birliği bozacak şekilde oturmaktan daha hayırlıdır. İnsanlar arasındaki birliği sağlama adına ortaya konulan bu kadarlık bir gayret dahi küçük görülmemelidir Nezd-i Ulûhiyette onun büyük bir kıymet-i harbiyesi vardır. Hangi amelin insanın kurtuluşuna vesile

olacağını kestiremeyiz. Bazen böyle bir maksada matuf oturma, yatma bile insanı kurtarabilir.

İnsanlara, hâl-i leyyin, kavl-i leyyin ve tavr-ı leyyinle (yumuşak hâl, söz ve tavır) yaklaşma, onların hata ve kusurlarını affetme gibi bir araya getirici tavır ve davranışlar Allah katında ayrı bir değeri haizdir. Cenâb-ı Hak, ahirette, insanın bu tür davranışlarını alır, nemalandırır ve onu, elde edilemeyecek çok önemli uhrevî nimetleri elde etmeye muvaffak kılar.

Bu açıdan bize düşen, başkaları hakkında sürekli olumlu düşünmek, insanların bir araya gelip bir saf teşkil edebilmesi adına elimizden geldiğince gayret etmektir. Herkesin bize benzemesini, bizim gibi düşünmesini, yürüdüğümüz yolda yürümesini beklemek bencilcedir. Herkesin sesi, sözü, fikri, bakışı farklıdır. Önemli olan, bir kısım fasl-ı müşterekler etrafında bir araya gelebilmek; farklı ses ve müziklerden ahenkli bir koro oluşturabilmektir.

Çeşit çeşit seslerin, farklı farklı enstrümanların bir araya gelmesiyle büyük senfoni orkestraları oluşuyor. Ayrı ayrı sesler, nağmeler bir birlik meydana getiriyor ve dinleyenlere bir mânâ ifade ediyor. İşte önemli olan, toplumdaki farklılıkları, çeşitlilikleri böyle bir birlik ruhu etrafında toplayabilmektir. Herkesin bizim gibi olmasını beklemek hem fıtrata terstir hem de bir enaniyet ifadesidir. Böyle bir beklenti insanları birlik ve beraberliğe değil parçalanmaya götürür.

Bilindiği üzere İnsanlığın İftihar Tablosu (sallallâhu aleyhi ve sellem), Medine-i Münevvere'yi şereflendirdiğinde orada dört bin kadar Yahudi ve bir o kadar da müşrik vardı. Bütün Müslümanların sayısı ise 1500 civarındaydı. Fakat Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), toplamı Müslümanlardan beş-altı kat fazla olan Yahudi ve müşriklerle Medine Vesikası etrafında bir birlik oluşturmanın yolunu bulmuştu. Bu birlik, hicretin beşinci yılına kadar devam etmiş ve nihayetinde Yahudiler tarafından bozulmuştu.

Bize düşen, –çokça kullandığımız bir tabirle ifade edecek olursak– herkesi kendi konumunda kabul etmek ve herkesin duygu ve düşüncesine saygılı olmaktır. Eğer insanların inanç ve düşüncelerini hedef alarak bombardımana başlarsanız, onları etrafınızdan kaçırır ve kendinizden uzaklaştırırsınız. Bundan hiçbir kazancınız olmadığı gibi bilakis yürüdüğünüz yolda güzergâh emniyetini de tehlikeye atmış olursunuz. Çünkü kaçırdığınız ve belki de kendinize düşman

hâline getirdiğiniz bu insanlar, size yürüdüğünüz yolda emniyetle yürüme fırsatı vermezler. Kendi kendinize sun'î düşmanlar oluşturmuş olursunuz. Her köşe başında bir gulyabani gibi karşınıza çıkarak zihninizi, himmetinizi, enerjinizi dağıtırlar. Bu yüzden odaklanmanız gerekli olan işlerinize odaklanamazsınız. Kendi işlerinizle uğraşacağınıza, onların karşınıza çıkardığı yüz tane problemle uğraşmak zorunda kalırsınız.

İşte bütün bunlara sebebiyet vermek istemiyorsanız, farklı dünya görüşlerine sahip insanlarla barış ve huzur içerisinde bir arada yaşamanın yollarını araştırmalısınız. Bunun için de herkesin insanlığına saygı duymalısınız. Kimsenin kanaatlerine karışmamalısınız. Elinizle, dilinizle insanları rencide etmemelisiniz.

Mesleğin Muhabbetiyle Yaşama

Bediüzzaman Hazretleri, müspet hareketin ölçüsü olarak herkesin mesleğinin muhabbetiyle yaşaması fakat başkalarının mesleğine karışmaması ve onlara düşmanlık yapmaması gerektiğini ifade eder.[11] Yani bir insanın yürüdüğü yolu hak ve güzel görmesi, başkalarının yolunu bâtıl ve çirkin görmesini gerektirmemelidir.

Evet, samimi bir mü'mine düşen, kendi inanç ve düşünce sisteminin muhabbetiyle yaşaması, delice bunlara bağlı olması ve yürekten sahip çıkmasıdır. Öyle ki onun duygu ve düşüncesi şu olmalıdır: "Allah'ım, her gün on defe ölüp ölüp dirilmeye razıyım. Yeter ki din-i mübin-i İslâm dünyanın dört bir yanında şehbal açsın." Yolun, mesleğin muhabbeti budur. Sahabe-i kiramın hususiyeti bu idi. Kendi mesleklerine delice bağlı, seve seve o yolda ölmeye hazır idiler.

Bu duygu düşünceleri taşımayan, inandığı değerleri âleme duyurabilme adına ciddi fedakârlık ortaya koymayan, bilakis sağda solda vaktini heder eden bir insanın başkalarına lanet yağdırması, ona buna hakaret etmesi, düşmanlıkları tetiklemekten ve şeytanı sevindirmekten başka bir işe yaramayacaktır.

Eğer insanları bir araya getirmek ve onların arasını telif etmek istiyorsanız, başkalarının hissiyatlarını, beklentilerini, konumlarını, kendi değerlerine bağlılıklarını hesaba katmak ve buna göre hareket etmek zorundasınız. Âyet-i kerimenin ifadesiyle kalbleri telif edecek olan Allah'tır.[12] Bize düşen ise sebeplere riayette kusur etmemek, hep birleştirici ve yakınlaştırıcı olmaktır. Kendi mesleğimize olan

bağlılığımızı başkalarına karşı düşmanlığa çevirmemeliyiz. Farklılıkları kavga ve çatışma vesilesi yapmamalıyız. Bilakis her yere sevgi tohumları saçmalı, bütün insanlığı kucaklamalı, herkese tebessümler yağdırmalıyız.

[11] Bkz.: Bediüzzaman, *Lem'alar,* s.189 (Yirminci Lem'a, İhlas Risalesi, Birinci Nokta).
[12] Enfâl sûresi, 8/63.

ŞEYTANIN OYUNLARI

S*oru:* *İnsanları saptırma adına şeytanın kullandığı başlıca argümanlar nelerdir?*

Cevap: Şeytanın önemli oyunlarından biri, insanı tepetaklak Cehennem'e götürebilecek büyük şeyleri, küçük göstermesidir. Hz. Pîr, küçük gibi görünen şeylerin insan açısından büyük tehlike arz edebileceğini kendine has üslubuyla şöyle ifade eder: "Hazer et, dikkatle bas, batmaktan kork. Bir lokma, bir kelime, bir dane, bir lem'a, bir işarette, bir öpmekte batma. Dünyayı yutan büyük letâiflerini onda batırma!"[13] Bunları çoğaltabilirsiniz. Mesela bir başkasını hafife alma, dil ucuyla birisini kınama, bir yüz ekşiliğiyle muhatabın densizliğini vurgulama gibi tavırlar bazıları açısından küçük gibi görünebilir. Fakat Allah katında bu tür tavır ve davranışlar hiç de küçük değildir.

Esasında en tehlikeli şeyler, bu gibi küçük görünen amellerdir. Bazen bir akrep, kobradan daha tehlikeli olur. Zira gelişiyle, ıslığıyla, hışırtısıyla kendisini hissettiren bir düşman büyük bile olsa, ona karşı tedbir almak ve onun tehlikesini bertaraf etmek kolaydır. Fakat akrep sinsi bir şekilde gelir, bazen yorganın arasına, bazen yastığın altına saklanıp hiç ummadığınız bir zamanda sizi sokar. Dolayısıyla onun tehlikesini savmanız çok zordur. İşte günah ve hatalara da bu gözle bakmak gerekir. Onlar arasında asıl korkulması gerekenler, sinsice gelenler veya basite alınanlardır.

Bir Müslüman için en önemli şey, küçüğüne büyüğüne bakmadan, dinin çirkin gördüğü ve yasakladığı her türlü hata ve günahtan uzak durmak, bunlardan sıyanet buyurması adına sürekli Allah'a dua etmektir. Yine Hz. Bediüzzaman'ın yaklaşımıyla ifade edecek olursak, bazı küçük şeyler vardır ki çok büyük şeyleri yutar. Kalb de bunlardan

birisidir. Zira o, kâinatları içine alacak genişlikte olmasına rağmen, bazen küçük gibi görünen şeyler yüzünden kararabilir. Nitekim Efendimiz de (sallallâhu aleyhi ve sellem) işlenen her bir günahın kalbde siyah bir nokta bırakacağını ve bu noktaların zamanla çoğalarak kalbi kaplayacağını ifade buyurmuştur.[14]

Şeytan, şahısların durumuna ve karakterine göre onları günaha sevk edebilme adına her türlü argümanı kullanır. Fakat onun birinci derecede kullandığı ve her zaman başvurduğu bir kısım şeyler vardır. Bunlar genel itibarıyla insanların zayıf ve mukavemetsiz olduğu; sabredip direnmekte zorlandığı hususlardır. Hücûmat-ı Sitte'de şeytanın hücum adına kullandığı başlıca vesilelere yer verilir. Daha başka vesileleri de bunlara irca etmek veya eklemek mümkündür. Biz burada birkaçı üzerinde duracağız.

Bunlardan birisi olan şöhretperestlik, şeytanın insanı günaha sürükleme adına en çok kullandığı vesilelerden birisidir. İnsanın sürekli lehinde konuşulup yazılmasını istemesi, bir yere gittiğinde kendisi için ayağa kalkılmasından hoşlanması, kalkılmadığında gönül koyması, sürekli alkış ve takdir peşinde koşması, her başarısını popülizme bağlaması gibi tavırlar, şöhretperestlik hissinin birer tezahürüdür. Hâlbuki İnsanlığın İftihar Tablosu (sallallâhu aleyhi ve sellem), bir meclise girdiğinde ayağa kalkılmasını şiddetle men ediyordu. *"Acemlerin büyüklerine ayağa kalktığı gibi kalkmayın!"*[15] buyuruyordu.

Aslında Allah Resûlü bir yeri teşrif ettiğinde değil diriler, mezardaki ölüler bile ayağa kalkmıyorsa vefasızlık yapıyorlar demektir. Bizim o Zat'a karşı saygı anlayışımız budur, bu ayrı bir konu. İşin öbür yanına gelince Efendimiz, bu tavrıyla hem engin tevazuunu ortaya koyuyor hem de önemli bir dinî disiplin vaz ediyordu. Alkışlanmaktan, bahsedilmekten, ayağa kalkılmasından hoşlanan bir kişi, asıl hoşlanılması gerekli olan şeyleri kaybediyor; ahiretteki hakkını burada kullanıyor demektir.

Aynı şekilde rahat tutkusu da diyebileceğimiz tenperverlik, şeytanın sıkça kullandığı vesilelerden birisi olup, insanı helakete sürükleyen faktörlerden bir diğeridir. Yiyip içip, yan gelip kulağı üzerine yatma, yazlıklarda kışlıklarda keyif çatma, hep rahatının, bedenî isteklerinin peşinde koşma, şeytan açısından değerlendirilecek çok önemli birer fırsattır. Oysaki insan bunlar için yaratılmamıştır. Elbette o, yeme, içme gibi mubah dairedeki bir kısım lezzetlerden istifade edecektir.

Fakat mü'minin hep arkasından koşacağı gaye-i hayali, Allah'a kullukta bulunma, insanları tevhide, hak ve hakikate çağırma olmalıdır.

Şeytan, insanların zaaflarını keşfetmede çok profesyoneldir. Herkese, hususi durumuna göre yaklaşır. Mesela birisinin bohemliğe açık bir yanı varsa, şeytan ne yapar eder onu günahın içine çekmeye çalışır. Mesela tutar, onu, nefes alma ve tenezzühte bulunma gibi gerekçelerle kandırarak zift akan yerlerde dolaştırır; yüzmenin sünnet olduğunu kulağına fısıldayarak plaj plaj gezdirir. Derken onu, gözünün içinden veya kalbinden öyle vurur ki, hiç farkına varmadan bohemliğin içine salıverir.

Aynı şekilde bakar ki bir başkasının paraya karşı fazla tamahı var. Haramlara sürükleme, gayrimeşru işlere sevk etme adına onun da bu zaafını kullanır. Boynuna taktığı yular ile onu istediği yere çeker. Böyle birisi şeytanın güdümünde hareket ettiğinin hiç farkına varmasa, kendi iradesiyle karar verdiğini düşünse ve hatta bazen meşru alanda dolaştığını zannetse de çoktan şeytanın oyuncağı hâline gelmiş bir zavallıdır.

Şeytanın çokça suiistimal ettiği argümanlardan bir diğeri de haset ve kıskançlık hissidir. Haset, "Falanda olmasın, bende olsun." düşüncesidir. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), ateşin odunu yiyip bitirdiği gibi, hasedin de amelleri yiyip bitireceğini ifade buyurmak suretiyle[16] onun mü'min açısından nasıl kaybettirici bir duygu olduğuna dikkat çekmiştir. Hasan Basri Hazretleri de, "Ben hasetçiden daha çok mazluma benzeyen bir zalim görmedim."[17] demiştir. Eğer bir kişi, başkalarının başarılarından rahatsızlık duyuyorsa, şeytanın oyunlarına açık bir yanı var demektir. Kendi işinde profesyonel olan şeytan, böyle bir zaafı kaçırmaz. İnsandaki kıskançlık temayülünü öyle bir değerlendirir ki neticede onun mahvına sebep olur.

Meşru yolda kullanıldığı takdirde mahzursuz olan gıpta ve rekabet dahi şeytan açısından önemli birer argüman olabilir. Zira bunlar hasetle sınır komşusudur; hatta bir nevi onun ikizi gibidir. Sadece bir fasıl ondan sonra doğmuştur. Meşru rekabetin mânâsı şudur: "Bu kardeşlerim yaptıkları güzel işlerle doludizgin Cennet'e doğru koşuyorlar. Onlara zarar vermeden biz de onlar gibi koşalım, hayırda onlardan geriye kalmayalım. Burada onlarla beraberdik; ahirette de

onlardan ayrılmayalım." Kur'ân-ı Kerim, فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ *"Hayırlı işlere koşun, hayırda yarışın."*[18] ve وَفِي ذَلِكَ فَلْيَتَنَافَسِ الْمُتَنَافِسُونَ *"Öyleyse yarışanlar, bunu için yarışsınlar."*[19] gibi âyetleriyle mü'minleri hususiyle hayır işlerinde yarışmaya çağırır.

Fakat şeytan çoğu zaman bu duyguyu da suiistimal etmek ister. İnsanın içindeki kıskançlık hissini harekete geçirerek gıptayı hasede çevirir. Bu sefer kişi, "O niye koşuyor? Onun yerine koşan asıl ben olmalıyım." demeye ve hatta haset ettiği insanların önüne geçmeye, onlara zarar vermeye başlar. İçindeki rekabet duygusunu başkalarına attığı çelmelerle tatmin etmeye çalışır. Çoğu zaman iş burada da kalmaz ve aidiyet mülâhazasına, cemaat enaniyetine dönüşür ki bunun tahribatı geniş alanlı olduğu için çok daha tehlikelidir. Zira böyle bir insan, sırf kendi meşrebinden, kendi mezhebinden olmayan insanlara karşı tavır almaya başlar.

İslâm tarihinde Hazreti Ali döneminde başlayıp asırlarca devam eden değişik hercümerçlere sebebiyet veren, işte bu haset duygusudur, hazımsızlıktır, aidiyet mülâhazasıdır. Hariciler, Şiiler, Zübeyriler, Emeviler, Abbasiler gibi onlarca grup teşekkül etmiştir. Belirli şahıs ve fikirler etrafında bir araya gelen insanlar başkalarına karşı cephe almış ve kanlı savaşlara sebebiyet vermişlerdir. "Yönetimde onun yerine ben olayım." düşüncesiyle hareket eden bir kısım gruplar, pek çoklarına kan kusturmuşlardır. Çoğu zaman Müslümanlar kendi içlerinde birbirlerini yemeye durduklarından ötürü Allah da kâfir ve zalimleri onların başına musallat etmiştir. Zira zalim Allah'ın kılıcıdır. Allah, istihkakı olanları, onu kullanarak cezalandırır; sonra döner onu da cezalandırır.

Bütün bu negatif duygulardan kurtulmanın ve şeytanın oyunları karşısında nakavt olmamanın yolu ise güçlü imandır, Allah'a teslimiyettir ve kıvamın sağlam olmasıdır. Şayet imanı tam sindirebilmişseniz, Allah'ın izni ve inayetiyle hazmedilmesi en zor şeyleri bile hazmedebilirsiniz. Hz. Üstad gibi, "Biz muhabbet fedaileriyiz, husumete vaktimiz yoktur."[20] der bütün insanlığı kucaklarsınız. Kötülüğe kilitlenen insanlar karşısında bile sadece ıslah diler, her yerde barış ve huzurun hâkim olması adına gayret eder ve katiyen başkaları hakkında negatif düşüncelere girmezsiniz.

[13] Bediüzzaman, *Lem'alar,* s.169-170 (On Yedinci Lem'a).
[14] Tirmizî, *tefsîru sûre* (83) 1; İbn Mâce, *zühd* 29.
[15] Ebû Dâvûd, *edeb* 152; İbn Mâce, *dua* 2.
[16] Ebû Dâvûd, *edeb* 44; İbn Mâce, *zühd* 22.
[17] İbn Abdi Rabbih, *el-Ikdü'l-ferîd* 2/158; el-Kurtubî, *el-Câmi' li ahkâmi'l-Kur'ân* 5/251.
[18] Bakara sûresi, 2/148; Mâide sûresi, 5/48.
[19] Mutaffifîn sûresi, 83/26.
[20] Bediüzzaman, *Tarihçe-i Hayat*, s.54 (İlk Hayatı).

MADDÎ-MANEVÎ KEMÂLÂTI YIKAN BİR HASTALIK: SUİZAN

***Soru:** Bediüzzaman Hazretleri dört büyük mânevî hastalığı sayarken yeis, ucub ve gurur ile birlikte suizannı da zikretmiştir.*[21] *İster aynı daire içinde bulunan isterse farklı meşreplere mensup olan insanların suizandan kurtulmaları ve birbirleri hakkında hüsnüzan beslemeleri adına dikkat etmeleri gereken hususlar nelerdir?*

Cevap: Hz. Bediüzzaman, eserlerinin farklı yerlerinde hem İslâm dünyasının hem de insanoğlunun bir kısım hastalıkları üzerinde durmuş ve bunlara dair önemli reçeteler sunmuştur. Mesela o, bir yerde, İslâm dünyasının temel hastalıklarının ihtilaf, cehalet ve fakirlikten ibaret olduğunu ifade eder.[22] Bu problemleri çözeceği ana kadar Müslümanlar asâ gibi iki büklüm yaşamaktan kurtulamayacaklardır. Tanzimat yıllarından itibaren hep Avrupa'nın gözünün içine baktıkları gibi, bundan sonra da sürekli büyük devletlerin gözünün içine bakmaya devam edeceklerdir. Dolayısıyla bir türlü vesayetten kurtulamayacak, bağımsızlıklarını kazanamayacak, eli kolu, dili dudağı bağlı bir hayat yaşamaya mahkûm olacaklardır.

Bu üç hastalık daha çok içtimai ve siyasi alanda öne çıkıyor. Fakat bir yönüyle her şey fertle başladığından ötürü, bunların fert plânındaki akisleri göz ardı edilemez. Zira parçaları günahlardan oluşan bir toplumun sıhhatli olması mümkün değildir. Soruda ifade edilen hastalıklar ise doğrudan insanın şahsî ve mânevî hayatıyla ilgilidir.

Hz. Pîr ilk olarak yeis üzerinde duruyor ve diğer üçünün de bir yönüyle yeisten kaynaklandığına dikkat çekiyor. Zira yine onun

ifadesine başvuracak olursak yeis, mâni-i her kemâldir.[23] Yani o, her türlü hayır ve güzelliğin önünde duran önemli bir engeldir. Bu yüzden şayet bir insanda ümitsizlik varsa onun iflah olması çok zordur. "Zaman ahir zaman oldu. Hiç beyhude uğraşmayın. Ümmet-i Muhammed artık bundan sonra belini doğrultamaz." şeklindeki ümitsizce düşünceler, insanı, elinden bir şey gelmeyeceğine inandırır. Bu da onun kolunu kanadını kırar, iş yapma azmine büyük darbeler indirir. Böyle düşünen ve bu düşüncelerini dillendiren bir insan hem kendi dünyasını hem de içinde bulunduğu heyetin dünyasını karartıyor, yıkıyor demektir.

Mehmet Âkif'in çok tekrar eden bir nazmını münasebet geldiği için bir kere daha hatırlarsak:

"Ye's öyle bataktır ki düşersen boğulursun.
Ümîde sarıl sımsıkı, seyret ne olursun!
Azmiyle, ümidiyle yaşar hep yaşayanlar;
Me'yûs olanın rûhunu, vicdânını bağlar."

İkinci hastalık olarak ucub üzerinde duruluyor. Ucub; nüanslarıyla fahir, gurur ve kibirden ayrılsa da, bunların hepsi aynı katran kaynağından kaynayıp çıkan şeylerdir. Eğer insanın içerisinde böyle uğursuz bir kaynak varsa, ondan bazen ucub, bazen gurur, bazen de kibir kaynar çıkar. Ucbu, iç beğeni sözüyle ifade edebiliriz. Bir insanın içten içe kendini, amellerini, yapmış olduğu işleri beğenmesi demektir. Böyle bir iç beğeni, bazen fahirlenme bazen gurur bazen de kibir şeklinde dışarıya yansır ki bunların her birinin birer şeytan sıfatı olduğunda şüphe yoktur.

Suizandan Çok Sakının!

Bu hastalıklara bir de suizan ilave ediliyor. Suizan, insanlar hakkında kötü zanda bulunma, onlara karşı olumsuz duygu ve düşünceler taşıma demektir. Kur'ân, يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اجْتَنِبُوا كَثِيرًا مِنَ الظَّنِّ اِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ اِثْمٌ *"Ey iman edenler! Zandan çok sakının. Çünkü zanların bir kısmı günahtır."*[24] beyanıyla mü'minlere, suizanda bulunmayı yasaklamıştır. Bu sebeple mü'mine düşen vazife, hüsnüzan mümkün olduğu sürece hüsnüzan etmek, suizanna girmemektir. Hatta çok olumsuz tavrına şahit olunan insanlar hakkında bile yine Hz. Pîr'in ölçüsüyle "hüsnüzan, adem-i itimat" prensibini işletmek gerekir. Yani

onun hakkında suizanna girmezsiniz; fakat ihtiyatı elden bırakmaz ve sırtınızı da dönmezsiniz.

İsrâ sûresinde yer alan, وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ أُولَئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْئُولًا *"Bilmediğin şeyin arkasına takılıp gitme! Çünkü kulak, göz, kalb gibi azaların hepsi sorguya çekilecektir."*[25] âyet-i kerimesi de suizannın akıbetine dikkat çekmesi açısından son derece önemlidir. Zira suizan, bir kişi hakkında kesin bir bilgiye dayanmayan negatif anlamdaki bir tahmin ve kanaatten ibarettir. Hâlbuki âyet-i kerime, insanı, kesin bilgisi olmayan meseleler üzerinde durmaktan menetmiştir. Dolayısıyla bir insanın, zan ve tahminlerini bilgi gibi görüp onlar üzerinden insanları değerlendirmeye alması, çok ciddi bir sorumluluktur.

Bazen kulağa bir şeyler gelebilir. Mesela âyet-i kerimenin ifadesiyle fasık bir insan yalan bir haber getirebilir.[26] Mü'min her duyduğuna inanmamalı, âyet-i kerimenin emrine uyup, gelen haberin kaynağını, arka plânını, doğruluğunu iyice araştırmalıdır. Ta ki meselenin önü arkası kendisi için iyice açıklığa kavuşsun. Konuyla ilgili bir hadislerinde Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) de şöyle buyurmuştur: كَفَى بِالْمَرْءِ كَذِبًا أَنْ يُحَدِّثَ بِكُلِّ مَا سَمِعَ *"Her duyduğunu söylemesi kişiye yalan (bir başka rivayette "günah") olarak yeter."*[27]

Bazen de göze bir şeyler ilişir. Fakat bir şeyleri görmek her zaman gördüklerinin künhüne vâkıf olmak anlamına gelmez. Yanlış görmüş olabileceği gibi, gördüklerini doğru anlamlandıramamış da olabilir. Burada da insana düşen, gördüğü her hâdise üzerine hemen hüküm bina etmemesi, önce, gördüklerinin doğruluğundan emin olmaya çalışmasıdır.

Âyet-i kerimede kulak ve gözden sonra da kalb zikrediliyor ve onun da düşüncelerinden, değerlendirmelerinden ötürü sorumlu olacağından bahsediliyor. Evet, sağlam bir delile dayanmayan, kesin bir bilgi blokajı üzerine oturmayan meselelerde kulak da göz de gönül de mesuldür. Allah öbür tarafta bunların her birinden hesap soracak ve onlar da –Allah muhafaza– insan aleyhinde şahitlik yapacaklardır.[28] Bütün bunlar da göstermektedir ki, insanın zan ve tahminleriyle başkaları hakkında hüküm vermesi ciddi mesuliyet gerektirecek bir tavırdır.

Gruplar Arasında Suizan

Suizan, maddî-mânevî kemâlâta zarar veren bir hastalıktır. Temelde ferdî bir hastalık olmasına karşılık bazen toplumsal bir hastalığa dönüşebilir. Eğer bir kimse başkaları hakkında hep olumsuz düşünüyor, onların davranışlarını olumsuz yorumluyor ve onları küçük görüyorsa bu, ferdî plânda bir suizandır. Şayet belirli gruplar, başka gruplar hakkında negatif düşünüyor ve onların gayretlerini hafife alıyorlarsa bu sefer suizan daha geniş bir tabana yayılmış demektir. Şahsî enaniyet, aidiyet mülâhazasına dayandığı takdirde daha da güçleneceği, heyet enaniyetiyle takviye edildiği takdirde sarsılmaz, yıkılmaz bir hâle geleceği için, çok daha büyük bir tehlike arz edebilir.

Maalesef ferdî suizanların yanında farklı heyet ve grupların birbirlerine karşı suizanları, toplum açısından daha yıkıcı neticeler ortaya çıkarabiliyor. Bakıyorsunuz, A grubu B grubu hakkında suizan besliyor ve onların yaptığı her şeyi eleştiriyor. B grubu da A grubuna hüsnüzanla yaklaşmıyor. Bunların her birisi kendi yaptıkları hizmetlerin İslâm'a daha muvafık ve insanlığa daha faydalı olduğunu düşünüyor ve sadece kendi yaptıklarını beğeniyorlar. Başkalarının ortaya koyduğu nice hayırlı iş ve hizmeti ise farklı kılıflar bularak yerden yere vuruyorlar.

Dikkat etmedikleri takdirde Hizmet gönüllüleri de böyle bir hastalığa yakalanabilir, bir takım grup ve cemaatlere suizanla yaklaşıp onların ortaya koymuş oldukları en hayırlı faaliyetlere bile kötü nazarla bakma hatasına düşebilirler. Oysaki Hz. Pîr'in bu konuda ortaya koyduğu ölçü çok nettir: İnsanın, kendi meşrebinin muhabbetiyle yaşaması, başkalarına düşmanlık yapmasını gerektirmez.[29] İnsan, yürüdüğü yolu, mesleğini, meşrebini delice sevebilir, sevmelidir de. Fakat bu, başkalarının mezhep ve meşreplerini hafife almayı, tenkit etmeyi ve hele düşmanlıkta bulunmayı gerektirmemelidir. Başkalarını kınamanın, ta'n u teşnide bulunmanın, sövüp saymanın hiçbir dinde, hiçbir mezhepte ibadet olduğuna dair bir şey bilmiyorum. Bir insanın, sırf kendi düşünce yapısına uymadığı gerekçesiyle falana filana sövmesi, kabul edilebilir bir tavır değildir.

Maalesef suizan günümüzün en yaygın hastalıklarından biri hâline geldi. Bazıları, içlerindeki bu hastalığı açığa vurmaktan çekinmezken, bazıları da menfi duygu ve düşüncelerini kapalı kapılar arkasında seslendiriyor.

Allah rızasını tahsilden başka bir niyetleri olmayan adanmışlar da

bu tür taarruz ve hücumlara maruz kalabilirler. Başkaları suizanlarından ötürü onların yapmış oldukları onca güzel hizmetleri hiç görmeyebilir veya bunların arkasında farklı niyetler, hedefler arayabilirler. Şayet böyle bir durumda onlar da diğerlerine karşı benzer bir tutum takınırlarsa aynı hatayı irtikap etmiş olurlar.

Yapılan hizmetleri dış görünüşleriyle, kemiyetleriyle değerlendirmek doğru değildir. Mesela siz dünyanın farklı yerlerinde bin tane okul açmışsınızdır. Eğer beş okulla insanlığa faydalı olmaya çalışan insanlara, "Binin yanında beşin ne kıymeti olur!" derseniz, günaha girmiş olursunuz. Bilemezsiniz, belki de onlar yaptıkları işlerini daha ihlâslı yapıyorlardır. Bir zerre ihlâslı amel ise batmanlarla halis olmayana üstün gelir.

Bu açıdan, yapılan hiçbir hizmet küçük görülmemeli, hafife alınmamalı. Allah yolunda, insanlığa hizmet uğruna koşturan herkes hakkında hüsnüzan edilmeli. Kalbde suizan oluşmaması için sürekli mücadele etmeli ve içteki negatif duyguların önüne bariyerler koymalı ve herkes sürekli kendisini hüsnüzanna zorlamalı. Zira Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), hüsnüzannın en güzel ibadetlerden biri olduğunu haber vermiştir.[30]

En Büyük Cihat

Siz, başkaları hakkında olumlu düşündüğünüz zaman sevap kazanıyorsunuz. Neden? Çünkü bu durumda içinizdeki şeytanî, nefsanî, cismanî ve hayvanî dürtülerin başkalarının hâl ve tavırlarıyla ilgili sizi yanlış yönlendirmesine müsaade etmiyor, bunlara karşı sürekli mücadele ediyorsunuz. İradenin hakkını vermek suretiyle içinizdeki negatif duyguları baskı altına alıyor ve başkalarının kusurlarına göz yumuyorsunuz. Yani kendi içinizde bir kavga veriyorsunuz, bir mânâda cihat ediyorsunuz. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), düşmanla yaka paça olmaya küçük cihat derken insanın kendini düzene koyma adına kendi içi âleminde ortaya koyduğu mücadeleye ise büyük cihat demiştir.[31] Çünkü düşmanla yapılan cihat sürelidir. İnsanın nefsine, heva ve heveslerine, olumsuz duygularına karşı yaptığı cihat ise süreklidir. İnsan belki günde yüz defa içindeki bu tür kötü duygularla mücadele etmek zorunda kalır. Yani o, aslında sürekli bir savaş hâlindedir.

İşte içte verilmesi gereken böyle bir savaşta düşmanlarımızdan

birisi de suizan duygusudur. Suizannı tetikleyen dünya kadar faktör, enstrüman vardır. İnsanın muhatap olduğu bir kısım kötü muameleler, gördüğü bazı yanlışlar, maruz kaldığı sıkıntı ve eziyetler, bütün bu fiillerin sahiplerine karşı onda bu duyguyu tetikleyecektir. Harekete geçtiği anda insana düşen onu bastırmaktır. Onun üzerine ağır kayalar koymakla mı, üzerinde zıplamakla mı, mânevî bir kısım enzimlerle onu hazmetmekle mi... nasıl yapacaksa yapmalı ve bir yolunu bulup onun ortaya çıkmasına fırsat vermemelidir.

İnsanın suizandan kurtulması bir yönüyle kendini sıfırlamasına bağlıdır. İnsanlığın İftihar Tablosu (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir dualarında şöyle demiştir: اَللّٰهُمَّ اجْعَلْنِي فِي عَيْنَيَّ صَغِيرًا وَفِي أَعْيُنِ النَّاسِ كَبِيرًا *"Allah'ım, beni benim gözümde küçük göster! (Misyonum itibarıyla) insanların nazarında ise büyük göster."*[32] Biz, O'nun bu sözlerini rehberliğinin bir gereği sayarız. Zira O, kendini ne kadar küçük görürse görsün, büyüktür. Siz de, "Allah'ım beni bana küçük göster! İhlâsımda, rıza talebimde, hizmetimde, cehdimde ise çalımlı kıl!" diyebilirsiniz.

Günde elli defa kendimizi sıfırlayabilirsek başkalarının kusurlarıyla uğraşmaz, onlar hakkında suizanlara girmeyiz. Eğer bir kıymet-i harbiyemiz varsa, onu da başkaları söyler. Bununla ilgili bir beklentiye girmek, ayrı bir hastalıktır! Eğer başkalarının bir kısım olumsuz tavırları karşısında hemen kendi olumsuzluklarımızı düşünürsek, atf-ı cürümlerden ve suizanlardan kurtulmuş oluruz. İnsan şayet kendi kusurlarına bakmaz, onların tespitiyle meşgul olmazsa ömür boyu etrafta kusurlu arar da hiçbir zaman asıl suçluyu bulamaz.

[21] Bediüzzaman, *Mesnevî-i Nûriye,* s. 58 (Katre).
[22] Bediüzzaman, *Tarihçe-i Hayat,* s,61 (İlk Hayatı).
[23] Bediüzzaman, *Tarihçe-i Hayat,* s,54 (İlk Hayatı).
[24] Hucurât sûresi, 49/12.
[25] İsrâ sûresi, 17/36.
[26] Bkz.: Hucurât sûresi, 49/6.
[27] Müslim, *mukaddime* 4-5; Ebû Dâvûd, *edeb* 80.
[28] Bkz.: Fussilet sûresi, 41/21.
[29] Bediüzzaman, *Lem'alar,* s.189 (Yirminci Lem'a, İhlas Risalesi, Birinci Nokta).
[30] Ebû Dâvûd, *edeb* 88.
[31] el-Beyhakî, *ez-Zühd* 1/165; Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd* 13/523.
[32] el-Bezzâr, *el-Müsned* 10/315; ed-Deylemî, *el-Müsned* 1/473.

SULHTA HAYIR VARDIR

Soru: *"Sulhta hayır vardır."*[33] *âyeti, günümüzün küreselleşen dünyasında yaşayan Müslümanlara ne tür mesajlar vermektedir?*

Cevap: Günümüzde ortaya çıkan çatışma ve kavgaların temelinde yatan ana faktör, kendine takılmışlıktır. Herkes kendine göre bir insan, aile, şehir, devlet ve dünya yapısı kurma peşinde koşuyor. Herkesin kendi yapısının, kendi modelinin arkasında koştuğu bir dünyada ise ortada buluşmak mümkün değildir. Her bir entelektüelin, her bir hareketin, her bir devletin kendine göre bir kısım fikir ve sistemler kurguladığı, bunları yegâne doğru kabul ettiği ve başkalarının da buna uymasını beklediği bir dünyada kim neye uyacaktır! Maalesef günümüzde yaşadığımız gerginliklerin, dağınıklık ve keşmekeşliğin arkasında böyle bir gerçeklik vardır.

Hoşgörü ve Müsamaha

Herkesin bağlı bulunduğu, mensup olduğu bir kısım meşrep, mezhep ve hizipler olduğu gibi; bunların her birinin de kendine göre bir kısım felsefeleri var. Her bir grup sahip olduğu felsefeye göre toplumu dizayn etmeye çalışıyor, bir dünya tasavvuru peşinde koşuyor. Kimse başkalarının da başka hissiyatlar taşıyabileceğini hesaba katmıyor. Herkes her şeyi kendi hissiyatına, kendi anlayışına göre şekillendirme ve organize etme hevesine düşüyor. Bu da insanlar arasında çok ciddi ihtilafların doğmasına, karışıklık ve dağınıklığın yaşanmasına sebep oluyor.

Zannediyorum yaşanan böyle bir problemi çözebilecek en önemli iksir; hoşgörü ve müsamaha vurgusudur. Farklı bir ifadeyle, söz konusu ihtilaf ve iftirakların halledilmesi, insanların hemen herkesle

anlaşma ve uzlaşmaya açık bulunmalarına, başkalarıyla diyalog içinde olmalarına bağlıdır. Bunun için kendi kapris ve hırslarından, kendi duygu ve düşüncelerini yegâne doğru kabul etme hastalığından kurtulmalarına ihtiyaç vardır. Hiç şüphesiz bu da kişinin kendi enaniyetinden firar etmesine, "ben"i yıkmasına, *nahnü* (biz) aramgâhında bir miktar dinlenmesine ve ondan sonra da *Hüve*'ye (Allah'a) yolculuk yapmasına bağlıdır.

Enaniyetine, aidiyet mülâhazasına veya hizip sevdasına kapılan insanların sulha açık olmaları ve farklı fikirleri saygıyla karşılamaları çok zordur. Onlar, içinde bulundukları grubun çıkarlarını her şeyin üzerinde tuttukları ve tarafgirlikten kurtulamadıkları sürece, insanlığa huzur getirecek sulh stratejileri oluşturamazlar. Esasen bu tür insanların böyle bir hedeflerinin olduğunu söylemek de çok zordur. Belki de farklılıklara kapalı yaşadıklarından ötürü bu kabil şeyleri akıllarının köşesinden bile geçirmezler.

Hâlbuki günümüzün küreselleşen dünyasında insanlığın huzur içinde yaşayabilmesi için hoşgörü ve diyalogdan başka alternatif bulunmamaktadır. Hoşgörü kültürünün hâkim olması için ise gerek fertlerin gerekse toplumların kendilerini hakikatin mutlak temsilcisi gibi görmekten vazgeçmeleri; başkalarının düşünce ve yaklaşımlarının da doğru olabileceği ihtimalini her zaman göz önünde bulundurmaları gerekir. Farklı fikir ve düşünceler tamamıyla doğru olmasa bile en azından içinde bir doğruluk payının bulunabileceği unutulmamalıdır. Hazreti Pir'in, Mutezile ve Cebriye mezhepleri içinde birer dane-i hakikatin bulunduğu, fakat bu mezheplerin hakikati kendilerine münhasır gördükleri için hata ettikleri yönündeki değerlendirmeleri[34] fevkalâde önemlidir. İşte farklı fikirlere bu gözle bakılır, onlardaki dane-i hakikatler alınırsa bir doğru üzerinde mutabakata varmak mümkün olur.

Günümüzde herkesin kendine göre bir doğrusu var. Birilerine göre doğru olan, başkaları açısından eğri görülüyor. Hatta bazen bir şeyin, sırf kendi mensup olduğu grubun dışından gelmesi eğri olarak görülmesi için yeterli oluyor. Farklı fikirlere karşı müdafaa silahı kullanıldığı ve önyargılı yaklaşıldığı için, çoğu zaman bunların doğru olup olmadıklarını tartışma adına uygun bir zemin bulmak dahi mümkün olmuyor. Bazen kendimiz bile inanmadığımız fikirleri demagojilerle savunmaya, sağlam argümanlara dayanan bir kısım fikirleri de yine demagojilerle reddetmeye çalışıyoruz. Fakat bazen

söylediklerimize biz bile inanmıyoruz.

Ne var ki günümüzde farklı din ve kültürlere mensup olan insanların iç içe yaşamaya başladığı bir dünyada, bu tür tarz-ı telakkiler devam edip giderse, işin doğrusu ne ailede huzur kalır ne de toplumda. Böylesi bir durumda devletlerarası münasebetlerde ve insanlık çapındaki ilişkilerde de sağlıklı bir noktaya ulaşılamaz.

Sulh Ailede Başlar

Oysaki Kur'ân, وَالصُّلْحُ خَيْرٌ *"Sulh, hayırlıdır."* buyurmak suretiyle Müslümanları uzlaşma ve anlaşmaya, başkalarının söz ve fiillerinde de bir hakikat payı olabileceğini kabul etmeye çağırmıştır. Bilindiği üzere bu âyet-i kerime, toplumun en küçük molekülü olan aileyle ilgili nazil olmuştur. Cenâb-ı Hak, eşler arasında yaşanan geçimsizlik ve huzursuzluklar karşısında takip edilmesi gereken yolu göstermiş, hemen boşanmaya gidilmemesi, bunun yerine karşılıklı anlaşmayla, bir şekilde ailenin devam ettirilmesi gerektiğini ders vermiştir.

Şayet Kur'ân-ı Kerim, ailede yaşanan bir sarsıntı, çatlama ve kırılmanın sulh yoluyla çözüme kavuşturulmasını istiyorsa; kasaba, şehir, devlet veya cihan dairesinde yaşanan problemlere sulh ile yaklaşmak evleviyetle gerekli olacaktır. Eğer üç-beş kişiden oluşan küçük bir yapıda sulh hayırlı ise milyonların huzur ve güvenliğinin söz konusu olduğu bir dairede sulh evleviyetle hayırlı olacaktır.

Bu açıdan inananlara düşen vazife, hangi dairede olursa olsun sulhu temin etmenin, sulh vesilesiyle elde edilecek fayda ve hayırların peşinde olmaktır. Bu konuda insanların farklı dinlere, kültürlere, etnik kimliklere, dünya görüşlerine sahip olması bir engel olarak görülmemelidir. Farklı dinlere mensup olan veya hiçbir dine inanmayan insanlar arasında bile beraber yaşamanın mümkün olacağı gösterilmelidir. Farklı mezheplere, dinlere, ırklara, hiziplere mensup insanlar arasında oluşması muhtemel gerginlik ve çatışmaların önüne geçmenin, toplumda huzur ve sükûnu temin etmenin en iyi yolu budur.

Bu itibarladır ki böyle umumi bir sulhun sağlanması istikametinde projeler geliştirilmeli, makul stratejiler ortaya konulmalıdır. Zira bunun sağlanması sanıldığı kadar kolay değildir, çok ciddi ceht ve gayretlere vabestedir. Böyle mühim bir neticeye ulaşma yolunda bazen kan kusarsınız da izah sadedinde "Kızılcık şerbeti içmiştim."

demeniz iktiza edebilir. Aynı şekilde geçmişte yaşanmış bir kısım kavgaları unutmak, affetmeye ve yeri geldiğinde taviz vermeye hazır olmak gerekir. Kısaca, insanların sulh ve barış içinde birlikte yaşamalarını temin etme adına katlanılabilecek her şeye –millî onurun ayaklar altına alınmaması kaydıyla– katlanabilmek lazımdır.

Engeller Olgun İnsanlarla Aşılır

Ancak ruhta, gönülde, histe, duyguda ve düşüncede diri olan insanlardır ki toplumda birlik ruhu ve uzlaşı kültürü oluşturmaya muvaffak olacaklardır. Kalbî ve ruhî hayatları itibarıyla diri olmayanların, maddî ve toplumsal açıdan bir diriliş hâsıl etmeleri de çok zordur. Diriler insanlara dirilik aşılar. Mânevî açıdan ciddi bir doygunluğa, dolgunluğa ve itminana ulaşan insanlar açısından çok büyük problemler bile küçüktür. Bunlar, kocaman hendekleri bile küçücük çukurları atlama rahatlığında geçiverirler. Fakat benliğinden sıyrılamamış, cismaniyeti bırakamamış, heva ve hevesin yönlendiriciliğinden kurtulamamış, kısaca kalb ve ruhun hayat derecelerine yelken açamamış birinin insanlığın huzur ve saadeti adına ifade edeceği çok bir şey yoktur.

Günümüzde yaşanan kırılma ve çatlamaların, çatışma ve kavgaların önemli bir sebebi de budur. Yeterince pişmemiş, olgunlaşmamış kimseler, küçücük şeylere karşı bile alınganlık gösteriyor, rahatsız oluyorlar. Hamlıklarını atamadıklarından ötürü, arzu ettikleri bakışı göremediklerinde, bekledikleri tavırlarla karşılaşmadıklarında hemen kırılıyor, inciniyorlar. Birisi onları canlandırmak, ikaz etmek ve harekete geçirmek için iğnenin ucuyla azıcık kendilerine dokunacak olsa, bir mızrak saplanmış gibi tepki veriyorlar.

Bin tane güzel şeyle karşılaşsalar, onların içinden canlarını sıkan bir şeyi bulup çıkarıyor ve geri kalan bütün güzellikleri yokluğa mahkûm ediyorlar. Dinledikleri bir saatlik bir konuşma içerisinde şayet onları rahatsız eden bir iki kelime geçmişse, söylenilen bütün sözleri o bir iki kelimeye mahkûm ediyor ve sanki bütün konuşma bundan ibaretmiş gibi tavır alıyorlar. Bütün bunlar da algılanan her bir şeyin nefis ve benlik laboratuvarında değerlendirildiğini ve dolayısıyla da yanlış sonuçlara ulaşıldığını, bunun akıbeti olarak da yanlış mülâhazalara girildiğini gösteriyor.

Hâlbuki iman ve Kur'ân'a gönül veren, günde beş defa huzur-u Kibriya'da iki büklüm olan ehl-i imana düşen vazife, kırıcı, incitici hâl ve tavırlar karşısında bile kırılıp darılmamaktır. Hatta onlar, kötü davranışlar ortaya koyan kimseleri suçlamak ve onlar hakkında suizanna girmek yerine, Allah'a yönelip şöyle demelidirler: "Allah'ım, muhtemelen bizim salaha mazhar olamayışımızdan dolayı bunlara maruz kalıyoruz. Sen bizi de onları da ıslah eyle!" Zira bu ölçüde ince, nazik ve civanmert olmayan ve meselelere bu açıdan yaklaşamayanların, dış dünyada yaşanan problemleri çözebilmeleri mümkün değildir.

Kimseye karşı kırılmama ve gücenmeme konusunda çok kararlı olmalı. Eğer kırılma ve darılmalar bizi meşgul ederse, kırılmaya darılmaya tahammülü olmayan işler yolda kalır. Bırakın maruz kalınan bir kısım nahoş muameleler karşısında kırılmayı, eğer insanlığa hizmete kendimizi adadıysak başımızı başkalarının ayakları altına koymaya, icap ederse bu uğurda ölmeye hazır olmak lazım. Seyyid Nigari'nin ifadesiyle söyleyecek olursak;

"Cânan dileyen dağdağa-i cana düşer mi?
Cân isteyen endişe-i canana düşer mi?"

Zannediyorum iki büklüm olmuş insanlığın belini doğrultmasına vesile olacak düşünce budur. Bu düşünceyi taşıyan nesillerdir ki toplum çapındaki kırılma ve çatlamaları tamir edebilecek, insanlığın huzur ve barış içinde yaşamasına vesile olacaktır. Yoksa şundan alınan, buna kırılan ve kırılmalarla toplumu da kırıp geçiren insanların insanlığa vaat edeceği hiçbir şey yoktur.

Bilindiği üzere İnsanlığın İftihar Tablosu (sallallâhu aleyhi ve sellem) Uhud savaşı öncesinde bir grup sahabeyi Okçular tepesine yerleştirmiş ve her ne olursa olsun orayı terk etmemeleri gerektiği konusunda sıkı sıkı tembihlemişti. Fakat okçuların, emre itaatteki inceliği henüz kavrayamamış büyük bir kısmı, düşmanın kaçtığını görünce vazifeleri bitti zannıyla mekânlarını terk etmişlerdi. İşte bundan sonradır ki müşriklerin yeni bir manevrasıyla arkadan kuşatılan İslâm ordusu çok ciddi yara almıştı. Öyle ki Efendimiz'in bile mübarek başı yarılmış, dişi kırılmıştı. Fakat O, hiçbir şey olmamış gibi yine ashabını toplamış ve onlarla istişare yapmıştı. Hatalarını yüzlerine vurmamış; onlara karşı en ufak bir serzenişte bulunmamıştı. Bu ne iltifat esintisidir böyle!

Kim bilir onlar yaptıkları içtihat hatasından ötürü ne kadar ezilmişlerdi! Allah Resûlü, atılacak yeni adımlarla ilgili yine onların fikirlerine müracaat etmek suretiyle, hatasının farkında olan ve bunun psikolojisi altında ezilen ashabın yanan gönüllerine su serpmişti. Ruhlarda kahramanlığı tetiklemenin, meydana gelen kırık ve çatlakları tamir etmenin yolu budur.

Hudeybiye Sulhu

Söz buraya gelince zannediyorum çoklarının aklına Hudeybiye anlaşması gelecektir. Zira İnsanlığın İftihar Tablosu (sallallâhu aleyhi ve sellem) Mekkelilerle bu anlaşmayı yapma adına taviz üstüne taviz vermişti. Bazı maddelerin kabulü kendisine çok ağır gelmiş olsa da sırf uzlaşı sağlayabilme ve sulh atmosferi oluşturabilme adına buna katlanmıştı.

Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), Medine'den ayrılırken ashabına Kâbe'yi ziyaret etme, umre yapma sözü vermişti. Bu sözü yerine getirme adına atın, devenin sırtında 400 küsur kilometrelik mesafeyi aşmışlar, Mekke'nin çok yakınlarına kadar gelmişlerdi. Hatta umre için ihrama girmişler ve yanlarına kurbanlarını da almışlardı. Fakat Hudeybiye'de Mekke müşrikleri karşılarına çıkmış, "Seni ne Mekke'ye sokarız ne de Kâbe'yi tavaf etmene izin veririz." demişlerdi. Efendimiz'in gayretleriyle ve yüksek fetanetiyle müşrikler Hudeybiye sulhunu imzalamaya ikna edilmişti. Fakat onlar, anlaşma maddesi olarak umre yapmadan geriye dönme şartını dayatmışlardı. Böyle bir madde, sekiz yıldır Mekke'den ve Kâbe'den ayrılığın hasretini yaşayan sahabeye çok ağır gelmişti. Öyle ki Efendimiz'e, kendilerine verdiği sözü hatırlatmış, "Bu sene" demediği cevabını almış ama bir sonraki yıl umre yapacaklarına dair de yine O'ndan söz almışlardı. Fakat bütün bunların İnsanlığın İftihar Tablosu'nu ne kadar yaralayacağını kestirmek zor olmasa gerek.

O gün itibarıyla henüz gözü hakikate açılmamış olan Halid İbn Velid, atının üzerinde bir o tarafa bir bu tarafa gitmiş, bu tavrıyla âdeta Müslümanlara meydan okumuş ve hatta onları provoke etmeye çalışmıştı. Öte yandan, anlaşma maddesine "Allah Resûlü" ifadesinin yazılmasına, Kureyş tarafının temsilcisi Süheyl İbn Amr tarafından karşı çıkılmış, bunun yerine "Muhammed İbn Abdullah" yazılması şart koşulmuştu. Aynı Süheyl tarafından zincire vurularak hapsedilmiş olan Süheyl'in oğlu Ebû Cendel, bir yolunu bulup

kurtulmuş ve ayağındaki zincirleri sürüye sürüye kan revan bir şekilde Hudeybiye'ye kadar gelmiş ve kendisini Allah Resûlü'nün kucağına atmıştı. Ne var ki anlaşma maddesi gereğince babası, oğlunun kendisine geri verilmesini talep etmiş ve Allah Resûlü sulhu bozmama adına istemeyerek de olsa bunu kabullenmek durumunda kalmıştı.

Bütün bunlar öyle kolaylıkla hazmedilebilecek şeyler değildir. Hususiyle de yüksek bir onura, izzet ve şerefe sahip olan İnsanlığın İftihar Tablosu (sallallâhu aleyhi ve sellem) açısından. Zira yüce kâmetlerde öyle bir hassasiyet, öyle bir duyarlılık vardır ki bizim tahmin etmemiz mümkün değildir. Nitekim Kur'ân'ın, لَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَفْسَكَ أَلَّا يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ *"Onlar iman etmiyorlar diye âdeta kendini helâk edeceksin."*[35] beyanı da onun bu yüksek duyarlılığının bir ifadesidir. Fakat Allah Resûlü fevkalâde bir temkinle bütün bunları sindirmeyi bilmiştir.

O, meleklerin arkasında saf tuttuğu, Cibril'in iki adım geriye çekilip arkasında temenna durduğu, Hz. Âdem'in, "O'nun hürmetine beni bağışla!" diye Allah'a dua ettiği,[36] ümmet-i Muhammed'in her gün şefaatini talep ettiği bir Nebiyy-i Zişan'dır. O'na bakarken bu donanımıyla, bu güzide şahsiyetiyle, bu pırıl pırıl hâliyle bakmak lazım. Sonra da o gün itibarıyla şirkten kurtulamamış üç beş tane putperestin O'nun karşısına çıkıp, yaptıkları kabalıklara ve reva gördükleri küstahlıklara bakın. Efendimiz'in onur meselesi yapmadan bütün bunları nasıl sineye çektiğini anlamaya çalışın. Hiç şüphe yok ki O, kırıcı ve incitici bu tavırların hiçbirine aldırmadan problemleri çözmeye, gönülleri fethetmeye, yeni bir sulh atmosferi oluşturmaya çalışıyordu.

Bir yönüyle bu, hâdiselere bütüncül bakmak suretiyle sulh ve hoşgörünün gelecek adına vaat ettiği güzellikleri çok iyi görme ve doğru okuma demekti. İnsanlığın İftihar Tablosu, bu tavrıyla aynı zamanda Müslümanlara da belirli konular üzerinde inat etmeme, enaniyetleri adına iş yapmama, sathî ve günlük değerlendirmelerden uzak durma, uzak görüşlü olma, insanları kırıp geçirmeme, sertlik ve şiddetle gelecek adına problemler üretmeme dersi veriyordu. İç içe gailelerden ve problemler sarmalından uzak kalmanın yolu budur.

"Biz Hudeybiye'yi Fetih Sayıyoruz!"

Evet, Hudeybiye sulhu bu ağır şartlar altında imzalanmıştı. Müslümanların izzet ve şerefleri rencide olmuştu. Fakat Kur'ân-ı Kerim, bu anlaşmanın açık bir fetih olduğunu müjdelemiş ve anlaşmanın neticeleri de bunu ispatlamıştı. Nitekim daha sonra sahabe-i kiram şöyle diyecektir: "Siz Mekke fethini fetih sayarsınız. Biz ise Hudeybiye'yi fetih sayıyoruz." Çünkü Müslümanlar bu anlaşma sonrasında Arap yarımadasında rahatça dolaşma ve kendilerini anlatma imkânı bulmuşlardı. Kinlerin, nefretlerin, düşmanlıkların durulduğu bu süre içerisinde birçokları İslâm'ı daha yakından tanımış ve Müslüman olmuştu. Halid İbn Velid ve Amr İbn Âs gibi gelecekte İslâm'ı bayraklaştıracak askerî ve siyasi dâhiler bu süreçte daireye girmişler, Kur'ân'ın ifadesiyle insanlar fevç fevç İslâm'a girmeye başlamışlardı.[37]

Bu pratikten hareketle şunu diyebiliriz: Günümüz Müslümanları da ülke içinde ve dışında böyle bir sulh atmosferi oluşturmak istiyorlarsa, büyük fedakârlıklara katlanmasını bilmelidirler. Şayet kendilerine ters gelen bir kısım nahoş durumlara katlanamaz, sürekli onur ve gururlarını ön plânda tutarlarsa, sulh vasıtasıyla elde edilecek büyük hayırlardan mahrum kalırlar.

Günümüz dünyasının şartlarına bakılacak olursa insanlığın, böyle bir anlaşma ve uzlaşmaya her zamankinden daha fazla ihtiyacının olduğu görülecektir. Zira kangren olmuş pek çok problemin çözülmesi, ülkelerin parçalanmaktan kurtulması, güzergâh emniyetinin sağlanması buna bağlıdır. Bu açıdan Hudeybiye sulhundaki mantık ve muhakemenin çok iyi anlaşılmasına ve tatbik edilmesine ihtiyaç vardır.

Eğer Devlet-i Âliye, uzun asırlar boyunca farklı milletleri idare edebilmişse bunu anlaşmayla, uzlaşmayla, müsamaha ve hoşgörüyle başarmıştır. Bunlar olmaksızın bir yapının bu kadar uzun süre problemsiz götürülebilmesi mümkün değildir. Son asırlarda yaşanan problemlerin temel sebebi de bu sulh felsefe ve düşüncesinin tam yaşatılamamasıdır. İnsanlar kendi tarz-ı telakkilerine göre bir hayat yaşama hususunda serbest bırakılmadıkları için problemler çıkmıştır. Kendilerine bir kısım hususlar dayatılmaya başlayınca, onlar da kaybettikleri desteği dışarıda aramış ve neticede koca bir Devlet-i Âliye tarih olmuştur.

---

[33] Nisâ sûresi, 4/128.

[34] Bediüzzaman, *Sözler,* s.773 (Lemeât, Çekirdekler Çiçekleri).
[35] Şuarâ sûresi, 26/3.
[36] Bkz.: et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat* 6/313-314; Kadı Iyâz, *eş-Şifâ* 1/173-174.
[37] Nasr sûresi, 110/2.

BOLLUK VE DARLIKTA MÜ'MİNCE DURUŞ

Soru: *Biliyoruz ki hem refah ve bolluk zamanlarının hem de zor ve sıkıntılı dönemlerin kendine mahsus bir kısım imtihanları vardır. Bütün bu imtihanlarda kaybetmeme adına mü'mince tavır ne olmalıdır?*

Cevap: En başta ifade etmek gerekir ki bir mü'minin yüce bir mefkûreye bağlanması ve bütün hayatını bağlı olduğu mefkûre etrafında örgülemesi, maruz kalacağı imtihanlar karşısında onun adına önemli bir kalkan olacaktır. Eğer bir insan, "Hizmet varsa yaşamaya değer, yoksa yaşamanın da bir anlamı yoktur." düşüncesini vird-i zeban edebiliyor ve dünyada kalmasının anlamını, kendisini adadığı davası adına bir şeyler yapabilme imkânına bağlıyorsa, ne nimetlerin sağanak sağanak başından aşağı yağması onu baştan çıkarabilecek ne de amansız hâdiselerin tazyiki onu isyana sevk edecektir.

Ne var ki böyle bir duygu ve düşünceyi içe sindirme ve tabiata mâl etme çok zordur. İnsanın sürekli içten gelen bir heyecanla bunu duyması, beyninin bütün guddelerinde hep bunu hissetmesi ciddi bir fedakârlık ve adanmışlık gerektirir. Hakiki bir mü'min bu zoru başarmaya talip olmalıdır. O, hayatını i'lâ-i kelimetullah düşüncesine bağlamalı, bundan yoksun bir hayatı boş ve anlamsız görmeli, bu düşünceden koptuğu takdirde cansız bir cenazeye dönüşeceğinden korkmalıdır.

Evet, Allah rızasının, O'nun adını muhtaç sinelere duyurma cehdinin ötesindeki her şey tâlidir; olsa da olur, olmasa da. Rahat olsa da olur, olmasa da; hane olsa da olur, olmasa da; makam olsa da

olur, olmasa da; servet olsa da olur, olmasa da. Fakat i'lâ-i kelimetullah için bunu diyemeyiz. Zira biz, onu oldurmak için burada olmuşuz. Yaratılışımızın asıl gayesi, sinelerde bu duyguyu canlandırabilmek, yaşatabilmektir. Bu açıdan bir mü'minin kilitlenmesi gereken asıl ve öncelikli hedefi bu olmalıdır.

Esasen bu meseleleri derinlemesine duymaya namzet olanlar çoktur. Allah, çoklarını bu donanımda yaratmıştır. Fakat önemli olan, istidat ve kabiliyetlerin inkişaf ettirilmesidir. Donanımın buna müsait olması yetmez; iradenin hakkının verilerek içteki istidatların ateşlenebilmesi, harekete geçirilebilmesi gerekir. Bir kıvılcımla, bir kibritle içini aydınlattıktan sonra da soluk soluğa bütün yeryüzünü dolaşıp, tutuşmaya namzet ne kadar mum varsa tamamını ateşleme azminde olmak gerekir. Allah yolunda yapılan, insanlığa hizmet adına ortaya konulan her işe bir mum tutuşturma şeklinde bakılabilir. Hz. Mevlâna'nın ifadesiyle bir mum, başka mumları tutuşturmakla ışığından bir şey kaybetmez.

Başarılar Karşısında Mü'mince Mülâhazalar

İnsanın sa'y ve gayretine terettüp eden her türlü güzel netice, Zât-ı Ulûhiyet'in birer ihsan, ikram ve teveccühü olması itibarıyla çok kıymetlidir, çok büyüktür. Fakat insan, kendi nazarında bunları yetersiz görmeli ve "Allah'ın bana ihsan etmiş olduğu imkânlarla çok daha büyük işler başarılabilirdi." diyerek daha fazlasına talip olmalıdır. Küre-i arzın yarısına söz dinletmiş biri olsa bile, "İrademin hakkını veremedim. Allah'ın ihsan ettiği imkânlarla duygu ve düşüncemi bütün dünyaya ulaştırabilirdim." mülâhazalarını taşımalıdır. Aynı zamanda o, elde ettiği bütün başarıları Cenâb-ı Hak'tan bilmeli ve sürekli, "Bunları bana lütfeden Hazreti Allah'tır." demelidir. Kendisini, haccetmek üzere Kâbe yollarına düşen karınca gibi görmeli, Allah'ın lütfu olmayınca çıktığı yolculuğu tamamlayamayacağının şuurunda olmalıdır.

Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir hadislerinde, aza şükretmeyenin çoğa da şükretmeyeceğini ifade buyurur.[38] Bu açıdan Allah'tan gelen en küçük şeye bile şükretmek gerekir. Aksi takdirde O'na karşı saygısızlık yapılmış olur. Zira her şey Allah'ın eliyle meydana gelmektedir. Elde ettiğimiz şey, çok küçük olsa bile onu yaratan Allah'tır. Allah'tan gelmesi itibarıyla da küçük görünen şeyler bile gerçekte çok büyüktür. Fakat elde edilen başarıları bize

bakan yönüyle küçültebildiğimiz kadar küçültmeliyiz. Dünyada bin tane üniversite açmış olsak, bunu az görmeli niye on bine ulaşamadık, demeliyiz.

Esasında bir mü'minin, yaptığı işleri, kendine ait yanıyla ayaklar altına alınıp ezilecek şekilde görmesi, yüzüne gözüne bulaştırdığını düşünmesi; fakat Zât-ı Ulûhiyet'in teveccühünün bir semeresi olması itibarıyla da çok küçük muvaffakiyetleri bile tebcil etmesi, haddizatında bir çelişkidir; düşünce istikametini koruyabilme ve hâdiseleri doğru değerlendirebilme adına onu dengede tutan güzel bir çelişki. Yoksa insanın elde ettiği başarıları kendisinden bilmesi, muvaffak olduğu güzel işleri kendine bakan yanıyla büyük görmesi, onun gurur ve kibir dünyasını besleyip büyütecektir.

Nimetler içinde yüzen, sürekli muvaffakiyetler sergileyen bir kişi, bunları kendinden biliyorsa hiç farkına varmadan Allah'a şirk koşuyor demektir. Bu yönüyle de, أَنَا رَبُّكُمُ الْأَعْلَى *"Ben sizin en yüce Rabbinizim!"*[39] diyen Firavun'dan bir farkının olmadığı söylenebilir. Dolayısıyla ortaya konulan güzel işlerle Cennetlerin elde edilmesi de Cehennem'e müstahak hâle gelinmesi de mümkündür. Mesela çaba ve gayretleriyle ülkeyi baştanbaşa Cennet hâline getiren bir insan, "Bunu kendi dehamla başardım." dediği anda hiç farkına varmadan şirk bataklığına saplanmış demektir. Oysaki bu güzellikleri kendine mâl etmek yerine öncelikle asıl sahibine (celle celâluhû) verebilse, ardından da, neticenin hâsıl olması için emek sarf edenlerin gayretlerini, Cenâb-ı Hakk'ın yaratmasına şart-ı âdi plânında bir davetiye mânâsına hatırlayabilse, Firdevslere otağını kurabilir.

İnsan bazen Karun gibi doğrudan, إِنَّمَا أُوتِيتُهُ عَلَى عِلْمٍ عِنْدِي *"Ben bu servete ilmim ve becerim sayesinde kavuştum."*[40] sözleriyle ilâhî lütufları kendine mâl edebileceği gibi, bazen de hâl ve tavırlarıyla, işaret ve mimikleriyle bunu ortaya koyabilir. Neticede bunların hepsi şirk kokan ifade ve tavırlardır. Şirkten şükre geçmenin yolu ise büyük küçük her şeyi Cenâb-ı Hak'tan bilme ve O'na ait olması itibarıyla takdir etmedir. Nefse bakan yönü itibarıyla İstanbul'un fethi bile küçüktür; Allah'a bakan yönü itibarıyla ise yerde çırpınan bir karıncayı kaldırıp yuvasına koyma dahi çok büyüktür. Allah'ın hukukuna karşı çok duyarlı olmak lazım.

Vahyin sağanak sağanak yağdığı bir evde neş'et eden ve Efendimiz'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) on seneye yakın hayat

arkadaşlığı yapan Âişe-i Sıddîka, Allah Resûlü'ne, "Yâ Resûlallâh, Acaba eşinizi ahirette hatırlar mısınız?" diye soruyor. Allah'ın büyük lütuflarına mazhar olan anamız, ne ameline ne de Efendimiz'e olan yakınlığına güveniyor. Efendimiz'in şefaatiyle kurtulabileceğini ümit ediyor. Efendimiz de onun bu sorusu karşısında, *"Yâ Âişe, üç yerde hatırlayamam: Hesabın görüldüğü yerde, mizanda ve sıratı geçerken."* buyuruyor.[41]

Hz. Ebû Bekir'in, Hz. Ömer'in ve diğer pek çok sahabinin duygu ve düşünceleri de bundan farklı değildir. Nitekim ömrünü i'lâ-i kelimetullah yolunda geçirmiş olan Hz. Ömer'i, başını yere koymuş, "Benim günahlarım yüzünden ümmet-i Muhammed'i mahvetme Allah'ım!" derken görürüz. Yaptığı amelleri kendisine bakan yönüyle küçük, Allah'a ait tarafıyla ise büyük görme meselesi, bu zatlarda tam anlamıyla temessül etmiştir. Acaba içimizde, kıtlıkları, kuraklıkları, zelzeleleri, toplumun değişik kesimlerinin birbirine düşmesini, zalim ve münafıkların başımıza musallat olmasını kendinden bilen, yüzünü yere koyup yalvaran, iki büklüm olup kıvranan ve "Allah'ım, benim yüzümden ümmet-i Muhammed'i mahvetme!" diyen kaç kişi vardır?

Kadere Rıza

Nimetlerle serfiraz olma ve rahata kavuşma insanı küstahlaştırabileceği gibi bela ve musibetlere maruz kalma da onu isyana sevk edebilir. Hâlbuki mü'mine düşen, bütün bunların birer imtihan olduğunu unutmama ve hayatını sabır, şükür ve rıza dairesinde geçirmedir. Nitekim Hz. Sadık u Masduk'tan (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle bir hadis rivayet edilmiştir: مِنْ سَعَادَةِ ابْنِ اٰدَمَ رِضَاهُ بِمَا قَضَى اللهُ لَهُ، وَمِنْ شَقَاوَةِ ابْنِ اٰدَمَ سَخَطُهُ بِمَا قَضَى اللهُ لَهُ *"Allah'ın takdir buyurduğu şeylere razı olması insanoğlu için bahtiyarlık sebebi olduğu gibi, O'nun takdir buyurduğu şeyleri hoşnutsuzlukla karşılaması da onun adına bedbahtlık sebebidir."*[42]

Bu sebepledir ki Allah'a gönülden inanan bir insanın, رَضِينَا بِاللهِ رَبًّا وَبِالْإِسْلَامِ دِينًا وَبِمُحَمَّدٍ رَسُولًا *"Rab olarak Allah'tan, din olarak İslâm'dan, peygamber olarak da Hz. Muhammed'den (aleyhissalâtü vesselâm) razıyız."*[43] duygu düşüncesini hep hatırında tutması ve bu mübarek sözü vird-i zeban etmesi çok önemlidir. Mü'min, bu sözleriyle, insanı var eden, yetiştiren, terbiye eden, onun hakkında değişik takdirlerde bulunan Allah'ın rubûbiyetinden; bir din, diyanet ve sistem olarak vaz

edilen İslâm'dan, onun bize yüklediği bütün mükellefiyetleri gönül rızasıyla yerine getirmekten ve Hazreti Muhammed Mustafa'nın da peygamber olmasından razı olduğunu ifade etmiş olur.

"Ne yaptım ki bu sıkıntılar başıma geldi! Neden bütün belâlar gelip beni buluyor?" şeklindeki sözler, mü'mince sözler değildir, mü'mine yakışmaz.

İnsanın, yaşanan olumsuz hâdiseleri Cenâb-ı Hakk'ın takdiri olarak görmesi ve bu takdirin de kendi hata ve günahlarına bağlı olabileceğini düşünmesi, onu, rızaya muhalif duygu ve düşüncelerden, –haşa– Rabbisiyle iç cedelleşmelere girmekten kurtaracaktır. Kur'ânî mantık da bunu gerektirir. Zira pek çok âyet-i kerimede, maruz kalınan sıkıntıların sebebi olarak insanların işlediği hata ve günahlar gösterilmiştir. Bu açıdan bir mü'minin ağzından çıkacak sözler şunlar olmalıdır: Demek ki bir kısım günahlarımız varmış ki Allah bize bazı güveleri musallat etti. Onlar bizim asıl günahlarımızı bilemediklerinden ötürü sevaplarımıza iliştiler. Hz. Pîr'in dediği gibi, bizim hiç yapmadığımız, yapamayacağımız, hatta düşünemeyeceğimiz şeylerden dolayı bize hücum ettiler.

Eğer yaşanan sıkıntılara bu şekilde yaklaşılırsa içte kabaran hafakanların üzerine rıza iksiri dökülerek eritilebilir. Bu iksir sayesinde, kafa karıştıran, beyin guddelerinde dolaşıp duran, kortekse girip oradaki dosyaları kirleten bütün olumsuz düşüncelerin üstesinden gelmek mümkün olur.

Allah'ın rızasını kazanmaktan başka maksatları olmayan samimi ve fedakâr gönüllere reva görülen kötülükler, düşmanca muameleler, zulüm ve gadirler karşısında zaman zaman bazı olumsuz mülâhazalar akla gelebilir. Hatta bunlar insanın uykusunu alıp götürecek, ona cinnet geçirtecek ölçüde ağır da olabilir. Nereden biliyorum bunları? Çünkü çok defa kendim yaşıyorum. İşte bu tür durumlarda, müstakim bir kısım düşüncelerle zihindeki bu tür olumsuzlukları izale etmeyi bilmelidir.

Ayrıca biz, dar ufkumuz ve kısır düşüncelerimizle, çoğu zaman meydana gelen hâdiselerin ne tür güzellikler doğuracağını da bilemiyoruz. Zaman zaman söylemişimdir. Eğer hayat serencamım benim düşünce ve plânlarıma bağlı cereyan etseydi, Korucuk köyünde Ramiz Efendi'nin oğlu olarak kalırdım. Fakat bugünden geriye dönüp sergüzeşt-i hayatıma baktığımda Cenâb-ı Hakk'ın tevcih ve lütuflarını

daha net görebiliyorum.

İnsan, hususiyle can sıkıcı ve boğucu hâdiselerin çarkları arasında preslenirken olup bitenleri doğru okuyamayabilir, tekvinî emirleri yorumlamada bir kısım yanlışlıklara girebilir. Fakat daha sonra her şey daha berrak ve şeffaf olarak ortaya çıkmaya başlayınca hiç farkında olmasak da Allah'ın hayatımıza yön verdiği ve bizi ilâhî lütuflar ile serfiraz kıldığı anlaşılır. Bu sebeple insan, daha sonra Allah karşısında mahcubiyet yaşamak ve ızdırapla iki büklüm olmak istemiyorsa, yaşadığı hâdiseler hakkında hüküm vermede acele etmemeli ve asla rızadan ayrılmamalıdır.

Allah, bazen vereceği nimetleri zor ve çileli bir yolun sonunda verir. Bazen sizi öyle bir güzergâha iter ki orada inişler, çıkışlar, virajlar vardır. Bazen yokuşları çıkmanız bazen de kandan irinden deryaları geçmeniz icap eder. Bu tür zorluklarla mücadele ettiğiniz esnada bütün bunlara maruz kalmanızın ardındaki sırları anlayamayabilirsiniz. Cereyan eden hâdiselerin nereye varacağını bilemeyebilirsiniz. Fakat tepeye çıktıktan sonra dönüp geriye baktığınızda, daha önceki telâkki ve mülâhazalarınızın yanlış olduğunun farkına varır, "Ne kadar da isabetli bir yolda yürümüşüz." dersiniz. Cenâb-ı Hakk'ın sevkinin ne kadar yerinde olduğunu görürsünüz. Bu açıdan, şimdiden neticenin hayır olacağı mülâhazasıyla, yürüdüğümüz güzergâhta takıldığımız şeyleri aşmaya çalışmalı ve Rabbimiz'in bize olan lütuflarını düşünerek şükretmeliyiz.

Güzel Ahlâktan Ayrılmama

Takdire rıza göstermemenin diğer bir şekli de kıskançlık, haset ve hazımsızlık gibi hastalıklardır. Günümüze kadar pek çok insan bu hastalıkları sebebiyle dalâlete veya küfre düşmüştür. Mesela Ebû Cehil, Cenâb-ı Hakk'ın peygamberlikle serfiraz kıldığı İnsanlığın İftihar Tablosu'nu (sallallâhu aleyhi ve sellem) hazmedememiştir. Kapalı kapılar arkasında Allah Resûlü'nün peygamberliğini itiraf etse de, elinde bulundurduğu bir kısım imtiyazları kaybedeceği korkusuyla bunu açıktan söyleyememiştir. Onun bu tavrının, Allah'a karşı bir isyan ve başkaldırma olduğunda şüphe yoktur. O günün müşriklerinin birçoğu Allah'ın takdirine rıza gösteremediğinden –haşa– peygamberliği Hz. Muhammed'e layık görmemiş ve kaybetmişlerdir.

Daha sonraki dönemlerde Hz. Ebû Bekir'i, Hz. Ömer'i, Hz. Osman'ı

ve Hz. Ali'yi hazmedemeyen insanlar da olmuştur. Özellikle Haydar-ı Kerrar, Şah-ı Merdan ve Dâhi-i Âzam olan Hz. Ali'yi hazmedemeyen bir sürü densiz ona karşı çıkmış ve İslâm'ı paramparça etmişlerdir. İşte bu hazımsızlık duygusudur ki İslâm dünyasında pek çok fitnenin ortaya çıkmasına kapı aralamıştır. Aynı şekilde kibir ve gururundan ötürü Hz. Âdem'i hazmedemeyen şeytan, huzur-u ilâhîden kovulmuş ve insanlığın ebedî düşmanı hâline gelmiştir. Neticede şeytan kaybetmiş, Hz. Âdem kazanmıştır. Evet, hazımsızlık, dünyada-ahirette kayıp sebebidir.

Günümüzde de hasetlerine ve hazımsızlıklarına yenik düşmüş bazı kimseler, Allah yolunda koşturan fedakâr gönülleri çekemeyebilirler. Onları yürüdükleri yoldan döndürebilmek için ellerinden gelen her şeyi yapabilirler. Kendilerine göre bir kısım tabyalar oluşturarak onların projelerini bozmaya matuf bir kısım olumsuz hamleler gerçekleştirebilirler. Hatta bu yolda hile ve entrikalarla onları kandırmaya çalışabilir, bunu başaramadıklarında da zulüm ve baskıyla onları sindirmek isteyebilirler.

Adanmış ruhları veya onların yapmış oldukları hayırlı hizmetleri çekemeyen bu hazımsızlar kötülük adına her ne yaparlarsa yapsınlar, adanmış gönüller asla yürüdükleri yoldan dönmemeli ve benimsedikleri ilkelerden taviz vermemelidirler. Kendilerine yapılan kötülükler onları yanlış yapmaya sevk etmemelidir. Onlar, misliyle mukabele etmeyi dahi akıllarından geçirmemelidirler. Zira Hz. Bediüzzaman'ın ifadesiyle bu, hususiyle hak ve hakikatin temsilcileri açısından zalimce bir düşüncedir.[44] Onların bu konudaki düsturu, وَلَا تَسْتَوِي الْحَسَنَةُ وَلَا السَّيِّئَةُ اِدْفَعْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ فَإِذَا الَّذِي بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ عَدَاوَةٌ كَأَنَّهُ وَلِيٌّ حَمِيمٌ *"İyilikle kötülük bir olmaz. O hâlde sen kötülüğü en güzel tarzda uzaklaştırmaya bak. Bir de bakarsın ki seninle kendisi arasında düşmanlık olan kişi candan, sıcak bir dost oluvermiş!"*[45] olmalıdır.

Konuyla ilgili Peygamber Efendimiz de (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: اتَّقِ اللهَ حَيْثُمَا كُنْتَ، وَأَتْبِعِ السَّيِّئَةَ الْحَسَنَةَ تَمْحُهَا، وَخَالِقِ النَّاسَ بِخُلُقٍ حَسَنٍ *"Nerede olursan ol Allah'tan kork! Kötülüğün arkasından hemen iyilik yap ki onu silip götürsün. İnsanlarla muamelelerinde de hep güzel ahlâkla serfiraz ol."*[46] Müslüman, tavır ve davranışları itibarıyla hep güzel ahlâkın temsilcisi olmalıdır. Öyle ki ona bakanlar yaptıkları kötülüklerden tiksinmelidirler.

Yoksa başkalarının hata ve yanlışlarına karşı "biz de onlar gibi

yapalım" dediğiniz an, aynı hatayı siz de irtikap etme yoluna girmiş olursunuz. Allah onlara işledikleri bütün zulüm ve haksızlıkların hesabını soracağı gibi, size de yaptığınız hatanın hesabını sorar. Çünkü başkalarının hata ve günahları, sizin yapacağınız yanlışları mazur kılmaz. Zulüm görmeniz asla zulmetmenizi meşrulaştırmaz. "Biz sadece onlara mukabelede bulunduk, onların yaptığının dengini yaptık." düşüncesi de sizi kurtarmaya yetmez. Bu açıdan birileri hadlerini aşsa, zulmetse, işkenceye başvursa, işleyen bir düzeni bozsa da imanının şuurunda bir mü'min bu tür gayr-i meşru fiillerin hiçbirisini yapamaz. Ona düşen, her zaman insanca ve Müslümanca davranmaktır.

Evet, başkalarının kullandıkları şeytanî yol ve yöntemlerin bizi bir kısım yanlışlıklara sevk etmemesi adına fevkalâde dikkatli ve temkinli olmalıyız. Ne kıskanç ve hasetçi insanlara karşı aynı duyguları taşımalı ne de zulüm ve haksızlıkları, benzer zulümlerle bertaraf etmeye kalkmalıyız. Bilakis bütün bu olumsuzluklar karşısında hazım sistemimizi biraz daha güçlendirmeli, sabrımıza sabır katmalı ve *"Gelse celâlinden cefa, yahut cemalinden vefa, ikisi de cana sefa, lütfun da hoş kahrın da hoş."* deyip olup bitenleri derin bir tevekkül ve engin bir sine ile karşılamalıyız. Bütün bunların, suç işleyenlerin hukukun sınırları içerisinde gereken cezayı almaları ve gasp edilmiş hakların istirdat edilmesine mani olmadığını antrparantez belirtmekte fayda var.

Ayrıca, kötülük yapanlarla uğraşırsanız zamanınızı israf eder ve yürüdüğünüz yolda mesafe katedemezsiniz. Bunun da hesabını Allah sorar. Onun yerine, hamle, hareket ve gayreti hiç durdurmadan, sürekli alternatif yol ve yöntemler oluşturarak yolunuza devam etmelisiniz. Yürüdüğünüz yolları yürünmez hâle getirseler bile, asla durmamalı, yeni yollar bularak yürüyüşünüzü devam ettirmelisiniz.

Bu dünya darılma dünyası değil, dayanma dünyasıdır. Bu yüzden cevir ve zulümler karşısında küsmemeli, darılmamalı, kırılmamalısınız. Zira insanların kurt gibi birbirini yemeye azmettiği bir dönemde eğer birileri insanlığa yeni bir adab u erkân öğretmezse, dünyanın akıbeti hiç de iç açıcı görünmüyor. Âdeta dünyanın geleceği sertlik ve şiddetle meselelerin üzerine giden vahşilere emanet edilmiş gibi. Bu açıdan mutlaka yeni bir akıntıya, farklı bir cereyana, değişik bir düşünceye ve orijinal bir oluşuma ihtiyaç var. Bu oluşumu inşa etmeye çalışmak ve insanlığa, "Bakın,

böyle de oluyormuş." dedirtmek lazım. İnsanların baskıyla, zorbalıkla, şiddetle, bombalarla değil, sevgi ve hoşgörüyle, insanî ve ahlâkî değerlere bağlılıkla da yönetilebileceğini göstermek lazım.

Bunun için de en başta sizin dövene karşı elsiz, sövene karşı dilsiz ve gönül koyana karşı da gönülsüz olmanız gerekir. Eğer vahşetle, gayzla, nefretle ve kinle üzerinize gelen insanlara siz de aynıyla mukabelede bulunursanız, kin ve nefretler fasit dairesi oluşturmuş ve size düşmanlık yapanları iyice canavarlığa sevk etmiş olursunuz. Eğer etrafın lalezara dönüşmesini arzu ediyorsanız öncelikle bu lalezarı gönlünüzde oluşturmalısınız. Zira bu takdirde tavır ve davranışlarınız da buna göre şekillenecek ve böylece gezdiğiniz her yer ıtriyat çarşısı gibi gül kokacaktır.

Üslup Hatasına Düşmeme

Eğer size saldıranlara gerek nasihat etme gerekse sözlerini tashih etme maksadıyla ille de bir şey demeniz gerekiyorsa bunu da on defa gözden geçirdikten sonra demelisiniz. Hatta kendi düşüncenizle iktifa etmemeli, aklı başında insanlara da müracaat etmeli, "Şu yazdıklarıma bir bakabilir misin? Acaba içinde incitici bir şey var mı? Yazılanları biraz daha yumuşatmaya ihtiyaç var mı?" vs. diyerek onların da fikrini almalısınız. Çünkü hakkın hatırı âlidir, hiçbir hatıra feda edilmez. Hakkın müdafaasını yaparken işin içine hislerimizi karıştırmamalıyız.

Gönüllere girmek istiyorsanız, muhatap olduğunuz insanların genel hissiyatlarını, yetiştikleri kültür ortamlarını, inandıkları değerleri çok iyi bilmeli ve sunacağınız ilaç ve merhemleri buna göre sunmalısınız. Zira her hastaya aynı ilaç verilmez. Kime hangi ilacın verileceği, hastanın durumuna göre belirlenir. Eğer muhatabınızın karakterini, düşünce dünyasını, hangi sözü nasıl karşılayacağını, neye nasıl tepki vereceğini en baştan hesap etmezseniz, maksadınızın aksiyle netice alabilirsiniz.

Karşı tarafın değer verdiği şeyleri hesaba katma, bizim kendi değerlerimize karşı gösterdiğimiz saygının da çok önemli bir emaresidir. Çünkü bu konuda dikkatli ve temkinli olmazsanız sözleriniz kale alınmayacağı gibi, kendi değerlerinize tepki gösterilmesine, hatta hakaret edilmesine de yol açabilirsiniz. Böyle bir yanlış, daha sonra atacağınız adımları da boşa çıkarır. İnsanların

öteden beri yaşayageldikleri, tabiatlarına mâl olmuş ve fıtratlarının bir derinliği hâline gelmiş değerler görmezden gelindiği takdirde, onlara Cennet'ten mesajlar sunulsa bile kabul görmeyecektir. İrşat etlerinin bu tür bağnazca tavırlardan uzak durmaları, omuzlarındaki çok önemli bir sorumluluktur.

Nübüvvet davasına vâris olan insanların, bir taraftan Allah'la sımsıkı irtibat içinde bulunmaları, diğer yandan da halkın içinde, onlarla haşir neşir olarak muhataplarını duygu ve düşünceleri itibarıyla çok iyi tanımaları gerekir. Onlar her daim insanlarla birlikte olmalı, onların hislerine, düşüncelerine, inançlarına vâkıf bulunmalı ve sürekli gönüllere nüfuz yolları araştırmalıdırlar ki sundukları mesajlar hüsnükabule mazhar olsun.

İhlâs ve Samimiyet

Bütün bu zikredilenler çok önemli olsa da, hizmet yolundaki kıpırdanış ve çırpınışların Allah katında bir kıymete ulaşması samimiyete bağlıdır. Bu konuda ne kadar samimi ve ihlâslı iseniz o kadar teveccühe mazhar olursunuz. Siz ne kadar Hakk'a yönelir, O'na tahsis-i nazar ederseniz, O da inayet ve yardımıyla size o kadar teveccüh eder. Sizin için kapanan kapıları mevsimi gelince yeniden ardına kadar açar. Şimdiye kadar samimiyetle O'nun kapısına yönelip de eli boş dönen hiç kimse olmamıştır. Zira O'nun rahmeti çok engindir.

Bu sebeple ne yaparsak yapalım ama hepsini O'nun için yapalım. Yoksa yapıp ettiğimiz bütün hizmetlerin kıymetini sıfıra indirmiş oluruz. Sonsuz varken niye meseleyi sıfıra bağlayalım ki! Bu meselenin ortası yoktur. Ya her şeyi sonsuza bağlayacak ve sonsuzdan gelen meltemlerle şâd olacaksınız ya da farkına varmadan yaptıklarınızın değerini sıfıra indireceksiniz.

Allah, kapanan kapıları hiçbir zaman ebedî olarak kapalı bırakmamıştır. Hak dostu ne güzel söyler:

"Bir kapı bend ederse bin kapı eyler küşad,
Hazret-i Allah –efendi– fatihü'l-ebvabdır."

Bunun şartı, O'na karşı gönlünüzde sürekli açık bir kapı bulunmasıdır. Bütün mülâhazalarımızda, düşüncelerimizde hep O olmalıdır. Yapılan her iş O'na bağlanmalıdır. El âlemin takdirinin,

alkışının bir kıymeti yoktur. Onların size verdiği vereceği değer, Sonsuzun teveccühü karşısında ne ifade eder ki! Allah'ın teveccühü yerine insanlara karşı beklentiye girme bir tenezzüldür; daha büyük hedefler, daha büyük bir mükafat dururken az olanı kendine layık görme demektir.

[38] Tirmizî, *birr* 35; Ebû Dâvûd, *edeb* 12.

[39] Nâziât sûresi, 79/24.

[40] Kasas sûresi, 28/78.

[41] Ebû Dâvûd, *sünnet* 25; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 6/101.

[42] Tirmizî, *kader* 15; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 1/168.

[43] Buhârî, *ilim* 29, *daavât* 35, *fiten* 15, *i'tisam* 3; Müslim, *sıyâm* 197, *fedâil* 136, 137.

[44] Bkz.: Bediüzzaman, *Şuâlar,* s.283 (On İkinci Şuâ).

[45] Fussilet sûresi, 41/34.

[46] Tirmizî, *birr* 55; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 5/153.

DİNİN TEMEL MESELELERİ

S*oru:* *Bediüzzaman Hazretleri'nin "Talim-i nazariyattan ziyade tezkir-i müsellemata ihtiyaç var (Teorik şeyler öğretmekten ziyade, herkesin kabulü olan şeylerin hatırlatılmasına ihtiyaç var)."*[47] *sözünü nasıl anlamalıyız?*

Cevap: Hz. Pîr bu sözüyle biraz da yaşadığı dönemin ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak, dinî meseleler etrafında nazariyeler üretme ve bunlarla meşgul olma yerine, dinin muhkematı ve temel disiplinleri üzerinde durulmasının daha faydalı olacağını ifade etmiştir. Mesela Allah'ın (celle celâluhû) varlığı ve birliği, nübüvvet hakikati, haşre iman, ilâhî kitaplara inanma gibi itikadî esaslar veya namaz kılma, zekât verme, oruç tutma ve hacca gitme gibi amelî hükümler dinde müsellem olan hakikatlerdir. Müslümanların asıl yoğunlaşmaları gerekli olan alan da bunlar olmalıdır. Farklı vesileleri değerlendirerek sürekli bu hakikatler üzerinde durmalı, farklı argümanları kullanarak zihinlerde oluşan şüpheleri izale etmeli ve bunların her birisini sarsılmaz birer hakikat olarak ortaya koymalıdırlar.

Hatta meseleyi sadece imanın erkânı ve ibadetlerle sınırlamak da doğru olmaz. Kur'ân ve Sünnet'in ferdî, ailevî ve içtimaî hayata dair koyduğu pek çok hüküm vardır. Bize düşen, bütün bu hükümleri hikmet ve maslahatlarıyla birbirimize hatırlatmak ve anlatmaktır. Zira Müslümanlar, müsellemat dediğimiz İslâm'ın bu temel hükümlerine bağlı kaldıkları takdirde hem dünya hayatları düzene girecek hem de ahiretleri kurtulacaktır. Yoksa sırf ilimle meşgul olacağım diye doğrudan dünyevî ve uhrevî bir faydası olmayan bir kısım teorilerle uğraşmak, yeni nazariyeler geliştirmeye çalışmak ve bunlarla müteselli olmak isabetli bir yol değildir. Doğrudan günümüz

insanlarının problemlerine çare olmadıktan sonra, sırf ilmîlik adına oturup belirli meseleler üzerine kafa yormanın, onlar hakkında teoriden öteye gitmeyen bir kısım fikirler üretmenin kimseye bir faydası yoktur.

Öte yandan Üstad Hazretleri, bu sözüyle aynı zamanda kendi mesleğinin esasını ifade etmiştir. Zira o, dinin usûlünden fürûuna kadar pek çok meselenin ihmale uğradığı bir zamanda yeniden bunların ihyasına koyulmuştur. Kendi ifadesiyle asırlardır rahnedâr olan bir kalenin tamiriyle uğraşmıştır.[48] Zira ona göre öncelikli olarak yapılması gereken şey, tahrip edilen değerlerin yeniden tamir edilmesidir. Dolayısıyla o, böyle önemli bir vazife dururken birilerinin, pratikte bir faydası olmayacak nazarî bir kısım meselelerle meşgul olmasını doğru bulmamıştır. Himmetlerin, sağa sola değil, yıkılan kalenin yeniden onarılmasına harcanması gerektiğini ifade etmiştir.

Nasıl ki kalede çatlaklar bulunduğu sürece, henüz onları tamir etmeden nakış ve süslemelerle meşgul olmak doğru değilse temel değerlerde sarsıntı ve kırılma yaşandığı bir dönemde, bu problemleri halletmeden âfâkî meselelerle meşgul olmak da aynı şekilde doğru değildir. Üstelik muhkemat ve müsellematla ilgili meselelerde yaşanan kırılmaların, daha başka meseleleri de etkileyeceği ve neticede dine ait bütün değerlerin gümbür gümbür yıkılacağı muhakkaktır. Bu sebeple himmetin, müsellemat-ı diniyeyi tahkim etmeye sarf edilmesi gerekir.

Bu yapılırken de günümüzün şartları mutlaka göz önünde bulundurulmalıdır. Binanın inşaatına başlamadan önce statik çok iyi hesap edilmeli ve blokaj çok iyi hazırlanmalıdır ki muhtemel bir kısım yıkımların önü alınabilsin. Eğer içinde yaşadığımız zaman doğru okunamaz ve dinî meseleler buna uygun ele alınamazsa "tezkir-i müsellemat"ın, yani dinin temel meselelerinin hatırlatılmasının da bir faydası olmayacaktır.

Tecdit Ruhu

Tecdit; dinin, içinde yaşanılan zamanın şartlarına göre ele alınıp yeniden yorumlanmasıdır. O, meselenin aslıyla oynama, aslını değiştirme veya deforme olmuş bir şeyi yeniden reforma tâbi tutma değildir. Bilakis o, zamanın geçmesiyle renk ve desenini kaybetmiş bir hakikatin yeniden aslî hüviyetine kavuşturulmasından, asıl

mahiyetiyle bir kere daha ikame edilmesinden ibarettir.

Bunu bir açıdan antik eserlerin restore edilmesine benzetebiliriz. Bu işle meşgul olanlar, o eserleri en ince detaylarına varıncaya kadar onarıyor ve yeniden aslî hüviyetlerine kavuşturuyorlar. Bunu yaparken söz konusu eserin ne nakışlarını bozuyor, ne mukarnaslarına zarar veriyor, ne de vitray ve arabesklerini tahrip ediyorlar. Bilakis onu, bütün parçalarıyla yeniden aslına döndürüyorlar. Aynen bunun gibi insanlar nazarında önem ve anlamını yitiren müsellemat-ı diniyenin de yeniden gözden geçirilmesine ve vaz ediliş gayesine uygun şekilde bir kere daha insanların nazarına sunulmasına ihtiyaç vardır. Bir yönüyle buna tecdit diyebiliriz.

Tecdit ile reformu birbirine karıştırmamak lazım. Dinde reform düşüncesi, bir lüks ve fanteziden ibarettir. Mesela tarihselcilik adı altında İslâm'ın pek çok muhkem hükmünü geçersiz kılma çabaları böyle bir fantezinin neticesinde ortaya çıkmıştır. Aynı şekilde İslâm'ın bazı meselelerini sırf muhataplara kabul ettirebilme veya şirin gösterebilme adına değiştirmeye ve çarpıtmaya çalışmak da ayrı bir fantezidir. Maalesef günümüzde çok sayıda insan böyle bir lüksün ardından koşuyor. Hâlbuki İslâmî esaslarda ve disiplinlerde bugüne kadar herhangi bir deformasyon söz konusu olmamıştır ki onları reforma tâbi tutmadan bahsedilsin.

Din her zaman ter ü tazedir. Eskiyen, insanların zihinleridir, düşünceleridir. İnsanlar, duygu ve düşünceleri itibarıyla renk atıp solmadıkları sürece, dinin emirlerini yeni gökten inmiş gibi duyup hissedebilirler. İşte bu yetilerini kaybetmiş insanlara, inanılması ve yaşanması gereken değerleri bir kere daha arz etme, bunu yaparken mutlaka çağın idrak ve yorumunu arkaya alma işine tecdit, tecdit vazifesini üstlenen kimseye de müceddit diyoruz.

Farklı bir ifadeyle tecdit, aslına dokunmadan sadece formatlarıyla oynayarak dinî hakikatleri kendi tazelik ve canlılığıyla bir kere daha insanlara duyurmak demektir. Bazıları İslâm tarihinde ilk müceddit olarak Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'i sayar, arkasından Ömer İbn Abdülaziz'i gösterirler. Sonraki dönemlerde ise Hz. Pîr-i Mugân'a kadar İmam Gazzâlî, İmam Rabbânî, Mevlâna Halid el-Bağdadî gibi pek çok zat tecdit hareketlerinin temsilcisi olmuşlardır.

Zamanın geçmesiyle, âdet ve alışkanlıkların galip gelmesiyle insanlar dinin nezih atmosferinden uzaklaşabiliyor. Dinin en muhkem

meselelerine karşı dahi ülfet ve ünsiyet hâsıl olabiliyor. Gafletin galebe çalmasıyla bir kısım dinî hassasiyetler kaybolabiliyor. Hatta dine bakışta ve dinî meseleleri algılayışta bir takım çarpıklıklar ortaya çıkabiliyor. İşte bu yüzden tıpkı Hz. Pîr'in yaptığı gibi dinî meselelerin mahiyet-i nefsü'l-emriyesine uygun bir şekilde yeniden ortaya konulması, onların yeni bir şive ve farklı bir desen ile bir kere daha insanların nazarına arz edilmesi, arz edilip bu hakikatlere karşı insanların ruhunda yeni bir heyecan uyarılması en öncelikli vazife hâline geliyor.

Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) de ahir zaman âlameti olarak ifade ettiği üzere günümüzde zaman büzüldü, mesafeler daraldı. Yaşadığımız çağ, sürat çağı. Böyle bir çağda yapılması gerekli olan dine ait vazifelerin daha hızlı yerine getirilmesi, dava-i nübüvvetin varisleri için ayrı bir önem arz ediyor. Bunun için de ortak aklın kullanılması, kolektif şuura başvurulması ve bulunulan zamanın ruhunun kavranması şarttır. Herkes kendine düşen vazife ve sorumlulukları layıkıyla yerine getirebilme adına elinden geleni yapmalıdır. Gerekirse think-tank kuruluşları tesis ederek geleceğe dair sağlam plân ve projeler oluşturulmalı, yüz senede yapılacak işleri on seneye sıkıştırmanın yolları aranmalıdır. Teşriî hükümlerin yanında tekvinî emirler de çok iyi okunmalı, yerinde kullanılmalı ve yakalanması gerekli olan hız yakalanmalıdır. Esaret altına alınmış koskocaman İslâm dünyasının yeniden derlenip toparlanması ve asırlardır dumura uğramış zihinlerin yeniden canlanması adına bunlar çok önemli gayretlerdir.

[47] Bediüzzaman, *Sözler,* s.800 (Lemeât, Çekirdekler Çiçekleri).
[48] Bkz.: Bediüzzaman, *Şuâlar,* s.166-167 (Yedinci Şuâ, İkinci Bab).

KALB KASVETİ

Soru: *Kalb kasvetinin tezahürleri, sebepleri ve çareleri nelerdir?*

Cevap: Kalb kasveti, kalb katılığı demektir. Kalb katılığı olan bir insan –Bediüzzaman'ın ifadesiyle– hayvaniyetten çıkamaz, cismaniyeti bırakamaz, kalb ve ruhun hayat derecelerine yükselemez.[49] Ruh ufkundan habersiz yaşar. Hatta bazen katılık ve gafletin derecesine göre ahiret yokmuş gibi hareket eder; kabri, mizanı, hesabı, sıratı hiç aklına getirmez; devrilip Cehennem'e yuvarlanacağından korkmaz; Cennet'ten, Cennet nimetlerinden, rıza ve rıdvandan habersiz yaşar. Kalb kasvetine sahip olan kimse, Cenâb-ı Hakk'ın kâinat kitabındaki esmâ ve sıfatlarının tecellilerini göremez. Esmâ-i ilâhiye ve sıfât-ı sübhaniye ufkuna açılamaz.

Kalbi Canlı Tutan Dinamikler

Kalbî hayatın canlı kalabilmesi, hiç şüphesiz en başta iman-ı billâh'a bağlıdır. Öncelikle insan, Allah'a çok sağlam inanmalı, imanını sürekli gözden geçirmelidir. Taklidî imandan tahkike çıkmalı; imanı tabiatının bir yanı hâline getirmelidir. Nazarî imanını, huşu ve hudu içerisinde eda ettiği ibadet ü taatiyle beslemeli, taçlandırmalıdır. İşte böyle birinin kalbi canlı kalacaktır.

Marifetullah, muhabbetullah ve zevk-i ruhani de kalb canlılığı adına çok önemli esaslardır. Marifete, "kalb kültürü" de diyoruz. Yani Allah'a dair ilim ve irfanın temrinat yapa yapa doğrudan doğruya kalbe, latife-i Rabbaniye'ye mâl olması. Böyle bir marifet, duyularla veya akılla idrak edilen bilgilerden çok farklıdır.

Marifetullah, muhabbetullahı yani Allah sevgisini netice verir. Marifeti olan bir insan, Allah'ı sevecektir. Bilirseniz seversiniz, bilmezseniz sevemezsiniz. İnsanlığın İftihar Tablosu (sallallâhu aleyhi

ve sellem) seviliyorsa bilindiği için seviliyordur. Yani sevgi, bir yönüyle bilgi ölçüsündedir. Marifetullahta derinleşenlerdir ki Allah'a karşı delice bir aşk u muhabbet duyar, aşkın da ötesinde iştiyakla oturur kalkarlar. Allah'la münasebetlerinin derinliğine göre sürekli rü'yet ve rıdvan der, inlerler. İşte bütün bunlar, kalbi canlı tutan, latife-i Rabbaniye'nin inkişafına vesile olan esaslardır. Bir kalbde iman, marifetullah ve muhabbetullah yoksa orada kasvet, katılık baş gösterir.

Pozitif şeylerin yapılmaması kalb kasvetine sebep olacağı gibi negatif şeylerin yapılması da aynı neticeyi doğurur. Yani irtikâp edilen hata ve günahlar, elle-ayakla, gözle-kulakla, dille-dudakla işlenen haramlar, hak ve adalet çizgisinden sapmalar da kalb katılığı hâsıl eder. Zira Sadık u Masduk'un beyanına göre, her günah kalbde siyah bir leke oluşturur. Her leke, arkadan gelecek lekeye bir çağrı olması sebebiyle zamanla lekeler çoğalır ve neticede kalbi kaplar.

Allah Resûlü, bu durumu, Kur'ân'ın şu âyetiyle irtibatlandırarak izah etmiştir:[50] كَلَّا بَلْ رَانَ عَلٰى قُلُوبِهِمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ *"Hayır hayır! Gerçek şu ki, yapageldikleri o kötü işler yüzünden kalblerini is-pas sardı."*[51]

Başka bir âyette ise kaskatı kesilen ve iyice taşlaşan kalblerin durumu şöyle ifade edilir: خَتَمَ اللّٰهُ عَلٰى قُلُوبِهِمْ *"Allah onların kalblerine mühür vurdu."*[52] Demek ki artık onların kalbine dışarıdan marifet adına hiçbir şey girmeyecek. Bir yönüyle de Allah, vurduğu damga ve mühür ile böyle bir kalbin kapısını kapatıyor ki fitne fesat yuvası hâline gelen böyle bir kalbden başkaları da zarar görmesin.

Bu itibarladır ki mü'mine düşen öncelikli vazife, müspet şeylerle kalbini canlı tutmaya çalışmaktır. O; iman, marifet, muhabbet ve aşk u şevk adına sürekli "Daha yok mu?" demeli ve hayatını hep bunları heceleyerek sürdürmelidir. Diğer yandan da menfi şeylerden uzak durmalı, kalbinin kirlenmesine, katılaşmasına fırsat vermemelidir.

Yine Hz. Pîr'in beyanlarına müracaat edecek olursak, "İşlediğimiz her bir günah, kafamıza giren her bir şüphe, kalb ve ruhumuzda yaralar açar. Bu yaralar da pek uzun olan hayat-ı ebediyemizi tehdit eder."[53] Bu yüzdendir ki Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) tıpkı şeytandan sığındığı gibi kalb katılığından da Allah'a sığınmıştır.[54] Daha doğrusu O, böyle bir taleple rehberliğinin hakkını vermiştir. Bu açıdan bize düşen, kalbin kirlenmesinden, yaralanmasından, kasvetinden, katılığından, damgalanmasından, mühürlenmesinden

sürekli Allah'a sığınmaktır.

Öte yandan nasıl ki kalb damarları tıkanan, kalbi randımanlı çalışmayan bir insan, stent taktırarak veya bypass ameliyatı olarak tıkanıklığı ve problemi gidermeye çalışıyorsa latife-i Rabbaniye olan mânevî kalbi arızalanan insanın da derhal bunun tedavisiyle meşgul olması gerekir. İnsan kirli, yaralı ve katı bir kalble yaşamamalı; onu yeniden fonksiyonunu eda edecek hâle getirmeye çalışmalıdır. Zira kirli kalblere Cenâb-ı Hak teveccüh etmez. O'nun teveccüh etmediği bir yerin ise zindandan farkı yoktur.

Salih İnsanlarla Birliktelik

Bütün bunların yanında insanın kimlerle oturup kalktığı, kimlerle ilişki içerisinde olduğu da çok önemlidir. Mesela bugüne kadar pek çok Allah dostu, müritlerini, devlet ricaliyle, zenginlerle oturup kalkmaktan menetmiştir. Buradan zenginliğin veya idarecilikle meşgul olmanın melun bir şey olduğu gibi bir mânâ çıkarılmamalıdır. Bilakis sahip olunan servet ve makamlar insan için birer imtihandır. Bunlar iyi yolda kullanıldığında kişi için hayırlı olacağı gibi kötü yolda kullanıldığında da kaybettirici olur. Burada asıl üzerinde durulan mesele şudur: Bu tür insanlarla birlikte olanlar çoğu zaman onlar karşısında serfüru etme, temenna durma, bir yönüyle minnet altında kalma gibi durumlara maruz kalırlar. Bunlar da insan haysiyet ve onurunu zedeleyen, onun kıymetini düşüren ve Allah'la münasebetlerine dokunan hususlardır.

Hele servet ve makam sahibi insanlar gaflet içerisinde bir hayat yaşıyorlarsa, onlarla birlikte olmak insanda kalb kasvetine evleviyetle sebep olacak ve onu Allah'tan uzaklaştıracaktır. Zira bu tür şahısların ne fikirlerinde ne sözlerinde ne de amellerinde sohbet-i cânan vardır. Bilakis onların derdi, sonuna kadar hayatın tadını çıkarma, dünyadan daha fazla kâm almadır. Bulundukları yerlerde alkışlanmayı, takdir görmeyi ve övülmeyi isterler. Sahip oldukları imkânlardan başkalarını faydalandırsalar da bunu, onları minnet altında bırakmak ve kendilerine bağlamak için yaparlar. Dolayısıyla onlarla birlikte olanlar bir süre sonra onlara benzemeye başlayacaktır.

Bu itibarla kalb hayatına ehemmiyet veren kişilerin, oturup kalktığı arkadaşlarını seçerken çok dikkatli olması gerekir. Bazı büyük zatların, namazsız bir insanla bir saat geçirseler kırk gün

namazlarından zevk alamadıklarını ifade etmeleri, meselenin ehemmiyetini gösterme adına manidardır. Bu açıdan insanın, oturup kalktığı her yerde sohbet-i cânana açık kimselerle birlikte olması çok önemlidir. Ona düşen, yanlarına her uğradığında mânevî olarak birkaç basamak daha yükselebileceği arkadaşlarla hemhal olmak; ehl-i dünyayla ehl-i gafletle teması ise arkasında koştuğu yüce mefkûresine ve gaye-i hayaline bağlı sürdürmektir.

Burada mevzubahis edilen mesele, insanın kendisi gibi düşünmeyenlere karşı tavır alması, onlardan nefret etmesi, onlar aleyhinde sözler sarf etmesi veya onlarla kavgaya tutuşması değildir. Bilakis mü'min için asıl olan, insan olması hasebiyle herkese karşı saygı duymaktır. O, illa ki bir şeye tavır alacak, düşmanlık yapacaksa kötü sıfatlara karşı bunu yapmalıdır. Bizim burada asıl üzerinde durduğumuz konu, kalb safiyetini muhafaza edebilmedir. Bunun yolu ise bir taraftan kalbî ve ruhî hayat adına bir şey vermeyen insanlardan uzak dururken diğer yandan da elden geldiğince ehl-i kalb insanlarla birlikte olmaya çalışmaktır.

Fakat bu, meselenin bir yanıdır. Bunun yanı sıra mü'minin kulluk vazifesi gereği, ruhunun ilhamlarını muhtaç sinelere boşaltabilme adına her tür insanla temasa geçmeye çalışması gerekir. Zira izole bir hayat yaşayan, zıt fikirlere sahip insanlardan mutlak olarak uzak duran kimselerin, dinlerine ait güzellikleri başkalarına gösterebilmeleri mümkün değildir. Ayrıca farklı kesimlerle münasebetler belli ölçüde devam ettirilmezse toplumda parçalanmalar, kopmalar, cepheleşmeler oluşur. Bu cepheleşmeler de insanları çatışma ve kavgalara götürür. Siz başkalarına doğru bir adım atacaksınız ki onlar size doğru iki adım atsınlar; iki adım atacaksınız ki dört adım atsınlar. Böylece toplumun farklı kesimleri arasındaki ayrılık-gayrılıklar izale edilmiş, ihtilaf ve iftiraklara sebebiyet verilmemiş olur. Dolayısıyla bu tür güzel niyetlerle ulvî maksatlarla bir araya gelmeleri, nefis hesabına atılan adımlardan ayrı değerlendirmekte fayda vardır.

Görüldüğü üzere, nerede nasıl davranılması gerektiğini tayin, zihin cehdi isteyen bir iştir. İnsan, yapılması gerekli olan hizmetlerde hiç kusur etmemeli. Gücü, konumu ve imkânları ne kadarını yapmaya müsait ise onu yapmalı. Fakat sonrasında da, "İhtimal bu konuda yapılması gerekli olan daha doğru, daha güzel şeyler vardı. Fakat benim kabiliyetsizliğime, belki de günahlarıma takıldığından olmadı.

Allah'ım, yaptığım küçük şeyleri kabul buyur, yapmam gerekli olduğu hâlde bana ait kusurlardan ötürü realize edilemeyen şeylerden ötürü de beni bağışla!" demelidir. Böyle düşünmesi inanan bir gönül için daha güvenlidir. Yaptıklarının milimi milimine isabetli olduğu iddiası ise Firavuncadır. Böyle düşünen bir insan, Firavun olmasa da üzerinde Firavun sıfatı taşıyor demektir.

[49] Bediüzzaman, *Lem'alar,* s.170 (On Yedinci Lem'a, On Dördüncü Nota, Dördüncü Remiz).

[50] Tirmizî, *tefsîru sûre* (83) 1; İbn Mâce, *zühd* 29.

[51] Mutaffifîn sûresi, 83/14.

[52] Bakara sûresi, 2/7.

[53] Bediüzzaman, *Lem'alar*, s.9 (İkinci Lem'a, Birinci Nükte).

[54] Müslim, *zikr* 73; Nesâî, *istiâze* 19.

DELİLER (!)

***Soru:** Bir münasebetle, "Ne olur Rabbim! Senin hazinelerin geniştir; dilersen isteyene istediğini verirsin; bana da dininin delisi beş-on insan ver!"[55] diye dua ettiğinizi söylemiştiniz. "Dinin delisi"nden kasıt nedir, kimdir?*

Cevap: Belki haddimi aşarak çok erken dönemlerden itibaren bunu dilemişimdir. Mesela bugün gibi hatırımdadır: Kestanepazarı camiinin kürsüsünde vaaz ederken, "Keşke bu cemaat içinde beş on tane deli olsa!" demiştim. En basit ifadesiyle "deli" tabiriyle kastettiğim mânâ, hayatlarını tıpkı sahabe gibi sadece i'lâ-i kelimetullaha bağlayan, "O varsa yaşamamın bir kıymeti var; o yoksa yaşamaya da değmez. Zira bu takdirde yaşadığım hayatın, insandan aşağı derecedeki diğer canlıların hayatlarından ne farkı kalır ki!" diyen insanlardır.

Onlar, kulluk vazifeleri gereği üzerlerindeki hakları titizlikle eda eder, sorumluluklarını yerine getirir ve her hak sahibine hakkını verirler ve bunlarda kesinlikle tekâsül göstermezler. Ama bunun ötesinde, onların gözlerinde ne evin barkın, ne yalının villanın, ne atın arabanın, ne servetin zenginliğin ne de şanın şöhretin bir kıymeti vardır. Onlar, kendini akıllı sanan ehl-i dünyanın nefes nefese arkasından koştukları bütün bu dünyalıkları çoktan ellerinin tersiyle itmiş, onların sevgisini kalblerinden söküp atmışlardır. Gözlerini her açıp kapayışlarında, "Acaba bir gün nam-ı celil-i Muhammedî dünyanın dört bir yanında şehbal açacak mı?" der, hep onu sayıklarlar. Onlar bu gaye-i hayalin delisidirler. Dünyanın kaderini değiştirenler de hep bu türlü deliler olmuştur.

Yoksa onların, tımarhanelik delilerle bir alâkası yoktur. Onlara deli dememizin sebebi, sıradan insanların kıstaslarına göre öyle

görülmelerindendir. Zira herkesin dünyanın ve dünya nimetlerinin arkasında koştuğu bir zamanda onlar çoktan yaşama arzularını yaşatma arzusuyla değiştirmişlerdir. Kendilerinden daha çok başkalarını düşünürler. Kendileri ve aile fertleriyle alâkadar olmaktan daha çok insanlığın dertleriyle alâkadar olurlar. Hz. Ömer'in sokakta gezerken torununu tanıyamadığından bahsedilir. Zira o, bütün gayret ve himmetini başkalarının huzur ve mutluluğuna hasretmişti. İşte tıpkı Hz. Ömer gibi kendini ve kendi zevklerini tamamıyla yüce mefkûresi uğrunda feda etmeye amade olan insanlara ben "deli" diyorum.

Dualarımda talep ettiğim deliler işte bunlardır. İcabında dünyanın kendisine armağan ettiği bütün güzellikleri, göğsüne taktığı bütün nişanları, madalyaları çok rahatlıkla elinin tersiyle bir kenara iten ve "Din ve diyanetim adına hizmet edemiyorsam, bunların hiçbirinin gözümde bir kıymet-i harbiyesi yoktur." diyen insan. Bu türden on tane deli, on milyon insandan daha fazla şey ortaya koyar. Allah, öbür tarafta onları, on milyon insana verdiği nimetlerle serfiraz kılar.

Osmanlı'nın İstanbul'un fethine kadar geçen bir buçuk asırlık dönemi, deliler dönemidir desek sezadır. Bilindiği üzere Osman Gazi Hazretleri (rahmetullahi aleyh) Bursa'nın fethine çıktığı dönemde ruhunu çadırda Allah'a teslim etmiştir. Oğlu Orhan Gazi, ömrünü at sırtında geçirmiştir. Murat Hüdavendigar cephede, Yıldırım Han ise esarette ruhlarını Allah'a teslim etmişlerdir. Çelebi Mehmet, sukûtu (düşüş) suûda (yükseliş), tedenniyi terakkiye çevirmek, atalarından tevarüs ettiği emanete yeniden aynı kıvamı kazandırabilmek için ömrünü sancıyla geçirmiştir. İkinci Murat öyle bir hayat yaşamıştır ki onun için "evliyaullahtandı" deseniz zannım o ki yanlış bir beyanda bulunmuş olmazsınız. Fatih'i, İkinci Bayezid'i, Yavuz Sultan Selim'i ve Kanuni'yi de bu kategoride düşünebilirsiniz. Onlar köşklerde, saraylarda, villalarda keyif çatmamışlardır. Oldukça sade ve basit bir hayat yaşamış, bütün ömürlerini dine adamış ve i'lâ-i kelimetullah yolunda imrar-ı hayat etmişlerdir.

Bu yüz elli senelik dönem bizim için "i'tilâ (yükselme) dönemi" olmuştur. Zira bu dönemde dışta genişleyen fütuhatlarla beraber insanların iç dünyalarında da fütuhatlar yaşanmıştır. Gönüller Kur'ân'a yönelmiş, Allah'la irtibat kavi tutulmuş, O'nun karşısında kemerbeste-i ubudiyet içinde durulmuştur. Bu yüzden de Osmanlı'nın en verimli, en bereketli yılları, bu yıllar olmuştur. Daha sonraki

asırlarda ortaya konulan bazı başarıların, bir kısım güzel oluşumların arkasında da ilk dönemin bu anilmerkez (merkezkaç) gücü vardır. Ne var ki bu ruh ve mânâ söndükçe, adalet duygusu hakikilikten izafiliğe indikçe, halktan uzaklaşma başladıkça, dünyaya meyl ü muhabbet baş gösterdikçe terakkinin yerini tedenni almaya başlamıştır.

Deliler deyince Osmanlı ordusunun önünde savaşan delileri hatırlamamak olmaz. Bunlar öyle kimselerdir ki atlarında ne eğer ne de gem vardır. Atın yelesinden tuttukları gibi sırtına sıçrarlar. Silah kullanmayı seviyesizlik sayacak ölçüde gözleri pektir. Ordunun en önündedirler. Düşmanla ilk yüz yüze gelecek olanlar da onlardır. Mermere çala çala nasırlaştırdıkları elleriyle silahların üzerine giderler. Hayatı istihkar eden, güle güle ölüme gitmeyi göze almış delilerin bu cesaretleri, bu korkusuz hâlleri, arkalarındaki komutanların da, müsellah ordunun da kuvve-i maneviyesini takviye eder, onları da coşturur. Sayılarının ne kadar olduğunu bilemesem de savaşların kazanılmasında işte bu delilerin çok önemli bir yeri vardır.

“Güle güle ölüme gitme” ifadesi bana, şimdiye kadar defalarca zikrettiğim bir hâdiseyi hatırlattı: Yermük bozgununu yaşayan Romalılar, imparatorun karşısına çıktıklarında azar işitirler. İmparator onlara, nasıl olup da çölden çıkan bir avuç Arap karşısında koskocaman bir imparatorluğun ordularının bozgun yaşadığını sorar. Ne de olsa o dönemde Roma, Sasaniler karşısında dahi zafer kazanan dünyanın en muhteşem devletidir. Kral, böyle bir devletin Araplar karşısında yenilgi üstüne yenilgi yaşamasını hazmedemez ve komutanlara çıkışır. Ordu komutanlarının verdikleri cevap şudur: “Biz ölümden korktuğumuz ve kaçtığımız kadar bu adamlar ölüme koşuyorlar.” İşte bir tarafın zafer, diğer tarafın ise hezimet yaşamasının sırrı budur. İşte Halid İbn Velid (radıyallâhu anh)! Tarihin çıkardığı ender kumandanlardan biri olan bu muhteşem kâmeti ölüm döşeğinde dilgir eden hususların başında, savaş meydanlarında değil de yatakta vefat etmesi geliyordu, bu ona çok ağır gelmişti.

İşte bu duygu, bu düşünce çok önemlidir. Sahabe-i kiram, hayatı istihkar etmeleri ve kendilerini i’lâ-i kelimetullah davasına adamış olmaları itibarıyla birer deliydi. Bu delilerdir ki bize yaşanır bir dünya armağan ettiler. Onların arkalarından gelen akıllılar da maalesef bu dünyayı sağa sola peşkeş çektiler. Yaşatma düşüncesinden mahrum olan, yaşama tutkusuyla hayata sarılan akıllar bütün kazanımları heba ettiler. Villalarda, köşklerde hayat sürdüler, zevk ve eğlencelere

daldılar. Kendilerini adayacakları, uğruna hayatı istihkar edecekleri, sıkıntısını çekip derdini yüklenecekleri yüce bir mefkûreleri olmadığından dolayı dünyaya daldılar, kendilerine, egoizmalarına takıldılar. "Mevcudu muhafaza etme" gibi dûn himmet insanlara ait duygu ve düşüncelerle yaşadılar. Neticede bize ait duygu ve düşünceyi hayat kumarında kaybettiler.

Günümüzde de fedakârlık ve adanmışlık duygularıyla dünyanın dört bir tarafına açılan mefkûre muhacirleri var. Fakat bunlar henüz yoldalar. Adım adım gaye-i hayallerini takip etmeye çalışıyorlar. Ama bu işi sonuna kadar götürebilirler mi götüremezler mi bilemiyoruz. Niyazımız o ki Cenâb-ı Hak götürmeye muvaffak kılsın. Yolda kalıp dağılmadan, patikalara girmeden muhafaza buyursun. Hakiki mecnunlar ise henüz yolda olanlar değil, Allah'ı bulanlardır. Onlar bu işi zirvede temsil ederler. Fakat bu zirveye varmak için de bu yollardan geçmek gerektir.

Bu açıdan denebilir ki, yaşatma duygusuyla koşturup duran ve en büyük sermayeleri adanmışlık duygusu olan günümüzün kara sevdalıları şayet gözlerini zirvelere dikmiş, zirvelere giden yolda yürüyorlarsa, inşâallah, hedeflerine ulaşacaklardır. Şayet onlar, kendi çıkarlarını işin içine katmaz ve bu bezmi başlattıkları gibi noktalayabilirlerse, geçmişin mecnunları gibi zirveleri ihraz edebilirler. Fakat kendilerini düşünmeye başladıkları, istikbal endişesiyle hareket ettikleri ve hizmetlerine karşılık bir şeyler aparmaya, koparmaya niyetlendikleri zaman, kendileri takılıp yollarda kalacakları gibi omuzlarındaki mukaddes emaneti de yerlere düşürmüş olurlar. Böylece hem emanete ve emaneti kendilerinden devraldıkları seleflerine hıyanet etmiş hem de gelecek nesillere gadretmiş olurlar.

Yoldakilerin, takılıp yollarda kalmamaları için sürekli rehabiliteye, motivasyonlarının yüksek tutulmasına, sohbet-i cânanla canlılıklarının korunmasına ihtiyaçları vardır. Her günlerini bir evvelki günden daha canlı, daha heyecanlı yaşamalıdırlar ki istikametlerini kaybetmesinler. Bunun yanında, ölünceye kadar azim ve kararlılıklarını, ihlâs ve samimiyetlerini, halis niyetlerini korumalıdırlar. Amellere rengini veren, niyetlerdir. Bu sebeple onlar, yolun yarısında ölüp gitseler bile zirvedekiler gibi mükâfat görürler. Zira "Allah, kullarının kalblerine nazar eder."[56]

[55] M. F. Gülen, *Ölümsüzlük İksiri* (Kırık Testi 7), s.246.
[56] Müslim, *birr* 32-33.

ÖLÜM KORKUSU MU, AKIBET ENDİŞESİ Mİ?

Soru: *Ölüm korkusu ile imansız ahirete gitme korkusu birbirinden nasıl ayırt edilebilir?*

Cevap: İnsan, iki ayrı derinliği olan bir varlıktır. Onun bir cismanî bir de ruhanî yönü vardır. Cismaniyeti itibarıyla insan, hayatın tadını acılaştıran, yaşam arzusunu bitiren ölümden korkabilir; maddî varlığı itibarıyla çürüyüp yok olmayı ifade eden kabre girmekten ürkebilir. Zira nefis, alışageldiği zevk ve lezzetleri kaybetmek istemez. Ölüm; nefse, bedene ve dünyaya bağlı ele alındığı takdirde az ya da çok bir korkunun duyulması kaçınılmaz olur. Ben, kendini dine vermiş, tamamen dinin i'lâ edilmesi istikametinde çırpınıp duran bazı insanlarda bile ciddi ölüm korkusu gördüm. İnsan, ölüm hakikatini çok iyi anlasa, onun mahiyeti hakkında yazıp çizse, ölümün arka plânını başkalarına anlatmaya çalışsa bile ölümden korkabilir. Cismaniyetin ve bedenî hislerin ağır basmasına, nefsin kuruntularının her şeyin önüne geçmesine göre bu korkunun şiddeti artar.

Ahirete yürümeyi tatlı bir rüyaya açılma gibi görenler, dar ve bunaltıcı bir âlemden geniş ve ferah feza âlemlere yürüyeceklerine, dostlara kavuşacaklarına, Cenâb-ı Hakk'ı müşahede edeceklerine iz'an ölçüsünde inanlardır ki bu korkudan kurtulabilirler. Onlar, ölümü içlerine öyle sindirmişlerdir ki onu, bu odadan öbür odaya gitme, bir mekândan başka bir mekâna intikal etme gibi görürler. Ölüme, his ve şuurlarıyla, vicdan enginliğiyle, latife-i Rabbaniyeleriyle baktıklarından onu çok farklı algılarlar. Bu yüzden ölümden bahsederken, çok rahat konuşurlar. Ses tonlarında ve vurgulamalarında bu rahatlığı görebilirsiniz.

Ölüm korkusunu aşabilmek, Allah'a kavuşma iştiyakıyla yaşayabilmek herkes için kolay değildir. Bu açıdan mü'min, dualarında her zaman Allah'tan ilim, iman, ihlâs, yakin, tevekkül ve teslimiyet istemenin yanında Allah'a kavuşma iştiyakı da istemelidir. Hatta biz dualarımızda *"ve'ştiyakan ilâ likâik"* (Sana kavuşma iştiyakı ver bize Allahım!) dedikten sonra bir de *"ve likâi habîbik"* (Habib-i Edib'ine kavuşma iştiyakı da ver bizlere Allahım!) diyor ve Allah'tan, Efendimiz'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) kavuşma iştiyakını da içimizde yaratmasını talep ediyoruz. Bazıları, şirk olabileceği düşüncesiyle bunu söylemeyi mahzurlu bulabilir. Bazen benim de bu konuda hafif tereddüt yaşadığım oluyor. Ne var ki Efendimiz'e kavuşmayı arzu etme meselesi, bana kulak ardı edilecek bir şey gibi gelmiyor. Bu yüzden dualarımda bunu da zikretmeye devam ediyor ve bunun, Cenâb-ı Hakk'ın Vahidiyet ve Ehadiyetine münafi olmadığını, Vahidiyet ve Ehadiyet hakikatlerinin bunu da kapsayacağını düşünüyorum.

Dünyada Kerhen Kalanlar

Yaşama tutkusundan sıyrılamayanlar için ölüm korkusu kaçınılmazdır. Bu korkuyu kimileri çok, kimileri orta ölçekte, kimileri daha az hissederler. Dünya hayatına çok bağlananlar, burada uzun yaşamayı arzu edebilirler. Ne var ki neticesi ölüm olan bin senenin on seneden bir farkı yoktur. Fakat hayatlarını kalb ve ruhun hayat seviyesinde yaşayan insanlar, ölümün mahiyetini farklı algılamaya başlayacaklarından bu korku da zail olur. Fani dünya kendine mahsus çehresiyle ona görüneceği gibi baki dünya da kendine has rengârenk güzellikleriyle onun nazarına akseder. O da iştiyak-ı İlâhî ile iştiyak-ı Nebevî ile oturur kalkar. Dünyayı bir askerlik gibi görür ve terhisini alıncaya kadar burada kalmayı Allah'ın emrine saygılı olmanın bir gereği sayar.

Heva ve hevese bakan yönü itibarıyla onun nazarında dünyanın bir kıymeti yoktur. Bu yüzden onun dünyada kerhen kaldığını söylesek herhalde yalan söylemiş olmayız. Sırf Allah onu burada tuttuğu, ondan bir kısım mükellefiyetler talep ettiği için burada kalmaya razı olur. Bu itibarladır ki aslında insan, dünyada Allah'ı hoşnut edecek bir şeyler yapabiliyor, insanlığın gurbetine bir iksir sunabiliyorsa dünyada kalmaya katlanmalı, onun çirkinliklerine sabretmelidir. Yoksa dünya, dünyevî yanı itibarıyla çok da arzu edilecek bir şey

değildir. Dünyayı yaşanmaya değer kılan şey, esma-i ilâhiyenin tecelligâhı ve ahiretin bir koridoru olmasıdır. Ne var ki herkes dünyanın bu yüzünü göremeyebilir.

Ahirete imansız gitme korkusuna gelince o, tamamıyla farklı bir şeydir. Enbiya-i izamın dışında bütün Allah dostları böyle bir korkuyla yaşamışlardır. Hatta peygamberler bile Allah'ın itabıyla karşılaşmaktan endişe duymuş olabilirler. Fakat onlar hakkında Allah'ın teminatı bulunduğu için imansız gitme korkusu mevzubahis değildir. Fakat Sahabe efendilerimiz de, Abdülkadir Geylânî de, Hasan Şâzilî de, Muhammed Bahauddin Nakşibend de akıbetlerinden endişe duymuşlardır. Zira akıbetinden endişe duymayanın akıbetinden endişe edilir. Kimsenin nasıl gideceği belli değildir. İnsanın ayağını kaydırma adına şeytanın o kadar çok yolları vardır ki, bunlardan bir tanesiyle onun ahiret sermayesini elinden alabilir. Allah muhafaza, vefat ederken insana kelime-i tevhidi söyletmeyebilir. Kötü bir hâldeyken ölümün gelip çatmasına ve ahirete bu kötü hâliyle yürümesine sebep olabilir.

Bu sebepledir ki sahabe-i kiram ve tâbiin-i fiham arasında dahi akıbet endişesini dillendiren dünya kadar insan olmuştur. Daha sonraki büyük zatlar da aynı şekilde yaşamışlardır. Onların dualarında, Allah'a yakarışlarında bu endişelerini görmek mümkündür. Onlar kılı kırk yaşarcasına dinlerine bağlı yaşamış; dinî esasları tahkim etme, sağlam blokajlar üzerine oturtma adına ellerinden geleni yapmışlardır. Bununla birlikte ölürken kâfir olarak yuvarlanıp gidebilecekleri endişesiyle yaşamışlardır.

Hâşâ ki onlar böyle bir akıbete düçar olmuş olsunlar. Fakat hayatlarında bir kerecik olsun böyle bir endişe ve korku duymayan insanların imansız gitmelerinden endişe edilir. Biz hiç kimsenin akıbeti hakkında kesin bir hüküm veremeyeceğimiz için bu tür kimselerin kâfir olarak ölmesi "mukadderdir" diyemeyiz. Kaldı ki Allah'ın rahmeti gazabına sebkat etmiştir. Bu tür kimseler de bu rahmetten istifade edebilirler. Fakat böyle bir endişe ve korku her mü'minde olmalıdır. Hatta İmam Gazzâlî Hazretleri, mü'minin hayatı boyunca korku ağırlıklı yaşaması, ölürken ise recayı öne çıkarması, Allah'ın rahmetine sığınması gerektiği üzerinde durur.

Onun bu yaklaşımı havf-reca dengesi adına önemli bir ölçüdür. Dolayısıyla ahiret korkusu sebebiyle hakiki bir mü'minin yüzü solmalı, rengi kaçmalı, kasıkları ağrımalı, ayakları titremelidir. Çünkü insan,

şeytanın nerede nasıl bir çelme takacağından emin olamaz. Fakat bu korku onu hiçbir zaman ye'se (ümitsizliğe) düşürmemelidir. Yeis duyguları ağır basmaya başladığı an hemen reca (ümit) ipine sarılmalı ve "Rabbim, Senin rahmetin o kadar geniş ki benim gibi mücrimleri bile kurtarır. Benim gibi nice derbeder ve zavallı kulların Senin kapına gelmiş ve eli boş dönmemişlerdir." demelidir.

Akıbetimden Çok Korkuyorum!

Bugüne kadar büyükler kendilerine hep bir "mücrim" nazarıyla bakmış ve hayatlarını da ahiret endişesiyle geçirmişlerdir. Hazreti Pîr-i Mugân'ın "On İkinci Nota"daki sözlerine bakacak olursanız ne demek istediğimi anlarsınız. O, kendisini, efendisinden kaçmış günahkâr bir köle olarak görmüş ve kendisiyle ciddi bir şekilde yüzleşmiştir.[57] Alvar İmamı, devasa bir insandı, abide bir şahsiyetti. Binlerce insan, onun etrafında pervane gibi dönerdi. Fakat o, sürekli; *"Herkes yahşi men yaman, herkes buğday men saman!"* der, akıbet endişesiyle kıvrım kıvrım kıvranırdı. Kırkıncı Hoca, gençliğinde bile elini dizine vurur, "Fethullah Efendi, akıbetimden çok korkuyorum." derdi. Küçükler ise böyle bir ufka vâkıf olamadıklarından dolayı ahiretleri hakkında bir endişe duymamışlardır.

Maalesef günümüzün çoğu mü'mininde ölüm korkusu olsa da akıbet endişesi yok. İnsanların büyük bir kısmı kabre girmekten, orada çürümüş kemikler hâline gelmekten korkuyor. Fakat tertemiz bir fıtratla dünyaya gönderilen insanların pek azı bu fıtratlarını kirletmeden Allah'ın huzuruna çıkabilmenin derdinde. Allah dostları, Allah haşyetiyle tir tir titreseler de bizim gibi bu dostluğun âdâb u erkânını bilemeyenler hayatlarını oldukça laubali ve gayr-i ciddi geçiriyorlar.

Aslında imanın vaat ettiği güzelliklere, Cennet'e girmenin sırlı anahtarının iman olduğuna, ebediyet arzusunun ancak onunla gerçekleşeceğine hakiki mânâda inanan bir insanın onu kaybetmekten tir tir titrememesi düşünülemez. Fakat imanın nasıl kıymetler üstü bir kıymeti haiz olduğunun farkında değilse onu koruma adına da gerekli tedbirleri almaz, onu kaybetmekten korkmaz. Bu sebeple insanın imansız olarak ahirete gitme korkusunun imanının derinliği ölçüsünde olduğu söylenebilir. Yani bir kişinin imanı ne kadar güçlü ise onun ahiret endişesi de o kadar derin olacaktır. İmanda sığ olanların ise Allah korkusundan nasipleri ya hiç

yok ya da yetersizdir.

Züğürt biri, haramilerin kol gezdiği yerlerde gezerken dahi endişe duymaz. Fakat çok değerli bir hazine taşıyan kimse, değil haramilerin kol gezdiği yerlerde, belki en masum insanların içinde gezerken bile hazinesine zarar gelebileceğinden endişe duyar. Onun gasp edilmemesi, çalınmaması adına her türlü tedbiri alır. Bankaların, paralarını bir yerden başka bir yere naklederken nasıl zırhlı arabalar kullandıklarını, onu nasıl eskortlarla götürdüklerini görmüşsünüzdür.

Hele bu hazine, insanın sadece dünyada işine yaramıyor, ona ebedî bir huzurun da teminatını sunuyorsa, bu konuda gösterilmesi gereken hassasiyet ve korkunun ölçüsünü varın siz hesap edin!

[57] Bediüzzaman, *Lem'alar,* s. 162 (On Yedinci Lem'a, On İkinci Nota).

ŞEFKATLE AÇILAN KAPILAR

Allah (celle celâluhu) kullarına çok şefkatlidir, pek merhametlidir, müsamahası çok geniştir, hilmi engindir. Rahmân, Rahîm, Raûf, Halîm, Kerîm gibi pek çok ismi bu mânâyı ifade eder. Kur'ân-ı Kerim, şu âyetiyle Efendimiz'in de (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu hususta "Allah ahlâkı"na sahip olduğunu bildirir: لَقَدْ جَٓاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ اَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَؤُوفٌ رَحِيمٌ *"Size kendi aranızdan öyle bir Peygamber geldi ki zahmete uğramanız ona ağır gelir. Kalbi üstünüze titrer, mü'minlere karşı pek şefkatli ve merhametlidir."*[58] Âyette, Efendimiz için, aynı zamanda Cenâb-ı Hakk'ın esmâ-i hüsnâsından olan "Raûf" (çok şefkatli) ve "Rahîm" (çok merhametli) sıfatları kullanılıyor. Demek ki Peygamber Efendimiz, bu iki ismin ruh ve mânâsını kendisinde barındırıyordu ve onlara dayanarak vazifesini yapıyordu.

Buradan şu mânâyı çıkarabiliriz: İnsanlığın İftihar Tablosu'nun (sallallâhu aleyhi ve sellem) peygamberliğinin nazara verildiği yerde O merhametiyle, şefkatiyle ön plâna çıkarılıyorsa, tebliğ ve irşat vazifesinin hakkıyla eda edilmesinin çok ciddi bir şefkat ve merhamete bağlı olduğu söylenebilir. Hakikat bu olunca, hangi devirde olursa olsun irşat erlerinin bu yoldan ayrılmamaları bir esastır.

Özellikle günümüz nesillerinin, peygamberane bir şefkate, peygamberane bir merhamete herkesten daha fazla ihtiyaçları vardır. Böyle bir şefkat ve merhametle hareket edilmediği takdirde, hak ve hakikati herkese duyurma vazifesi, gereği gibi yürütülemez. Yürütülse bile devamlılığı sağlanamaz.

İnsan, akıl ve iradesinin yanında mutlaka kalbini ve duygularını da yanına almalıdır ki yürüdüğü güzergâhta yorgunluk göstermesin,

dökülüp yollarda kalmasın. Zira tabiata mal edilen, bir arzu ve iştiyak hâline getirilen işler çok daha rahat yerine getirilir. Eğer sorumluluk ve vazifelerinizle ilgili meselelerde tabiatınızı arkanıza alırsanız ciddi bir desteğe kavuşmuş olursunuz.

Şefkat, merhamet ve acıma hisleri bulunan bir insan, mefkûresini gerçekleştirme adına yürüdüğü yolda önüne çıkan engelleri rahatlıkla aşabilir. Abdullah İbn Huzafetü's-Sehmî gibi önüne çıkan bütün fırsatları hak ve hakikati anlatma istikametinde değerlendirir. Bilindiği üzere Bizans tarafından yakalanan ve idam edilmeden önce son bir isteği olup olmadığı sorulan Hz. Abdullah, karşısında duran papaza mealen şu mukabelede bulunmuştu: "Aziz peder. Bana verdiğin şu birkaç dakikalık vakit için sana çok teşekkür ediyorum. Çünkü bu süre zarfında sana hak din olan Müslümanlığı anlatırsam ölsem de gam yemem. Çünkü bu takdirde sen kurtulabilirsin."[59] Şefkat hisleri olmayan bir insan bu sözleri söyleyemez.

Eğer bir mü'min gerçek bir şefkat kahramanı hâline geldiyse insanların uhrevî kayıp yaşamalarına, Cehennem'de yanmalarına tahammül edemez. Bu sebepledir ki Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) sabahlara kadar ağlıyor ve Hz. İsa gibi, إِنْ تُعَذِّبْهُمْ فَإِنَّهُمْ عِبَادُكَ وَإِنْ تَغْفِرْ لَهُمْ فَإِنَّكَ أَنتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ *"Eğer onları cezalandırırsan şüphe yok ki onlar Sen'in kullarındır. Onları affedersen, Aziz u Hakim (üstün kudret, tam hüküm ve hikmet sahibi) ancak Sen'sin."*[60] sözlerini tekrar ediyordu. Öyle ki Cenâb-ı Hak, Hz. Cibril'i gönderiyor ve ümmeti mevzuunda O'nu mahcup etmeyeceğini bildiriyordu.[61] Bu da Allah'ın O'na bir merhametiydi. Esasında bu sözlere, bütün peygamberlerin ümmetleriyle ilgili dile getirdikleri şefkat nağmeleri gözüyle bakabilirsiniz. Bu ölçüde ümmetine düşkün olan bir Peygamber, onları kurtarma adına her şeye katlanır.

Bediüzzaman'a, "Milletimin imanını selamette görürsem Cehennemin alevleri içinde yanmaya razıyım. Çünkü vücudum yanarken gönlüm gül-gülistan olur."[62] sözlerini söyleten de böyle bir şefkat hissidir. Aslında büyük zatların hangisinin nabzına elinizi atsanız kalbine kulağınızı verseniz benzer şeyleri duyarsınız. Böyle bir şefkat hissini arkasına alan bir insan durup dinlenmeden insanlığın selametini temin etme istikametinde koşar. Bu his âdeta onun için bir dinamo vazifesi görür. Onu hizmete sevk ve teşvik eder, bir yönüyle işini kolaylaştırır. Bundan yoksun olan biri ise sürekli nefsiyle

mücadele eder, iradesinin hakkını vermeye çalışır. Dahası onun sürekli rehabilite edilmesine, moral ve motivasyonunun yüksek tutulmasına ihtiyaç vardır. Kıvamının korunması buna bağlıdır. Ama bu bazen işe yarar bazen yaramaz. İnsan, uyarı ve nasihatleri bazen dikkate alır bazen almaz.

İşte bu sebepledir ki Bediüzzaman Hazretleri, şefkatin, mesleğimizin önemli esaslarından birisi olduğunu ifade etmiştir. Hususiyle meselelerin hep maddeye ve cismaniyete bağlı gittiği günümüzde, gönüllerde bir kere daha –herkesi ve her şeyi, Allah'a olan intisaplarından dolayı kucaklama diyebileceğimiz– şefkat duygusunun uyarılmasına, insanların yeniden kalb hayatına yönlendirilmesine çok ihtiyaç vardır.

Mevlâna, "Ne olursan, ol gel." diyor. Fakat günümüzde insanlar gelmeye çok hazır değiller. Bu sebeple onların gelmelerini beklemeden biz onların ayaklarına gitmeliyiz. Kırık gönülleri tamir etmeye çalışmalıyız. Başkaları insanlıktan uzaklaşsalar, her türlü kötülüğü yapsalar da Hazreti Muhammed'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) yolunda olanlara düşen vazife, hiç kırılmadan, darılmadan kötülüklere bile iyilikle mukabele etmektir. Başkalarının uygunsuz tavır ve davranışları, sizin kendi temel değerlerinizden uzaklaşmanıza sebep teşkil etmemelidir. Siz her fırsatta şefkat ve re'fet hislerinizi ortaya koymalısınız.

Aslında hakiki bir mü'min sadece insanlık karşısında değil, bütün bir varlık karşısında şefkatle dopdoludur. Yolda yürürken bir karıncaya basmamak için adımlarını dikkatli atar. Bu ölçüde şefkat ve merhamet hisleriyle dolu olan bir kişinin, insanların dalalette kalmasına, Cehennem'e gitmesine göz yumması düşünülemez. Hususiyle imanın vaat ettiği güzelliklerin farkında olan, Cennet ve Cehennem'in ne demek olduğunu çok iyi bilen bir insan, küfür ve dalalet içinde olan kimselerin durumuna kayıtsız kalamaz. Derin bir aşk u heyecan, alâka ve muhabbet ile onların da elinden tutmaya çalışır. Bu his onun hep canlı ve dinamik kalmasını sağlar.

Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) şu sözleriyle başkalarına karşı şefkat ve merhametle muamele eden kimselerin Allah tarafından da aynısıyla muamele göreceklerini beyan etmiştir: اَلرَّاحِمُونَ يَرْحَمُهُمُ الرَّحْمَنُ، اِرْحَمُوا مَنْ فِي الْأَرْضِ يَرْحَمْكُمْ مَنْ فِي السَّمَاءِ *"Birbirlerine rahmet duygularıyla muamele edenlere Rahman da*

merhamet eder. (Öyleyse) siz yeryüzündekilere merhamet edin ki ehl-i sema da size merhamet etsin."[63] Buna göre bir insan ne kadar merhametli ne kadar şefkatli ise ve ne kadar acıma hisleriyle başkalarının üzerine eğiliyorsa Allah nezdindeki yeri ve konumu da buna göre belirlenecektir.

Maalesef yitirdiğimiz çok önemli değerlerdendir merhamet ve şefkat duygusu. Hâlbuki o, özellikle günümüz insanlarının muhtaç olduğu çok önemli bir insanî haslettir. Bugün insanlık belki havadan, sudan, ekmekten daha ziyade şefkate muhtaçtır.

Şefkat hisleriyle dopdolu olmayan, başkaları için yaşayamaz; yaşamayı yaşatmaya feda edemez. Dahası gönüllere giremez, muhatapları nazarında tesirli olamaz. İnsanların üzerine kabaca gidilirse mahrumiyetle geri dönülür. Onlara şefkatle, yumuşaklıkla yaklaşılırsa bütün kapılar açılır. Şefkat öyle sırlı bir anahtardır ki onun açamayacağı kapı yoktur. Allah da Cennet kapılarını rahmetinin bir tecelli dalga boyu olan şefkatle insanlara açacaktır.

Düşmanlıklara karşı şefkatten daha keskin bir silah yoktur. Bu silaha, –Estağfirullah, silah da ne demek!– bu sihirli iksire sahip olanlar, kendilerine hasmâne davrananlara er geç galip gelecekler, her meydandan mutlaka kazançlı çıkacaklar, gönüller kazanacaklardır. Ama bu kazanımın farklı dereceleri vardır. Herkesten aynı şeyi bekleyemeyiz. Sizin gösterdiğiniz derin alâka ve muhabbetin bir neticesi olarak bazıları sizinle aynı duygu düşünceleri paylaşır hâle gelse de bazıları dost, bazıları taraftar, bazıları sempatizan olur, bazıları da arafta kalabilir; yani iyi zamanda sizin yanınızda dursa da kötü zamanda sırtlarını dönebilir. Fakat bunların hepsi kendine göre birer kazanımdır. İnsanların pek çoğu, sevgiyle açılan kollara kendilerini salacaklardır. Yeter ki kendilerini salacakları yerin güvenilir bir yer olduğunu bilsinler.

Gönüllere girerseniz etrafınızda bir sürü gönüllü oluşur. Gönlün menfezleri, girilmeyecek kadar dar değildir. Önemli olan onu açmasını bilmektir. Siz gönlünüzü başkalarına açar, hiç kimseden bir şey esirgemezseniz başkaları da gönüllerini size açarlar. İnsanlık bu enginliğe ulaşabilse, insanların çözemeyecekleri problem kalmaz. Problemler, bizim darlığımızın zemininde boy atıp gelişiyor. Kendimiz dar bir dünya inşa ediyor ve her şeyi bu darlığın içinde görmek istiyoruz. Dolayısıyla dünyalar çapında geniş olan hakikatler bile bizim bu dar dünyamızın içine girdiğinde daralıyor. Oysaki kalb ve

vicdan, bütün varlığı içine alacak kadar engindir.

Geleceği inşa edecek mimarlara düşen vazife, bu enginliği çok iyi değerlendirmek suretiyle insanları evrensel insanî değerler etrafında bir araya getirebilmektir.

---

[58] Tevbe sûresi, 9/128.

[59] İbn Asâkir, *Târîhu Dimaşk* 27/359; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe* 3/214.

[60] Mâide sûresi, 5/118.

[61] Müslim, *îmân* 346; en-Nesâî, *es-Sünenü'l-kübrâ* 6/373.

[62] Bediüzzaman, *Tarihçe-i Hayat,* s.616 (Tahliller).

[63] Tirmizî, *birr* 16; Ebû Dâvûd, *edeb* 58.

MÜLAYEMET SİZE EMANET!

Bugüne kadar Hizmet gönüllülerinin önünü açan ve onlara önemli başarılar lütfeden Cenâb-ı Hak, inşâallah, bundan sonra da bu ihsanlarını sürdürecektir. Onlar, şimdiye kadar gerek kendi ülkelerinde gerekse dünyanın farklı coğrafyalarında ruh ve mânâ köklerinden süzülüp gelen usareleri başkalarıyla paylaştıkları gibi, bundan sonra da aynı yolun yolcusu olmaya devam edeceklerdir. Ne var ki bir dönemde baskı uygulayarak, tazyikte bulunarak, ezerek, sindirerek insanları kendine benzeten bazı kesimler, şimdiye kadar olduğu gibi bundan sonra da düşmanlık projeleri oluşturmaya devam edeceklerdir.

Düşmanın cefasının yanında dostların vefasızlığı da eksik olmayacaktır. Dost bildiğiniz birtakım insanlar, sizinle aynı kıbleye yönelse, aynı safta el bağlayıp Allah'a teveccüh etse ve yanı başınızda başlarını secdeye koysalar da sizin mazhar olduğunuz başarılar karşısında hazımsızlık yaşayacaklardır. Bu hazımsızlıkları yüzünden farklı isimler takarak sizi karalamaya çalışacak, yaptığınız en insanî faaliyetleri suç gibi gösterecek, sizi temel vatandaşlık haklarınızdan mahrum bırakacak.. kısaca yürüdüğünüz yoldan alıkoyma adına ellerinden geleni yapacaklardır. Belki de düşmanlardan daha fazla, dost bildiğiniz insanların eza ve cefasına maruz kalacaksınız. Nitekim günümüzde bu tür zulüm ve haksızlıkları her çeşidiyle görüyor ve ızdırapla iki büklüm oluyoruz.

Eğer insan tabiatını iyi okuyabilir, nefis ve şeytanın oyunlarını iyi tanıyabilirseniz, düşmanın cevr u cefasının da, dostların çekememezlik ve hazımsızlığının da farklı şekillerde devam edip gideceğini anlayabilirsiniz. Mefisto, bizim toylaşmamızla ters orantılı olarak dünden bugüne daha profesyonel hâle geldi. Dolayısıyla rahat durmayacaktır. Düşmanların yanında dostları da üzerinize salacak ve

onlara ne zulümler, ne haksızlıklar yaptıracaktır. Mü'min mü'mine zulmedecektir.

Başkaları ne yaparsa yapsın, biz zulme zulümle mukabele etmek suretiyle zalim olmamaya dikkat etmeliyiz. Belki tekme vuracaklar, tokatla üzerimize gelecekler, yaşama haklarından bizi mahrum bırakacaklar. Fakat şartlar ne kadar ağırlaşırsa ağırlaşsın biz yine de mü'min tavrımızı değiştirmemeli, Yunus gibi Mevlâna gibi davranmaya devam etmeliyiz.

Evet, dosta karşı da düşmana karşı da bağrınızı açmasını bilmelisiniz. Onların şiddet ve hiddetini, kin ve nefretini, gayz ve öfkesini, hile ve hud'alarını rıfk ve mülayemetinizle yumuşatmaya ve zararsız hâle getirmeye çalışmalısınız. Duruşunuzla, tavır ve davranışlarınızla sizin hakkınızda olumsuz plânlar yapan, komplolar kuran, türlü türlü kötülükler tertip eden kimselerin bütün oyunlarını boşa çıkarmalısınız. Başınıza gökten meteorlar yağdırsalar, siz rıfk ve mülayemetinizle onları paramparça etmeli, ışık şuaları hâline getirmeli ve âleme şölenler yaşatmalısınız.

Böyle olmazsanız ne ülkenizde birlik ruhu temin edebilir ne de dünyada sulh ve huzurun hâkim olmasına katkıda bulunabilirsiniz. Maalesef meselenin bu ölçüde inceliğine ve hassasiyetine vâkıf olan insan sayısı çok az. Ne dine, dindara düşmanlık yapanlar, ne de din deyip yürüyenler meselenin farkındalar. Eğer siz de bunun farkında olmazsanız –hafizanallah– bir kıyamet kopabilir. Düşmanca hislerle karşı karşıya gelen insanların birbirlerini yiyip bitirmemeleri için Allah bir kıyamet koparabilir; daha fazla günah işlemeden onları huzuruna almayı murad buyurabilir.

Alternatif Projeler Geliştirin

Bu yüzden el âlemin yaptığı kötülükler sizde kötülük duygularını tetiklememeli; bilakis bu kötülükleri bastırma adına sizi alternatif sistemler oluşturmaya sevk etmeli. Bu radyoaktif zararları nasıl izale edebiliriz, nükleer bombayı ne ile savabiliriz, üzerimize gelen mekanize birlikleri nasıl geriye püskürtebiliriz diye düşünmeli ve bu konuda alternatif projeler geliştirmelisiniz.

Şayet size yönelen olumsuzlukların karşısına bu tür çözüm alternatifleriyle çıkmaz ve hele siz de aynısıyla mukabelede bulunmaya kalkarsanız bu defa içinden çıkamayacağınız fitne ve fesat

daireleri oluşur. Başkalarının kötülüklerine karşı siz de kötülük yaparsanız fesadı katlamış olursunuz. Bir iken iki, iki iken dört, dört iken sekiz olur da artık önünü kesmek mümkün olmaz.

Öte yandan bir mü'min, her türlü günahtan uzak durmakla yükümlü olduğu gibi, başkalarını günaha sevk etmemekle ve hatta onların işledikleri günahları bertaraf etmekle de yükümlüdür. O, hoşgörüsüyle, yumuşaklığıyla, affediciliğiyle, iyilikleriyle, fedakârlığıyla... kısaca sahip olduğu yüce ahlâkî hasletlerle öyle bir atmosfer oluşturmalıdır ki bu atmosfere giren hiç kimse kötülük yapmaya cüret edemesin. Allah (celle celâluhu) şöyle buyuruyor: وَإِنْ تَعْفُوا وَتَصْفَحُوا وَتَغْفِرُوا فَإِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ *"Eğer müsamaha eder, kusurlara göz yumar ve affederseniz şunu bilin ki Allah da gafur ve rahimdir (affı ve ihsanı boldur)."*[64]

Belki benim ömrüm vefa etmeyebilir; işin ağır yanını taşımak size düşüyor. Gelecek sizlere emanet. Bir meşale olup karanlıklara ışık tutma, karanlıkları aydınlığa çevirme size emanet. Mülayemet, müsamaha, affetme, kusurları görmeme, Allah ahlâkıyla ahlâklanma size emanet. Onca kusur yapıyoruz, günah işliyoruz fakat Allah bizi helak etmiyor, hilm u silmle muamele edip mehil üstüne mehil veriyor. Bize düşen de ilâhî ahlâkla ahlâklanmaktır. Hep bunun peşinde olmalıyız. Ne yarım yamalak dostların yapmış olduğu yanlışlar ne de baştan beri düşmanca tavırlarını hiç eksik etmeyen kimselerin cevr u cefası sizin karakterinizde deformasyona sebep olmamalı. Zira Kur'ân'ın ifadesiyle herkes karakterinin gereğini ortaya koyuyor.[65] Bize düşen, kendi karakterimize bir namus gibi sahip çıkmaktır.

Allah'ım Kavmimi Affet!

Bildiğiniz üzere Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) Uhud'da hem düşmanın cevr u cefasına hem de o gün için emre itaatteki inceliği anlayamayan bazı sahabilerin vefasızlığına –bu mukarrabine göre bir vefasızlıktı– maruz kalmıştı. Fakat Allah Resûlü, Müslümanların kökünü kazıma mülâhazasıyla Uhud'a gelen düşmana karşı, "Allah'ım kavmimi affet, yaptıklarından ötürü onları cezalandırma. Bilmiyorlar." diye dua etmiş;[66] bir içtihat hatası olarak durmaları gerekli olan yerde durmayan sahabeye karşı da tek bir söz söylememiş ve فَبِمَا رَحْمَةٍ مِنَ اللّٰهِ لِنْتَ لَهُمْ *"Allah'ın rahmetinin bir eseri*

olarak insanlara yumuşak davrandın."[67] âyetiyle de bu davranışından dolayı tebcil edilmişti.

Âyet-i kerimenin devamında, وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ لَانْفَضُّوا مِنْ حَوْلِكَ *"Eğer katı kalbli kaba biri olsaydın etrafındaki insanlar dağılır giderlerdi."* buyrulmak suretiyle yumuşak tavrın toparlayıcılığı ortaya konur. Sonrasında ise art arda yapılan şu üç emirle bir kere daha yumuşaklığın gereği olan davranışlar hatırlatılır: فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ وَشَاوِرْهُمْ فِي الْاَمْرِ *"Öyleyse onların kusurlarını affet, onlar için mağfiret dile ve işlerini onlarla istişare et."*

Burada, bir taraftan İnsanlığın İftihar Tablosu'nun (sallallâhu aleyhi ve sellem) yüksek karakteri ortaya konurken, diğer yandan da hâl-i leyyin, tavr-ı leyyin ve kavl-i leyyin (yumuşak hâl, yumuşak tavır ve yumuşak söz) emredilmekte, hata ve kusurları görmezden gelmenin, onlar için Allah'tan af ve mağfiret dilemenin ve ne olursa olsun istişareden ayrılmamanın önemi hatırlatılmaktadır. İlk plânda Allah Resûlü'nden istenilen bütün bu hususlar, O'na ittibaın gereği olarak aynı zamanda bizden de istenmektedir. Dolayısıyla şartlar ne kadar ağırlaşırsa ağırlaşsın, katılık ve sertlikten, öfkeyle etrafı yakıp yıkmaktan uzak durmak bizim için bir vecibedir. Aksi takdirde âyetin de ifade ettiği üzere insanlar etrafımızdan dağılır giderler.

Bildiğiniz üzere kötülükleri iyilikle savma çok önemli bir Kur'ânî düsturdur. Bir âyet-i kerimede şöyle buyrulur: وَلَا تَسْتَوِي الْحَسَنَةُ وَلَا السَّيِّئَةُ اِدْفَعْ بِالَّتِي هِيَ اَحْسَنُ فَاِذَا الَّذِي بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ عَدَاوَةٌ كَاَنَّهُ وَلِيٌّ حَمِيمٌ *"İyilikle kötülük bir olmaz. O hâlde sen kötülüğü en güzel tarzda sav. Böyle yaparsan bir bakarsın, düşmanın birden candan, sıcak bir dost oluvermiş!"*[68]

Başkalarının hata işlemesi, zulmetmesi, işkence yapması sizin de aynı kötülükleri yapmanızı meşru kılmaz. Yaparsanız bunların hesabını Allah'a vermek zorunda kalırsınız. Birilerinin işleyen meşru bir çarkı, bir düzeni bozmasına mukabil kalkar siz de başkalarının meşru düzenini bozarsanız Allah bunun hesabını size sorar. "Niye insanca davranmadınız? Niye Hz. Muhammed Mustafa gibi davranmadınız?" der.

Mü'min, başkalarının şeytanî yol ve yöntemlerinin kendisini yanlışa sevk etmemesi adına çok uyanık ve temkinli olmalıdır. O, hazımsızlıklar karşısında hazımsızlığa girmemeli, bilakis hazım sistemini bir kat daha güçlendirerek, *"Gelse celalinden cefa, yahut*

cemalinden vefa, ikisi de cana sefa, lütfun da hoş, kahrın da hoş" deyip bütün olumsuzlukları engin bir sine ile karşılamaya çalışmalıdır. Sonrasında da hiçbir şey olmamış gibi hizmet adına yeni yeni alternatif yollar, yöntemler oluşturarak hareket ve hamlelerine devam etmelidir.

---

[64] Teğâbün sûresi, 64/14.

[65] İsrâ sûresi, 17/84.

[66] Buhârî, *enbiyâ* 54; Müslim, *cihâd* 104-105.

[67] Âl-i İmrân sûresi, 3/159.

[68] Fussilet sûresi, 41/34.

NEZAHET-İ LİSANİYE

Enaniyetlerin çok ileriye gittiği, sürekli olumsuz hâdiselerin deşelendiği ve herkesin birbirine dil uzattığı bir dönemde, iman ve Kur'ân hizmetine baş koymuş adanmışlara düşen vazife, insanları her zamankinden daha fazla sevgi ve hoşgörüyle kucaklamaktır. Eğer onlar da aynıyla mukabelede bulunmak suretiyle bu tür olumsuzluklara iştirak ederlerse hem kendi toplumlarına, hem de topyekûn insanlığa büyük bir kötülük yapmış olurlar.

İnsan olmamız hasebiyle, can yakıcı bazı hâdiseler karşısında öfkeye kapılabilir; hiddet ve şiddetimize yenik düşebiliriz. Hatta yer yer, sınır tanımayan bir kısım zalim ve mütecavizlere karşı içimizde kin ve nefret duyguları belirebilir. Fakat irademizin hakkını vererek bunları bastırmasını bilmeli ve bu kötü duyguların su yüzüne çıkmasına müsaade etmemeliyiz. Hatta elimizden geliyorsa manevî hazım sistemimizle onları eritip yok etmeliyiz. Magmalar gibi kabarıp gelen öfkemizi bastırabildiğimiz takdirde hem ibadet sevabı kazanır hem de toplumdaki ayrışma ve çatışmaları büyütmemiş oluruz.

Maalesef günümüzde hakaret etme, başkalarına naseza nabeca sözler etme moda hâline geldi. Herkesin dili sert, üslubu kırıcı. Ne var ki birileri bunu hak etmiş olsa bile, onlara karşı kötü sözler söylemenin hiçbir faydası yoktur; bilakis zararı vardır. Sövüp sayma sevap olmadığı gibi, insan için bir fazilet de değildir. Hazreti Zekeriya'yı testere ile ikiye biçen, Hazreti Yahya'yı şehit eden zalimlere karşı "Allah belanızı versin!" demenin ibadet olduğuna ve insana sevap kazandıracağına dair ne Kur'ân-ı Kerim'de ne de Sünnet-i Sahiha'da yarım kelimelik bir şey yoktur.

Keşke, kötülüğe kilitlenmiş insanları bile vicdan enginliği ile

kucaklayabilsek ve onlar hakkında da iyilik dileğinde bulunabilsek! Mesela desek ki, "Allah'ım bize kötülük yapan insanların kalblerine iman, İslâm ve ihsan mevzuunda inşirah bahşeyle! Onları hidayet eyle!" Bence bu, insanca bir tavır, insanca bir düşünce, insanca bir davranıştır. İnsanca davranmak varken, diğerine tevessül etmemek lazım. Birisinin size bir boynuz atması, bir çifte vurması insanca tavırlar değildir. Fakat bu tür durumlarda siz de karşı tarafa boynuzla, çifteyle karşılık verirseniz, siz de insanlığınızın dışına çıkmış olursunuz. Hâlbuki Kur'ân ve Sünnet baştan sona mü'minleri, insanca tavır ve davranışlarda bulunmaya sevk ve teşvik ediyor.

Peygamberimizin Muamelesi

İnsanlığın İftihar Tablosu'nun (sallallâhu aleyhi ve sellem), oğlu İbrahim, Osman İbn Maz'un gibi zatların vefatına ağladığını hadis kitaplarından okuyoruz. Fakat bunların hiçbirisi Hazreti Hamza'nın şehit edilmesi kadar onu sarsmamıştır. Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), Uhud meydanında, canından çok sevdiği amcası Hazreti Hamza'nın her tarafı kesilmiş ve doğranmış bedenini görünce çok gözyaşı dökmüştür. Fakat buna rağmen ne Hazreti Hamza'nın bağrına mızrağını saplayan Vahşi'ye, ne buna sebebiyet veren Hind'e, ne de Ebû Süfyan'a karşı kin ve nefret duymamıştır. O Vahşi ki daha sonra sahabe safları arasına katılmış, mevsimi gelince de Hz. Ebû Bekir'in, yalancı peygamber Müseylime'ye karşı oluşturduğu ordunun içinde yer almış ve bu defa da mızrağını onun bağrına saplamıştır.

Eğer Nebiyy-i Ekrem, Vahşi'ye karşı tavır alsa ve aleyhinde sözler sarf etseydi, büyük ihtimalle o İslâm'la şerefyâb olamayacak, Yemame'de kahramanca mücadele veremeyecekti. Aynı şekilde Nebiyy-i Ekrem'in o engin şefkat, merhamet ve müsamahasını görmeselerdi, Benî Ümeyye ailesinin fertleri de İslâmiyet'e giremeyecekti.

Allah Resûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem), müsamahası, şefkati ve affediciliği sadece amcasının katillerine yönelik değildi. O, Mekke hayatı boyunca kendisine her türlü kötülüğü yapan, âdeta içtiği suyu, yediği yemeği haram eden, bulunduğu yerde kendisine yaşama hak ve imkânları tanımayan, hakkında ölüm fermanları çıkaran, Mekke'yi terk edip gittikten sonra dahi yeni hicret yurdunda kendisini rahat bırakmayan Mekke müşriklerini de affetmişti. Mekke fethini müteakip herkes O'nun etrafını sarmıştı. Fakat sinelerde, daha önce

işledikleri cürümlerin cezasına çarptırılma korkusu olduğu da muhakkaktı. “Acaba yaptığımız işkence ve zulümlere mukabele-i bi’l-misilde bulunur mu?” endişesi vardı. Ne var ki Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), *“Bugün size ayıplama ve kınama yoktur. Gidin! Hepiniz serbestsiniz!”*[69] mukabelesinde bulunmuştu.[70]

Bu nasıl bir civanmertlikti! Yıllarca kendilerinden her türlü eza ve cefayı gördüğü kimselere hiçbir şey dememişti. Onların yaptıkları kötülükleri mesele yapmamıştı. Onları cezalandırma yoluna gitmemişti. Hatta onları mahcup etmeme adına bunların sözünü dahi etmemişti. Çoktan pişman olmuş ve af beklentisi içine girmiş insanlara karşı büyük bir civanmertlik sergilemişti. Esasında bu, O’nun ilâhî ahlâkla ahlâklanmasının bir göstergesiydi.

Evet, tekrar edecek olursak, ona buna hakaret etmenin hiç kimseye bir faydası yoktur. Bu tür sözler, var olan olumsuzluklara yenilerini ekler. Kısır bir dairenin oluşmasını sağlar. Kur’ân-ı Kerim, وَلاَ تَسُبُّوا الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللهِ فَيَسُبُّوا اللهَ عَدْوًا بِغَيْرِ عِلْمٍ *“Onların Allah’tan başka yalvardıkları tanrılarına hakaret etmeyin ki, onlar da cahillik ederek hadlerini aşıp Allah’a hakaret etmesinler.”*[71] buyuruyor. Kur’ân, Ebû Cehil, Utbe, Şeybe, İbn Ebî Muayt, Velid İbn Muğire gibi Mekke müşriklerinin tapa geldikleri Lat’a, Menat’a, Uzza’ya, İsaf’a vs. sövülmesini yasaklıyor. Putlara karşı, “Allah sizi yerin dibine batırsın, kahretsin!” demeyin diyor. Neden? Çünkü kalkar onlar da sizin inandığınız Allah’a karşı naseza nabeca sözler söylerler.

Bu sebeple bir mü’min kötü sözlerle ağzını, dilini, kalbini kirletmemeli; başkalarının tepkisini üzerine çekmemelidir. Bilakis kendi değerlerini mükemmel bir şekilde temsil etmek suretiyle problemleri halletmeye çalışmalıdır. Her zaman tekrar ettiğimiz bir sözü bir kere daha hatırlatayım. Hâl ile halledilmedik hiçbir mesele yoktur. Asıl olan temsildir, güzel örnek olmadır.

İncinsek de İncitmeyelim!

Aleyhimde yazıp çizenlerle, sürekli bana kötülük yapanlarla ilgili Allah’tan dileğim hep şu oldu: Cenâb-ı Hak bir gün onları karşıma çıkarsın ve bana da iyilik yapma fırsatı versin. Mesela yoldan geçerken bakayım birinin arabası bozulmuş, durup onu kendi arabama alayım ve gideceği yere götüreyim. Kur’ân’ın tavsiye ettiği ve Efendimiz’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) yaptığı gibi kötülüğe

karşı iyilikle mukabelede bulunayım. Bu, günümüzde en çok muhtaç olduğumuz şeylerden birisidir. İnşâllah cevr ile, tahkir ile kimsenin canını yakmayız. Hatırımızı kırsalar da biz kimsenin hatırını kırmayız. İncinsek de incitmeyiz. Çünkü günümüzde gönüllerin yıkılmaya değil, yapılmaya ihtiyacı var.

Aslında zalim ve mütekebbirler sövülmekten ziyade acınmayı hak ediyorlar. İnsan, ahiretteki hâllerini düşününce onlara acıyor. Haccac'a, Şimir'e, Lü'lü'ye, İbn Mülcem'e sövülür mü yoksa acınır mı? Zannediyorum ahirette de onların rahmetten mahrumiyetlerini görseniz, vicdanınız harekete geçecek ve içiniz "cız" edecektir.

İnsan, iradesinin hakkını vermeli, düşmanlık duygusunun içine girmesine meydan vermemelidir. Kin ve nefret bir kere gelip insanın korteksine oturursa, bir daha onu yerinden söküp atmak çok zor olabilir. Nöronları bu tür olumsuz duygularla kirlenmiş bir insan sürekli kötülük düşünür. O, aklıyla hareket ettiğini zannetse de çoğu zaman bu kötü duyguların kendisine pompaladığı duygularla hareket eder. Hâlbuki Kur'ân'a gönül vermiş insanlara düşen vazife, akıl, mantık ve muhakemeleriyle hareket etmek; kalb, ruh ve vicdanın ferah feza iklimlerinde dolaşmaktır.

Bu sebeple, yaşanan olumsuz hâdiselerin bizi birer nefret ve kin insanı hâline getirmesine müsaade etmemeliyiz. Gelecek nesillere kin ve öfke emanet etmemeliyiz. Nefrete bağlı bir kimlik inşası yanlışlığına girmemeliyiz. Bilakis sevgi ve saygıya bağlı bir kimlik inşasını esas almalıyız. Birileri hata yapabilir, zulmedebilir, gadredebilir. Tarih-i tekerrürler devr-i daimi içinde bu tür kötülüklerin sayısız örneği vardır. Fakat biz, aynı hataları yapmamalıyız. Onlar kendi günlerini ve tali'lerini karartsalar da biz kendi günlerimizi ve geleceğimizi karartmamalıyız.

---

[69] Yûsuf sûresi, 12/92.

[70] İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye* 5/74; el-Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ* 9/118.

[71] En'âm sûresi, 6/108.

SILA-İ RAHİM

S ***oru:*** *Ra'd suresinde akıl sahiplerinin (ülü'l-elbâb) bir vasfı olarak* وَالَّذِينَ يَصِلُونَ مَٓا اَمَرَ اللّٰهُ بِهِ اَنْ يُوصَلَ *"Allah'ın gözetilmesini emrettiği şeyi gözetir, birleştirilmesi gerektiği şeyi birleştirirler."*[72] *buyruluyor. Bu ilâhî beyanda nazara verilen "sıla"dan maksat nedir?*

Cevap: Söz konusu âyet-i kerimelerde ülü'l-elbâb'ın beş vasfına dikkat çekiliyor. İlk olarak اَلَّذِينَ يُوفُونَ بِعَهْدِ اللّٰهِ ifadeleriyle onların Allah'a verdikleri sözde durdukları ifade ediliyor. Hem ruhlar âleminde Cenâb-ı Hakk'a verilen "iman etme" sözünün hem de beşerî ilişkilerde verilen sözlerin yerine getirilmesi bu âyetin şümulüne dâhildir. Söz verme meselesinin pozitif yanı emredildikten sonra, وَلَا يَنْقُضُونَ الْمِيثَاقَ ifadeleriyle negatifine de yer veriliyor ve onların verdikleri sözleri bozmayacakları belirtiliyor.

Ardından da وَالَّذِينَ يَصِلُونَ مَٓا اَمَرَ اللّٰهُ بِهِ اَنْ يُوصَلَ ifadeleriyle Cenâb-ı Hakk'ın birleştirilmesini emrettiği şeyleri birleştirecekleri, gözetilmesini emrettiği şeyleri gözetecekleri ifade ediliyor.

Daha sonra وَيَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ ifadesiyle akıl sahiplerinin Rabbilerine karşı haşyet içinde olduklarına, hayatlarını kemerbeste-i ubudiyet içerisinde hep iki büklüm yaşadıklarına dikkat çekiliyor. Haşyet, Allah'a karşı duyulan bir iç saygının ifadesidir. Ona karşı kalbin ürpermesini ifade eder. Huşu da Allah'ın büyüklüğü ve ululuğu karşısında asa gibi iki büklüm olma demektir. İnsanın huşu ve haşyet sahibi olması, marifetullaha bağlı bir husustur. Nitekim, إِنَّمَا يَخْشَى اللّٰهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَٓاءُ *"Allah'tan gerektiği tarzda ancak âlimler haşyet duyar."*[73] âyetinde de bu dile getirilir.

Ardından da وَيَخَافُونَ سُوٓءَ الْحِسَابِ buyruluyor. Yani onlar, hesabın karşılarına çok kötü bir şekilde çıkmasından da korkarlar, tir tir

titrerler.

İhya Edilmesi Gereken İlâhî Emir

Surede sayılan ülü'l-elbâb'ın vasıfları bunlarla sınırlı değil, başka vasıflar da zikrediliyor. Fakat soruda bunların tamamı değil de sadece "sıla" mevzuu sorulduğu için, onun üzerinde bir nebze durmaya çalışalım.

Kelime anlamıyla sıla, birleştirmek demektir. İslâmi literatürde, insani bağları koruma, iyilik yapma, gözetme, hususiyle akrabalık ilişkilerini sıcak tutma gibi mânâlarda kullanılmıştır. Önceki ifadelerde, verilen sözlerin yerine getirilip getirilmemesi üzerinde durulduğu için, burada Allah'ın birleştirilmesini, gözetilmesini emrettiği şeylerden anlaşılan ilk mânâ, verilen sözlerin tutulması, yapılan ahitlerde sabitkadem olunmasıdır. Bunun yanında Allah'la, İnsanlığın İftihar Tablosu'yla, din-i mübin-i İslâm'ın emirleriyle kopmayan bir münasebet tesis etme gibi mânâlar da bu âyetin şümulüne girer. İman esaslarından İslâm erkânına, dinin temel disiplinlerinden füru ahkâmına kadar riayet edilmesi ve yerine getirilmesi emredilen her şeyi bir sıla olarak görebiliriz. Kısaca burada dine ve dinî hükümlere bağlılığın emredildiği söylenebilir.

Daha hususi mânâda ise buradaki sıladan kastedilen sıla-i rahimdir, yani akraba bağlarının gözetilmesidir. İnsanların birbirinden koptuğu günümüz dünyasında meselenin bu yanı da ayrıca önem arz etmektedir. Maalesef aynı ağacın dalları, budakları, yaprakları veya meyveleri olan insanlar birbirlerinden kopuk yaşıyorlar. Evlatlar, değil akrabalarına karşı vazife ve sorumluluklarını yerine getirmek, anne-babalarından dahi kopmuş durumdalar. Hısım ve akrabaların çoğu tanınmıyor bile. Onlara karşı sorumluluklar unutulmuş durumda. Toplum kendi değerlerinden koptuğu ve bu konuda çok ciddi bir gurbet yaşadığı için ne kadar tahşidat yapılsa, insanlar ne kadar rehabiliteye tâbi tutulsa azdır.

Hâlbuki Kur'ân'a bakılacak olursa, çok sayıda âyet-i kerimede anne-baba hakkı ve akrabalık bağları üzerinde hassasiyetle durulduğu görülür. Mesela, وَاعْبُدُوا اللهَ وَلاَ تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَبِذِي الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينِ وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبَى وَالْجَارِ الْجُنُبِ وَالصَّاحِبِ بِالْجَنْبِ وَابْنِ السَّبِيلِ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ إِنَّ اللهَ لاَ يُحِبُّ مَنْ كَانَ مُخْتَالاً فَخُورًا *"Yalnız Allah'a ibadet edin ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın. Anne-babaya,*

akrabalara, yetimlere, fakirlere, yakın komşulara, uzak komşulara, yol arkadaşına, garip ve yolculara, elinizin altında bulunanlara da iyilik edin. Bilin ki Allah kendini beğenen ve övünüp duran kimseleri sevmez.”[74] âyet-i kerimesinde Cenâb-ı Hak, Kendisine ibadeti emrettikten hemen sonra anne-babaya ve akrabalara sözü getiriyor ve onlara güzellikle muamele edilmesini, iyilik ve ihsanda bulunulmasını emrediyor.

Bu sebeple bir mü’minde akrabalarına karşı çok ciddi bir sıla hissi bulunması gerekir. En başta anne-baba olmak üzere yakından uzağa hiç kimse sıla-i rahimden mahrum edilmemelidir. Allah (celle celâluhu) kendi hukukundan hemen sonra anne-babanın ve arkasından da akrabaların, onun ardından da aramızda şöyle böyle bir alâka bulunan sair insanların hakkını nazara verdiğine göre, bu haklara mutlaka riayet edilmelidir. Şuursuz taşlar bile baş başa verip sağlam kubbeler, kemerler oluşturduklarında düşmüyor, dökülmüyorlar. Aynen öyle de insanlar da sosyal hayatta en yakın daireden başlamak üzere baş başa verir, maddî ve manevî ihtiyaçlarında birbirlerine destek olurlarsa devrilmezler, dökülmezler.

Hizmet Sıla-i Rahime Mâni Olmamalı

Yer yer insanın aklına, “Ben nasıl olsa hizmet ediyorum, i’lâ-i kelimetullah gibi mukaddes bir vazifenin arkasında koşuyorum. Bu gibi çok önemli vazifeler dururken anne-baba veya akraba hukuku gibi şeyler olmasa da olur.” gibi şeytanî bir kısım mülâhazalar gelebilir. Böylece insan, akrabalık bağlarını gözetme konusunda vurdumduymaz hâle gelebilir. Ne var ki bu gibi düşünceleri Kur’ânî mantıkla telif etmek mümkün değildir. Kur’ân ve Sünnet’in ısrarla üzerinde durduğu ve tahşidatta bulunduğu bir meseleyi hiç kimse kaldırıp bir kenara atamaz. Şayet Allah (celle celâluhu) Yüce Kitab’ında onların hakkını gözetmeyi emretmişse, mü’min için bu, çok önemli dinî bir mükellefiyettir. Hiç kimsenin Allah’ın hükümlerini değiştirmeye hakkı yoktur. Dolayısıyla mü’mine düşen vazife, onları ziyaret etmek, durumlarına göre ellerini öpmek, dualarını almak ve eğer varsa bir ihtiyaçları bunu gidermektir.

Bir taraftan ara vermeksizin yapılması gerekli olan hizmetlerin yapılması fakat diğer yandan da anne-baba hukukuna riayet edilmesi, akrabaların görülüp gözetilmesi pekâlâ mümkündür. Bunlardan biri diğerine mâni olmamalıdır. Bir taraftan Rabbimizin

rızasını kazanma istikametinde din-i mübin-i İslâm'a hizmet etmeli, diğer yandan da yine O'nun hoşnutluğunu elde edebilmek için anne-babaların, nine ve dedelerin, hala ve teyzelerin, dayı ve amcaların rızasını almayı ihmal etmemeliyiz.

Hatta gönüllerimizin ilhamlarını başkalarının sinelerine boşaltabilme adına sıla-i rahim önemli bir vesile olarak görülebilir. Ailelerimizle, akrabalarımızla münasebetlerimizi sıkı tutarak, onlarla hemhal olarak sahip olduğumuz güzelliklerden onların da haberdar olmalarını sağlayabiliriz. Böylece Allah'ın izni ve inayetiyle ziyaretlerimizi daha da bereketlendirir, bire yedi yüz veren başaklar hâline getirebiliriz. Sözle olmasa bile hâl ve tavırlarımızla onlara bir şeyler ifade edebilir, örnek olabiliriz. Her zaman söylediğimiz gibi temsille ve hâlle halledilmedik bir mesele yoktur.

Özellikle günümüzde iletişim vasıtalarının gelişmesiyle birlikte hısım ve akrabaların hâl ve hatırlarını sormak, onların gönlünü almak çok daha kolaylaşmıştır. Onlardan uzakta bulunsak ve her zaman ziyaretlerine gidemesek bile, internet, telefon gibi vasıtalarla sıla-i rahim vazifemizi yerine getirebiliriz. Sesli veya görüntülü aramalarla onlarla konuşabilir, sevgi ve muhabbetlerimizi iletebilir, durumlarından haberdar olabilir ve onların gönüllerini hoşnut edebiliriz.

Gelmeyene Gitmeli

Konuyla ilgili son bir hususa daha temas etmek istiyorum. Yakınlarımızın bizimle ilişkilerini kesmeleri, sıla-i rahim vazifelerini hakkıyla eda etmemeleri bizim bu vazifeyi ihmal etmemiz adına bir mazeret olamaz. Zira hadis-i şeriflerde, bizimle ilişkisini kesen insanlara karşı yapılacak sıla-i rahimin çok daha faziletli olduğu bildirilmiştir.[75]

Keşke herkes bu önemli görevini yerine getirse! Yakınlarını arayıp sorsa, onların ziyaretlerine gitse, büyüklerin ellerinden, küçüklerin de gözlerinden öpse. Ne var ki daha önce de işaret ettiğimiz gibi günümüzde en yakın akrabalar arasında dahi ciddi bir kopukluk söz konusu. Bu sebeple yakınlarımız gelmese de biz gitmeliyiz; onlar hâlimizi hatırımızı arayıp sormasa da biz onların hâl ve hatırlarını sormalıyız. Bir Türk atasözünde de ifade edildiği üzere, iyiliğe iyilik her kişinin işidir; kötülüğe iyilik ise er kişinin işidir.

Sıla-i rahime herkes karşılık verir. Gelene herkes gider. İyilik ve ihsanda bulunana karşılık vermek kolaydır. Karşılıklı olunca iyilik yapmak kolaydır. Bu bir nevi alış-veriş gibidir. Her iki taraf için de kazanç vesilesidir. Fakat bir tarafın kendine düşeni yapmadığı durumlarda iyilik ve ihsanı devam ettirmek hiç de kolay değildir. Eğer kişi karşı tarafın olumsuz tavırlarına rağmen ilişkisini, ziyaretlerini devam ettiriyorsa işte gerçek sıla-i rahim budur. Şayet sılaya karşı yapılan sılada on sevap kazanılıyorsa, böyle bir sılada belki yüz sevap kazanılabilir. Zira bir insanın kendisiyle alâkasını kesen, yüzüne bakmayan bir kimsenin ayağına gitmesi nefse çok ağır gelir. Eğer o, her şeye rağmen, kırılıp dökülmesine aldırmadan, sırf Allah rızası için sıla-ı rahim görevini ifa ediyorsa, hiç şüphesiz onun bu ameli Allah katında çok daha hora geçecektir.

Daha da ötesi, bazen telefonlar yüzümüze kapatılabilir, kapıdan kovulabiliriz, yüzümüze karşı istenmediğimiz söylenebilir. Bayramlarda veya özel günlerde gönderdiğimiz bütün tebrik mesajları karşılıksız kalabilir. Bütün bunlara rağmen küsmemeli, darılmamalıyız. Bilakis yeni yeni yol ve yöntemler bularak, farklı üsluplar geliştirerek muhatabımızı yumuşatabilmenin yollarını aramalıyız. Gelmeseler de gitmeli, yedirmeseler de yedirmeli, aramasalar da aramalıyız. Kötülüklerine iyilikle, kabalıklarına yumuşaklıkla mukabelede bulunmalıyız.

Mü'min ahlâkı bunu gerektirir. Yiğitlik buradadır. Muhammedî yol budur.

---

[72] Ra'd sûresi, 13/21.

[73] Fâtır sûresi, 35/28.

[74] Nisâ sûresi, 4/36.

[75] Bkz. Buhârî, *edeb* 15; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned*, 24/383.

VİFAK VE İTTİFAK

Allah yolunda yapılan hizmetlerde öncelikle söz ve amellerin doğru olması ve rıza-i ilâhî hedefine yürürken meşru vasıtaların kullanılması gerekir. Yani her tür faaliyet ve proje, dinin temel disiplinleriyle uyum içinde olmalı; Kur'ân'ın emirlerine ve Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) beyanlarına muvafık olmalı, içinde bunlara muhalefet içerecek hiçbir şey barındırmamalıdır. Bunun yanında insanların ihtiyaçlarının göz önünde bulundurulması ve toplum hayatındaki boşlukların doldurulması gerekir.

Hiç şüphesiz bunların her birisi, i'lâ-i kelimetullah yolunun yolcuları açısından en başta dikkat edilmesi gereken çok önemli prensiplerdir. Fakat Allah yolunda yapılan hizmetlerin semeredar olabilmesi için, bütün bunların yanında toplumdaki vifak ve ittifak duygusunun korunmasına da fevkalâde önem gösterilmesi gerekir. Zira tevfik-i ilâhînin celbedilmesi buna bağlıdır. Bunu sağlamanın önemli dinamiklerinden birisi ise yapılan hizmetlerde aidiyet mülâhazasını işin içine katmamaktır.

Aidiyet Düşüncesinden Uzak Durma

Biraz daha açacak olursak, söylenilen sözlerin veya yapılan amellerin ilâhî ve nebevî olmasının yanında, mensubiyet ve aidiyet düşüncelerinden de kurtarılması gerekir. İnsan bazen "din" der, "diyanet" der fakat hiç farkında olmadan bunlarla kendini veya mensup olduğu grubu nazara verir. İrşat ve tebliğ faaliyeti yaptığını zanneder fakat gerçekte kendi yol ve yöntemini öne çıkarır. Ülkeyi kalkındırmaktan bahseder fakat asıl kendisinin ayağa kaldırılmasına nazarları çevirir. Yeni bir inşa ve ihya ruhuna ihtiyaç olduğunu, yeni bir rönesans gerçekleştirilmesi gerektiğini söyler fakat bütün bunları kendi hamle ve hareketlerine bağlar.

Meydana gelen bir kısım başarıların, ortaya çıkan bazı güzelliklerin, bir içtihat hatası olarak belirli şahıs veya gruplara nispet edilmesi, cemaat enaniyetini ve aidiyet mülâhazasını daha da güçlendirir. İnsanların mübalağaya açık bir yanları vardır. Bu sebeple takdir ve övgülerinde aşırıya kaçabilirler. Belirli şahıs veya gruplardan bahsederken meseleyi abartarak anlatabilirler. Fevkalâde makamlar ve payeler verebilirler.

Bir yere kadar onların bu tür tavır ve davranışları bir içtihat hatası olarak değerlendirilebilir ve mazur görülebilir. Fakat bütün bunlar bizi müstakim düşünceden uzaklaştırmamalı, bizim meseleleri doğru bir yörüngede değerlendirmemize mani olmamalıdır. Şayet biz de başkalarının bu tür takdir ve alkışlarına bakarak meseleleri belirli nispetlere ve mensubiyetlere bağlarsak, vifak ve ittifakı zedelemiş, insanları kendimizden uzaklaştırmış oluruz. Hak ve hakikati ifade etmeye çalışırken, onu tek bir yörüngeye bağlamış oluruz. Hiç farkına varmadan bütün hizmet alanları bize aitmiş gibi hareket ederiz.

Toplumsal Barışı Sağlama Adına

Oysaki özellikle günümüz dünyasında, iman ve Kur'ân hizmetlerini asıl değerli kılacak ve büyütecek olan husus, bunların toplumun diğer kesimleriyle vifak ve ittifak içinde yürütülmesidir. Bunu koruyabilme adına yapılması gereken her şey yapılmalı, alınması gereken bütün tedbirler alınmalıdır. Mesela Hz. Pîr'in dediği gibi, şayet "hasende-güzelde" anlaşabiliyor, "ahsende-daha güzelde" ihtilafa düşüyorsak, hasenle iktifa etmesini bilmeliyiz.[76] Tıpkı çok yüksek bir basiret insanı olan Efendimiz'in torunu Hz. Hasan'ın yaptığı gibi.

Bilindiği üzere Hz. Hasan, iki cemaat karşı karşıya geldiğinde, halifeliği Hz. Muaviye'ye bırakmak suretiyle, meydana gelmesi muhtemel büyük bir fitneyi önlemişti. Nitekim Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) de, *"Benim şu yavrucuğum var ya o, seyyiddir. Allah onunla gelecekte iki büyük topluluğun arasını ıslah edecektir."*[77] sözleriyle çok önceden Hz. Hasan'ın bu tavrını takdir etmişti. Hz. Hasan, ahseni bırakıp hasenle iktifa etmek suretiyle, ortaya çıkması muhtemel büyük bir fitnenin önüne geçmişti. Hasende sağlanan mutabakat, ona öyle bir güzellik kazandırıyor ki bazı durumlarda ahsenden daha güzel hâle geliyor.

Bu açıdan konuşulan sözlerde vifak ve ittifakı zedeleyecek her tür

ifadeden kaçınmalı; başkalarına aidiyet mülâhazasını hatırlatacak ve bu sebeple onlarda haset veya rekabet duygusunu tetikleyecek her tür hâl ve tavırdan uzak durulmalıdır. Hatta bırakalım rekabeti, normalde mahzursuz olan tenafüse dahi mümkün mertebe kapı aralanmamalıdır. Zira rekabet ile tenafüs hemhudut oldukları için sınır ihlalleri yaşanabilir.

Normal şartlarda, "El âlem Allah yolunda koştururken biz niye duruyoruz ki! Biz de onlarla birlikte koşturalım." düşüncesinin bir mahzuru yoktur. Mahzuru olma bir yana bu, Kur'ân tarafından da teşvik edilmiştir. Zira âyet-i kerimede şöyle buyrulur: وَفِي ذَلِكَ فَلْيَتَنَافَسِ الْمُتَنَافِسُونَ *"İşte yarışacaklarsa insanlar, bu Cennet devletine konmak için yarışsınlar!"*[78]

Ne var ki yarış yapma düşüncesiyle yola çıkan bazı kimseler bir süre sonra, "Aslında bu alan bizim hakkımız, falanlar niçin buradalar? Bize sormadan, bize danışmadan bu insanlar ne diye atlarını mahmuzlamış bizim alanlarda koşturup duruyorlar?" gibi şeytanca mülâhazalar içine girebilir ve bu, birlik ruhunu zedeleyebilir. Birilerinin aidiyet mülâhazasını öne çıkarması, başkalarının da aynı duygu düşünceyle hareket etmesine sebep olabilir.

Hissiyatları Hesaba Katın!

İnsanlar, makul buldukları, insanlık için yararlı olduğuna inandıkları ve dinin ruhuna uygun gördükleri bir kısım projeler etrafında bir araya gelebilir, belirli hizmetlere gönül verebilirler. Fakat doğruluğuna inandıkları işlerin arkasında koşarken, mutlaka başkalarının hissiyatını hesaba katmaları, onların düşüncelerini doğru okumaları, popüler ifadesiyle herkese empatiyle yaklaşmaları gerekir. Atacakları her bir adımın başkaları nezdinde ne tür duygu ve düşünceler hâsıl edeceğini çok iyi hesap etmeli ve buna göre hareket etmelidirler.

Herkesin saygı duyduğu değerler vardır. Eğer değerlerinize saygı duyulmasını istiyorsanız, başkalarının değerlerine saygısızlık etmemelisiniz. Sizin âlemden beklediğiniz şeyi, âlemin de sizden beklediğini katiyen unutmamalısınız. Ciddi bir empatiyle başkalarının hissiyatlarını doğru okumaya çalışmalı, tavır ve davranışlarınızı da buna göre ayarlamalısınız.

Yoksa güzel bir şeyler yapalım derken maksadın tam aksi

neticelerle karşılaşılabilir. En masumane davranışlar, en güzel sözler dahi antipatiye yol açabilir. Eğer bu güzellikler aidiyet mülâhazasına bağlanır ve bu şekilde takdim edilirse, insanlar yapılan hizmetlerden ziyade bunların kimin tarafından yapıldığına odaklanırlar. "Falanlar şunları yapıyor, biz niye yapmıyoruz? Onların bir cemaati var, bizim niye yok?!" derler. Neticede toplumdaki vifak ve ittifak zedelenir ve tevfik-i ilâhî de inkıtaa uğrar.

Cenâb-ı Hak, muvaffakiyetini ümmet-i Muhammed arasındaki anlaşmaya, uzlaşmaya ve ittifaka bağlamıştır. Onlar parçalanıp dağınıklığa düştükleri zaman Allah da onlar üzerindeki inayet ve riayetini kaldırır. Vekil olmaz onlara. Oysaki Kur'ân şöyle buyuruyor: وَكَفَى بِاللّٰهِ وَلِيًّا وَكَفَى بِاللّٰهِ نَصِيرًا *"İşlerinizi üstlenen bir veli olarak da bir yardımcı olarak da elbette Allah yeter!"*[79]

---

[76] Bkz.: Bediüzzaman, *Sözler,* s. 784 (Lemeât).

[77] Buhârî, *fiten* 20; *sulh* 9; *fezâilü ashâbi'n-nebi* 22; *menâkıb* 25; Tirmizî, *menâkıb* 25; Nesâî, *cuma* 27.

[78] Mutaffifîn sûresi, 83/26.

[79] Nisâ sûresi, 4/45.

ŞEKİLCİLİKTEN KURTULMA

Bazen din adına yapılan vazifelerde aldanıyor; bizden istenilen formaliteleri yerine getirmekle vazifemizi yaptığımızı zannediyoruz. Diyelim ki bir yerde imamlık yapıyoruz; camiye geliyoruz, milletin önüne geçip namaz kıldırıyoruz. Vazifeyi bitirince de kalkıp evimize veya başka bir işimize gidiyoruz. Veya bir yerde vaizlik görevi verildiyse, haftanın belirli günleri kürsüye çıkıp orada halka bir şeyler anlatmaya çalışıyor, belki bağırıp çağırıyor, sonra da vazifeyi yapmış olmanın huzuruyla inip kendi işimize bakıyoruz. Namaz kıldırma, vaaz u nasihat etme, Kur'ân öğretme, dinî ilimleri talim etme gibi dinî işlere, bir memurun sorumlu olduğu vazifelerini yerine getirmesi veya bir işçinin kendisinden istenilen işleri yapması gibi bakıyoruz. Böyle olunca da işin ruhu, mânâ ve muhtevası kayboluyor.

Bunların en tehlikelisi de yüce bir mefkûreye talip olmuş, yeni bir diriliş peşinde koşan insanların, üstlendikleri sorumluluklara "iş" ve "vazife" olarak bakmaları, tavzif edildikleri değişik birim ve alanlarda koşturup durmaları fakat bunun yanında Allah'la ve Efendimiz'le münasebeti görüp gözetmemeleridir. Onlar, kendilerini tamamen "işlerine" verseler, yaptıkları işlerde çok başarılı görünseler de, yalnızca şekil ve formaliteleri yerine getiren kimseler olma durumundan kurtulamadıkları, ihlâs ve ihsan şuuruyla hareket etmedikleri sürece yaptıkları işlerde gerçek mânâda muvaffak olamayacaklardır.

Allah'la Münasebetin Güçlü Tutulması

Maalesef günümüzde dünyevilik ve sekülerizm insanlığın hayatına hâkim olduğu için, Allah yolunda yapılan hizmetler de dünyevî hedeflere bağlanabiliyor, şekil ve formalitelere kurban edilebiliyor. Hâlbuki insanlığa hak ve hakikati anlatma konumunda bulunan

insanların, yaptıkları işleri, normal vazife çerçevesinin dışında ele almaları gerekir. Onlar, öncelikle ubudiyetlerini derinlemesine yerine getirmeli, Allah'la münasebetlerini her zaman ter ü taze tutmalı ve O'nun tarafından görülüyor olma mülâhazasıyla hareket etmelidirler ki yaptıkları vazifelerde muvaffak olabilsinler. Yani işlerini yapmanın yanında mutlaka mânevî derinliği de hedeflemeleri gerekir.

Bir insanın din ve diyaneti adına bir kısım aktiviteler icra etmesi, hizmet deyip koşturması elbette takdir edilmesi gereken güzel bir şeydir. Ne var ki buna gerçek güzelliğini kazandıracak bir şey varsa, o da bu işleri yaparken Allah'la münasebetin güçlü tutulmasıdır. Eğer yapılan bu güzel ameller, Allah'la irtibatımız adına bizim farklı derinliklere açılmamıza vesile olmuyor, bizi O'na daha çok yaklaştırmıyorsa, nefsimiz adına koşturuyoruz demektir. İyi bir şey yaptığımızı vehmetsek bile, gerçekte aldanıyoruz demektir.

Hayır adına yaptığımız her iş, Allah'la münasebetimizi daha bir pekiştirmeli ve her pekişen münasebet de yeni hayır işlerine vesile olmalıdır. Siz ne kadar O'nunla sıkı irtibat içinde olur, ne kadar O'nun rızasını elde etmeye çalışırsanız, O'nun size muamelesi de buna göre olacaktır. Şayet Cenâb-ı Hak'la münasebetlerinizi derinleştirirseniz, O da size çok farklı muamelede bulunacaktır. Her birinizi birer tefekkür, tedebbür ve tezekkür insanı hâline getirecek ve ufkunuzu açacaktır. Böylece siz de her şeyi çok daha farklı duymaya, hissetmeye başlayacaksınız.

Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir günde bazen yetmiş,[80] bazen yüz defa istiğfar çektiği rivayet ediliyor.[81] Buna getirilen yorumlardan bir tanesi şudur: O, sürekli terakki içindeydi. Dünyada âdeta sürekli bir Sidretü'l-Münteha veya Beytü'l-Ma'mur yolculuğu yapıyordu. Bugünü dünden farklı, yarını bugünden farklı, öbür günü de yarından farklı duyuyordu. Dolayısıyla arkasına dönüp geride bıraktığı basamaklara bakınca, "Estağfirullah, ben nasıl olmuş da orada durmuşum?" diyordu.

Bu açıdan, peşinde koşturduğumuz "işler", "vazifeler", "hizmetler" şayet bizim ilim ve irfan hayatımızı zenginleştirmiyor, kalb ve ruhun hayat derecelerinde seyahat etme adına bize bir şey kazandırmıyorsa, havanda su dövüyor olabiliriz. Vazifemizi doğru bir şekilde yaptığımız takdirde Cenâb-ı Hakk'ın bizi muaheze etmeyeceğini ümit ederiz. Ne var ki bu, O'nunla münasebetlerimizi olması gerektiği gibi yürüttüğümüz mânâsına gelmez.

Bu sözler bana, hapishanede günlerimde başımdan geçen bir hâdiseyi hatırlattı. Hapishanenin sıkıntılarını, farklı meşreplerden insanlarla paylaşmıştık. Bir gün arkadaşlarla cemaat hâlinde namaz kılıyorduk. Mahpuslardan birisi alaylı alaylı bize bakmış ve "Biz sağda solda menfi düşüncelere karşı mücadele veriyor, canımızı ortaya koyuyoruz. Siz de burada namaz kılarak göbek şişiriyorsunuz." demişti.

Namaz kılmanın göbek yapmakla ne alâkasının olduğu hususu bir yana, sözün asıl mantıksız tarafı, Allah yolunda verilen mücadelenin, ibadete gerek bırakmayacağı düşüncesiydi. Onun mantığına göre bir insan olumsuzluklara karşı cephe oluşturuyor ve mücadele veriyorsa, namaz kılmayabilir, oruç tutmayabilir veya hacca gitmeyebilirdi. Zira zaten o, Allah için çok önemli "işler" yapmakta, hayati bir kısım "vazifeler" eda etmektedir.

Evet, bir insanın dinini koruma, ırz ve namusunu müdafaa etme, mal ve can güvenliğini sağlama adına mücadele vermesi İslâm'ın takdir ve tebcil ettiği davranışlardır. Bütün bu değerleri koruma adına insanın mücadele etmesi, onun hem en temel haklarından hem de başlıca vazifelerindendir ve Allah Resûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) ifadeleri içerisinde, bu uğurda öldürülen kimse şehit olur.[82]

Ne var ki bütün bu mücadelelerin değerler üstü bir değere ulaşması, o insanların Allah'la irtibatına bağlıdır. O'nunla irtibatlandırmadığınız en önemli şeyler bile, kıymet-i harbiyelerinden çok şey kaybeder, renk atar, partallaşır ve yıkılmaya müsait hâle gelir. Buna mukabil O'nun rıza ve hoşnutluğunu hedefleyerek yaptığınız önemsiz gibi görünen işler ise apayrı değer ve kıymetlere ulaşır.

Ruhbânün fi'l-Leyl Fursânun fi'n-Nehar

Sahabe-i kiram efendilerimiz, Allah yolunda verilen mücadele ve yapılan hizmetler ile kulluk dengesini tutturma adına bizim için en güzel örnektir. Biyografilerini yazanlar, onların hayatlarını *"ruhbânün fi'l-leyl fursânun fi'n-nehar"* ifadeleriyle özetliyorlar. Bunun anlamı şudur: Onların her birisi gecelerini ibadetle taçlandırıyor, sabahlara kadar yüreğini parçalarcasına Allah'a yalvarıp yakarıyordu. Gündüz olunca ise bir savaş durumu ortaya çıktığında kahraman kesilip meydanın hakkını veriyordu.

Geceleyin onların Allah karşısında nasıl iki büklüm olduklarını gören birisi, "Bunlar ibadetten başka bir şey bilmiyorlar." derdi. Fakat onlar at bindiklerinde âdeta koca bir orduya tek başına karşı koyabilecek bir metanet ve cesaret ortaya koyuyorlardı. İşte asıl mesele de bu dengeyi kurabilmektir. Bir taraftan ölesiye hizmet etmek diğer yandan da şekil ve suretlerden sıyrılarak bir kalb ve ruh insanı hâline gelebilmek.

İnsan, deruhte ettiği vazifeleri en mükemmel şekliyle yerine getirebilmeli; fakat bunun yanında, yaptığını niçin yaptığının da farkında olmalı. Allah yolunda hizmet ederken gaflete düşmemeli, zühule girmemeli. Yaptığı her işi sadece Allah için yapmalı. Hizmetleri, onun Allah'la münasebetini daha bir güçlendirmeli, onu daha çok ibadet ü taate yönlendirmeli. Yoksa insana ahirette, "Allah'la münasebetin ne kadardı? İçinde O'nu ne kadar duyuyordun? Aklına geldiği zaman ne kadar yüreğin titriyordu? Niye olduğundan fazla göründün? Neden hâl ve tavırlarınla kendini farklı göstermeye çalıştın?" diye sorarlar.

Cenâb-ı Hak, Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyuruyor: اَلَّذِينَ إِنْ مَكَّنَّاهُمْ فِي الْأَرْضِ أَقَامُوا الصَّلَاةَ وَاٰتَوُا الزَّكَاةَ وَأَمَرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ وَلِلّٰهِ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ *"Şayet onlara yeryüzünde bir hâkimiyet nasip edersek, namazlarını hakkıyla eda eder, zekâtlarını verir, iyiliği yayar, kötülüğü önlerler. Bütün işlerin akıbeti elbette Allah'tan sorulur."*[83] Allah Teâlâ bu âyet-i kerimede ayaklarını yere sağlam basan ve belirli güç ve imkânlara sahip olan mü'minlerin özelliklerini sayarken ilk olarak onların kemal-i hassasiyetle namazlarını eda edecekleri ve tastamam zekâtlarını verecekleri üzerinde duruyor. Demek ki Allah'ın bizden asıl istediği şey budur. Âyet-i kerimeyi, "Şayet siz verdiğim imkânları ibadet ü taatle taçlandırır ve şükrederseniz, Ben de nimetlerimi artırırım. Siz bu konuda vaadinizde durmazsanız, Ben de onu size nasip etmem." şeklinde de anlayabiliriz.

Hâsılı mü'min, her işinde olduğu gibi burada da itidali elden bırakmamalı, ifrat ve tefrite girmemeli. Ne sadece koşturup durmalı ne de tamamen halvete çekilmeli. Koşup durduğu aynı anda halveti de beraber yaşamalı. Çok kullandığımız tabirle, "Halk içinde Hak'la beraber" olmalı. Peygamber yolu da budur. Şayet Allah'ın mü'minlere "yeniden bir gül devri yaşatma" şeklinde bir vaad-i sübhanisi varsa ve bunu da şart-ı âdi plânında onların tavır ve

davranışlarına bağlamışsa, bunu değiştirmeye hiçbirimizin gücü yetmeyecektir.

---

[80] Bkz.: Buhârî, *daavât* 3; Müslim, *zikir* 41.

[81] Bkz.: Müslim, *zikr* 41; Tirmizî, *tefsîru sûre* (47) 1; İbn Mâce, *edeb* 57.

[82] Tirmizî, *diyât* 22; Ebû Dâvûd, *sünnet* 32; Nesâî, *tahrîm* 22.

[83] Hac sûresi, 22/45.

HİZMET TİRYAKİLİĞİ

Soru: *Zaman zaman sohbetlerde geçen "hizmet tiryakiliği" ifadesiyle kastedilen anlamlar nelerdir, hizmet tiryakilerinin hususiyetleri nelerdir?*

Cevap: En kestirme ifadesiyle hizmet tiryakiliği, belirli bir gaye-i hayale adanma demektir. Eğer bir insan hizmet için düşünüyor, hizmet için oturuyor, hizmet için kalkıyor, hizmet için plân ve projeler oluşturuyorsa, hizmet tiryakisi olmuş demektir. Onun okula gitmesi de, eğitim görmesi de, yazması da, çizmesi de hep hizmet içindir. O, muhtaç sinelere hak ve hakikati anlatabilme, insanları çağın levsiyatından kurtarabilme, bataklığa düşmüş insanların elinden tutup çıkarabilme adına maddî-manevî füyûzat hislerinden fedakârlıkta bulunmaya hazırdır.

Farklı bir tabirle hizmet tiryakiliği, insanın bütün tavır ve davranışlarını Cenâb-ı Hakk'ın rıza ve hoşnutluğuna bağlaması, sahip olduğu bütün güç ve imkânları O'nu insanlığa tanıtma uğrunda kullanması demektir.

Kimi, sigara, içki veya uyuşturucu gibi zararlı maddelerin tiryakisi olur; kimi de günde üç öğün yemek yemenin, üç dört defa çay veya kahve içmenin tiryakisi. Bu tür bağımlılıklar bir zaafın ifadesidir. Aslında bir mü'min bu anlamıyla hiçbir şeyin bağımlısı olmamalıdır. O, hayatını en ağır şartlar altında sürdürebilecek şekilde kendisini hazırlamalı, gerektiğinde zor şartlara dayanabilmeli, kıt kanaat yaşamasını bilmelidir.

Gerçi mubah nimetlerden istifade etmenin genel olarak insanın dinine diyanetine bir zararı yoktur. Ne var ki farklı farklı bağımlılıkları olan, kendisini lüks ve rahata alıştırmış insanların, zor dönemlerde hakkın sözcülüğünü yapmaları ve hakikate sahip çıkmaları da kolay

olmayacaktır.

Söz konusu hizmet tiryakiliği olunca bu bir zaafın ifadesi değildir; bilakis ciddi bir gayret ve cehdin neticesinde elde edilecek yüce bir haslettir. Nasıl ki bir insanın ibadet tiryakisi hâline gelmesi için başta kendisini biraz zorlaması gerekirse, hizmetin tiryakisi olabilmek de en başta ortaya konacak ciddi bir azme bağlıdır. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), bizim yeme-içmeden haz duymamız gibi, ibadetlerinden haz duyduğunu ifade ediyor.[84] O'nun hakkında "ibadet tiryakisi" demenin doğru olup olmadığını bilemiyorum. Daha doğrusu böyle bir tabiri O'nun hakkında kullanmayı çok uygun görmüyorum. Fakat Efendimiz'i istisna edecek olursak, ibadet yaparken böyle bir zevk-i ruhanî yaşayan insanlara "ibadet tiryakisi" veya "ibadet bağımlısı" denebilir.

Hizmet tiryakisi, hayatını i'lâ-i kelimetullah'a bağlar. Onun duygu-düşüncesi hep şudur: "Allah'ım, nam-ı celil-i ilâhinin, ruh-u revan-ı Muhammedî'nin her yerde bir bayrak gibi dalgalanması yolunda hizmet edebileceksem yaşamamın bir anlamı var. Eğer bunu yapamayacaksam, hayatın da bir anlamı kalmayacağından canımı alabilirsin." O, anlamı kalmayan bir hayatı yaşamaktansa, Allah'a dilekçesini sunup böyle bir hayattan istifa etmeyi yeğler.

Bunun anlamı, dünya işlerinden kat-ı alâka etmek değildir. Bilakis çalışırken ve kazanırken dahi hizmeti düşünmektir. O, hangi işi yaparsa yapsın, ne tür imkânlara sahip olursa olsun, hangi makamlara yükselirse yükselsin, bütün bunları hak ve hakikate tercüman olabilme, ona sahip çıkabilme adına bir zemin olarak değerlendirmeye çalışır. Onun nazarında, hakkı tutup kaldırma, her zaman hakikati ve adaleti müdafaa etme istikametinde değerlendirilemeyen makam ve payelerin hiçbir kıymet-i harbiyesi yoktur. Hizmet bağımlısının gözünde ne alkışın, ne takdirin, ne şöhretin, ne de rahat ve rehavetin önemi vardır. Bunlar, ardında koşulması ve elde edilmesi gereken birer hedef değildir. Onun tek derdi, gönülden bağlı olduğu yüce mefkûredir.

Bu ölçüde bir adanmışlık düşüncesine ulaşmak elbette kolay değildir. İlk başta ciddi bir azim ve kararlılıkla yola çıkmaya ihtiyaç vardır. Kişinin ilk etapta kendisini zorlaması, buna alışıncaya kadar karşılaşacağı zorluklara tahammül etmesi gerekir.

Rahmetli oldu, bir arkadaşımız vardı. İlk defa himmet adına

kendisine bir şey teklif edilince, çıkarıp o günün parasıyla az bir yardımda bulunmuştu. Bir memurun aldığı maaş ölçüsünde bir şeyler vermişti. Fakat o, bunun kendisi açısından o gün için ne kadar zor olduğunu şu sözleriyle anlatmıştı: "Sanki kalbimi çıkarıp verdim." Fakat aynı zat, daha sonraları bunu yapa yapa, değişik imtihanlardan geçe geçe hizmet tiryakisi olmuş, o ufka fyükseldikten sonra da elinde avucunda ne varsa Allah yolunda sarf etmişti. Hatta canı istenseydi, onu da seve seve vermeye hazırdı.

Tıpkı bu arkadaşımız gibi, kendilerini hizmete adamış öyle güzide insanlar tanıdım ki, onların içinde bulunmaktan dolayı kendimi hep bahtiyar addettim. Bu arkadaşlar himmete çağrılmadıkları zaman gönül koyuyorlar, "Biz niye unutulduk? Biz de vermek istiyorduk!" diyorlardı. Bazı esnaflar, "Dünyanın dört bir yanına talebeler hicret ediyor, öğretmenler hicret ediyor, biz de hicret edelim!" diyerek bavullarını toplayıp gidiyorlardı. Demek ki Allah yolunda insanlığa hizmet etme düşüncesi onlarda bir yönüyle tiryakilik hâline gelmişti. Onları sürekli bir ceht ve gayrete zorluyordu.

Şayet insan hizmete karşı böyle bir bağlılık duyarsa, her fırsatı hizmet etme istikametinde değerlendirmek ister. Dünyanın dört bir yanına açılmayı ve her yerde bir meşale yakmayı, bir ocak tüttürmeyi arzu eder. Bunu yapamazsa, yaşamayı kendi adına abes sayar. Bazı şeylerin tiryakisi olan insanları birden bire onlardan uzaklaştırdığınızda, ciddi sıkıntı çektikleri, hezeyana girdikleri ve hatta bazı durumlarda öldükleri gibi, hizmet tiryakilerini de bu işten kopardığınız zaman zannediyorum çıldırırlar.

Her devirde ihtiyacımız olan şey, böyle bir anlayışı ahlâk hâline getirmektir. İçinde bulunduğumuz dairede farklı farklı mertebelerde bunun yaşandığı ve benimsendiği bir gerçek. İnşaallah bir gün bu anlayış çok daha geniş bir dairede benimsenecektir. Böyle bir anlayışın bağımlısı olan insanlar, Allah'ın izni ve inayetiyle dünyanın dört bir yanında ocaklar tüttürecek, her yerde bu duygu ve düşüncenin neşv ü nema bulmasını sağlayacaklardır. İnsanlığa bir kere daha huzur ve barışın yolunu gösterecek, insanca yaşamanın adabını öğreteceklerdir.

Böyle bir neticenin alınabilmesi adına insanları birer hizmet tiryakisi hâline getirmek çok önemli olduğu gibi, hizmet tiryakisi olan insanların istidat ve kabiliyetlerinin çok iyi değerlendirilebilmesi de bir o kadar önemlidir. Herkesin kendisinden beklenen performansı

ortaya koyabilmesi ve rantabl bir şekilde koşturabilmesi ve gayretlerinin semere vermesi adına gerekli ortamların hazırlanması çok önemlidir. Kimsenin önünü kesmeme, kimseye gölge etmeme çok önemlidir. Çok iyi bir iş taksimi yapılarak kimin hangi kulvarda koşabileceği çok iyi belirlenmelidir. Bunlar da mutlaka istişareye havale edilmeli, ortak akılla hareket edilmelidir.

Evet, herkesin önü açılmalı, insanların sorumluluk alması sağlanmalı ve ortaya koydukları hizmetler de saygıyla karşılanmalı, takdir edilmelidir. Büyüklerin tecrübe ve birikimlerinden istifade edilmeli, gençlerin de dinamizm ve enerjilerinden. Herkes konumuna göre değerlendirilmeli. Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) mübarek beyanlarında ifade ettiği gibi, kültür ve eğitim seviyeleri ne olursa olsun, büyüklere karşı fevkalâde saygı ve hürmet gösterilmeli, küçükler de sevgi ve şefkatle kucaklanmalı.[85] Yoksa gençler, ömürlerini hizmete adamış hizmet abidelerine gereken saygıyı göstermez, yaşını başını almış olanlar da gençlere "Siz daha dünkü çocuklarsınız." der ve onları hafife alırlarsa bu yol tıkanmış olur.

Eğer bir yerde böyle bir tıkanma varsa, hizmetlerin yeniden canlanması adına bir bypassa ihtiyaç vardır. Münasebetlerin bir kere daha gözden geçirilmesi, müzakere ve müşavere ruhunun yeniden canlandırılması gerekir. Mutlaka herkesin kabiliyetine göre belirli mecralarda faaliyet göstermesine yardımcı olunmalıdır ki canlı ve dinç kalabilsinler. Eğer insanlar işlemezlerse bir süre sonra paslanma ve gevşemeler kaçınılmaz olur, adaleler ve sinir sistemi zayıflar.

Son bir hususu daha hatırlatmak istiyorum. Malum Hz. Pîr, şeytanın, mübarek bir hizmetin hadimleriyle çok uğraşacağını ifade ediyor.[86] Zira şeytanın düşmanlığı herkesin seviyesine göredir. Allah'ın dinine diyanetine sahip çıkan ve onu yerinde temsil eden insanlar onun baş hasımlarıdır. Dolayısıyla kim dini ihya etmeye azmetmiş, hizmete gönülden kendisini vermiş ve bu işin tiryakisi olmuşsa, şeytan onunla çok uğraşacaktır. Sürekli onun başını döndürmeye, bakışını bulandırmaya ve onu mâlâyâniyata sevk etmeye çalışacaktır. Orucu demhanede, bayramı meyhanede, iftarı puthanede olan insanlarla şeytan niye uğraşsın, enerjisini niye onlarla boşuna harcasın ki! O, profesyonel bir müfsittir. Bu sebeple hizmet tiryakilerinin, sürekli şeytandan Allah'a sığınmaları ve ondan gelebilecek şerarelere karşı her an teyakkuz hâlinde bulunmaları çok önemlidir.

---

[84] Nesâî, *işratü'n-nisâ* 1.
[85] Tirmizî, *birr* 15; Ebû Dâvûd, *edeb* 58.
[86] Bediüzzaman, *Lem'alar*, s.200 (Yirmi Birinci Lem'a).

BÜYÜK DAVALARIN ÇİLESİ

Soru: *Tarihe baktığımızda, ortaya çıktıkları dönemde büyük davaların kıymetinin herkes tarafından gerektiği ölçüde idrak edilemediğini, bunların mümessillerinin yeterince anlaşılamadıklarını görüyoruz. Bunun sebepleri nelerdir?*

Cevap: Hepsi için bunu söyleyemesek de birçoklarının kaderi böyledir. Onlar, yaşadıkları zaman zarfında tanınamamışlardır. Hatta onlarla aynı ortamda neş'et eden ve aynı sofrayı paylaşan insanlar dahi yakınlığın hâsıl ettiği uzaklığı yaşamışlar, yakını görememe gibi bir hastalığa duçar olmuşlardır. Maalesef çokları da bu hastalıktan yakasını kurtaramamıştır. Gerek peygamberlerin gerekse onların sadık takipçilerinin hayatlarına bakacak olursanız bunun pek çok misalini görebilirsiniz. Elbette bunların hepsi aynı seviyede değildir. Bazılarında bu durum nispeten daha azken bazıları bütünüyle yaşadıkları toplumdan tecrit edilerek yalnızlığa terk edilmiştir.

Mesela nübüvvet zincirinin son halkası İnsanlığın İftihar Tablosu'nun (sallallâhu aleyhi ve sellem) hayatına bakacak olursanız, hususiyle risalet yıllarının başlarında onun nasıl bir yalnızlığa terk edildiğini görürsünüz. Mekkeli müşriklerin uzun yıllar boyunca O'na "Ebû Talib'in yetimi" gözüyle bakmaları veya O'nu "beraber aynı sokakları paylaştıkları bir çocuk veya genç" olarak algılamaları, hakikatleri görmelerine mani olmuştur. Yakından bakmalarına rağmen doğru görememişlerdir.

Akran Arasındaki Rekabet

Öte yandan hadis kritikçilerinin de üzerinde durduğu üzere muasırlar arasında tenafüs (rekabet ve kıskançlık) duygusu vardır.

İnsan çok kâmil olmalıdır ki kendi akranlarının faziletlerini kabul edebilsin. Eskiden ulema veya meşayih arasında cereyan eden şöyle bir uygulamadan bahsedilir: Bir hoca talebesine belirli kitapları tedris ettikten, talim ve terbiye adına onu belirli bir noktaya getirdikten sonra şöyle dermiş: "Oğlum, bundan sonra benden alacağın bir şey kalmadı. Falan yerde şöyle bir zat var. Sen bundan sonra onun rahle-i tedrisine katıl." Tenafüs hissini yıkma, rekabet duygusunun önünü alma veya kıskançlığa meydan vermeme adına böyle bir tavır çok önemlidir. Ayrıca bu, ulema arasında çok önemli bir ahlâk ve âdetin de yerleşmesine vesile olur.

Kalb ve ruhun hayat derecesine yükselme yerleri olan tekye ve zaviyelerde de bu tür uygulamalar olmuştur. Diyelim ki bu yola girmiş bir hak yolcusu, bir şeyhin gözetimi altında "seyr ilallah" makamına ulaştı. Şayet şeyh, müridini "seyr fillah", "seyr maallah" veya "seyr anillah" makamlarına taşıyamıyor, ona bu ufukları gösteremiyor, bu yolda ihtiyaç duyacağı zâd u zahireyi ona temin edemiyorsa çok rahatlıkla şunu demiştir: "Oğlum, bundan öte ben seni taşıyamam. Falan yerde mürşid-i kâmil bir zat var. Onun çilehanesine git ve rahle-i tedrisinin önünde diz çök."

Bu tür hakperestçe tavırlar yukarıda bahsedilen olumsuz duyguların önünü alacaktır.

Kendi Dönemlerinde Tanınamayan Büyükler

İnsanların, özellikle farklı meşrep ve mesleklerdeki insanlara karşı hakperest davranabilmeleri daha zordur. Bu tür kişiler arasında kıskançlık hisleri daha fazla görülebilir, kendilerinden büyük olan insanlara karşı rahatsızlık duyabilirler. Tarihte bu tür hadiseler sıklıkla olmuştur.

Mesela İmam Gazzâlî Hazretleri kendi yaşadığı dönemde kâmet-i kıymetine uygun olarak tanınmamıştır denebilir. Hatta bazıları ona bid'atçı nazarıyla bakmıştır. Pek çok muasırının tenkidine uğramıştır.

Bugünden geriye dönüp baktığımızda biz İmam Rabbanî'ye "müceddid-i elf-i sani" diyoruz. Fakat o da kendi devrinde yeterince bilinememiştir. Öyle ki hapishaneye atılmış, türlü çilelere maruz bırakılmıştır. Şah Veliyyullah ed-Dihlevî'nin, Mevlâna Halid el-Bağdadî'nin ve daha nicelerinin de yaşadıkları dönemde kıymetlerinin bilindiği söylenemez.

Doktor Muhammed İkbal'in *Esrâr-ı Hôdî, Rumûz-ı bî-Hôdî, Peyâm-ı Meşrik, Cavidname* gibi eserlerini bugün okuyor ve şöyle demekten kendimizi alamıyoruz: "Keşke bu engin fikirler zamanında tanınsaydı. Bunlar Hindistan'da çok önemli bir ses ve soluk olur ve çok farklı şeyler ifade ederdi." Ne yazık ki toplumlar, kendi içlerinden çıkan peygamberlere karşı da, daha başka büyük zatlara ve fikirlere karşı da yeterince vefalı ve insaflı davranamıyor.

Günümüze doğru geldiğimizde, Hz. Pîr'in de muasırlarınca tanındığı söylenemez. Ulema-i benamdan kaç insan ona sahip çıkmıştır? İlahiyat camiasından onu müdafaa edecek üç-beş insan dahi çıkmamıştır. Şayet o günün ulemasını yetiştiren Darülfünûn veya Medresetü'l-vaizin gibi eğitim kurumlarından mezun olanlar o zata sahip çıkmış olsalardı, ortaya koyduğu hizmetlerin tesiri çok daha büyük olurdu. Çünkü bu tür insanlar toplumda kanaat önderi olarak görülür. Millet onların gözünün içine bakar; söylediklerine itibar eder. Şayet onlar Bediüzzaman'ın ortaya koyduğu cevher hazinesine karşı kamu vicdanını uyarsalardı, büyük inkişaflara vesile olabilirlerdi. Arkadan gelenlerin bu eserlerden hareketle ortaya koydukları hizmetlerden hâsıl olan sevap, onların defter-i hasenatlarına da akardı.

Bunları söylerken, âdeta bir havari gibi o zata ölesiye sahip çıkan, hapishaneleri bir Cennet köşesi gibi kabullenen insanları unutmamak gerek. Onlar, hakikaten yerleri doldurulamayan insanlar. Fakat sayıları çok da fazla olmamıştır. Hepsi bir avuç insandır.

Burada kendimize de şu soruyu sorabiliriz: Aradan yarım asırdan fazla bir zaman geçmiş olmasına rağmen acaba biz o zatı ve ortaya koyduğu düşünce yapısını hakkıyla tanıyabildik mi? Kim bilir belki de onu layık-ı vechiyle tanıyıp anlamak gelecek nesillere nasip olacak. Onun işaret ettiği yerlere otağlarını kuran ve onun temelini attığı dava yörüngesinde hayatlarını devam ettiren insanlar, ortaya koyduğu hizmetler ve telif ettiği asar-ı bergüzidesiyle o zatı tanıyacaklar. İnşâallah o zatın beklediği misyon, arkadan gelen bu aydınlık nesil tarafından yerine getirilir.

Demek ki muasırları tarafından tanınmama, pek çok büyük dava, büyük düşünce ve bunların mümessillerinin kaderi olmuştur. Bunların bazıları hiç tanınmamış, bazıları da tanınması gerektiği ölçüde tanınmamıştır.

Hz. Mesih'in (aleyhisselâm) de kendi döneminde yeterince hüsn-ü kabul gördüğü söylenemez. O kâmet-i bâlâ'nın evi –yüz bin defa haşa ve kellâ– âdeta bir eşkıya evine yapılan baskın gibi basıldığı zaman, kalabalıklar önünde kollarını makas gibi açıp, "Durun, burası çıkmaz sokaktır!" diyecek on tane mert insan çıkmamıştır. Onun aralarından ayrılmasından sonra ancak insanlar onun kıymetini takdir etmeye başlamış, büyük kalabalıklar hâlinde arkasından koşmuşlardır. Onun dininin, devletler tarafından resmi olarak tanınması için ise birkaç yüz yıl geçmesi gerekmiştir. Fakat bu sefer de getirdiği mesajın renk ve deseni bozulmuş; içinden bazı şeyler çıkarıp atılırken, Roma putperestliğine ait bazı yabancı unsurlar da onun içine sokulmuştur.

Hayaliyle tarihin sayfaları arasında gezinen insan, bu tür vefasızlık örnekleri karşısında farklı sorgulamalara girebilir, "Falanca zat niye kâmet-i kıymetine uygun bilinemedi?" veya "Neden falan zatın etrafında yer alan ve saff-ı evveli teşkil eden insanlar kendilerine terettüp eden vazifeleri hakkıyla yerine getiremedi?" diyebilir. Bu tarihî sorumluluğa sahip çıkmak herkese nasip olmamıştır.

Aklî ve Mantıkî Bağlılık

Bu noktada önemli bir hususun üzerinde durmakta fayda var. Bazı büyük zatların, sayıları binlerle, milyonlarla ifade edilebilecek sayıda sevenleri olmuştur. Elbette böyle bir bağlılık hafife alınamaz. Muhabbetin ve duygusal bağlılığın da bir değeri vardır. Fakat asıl önemli olan, bu bağlılığı sadece duygusal zeminde bırakmayarak aklî ve mantıkî alana da taşıyabilmektir. Farklı bir ifadeyle hissî alâka ve irtibatı, mantıkî alâka ve irtibatla tahkim etmek, sağlamlaştırmak ve altını doldurmak gerekir. Bu yapılabildiği takdirde sevgi ve alâka da devamlı olur.

Başka bir misalle meseleyi anlamaya çalışalım. Mesela biz, Allah'ın (celle celâluh) sevilmesi gerektiğini söylüyor, pek çok vesileyle de bu sevgiyi ifade ediyoruz. Fakat burada asıl önemli olan, Zât-ı Ulûhiyet'in, esmâ-i hüsnâsıyla, sıfât-ı sübhaniyesiyle ve bunların varlık âlemindeki tecellileriyle bilinip tanınmasıdır. Bediüzzaman, İmam Rabbanî veya Muhyiddin İbn Arabî gibi büyük zatlar kendi ufukları ve duyuşları zaviyesinden bunu yapmaya çalışmışlardır. Çünkü iptidai seviyedeki bilgilere dayalı olan bir alâka ve sevgi, ufkun genişlemeye başladığı daha sonraki dönemlerde yeterli olmayabilir. Bunun altının mutlaka doldurulması gerekir. İşte bu takdirde hissî

alâka ve irtibat, mantık ve muhakemeyle güçlendirilmiş olur. Böyle bir insan kimi niçin sevdiğini bilir. "Şunu şundan dolayı seviyorum." diyebilir. Sevgiyi gerektiren sebepler üzerinde tefekkür ederek her geçen gün bağlılığını, sevgisini daha da pekiştirebilir, güçlendirebilir ve her yerde gürül gürül ifade edebilir.

Aynı durumu Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) hakkında da düşünebiliriz. Yaşadığı dönemde önde gelen sahabe, O'nun getirdiği mesajla, bu mesajın ifade ettiği mânâyla O'nu tanıdıkları ve sevdikleri için ömürlerini O'nun yoluna vakfetmiş ve bütün zorluklara göğüs germişlerdir. Onlar ayaklarını öyle sağlam bir zemine koymuş, duygu ve düşüncelerini öyle kökleştirmişlerdir ki çok büyük hadiseler karşısında dahi en küçük bir sarsıntı yaşamamışlardır. Fakat O'na duydukları alâkayı sadece hissî seviyede götüren, aslında O'nun mesajını hakkıyla idrak edemeyen kişiler irtidat hadiselerinde devrilip gitmişlerdir.

İşte önemli olan, büyük zatlara karşı duyulan alâka ve irtibatı böyle bir zemine oturtabilmektir. Yoksa altı boş hissî alâkalar uzun soluklu olmayabilir. Söz konusu zatlar fikirleriyle, eserleriyle ve yüksek ufuklarıyla tanınabilirlerse, onlara karşı duyulan irtibat da sürekli hâle gelecektir. Bu irtibatın akıl ve mantık yörüngeli götürülmesi sevgiyi azaltmayacak, bilakis artıracaktır.

Görüldüğü üzere gerek peygamberleri gerekse onlardan sonraki büyükleri sevenlerin hepsini aynı seviyede değerlendiremeyiz. Bunlardan bazıları, meseleyi sadece –cı'ya, –cu'ya bağlayabilir; aidiyet mülâhazasıyla hareket edebilirler. Kitle psikolojisiyle hareket ederek bir zatın yanında bulunmayı âlemin gittiği yoldan gitmiş olma mülâhazasına bağlayabilirler. Fakat bazısı da vardır ki o zatın eserlerini didik didik eder. Ortaya konulan fikirleri derinlemesine bir mantık ve muhakeme ile gözden geçirir. Söylediklerini ve yaptıklarını engin bir kalb ve geniş bir vicdan ile duyar ve hazmeder. Bütün bunlar, onlara duydukları güven ve bağlılığa ayrı birer payanda olur.

Şeytanın Bir Aldatmacası

Meselenin bir de, başta peygamberler olmak üzere dava sahibi büyük zatlara bakan tarafı vardır. Onların hiçbirisi bu konuda bir beklenti içinde olmamış, hakkıyla tanınıp bilinemediklerinden şahısları adına şikâyette bulunmamış, kıymetlerinin takdir

edilemediği gerekçesiyle kimseye küsmemişlerdir. Bunlarla uğraşmak yerine kendi vazife ve misyonlarına yoğunlaşmışlardır. Onların bu tavrı, bizim için de örnek olmalıdır. Eserleriyle, fikirleriyle ve aksiyonlarıyla bulundukları dönemde veya daha sonraki çağlarda derin etkiler bırakan büyük zatlar dahi layık-ı veçhiyle anlaşılamamış ve bilinememişlerse ve buna rağmen hiçbir şey olmamış gibi yollarına aynı azimle devam etmişlerse, bizim gibi sıradan insanların anlaşılamaması ve tanınamaması evleviyetle mümkündür ve bu bizim takılacağımız bir şey olmamalıdır. Küskünlüğe, dargınlığa düşmemeli, hizmetlerimize hız kesmeden devam etmeliyiz.

Allah yolunda atılan adımların hiçbiri hafife alınamaz. Damla mahiyetindeki küçük işler dahi bir araya gelerek zamanla bir derya meydana getirebilir. Günümüzde Allah ve Resûlü'nü tanıtma adına dünyanın dört bir yanına açılan adanmışların ortaya koydukları ceht ve gayretler takdire şayandır. Aklı başında olan, vicdan ve insafla meseleye bakabilenler de yapılan faaliyetler karşısında takdir hislerini dile getirmekte, hatta bir kısmı itibariyle onlar da bunun bir kenarından tutma isteklerini izhar etmektedirler. İman ve Kur'ân hizmeti ağır bir defineyi taşımaya benzediğinden, yardıma koşan eller karşısında bize düşen vazife, minnet ve şükranla karşılık vermektir.

Ne var ki kibir, inat, haset, önyargı gibi manevî hastalıklara müptela olmuş bazı insanların, yapılan güzel işlerin karşısında yer aldığı ve hatta bunları engellemeye çalıştığı da bir vakıadır. Hatta bir kısım şom ağızların, yapılan güzel hizmetleri bilerek çarpıtmaya çalıştığı, meseleyi hiç olmayacak yerlere çektiği de acı bir gerçek. Bütün bunların yanında bilgisizliğin sebep olduğu bir tavır alma da söz konusudur. Çünkü insan, bilmediğinin düşmanıdır.

Olan biten bu hâdiseleri görmezden gelmek ve bunlar karşısında üzülmemek elde değil. Fakat burada şeytanın bizi aldatmasına da meydan vermemek gerektir. Bazen şeytan sağdan sokularak kadrimizin bilinmediği noktasında bize telkinde bulunabilir ve karşımızda duran kalabalıkları da farklı bir surette nazarımıza arz edebilir. Dolayısıyla biz de yapılan hizmetler karşısında kendi insanımızdan tam bir teveccüh görememiş olmanın verdiği kırgın hissiyatla onlarla ilgili farklı değerlendirmelere gidebilir, "Bunlar, niye dünya çapında önemli bir projeyi gerçekleştirme peşinde koşan adanmışları görmüyorlar?" diyebilir; muhataplarımızı vefasızlıkla,

duyarsızlıkla veya duygusuzlukla suçlayabilir; küskünlük, dargınlık gösterebiliriz.

İşte çoğu zaman elimizde olmadan hayalimize, tasavvurlarımıza ve zihnimize takılan bu tür mülâhazaları hemen irademizle baskı altına almasını bilmeli, "Ebû Hanifelerin, Ahmed İbn Hanbellerin, İmam Gazzâlîlerin, İmam Rabbanîlerin kadr u kıymetinin bilinmediği bir yerde biz kim oluyoruz ki!" diyebilmeliyiz. İnsanların bizden yüz çevirmesini, karşımıza geçmesini kendi eksik ve kusurlarımıza, hata ve günahlarımıza bağlayabilmeliyiz. Hatta bizi rahatsız eden bu tür tavır ve davranışları "istihkakımız" olarak görebilmeli, kendimizle yüzleşmeli, kendimizi sorgulayabilmeliyiz.

Ya da şöyle demeliyiz: "İhtimal biz, inandığımız değerleri ve yürüdüğümüz yolu onlara anlatacak doğru üslubu yakalayamadık veya seviyemiz bunları anlatmaya yetmedi. Onlarla daha seviyeli şekilde muhatap olunması gerekiyordu." Biz peygamber değiliz ki Cenâb-ı Hakk'ın emrettiği meseleleri sulandırmadan, başkalaştırmadan ve renk attırmadan kendi orijinallikleri içerisinde sunabilelim. En bariz ve açık hakikatler bile bizim kalbimize ve dilimize uğrama talihsizliğine maruz kalınca renk atabilir, matlaşabilir. Bu sebeple başarısızlıkları ve olumsuzlukları yıkacak birilerini arama yerine bunlarda kendi rolümüzü araştırmalıyız.

Kısaca, maruz kaldığımız vefasızlıklara makul birer mahmil bulmalı, onların iç dünyamızı kirletmelerine izin vermemeliyiz. Şeytanın veya nefsimizin bu tür kirli düşünceleri zihin dünyamızda köpürtmesine ve bizi yanlış vadilerde dolaştırmasına müsaade etmemeliyiz. Aklımıza gelen bu tür düşüncelerden hızlı bir şekilde sıyrılmalı, onların ruhumuza yerleşmesine ve sonrasında da çevremizdeki insanlara karşı içimizde kırgınlık ve küskünlüklerin oluşmasına meydan vermemeliyiz. Biz, yaptığımız hizmetleri birilerinin bilmesi, görmesi ve takdir etmesi için yapmıyoruz; sadece Allah rızası için yapıyoruz/yapmalıyız. O bildikten ve razı olduktan sonra başkaları bilse ne olur, bilmese ne olur!

Bize düşen vazife, şu muvakkat dünya hayatında üzerimize terettüp eden vazife ve sorumluluklarımızı hakkıyla yerine getirebilmek, bunların mükafatını da sadece Allah'tan beklemektir. Kadrimizin bilinip bilinmemesinin hiçbir önemi yoktur. Biz işimizi Kur'ân ve Sünnet'in ruhuna uygun yaptıktan sonra bütün dünya karşımızda olsa dahi Allah mükafatımızı verecektir. Eğer yapılan hizmetler insanların

teveccühüne mazhar olursa, bu durumda da bunu Allah'tan gelmiş büyük bir lütuf ve nimet olarak kabul eder, öper başımıza koyar, Rabb-i Rahîmimiz'e hamd ü sena ederiz.

HİCRET

***Soru:** Peygamber Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) Mekke'de vefat eden Sa'd İbn Havle'nin durumuna üzülmesi ve* اَللَّهُمَّ أَمْضِ لِأَصْحَابِي هِجْرَتَهُمْ، وَلاَ تَرُدَّهُمْ عَلَى أَعْقَابِهِمْ *"Allah'ım ashabımın hicretini tamamla ve onları gerisin geriye döndürme!"[87] diye dua etmesi, günümüzün adanmış ruhlarına ne gibi mesajlar vermektedir?*

Cevap: Mutlak zikir kemaline masruf olduğu için, hicret denildiğinde ilk olarak Allah Resûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve sahabe-i kiramın Mekke'den Medine'ye hicreti anlaşılır. Efendimiz'den sonraki zamanlarda daha sıkıntılı, daha zor, daha çalımlı hicretler olmuş olabilir. Fakat bunların hiçbirisi fazilet ve kemal açısından Allah Resûlü'nün hicretine yetişemez. Bu yönüyle de ona nispeten zıllî birer hicret sayılırlar. Çünkü hicretin kıymet ve değeri, hem muhacirin kâmet-i kıymetiyle hem de hicret diyarında eda edilen vazifelerle doğru orantılıdır.

Bilindiği üzere Asr-ı Saadet'teki hicret kahramanlarının başında Hazreti Muhacir-i Âzam (sallallâhu aleyhi ve sellem) vardı. Onların hicretiyle birlikte Medine-i Münevvere bir medeniyet merkezi hâline gelmişti. Kısa zaman içerisinde Medine'de siyasi bir birlik oluşturmuş, sonra da kendi ölçü ve değerleri içerisinde cihanla hesaplaşmışlardı. Bu hesaplaşmayı günümüzün kaba saba, kin ve düşmanlık dolu hesaplaşmalarıyla karıştırmamak gerekir. Bilakis bu hesaplaşma, insanî disiplinlere bağlı olarak gerçekleştirilmişti. Medine-i Münevvere, dünyanın dört bir yanına yayılan İslâm mesajının anilmerkez hareket noktasını teşkil etmişti. Küçük daireler hâlinde başlayan hareketlilik, zamanla dünyanın dört bir yanına dağılmıştı.

Soruda zikredilen hâdise Veda Haccı esnasında gerçekleşmiştir.

Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) ağır bir hastalığa yakalanan Sa'd İbn Ebî Vakkas'ı ziyarete gider. Hazreti Sa'd, Mekke'de vefat edeceğini düşündüğü için üzgündür. Zira orayı Allah için terk etmiş ve Medine'ye hicret etmiştir. Bu yüzden Allah Resûlü'ne şöyle der: "(Siz Medine'ye döneceksiniz de) ben dostlarımdan geriye mi kalacağım?" Efendimiz ise ilk olarak, Mekke'de kalsa bile, salih ameller işlediği takdirde, bununla derecesinin artacağını, mertebesinin yükseleceğini belirtir. Ardından da onun uzun zaman yaşayacağını, çok yararlılıklar göstereceğini müjdeler.

Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) daha sonra, *"Allah'ım ashabımın hicretini tamamla ve onları gerisin geriye döndürme!"* diye dua eder ve o sırada hasta olan bir başka Sa'd'ın, Sa'd İbn Havle'nin, –Cenâb-ı Hakk'ın bildirmesiyle– Mekke'de öleceğini bildiği için üzüntüsünü dile getirir. Nitekim öyle de olur, Sa'd İbn Havle tekrar Medine'ye dönemeden Mekke'de vefat eder. Sa'd İbn Ebî Vakkas ise bişaret-i nebeviyede olduğu gibi bu hastalığından sonra uzun yıllar yaşar, çok önemli fetihlere vesile olur ve h. 55 yılında Medine'de vefat eder.

Sahabe-i kiram, Mekke'de ölmenin hicretlerinin tamama ermesine mani olacağından korkmuş ve terk ettikleri yurtlarına bir daha dönmeme azmi içinde bir hayat yaşamıştır. Hatta bunun da ötesinde, pek çok sahabenin, hicret ettikleri Medine-i Münevvere'de de kalmayıp, farklı beldelere yeni hicretler gerçekleştirdiklerini de biliyoruz. Bunlar ilk mukaddes hicret mahallerini, İslâm'ı neşredebilme, Allah yolunda mücadele verebilme adına terk ederek başka yerlere göç etmiş ve ruhlarının ufkuna oralardan yürümüşlerdir.

Hicretin Sevabı

Yukarıdaki hadisten hareketle öncelikle şunu söyleyebiliriz: İ'lâ-i kelimetullah için, nâm-ı celîl-i Nebevî'nin şehbal açması için yapılan hicret çok önemlidir. Devr-i risalet penahide Müslümanlara hicret etmek farzdı. Hicret, âdeta imanın bir gereği gibi telakki ediliyordu. Daha sonraki dönemlerde hicret farz-ı ayn olmaktan çıksa da, farz-ı kifaye olarak farziyetini korumuştur denebilir. Zira her zaman için, dünyanın farklı coğrafyalarında din-i mübin-i İslâm'ı tebliğ ve temsil etme adına en azından bir zümrenin yerini yurdunu arkada bırakarak hicret etmesi gerekebilir. Şayet bugüne kadar Müslümanlar dolu

dizgin dünyanın dört bir yanına hicretler tertip edebilselerdi, nice insanın kültür dünyamızla tanışmasına vesile olurlardı.

Bu sebeple özellikle peygamber yolunun yolcuları, her zaman hicrete açık durmalıdırlar. Biz, kimse hakkında suizan edemeyiz. “Falan kişi niye hicret etmiyor, neden durduğu yerde duruyor?” diyemeyiz. Fakat Kur’ân ve Sünnet’in konuyla ilgili yaklaşımı ortadadır.

Bize göre dünyanın her yeri tohum ekmeye müsait verimli arazi gibidir. Bu yüzden oturup kalkıp elimizdeki tohumları saçabileceğimiz müsait zeminler aramalıyız. Sürekli himmetimizi yüksek tutup, “Acaba tohum saçmadığımız bir yer kaldı mı?” düşüncesiyle oturup kalkmalıyız. Efendimiz’in (sallallâhu aleyhi ve sellem), *“Benim adım güneşin doğup battığı her yere ulaşacaktır.”*[88] müjdesini gerçekleştirme adına buzullara bile tohum saçmalıyız. Oralarda insan yoksa penguenler, alabalıklar istifade eder. Attığımız tohumlar bizim dönemimizde rüşeyme dönüşmeyebilir, fidan olmayabilir, yaptıklarımızın neticesini göremeyebiliriz. Bu, çok da önemli değildir. Önemli olan, bizim vazifemizi yerine getirmiş olmamızdır.

Bir âyet-i kerimede şöyle buyruluyor: إِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَالَّذِينَ هَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ أُولٰٓئِكَ يَرْجُونَ رَحْمَةَ اللّٰهِ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ *“İman edip (gerektiğinde) Allah yolunda hicret ve mücahede edenler, Allah’ın rahmetini umabilirler. Allah çok affedicidir, merhamet ve ihsanı boldur.”*[89] Burada hicret etme, Allah yolunda mücahede etmenin (insanların Allah’la aralarındaki engelleri bertaraf ederek gönüllerin Allah’la buluşmasını sağlamanın) önünde zikredilmiştir. Dolayısıyla ister yurt içinde, isterse yurt dışında bir yere yapılmış olsun, Allah yolunda gerçekleştirilen bir hicretin, Allah katında kıymeti büyüktür.

Hicret, insanı hizmet etmeye motive eder. İnsan için âdeta bağlayıcı bir yönü vardır. Muhacir, kendi kendine hep, “Ben buraya boşuna gelmedim. Benim bir gaye-i hayalim var. Onu gerçekleştirmek için buraya geldim.” der, yapması gerekli olan hizmetlere odaklanır. Eğer muallim olarak geldiyse, en güzel şekilde mesleğini icra etmeye çalışır. Bir iş adamı olarak geldiyse, kendisinden beklenilen hizmetleri deruhte eder. Kısacası hicret mülâhazası onun bütün hayatını kontrol altına alır. Muhacir olarak ne yapması gerekiyorsa onu yapmaya teşvikçi olur.

Bir insanın yurdunu yuvasını, anasını babasını arkada bırakıp,

daussıla duygusunu ve nostaljilerini bastırıp hicret etmesi hiç de kolay değildir. Fakat unutmamak gerekir ki nefse ağır gelen amellerin sevabı da zorluğu nispetinde fazla olur. Kısa süreliğine turistik maksatlarla farklı beldelere seyahat etmek nefsin hoşuna gider. Fakat i'lâ-i kelimetullah düşüncesiyle bir daha dönmemek üzere hicret etmek çok zordur. İnsanın, içindeki sevgiye ve bağlılıklara rağmen, hissedeceği özleme takılmadan ailesini, vatanını, alıştığı mekânları terk edebilmesi büyük fedakârlık ister. İşte içinden gelmediği hâlde böyle bir fedakârlık ortaya koyabilen kimsenin uhrevi kazancı da çok farklı olacaktır.

Hicret yurdu terk edilebilir mi?

Hicrette asıl olan, geri dönmeme niyetiyle yola çıkmaktır. Türkiye'deki memur anlayışıyla meseleye "doğu hizmeti" nazarıyla bakma, hicret edilen yeri "mahrumiyet bölgesi" görme, bir an önce geri dönmek için gün sayma, hicret ruhunu, mânâsını örseler. Sürekli vatanlarına, eski yuvalarına dönme veya daha güzel yerlere gitme hayaliyle yaşayanlar, bulundukları yerlere gerektiği şekilde adapte olamaz, vazifelerini hakkıyla yerine getiremezler. Zira bu tür duygu ve düşüncelerle hicret eden bir insan, hicret ettiği yeri sevemez, kabullenemez, dolayısıyla orada verimli de olamaz.

Ayrıca "Bir an evvel bu faslı kapasak da gitmemiz gerekli olan yere gitsek" mülâhazası taşıyanlar, niyetlerini de kirletmiş olurlar. Bu yüzden, hicret eden bir insan en başta bu tür mülâhazaları zihninden söküp atmalı ve meseleyi zamana, yıllara bağlamamalıdır.

Bu böyledir fakat her zaman, içinde bulunulan şartlara ve yeni hizmet zeminlerine göre durum belirlemesi yapmak mümkündür. Gidilen yerde kalma veya başka bir yere hicret etme kararı da buna göre verilmelidir. Nitekim Medine'ye hicret eden sahabeden de ortaya çıkan ihtiyaçlara göre farklı beldelere gidenler olmuştur. Onlar daha yüksek bir gayeyi gerçekleştirmek için başka yerlere hicret etmişlerdir. Kimisi Şam'a gidip yerleşmiş, kimisi Bağdat'a kimisi de bir başka şehre. Gittikleri yerde vazifelerini ifa ettikten sonra bu sefer kalkıp başka yerlere gitmişler, yeni yeni hicretlere yelken açmışlardır.

Herhangi bir beldeye hicret edip orada belirli bir tecrübe kazanan kimsenin, bazen bu tecrübesini başka yerlere taşıması gerekebilir.

Dolayısıyla muhacir, bir yandan gittiği yerde kalma niyetiyle yola çıkmalı, diğer yandan da yeni hicretlere hazır olmalıdır. Maksat rıza-i ilâhi olduktan ve daha rantabl hizmet etme düşüncesiyle hareket edildikten sonra, kişinin hicret ettiği yerden başka yerlere gitmesinde bir mahzur yoktur.

Hatta birileri ona, "Sen bunca zamandır burada kaldın ve çok güzel hizmetler yaptın. Fakat ülkene geri dönersen orada daha büyük hizmetler yapacaksın. Orada ortaya koyacağın performansın geriye dönüşü daha büyük olacak." diyebilir. Eğer insan, itimat ettiği kimselerle istişare yapar ve onlar da kendisini bu şekilde yönlendirirse, bununla da hicreti yarım kalmış olmaz. Allah'ın izniyle yaptığı hicretin sevabını tastamam alır. Muhtemelen Peygamber Efendimiz de, Mekke'nin fethinden sonra bazı sahabileri Mekke'de bırakmıştı. Yeni Müslüman olanları sevk ve idare edecek birileri olmasaydı, orada asayiş ve nizam temin edilemezdi.

Evet, asıl mesele niyettir. Buhârî'nin ilk hadis olarak Sahih'ine aldığı nebevî kelamda ifade edildiği üzere, ameller niyetlere göredir.[90] Bu sebeple, hicret ederken Allah'ı hoşnut etme niyetiyle yola çıkma, arkasından da i'lâ-i kelimetullah, mücahede ve temsille onu taçlandırma çok önemlidir. İnsan, gittiği yere, orada kalma ve oranın insanlarına hizmet etme niyetiyle gitse bile, daha sonra ortaya çıkan yeni durumlara göre hareket etmesi gerekebilir. Kendisi ve hizmet arkadaşları, onun artık başka bir yerde hizmet etmesinin daha faydalı olacağını düşünebilirler. O da tıpkı sahabe efendilerimiz gibi kendisi için nerede daha güzel hizmet etme, sahip olduğu değerleri muhtaç gönüllere ulaştırma imkânı varsa oraya gider, hicretini ikiye katlar.

Evet, niyet çok önemlidir. Bazen hicret etmeden de hicret sevabı alınabilir. Mesela bir kişi, edindiği tecrübeleri ve kazandığı müktesebatı başka yerlerde değerlendirebilme adına hicret etmeyi gönülden ister. Fakat beraber çalıştığı insanlar, onun bıraktığı boşluğu dolduracak başka birisi bulunmadığını, yerinde durmasının daha zaruri olduğunu düşünür ve onu kalmaya ikna ederler. Bu durumda bu kimse inşâallah niyetinin sevabını alır. Zira ihtiyaç zuhur ettiği durumlarda hicret etmek önemli olduğu gibi, kalınması gerektiği durumlarda kalmak da önemlidir. Kişi niyetiyle hicrete açık durduğu ve onu arzuladığı sürece –Allah'ın izniyle– hicret etmiş gibi sevap kazanacaktır.

Diğer yandan, uzun süre bir yerde kalmak, insanların renk atmalarına, solmalarına ve kıvam kaybetmelerine sebep olabilir. Bulundukları yerde ifade etmeleri gerekli olan mânâyı artık ifade edemez hâle gelebilirler. Üstüne üstlük kıvam eksikliklerinden dolayı bir kısım problemlere de sebebiyet verebilirler. İşte bu tür durumlarda bir başka yere gitmeleri, vatanlarına dönmeleri veya yeni yerlerde, yeni hizmet alanlarında istihdam edilmeleri daha faydalı olabilir.

Şayet bu konuda mülâhazaları dikkate alınan ve elinde imkânları bulunan biri olsaydım, insanları uzun süre bir yerde tutmazdım. Belirli bir süreden sonra herkesin yerini değiştirirdim. Bir kısım sistemler geliştirir, kriterler vaz eder ve insanların ortaya koyduğu performansı bu kriterlere göre değerlendirmeye çalışırdım. Birisinin yerinde saymaya veya renk atmaya başladığını fark ettiğim anda, onu daha faydalı olacağı başka bir işe yönlendirirdim.

Herkes için geçerli olmasa bile bir yerde uzun süre kalan çoğu insan, bir süre sonra ülfet ve ünsiyete kapılabilir. Aşk u heyecanını kaybedebilir. Dünyalık bir kısım zevklere takılabilir. Hatta paslanmaya veya kokuşmaya başlayabilir. Başkalarına bakan yönüyle de yüzü eskimiş, çevresindekilerle fazla senli benli olmuş, acemi olarak geldiği yerde bir kısım falsolar yapmış ve kredi kaybetmiş olabilir. Çevresindekilerde ona karşı bıkkınlık oluşmuş olabilir. Bu yüzden de ciddi bir aktivite ortaya koyamaz. İşte bir insanın yeniden aşk u heyecanını tazelemesi, bir yerde elde ettiği tecrübeleri bir başka yere taşıması ve aynı hataları bir daha yapmaması için yer değiştirmesi, hizmette makuliyetin bir ifadesidir.

Hiç kimse gittiği yerde kendisini –affınıza sığınarak söylüyorum– sökülüp atılması mümkün olmayan yerli bir kaya gibi zannetmemelidir. Herkes bulunduğu yerde bir emanetçi gibi durmalı, yapması gereken hizmetlere odaklanmalıdır. Başka bir yerde hizmet etme imkânı doğunca da kalkıp oraya gitmeli ve hizmetlerini orada devam ettirmelidir. Bir hizmet insanı için emeklilik söz konusu olmayacağına göre o, hayatının sonuna kadar oradan oraya koşturup durmalı, edindiği tecrübelerini arkadan gelen nesillere emanet etmelidir.

Önemli olan, insanların iradelerini son sınırına kadar kullanacakları şekilde onlara imkân hazırlamaktır. Herkesin istidat ve kabiliyetlerini rantabl bir şekilde kullanabilmesini, ölesiye gayret

etmesini sağlamaktır. Kokuşmaya ve renk atmaya karşı en önemli reçete budur.

---

[87] Buhârî, *cenâz* 36, *menâkıb* 49, *megâzî* 77; Müslim, *vasiyet* 5.

[88] Müslim, *fiten* 19; Tirmizî, *fiten* 14; Ebû Dâvûd, *fiten* 1.

[89] Bakara sûresi, 2/218.

[90] Buhârî, *bed'ü'l-vahy* 1, *îmân* 41, ıtk 6, *menâkıbü'l-ensâr* 45, *eymân* 23, *hiyel* 1; Müslim, *imâret* 155.

İHYA HAREKETLERİNİN TEMEL DİNAMİKLERİ

***S**oru:* *İnsanî değerler adına yeni bir ihya ve inşa hareketinin temel dinamikleri neler olmalıdır?*

Cevap: Günümüzde Allah'a imandan anne-babaya saygıya kadar her şey yıkılmış, bütün değerler alt-üst olmuş. Kalbler, kafalar ifsat edilmiş. Maalesef kendimizden uzaklaşmış, kendi değerlerimize karşı yabancılaşmış, ciddi bir başkalaşım geçirmiş ve gerçek insanlığımızı yitirmişiz. Yıllardır tahribe maruz kalan bu kalenin ne duvarı kalmış ne de iç estetiği.

Müslümanların tekvinî emirleri doğru okuyamaması, ilimlerde geri kalması, mantık ve muhakemesini işletmemesi, kısaca darmadağınık ve perişan bir hâle gelmesi, başkalarına bize tepeden bakma hakkı verdi. Kapı kulu gibi gördükleri insanların sundukları mesajlara da ilgisiz kaldılar. Dolayısıyla ister hakiki ister nispi olsun, günümüzde bir fetret devri yaşandığı muhakkak.

İç içe yaşanan bunca dejenerasyondan sonra tamir ve ıslah kolay olmayacaktır. Geçmişten süzülüp gelen değerler manzumesi etrafında yeni bir dünya kurulabilmesi, dünyada bir kere daha hak ve adaletin, barış ve huzurun tesis edilebilmesi çok ciddi ceht ve gayretlere vabestedir. Çünkü bir şeyin tahrip edilmesi kolay olsa da çoğu zaman tamiri o kadar kolay olmaz.

Bediüzzaman Hazretleri, "Şu istikbal inkılâbâtı içinde en yüksek ve gür seda İslâm'ın sedası olacaktır."[91] diyor. O, böyle bir sözü keşif ve müşahedeye dayalı söylemiş olabileceği gibi, tarih felsefesinden ve sosyal hâdiselerin seyrinden hareketle de söylemiş olabilir. Fakat bunun ne zaman gerçekleşeceğiyle ilgili bir şey söylemiyor. Bir

taraftan –bir asır, iki asır değil– asırlardır rehnedar olan bir kaleden bahsediyor, diğer yandan da ruh ve mânâ köklerimize uygun bir gelecek inşasından.

Evet, Allah'ın izni ve inayetiyle Müslümanlar yeniden dünyada bir muvazene unsuru olabilirler. Hakkın, adaletin ve istikametin sesi soluğu hâline gelebilirler. Evrensel insanî değerleri yeniden ikame edebilir, temel hak ve özgürlükleri tesis edebilirler. Campenalla'nın *Güneş Devleti*'ni geride bırakacak ölçüde imrendirici bir dünya kurabilirler. Fakat şunun unutulmaması gerekir ki, mesele dipten ele alınmadıkça, inşa hareketine temelden başlanmadıkça ve aynı zamanda demokratik bir sürece bağlı kalınmadıkça muvaffak olunması mümkün değildir.

Demokrasi

Yapılması gerekli olan bir iş şayet gerektiği gibi yapılmaz ve ölçülü olarak ortaya konulmazsa maksadın aksi netice verebilir. Özellikle farklı milletlerden, farklı inançlardan, farklı dünya görüşlerinden insanların birlikte yaşadığı toplumlarda, atılacak adımların çok daha dikkatli atılması gerekir. Eğer bir ülkede inananı inanmayanı, sağcısı solcusu, Müslümanı Hristiyanı, muhafazakârı laiki birlikte yaşıyorsa herkesin duygu ve düşüncesinin dikkate alınmasına ihtiyaç vardır. Farklı dinlere, ideolojilere ve dünya görüşlerine sahip olan insanların birlikte barış ve huzur içerisinde yaşayabilecekleri bir sistemin kurulması istikametinde adım atılmalı, herkesin hak ve özgürlükleri koruma altına alınmalıdır.

Demokrasi, çok farklı duygu ve düşüncelere sahip insanların birlikte barış içerisinde yaşayabilecekleri ideal bir sistemdir. Bu sebeple, var olan bir kısım problemlerin çözümü için, demokratik düşünceyi geliştirmekle işe başlamak gerekir.

Herhangi bir sistemin, inanan inanmayan bütün insanların talep ve ihtiyaçlarına cevap verebilecek enginlikte olması çok önemlidir. İnsanların maddî-manevî, dünyevî-uhrevî bütün ihtiyaçlarına cevap verebilmelidir. Onların dünyevî istekleri kadar uhrevî ihtiyaçlarını da gözetmelidir. Dolayısıyla ideal bir demokrasinin, bütün bu hususları içinde barındırmasının gerekliliğine inanıyoruz.

Maalesef Müslümanlar, bugüne kadar demokrasinin vaat ettiği fırsat ve imkânları yeterince değerlendiremediler. Düşünen kafalar

bu nimetten istifade etme mevzuunda gerekli gayret ve cehdi ortaya koyamadılar.

Dip Dalga

Şayet Müslümanlar, cehalet, fakirlik, iftirak, yolsuzluk, ahlâksızlık, istibdat gibi hastalıklarla mücadele etmek, maruz kaldıkları her türlü baskı, zulüm ve istibdattan kurtulmak ve ciddi bir ıslahat gerçekleştirmek istiyorlarsa mutlaka meseleyi dipten ele almak zorundadırlar. Var olan bütün bu problemleri, insana saygı duygusuyla, adalet fikriyle, sevgi ve hoşgörü düşüncesiyle yetiştirilmiş nesiller çözebilir. Bu yüksek mefkûreyi gerçekleştirebilecek nadide bir nesil yetiştirilemediği sürece, isabetli adımların atılması çok zordur.

Temelden plânlanmayan ve ortak akla bağlı yürütülmeyen hareketlerin fiyaskoyla neticelenmesi mukadderdir. Eğer asıl problem insanda düğümleniyorsa ve bu problem ancak genç nesillere sahip çıkılmakla halledilecekse, yoğunlaşılması gerekli olan yer de burasıdır.

İstikrar, istikrara kilitlenmiş nesillere bağlıdır. İstikamet, müstakim insanlarla sağlanır. İhya, diriliş erlerinin eliyle gerçekleşir. Kılı kırk yararcasına hak ve adalet anlayışının tesisi, kendilerini yüce bir mefkûreye bağlamış adanmış ruhların mevcudiyetine bağlıdır. Eğer bir toplumun atom ve molekülleri sahabe-misal fertlerden meydana gelirse, o toplum sahabe toplumu gibi olur.

Şiddetsiz ve Kararlı Bir Hareket

Maalesef dünyanın birçok ülkesinde başı tutanlar, kendilerini kast sisteminin en yüksek tabakasında görüyor ve halka halayık nazarıyla bakıyorlar. Sahip oldukları güç ve kuvvete göre hak iddiasında bulunuyorlar. Kur'ân-ı Kerim, Firavun'u şu ifadelerle anlatıyor: فَاسْتَخَفَّ قَوْمَهُ فَأَطَاعُوهُ *"O, halkını aşağıladı, ezdi, onlar da ona itaat ettiler."*[92] Demek ki Firavun, topluma hafif ve basit insanlar olduklarını kabul ettirmişti. Eğer bir toplum böyle bir kompleks içinde yaşamaya başlamışsa, sürekli balyoz gibi başlarına inen insanların gözünün içine bakar. Zaten beşer tabiatında idare edenlere, gücü elinde bulunduranlara karşı her zaman böyle bir duygu mevcuttur. Baştakiler bunu istismar ederlerse, keyiflerine göre gelir gelir onların

tepesine biner ve istediklerini yaptırırlar. Fakat ezilen ve sömürülen insanlarda, zamanla zalim ve mütecavizlere karşı bir tepki ve metafizik gerilim oluşabilir. Ancak haksızlık ve zulmü engelleme, baskı ve zorbalıklara karşı koyma duygusunun da yerinde kullanılması ve doğru yere yönlendirilmesi çok önemlidir. Birilerinin, millette meydana gelen bu pozitif enerjiyi istismar etmesine meydan verilmemelidir.

Eğer hak ve adalet arayışı adına bir yola çıkılacaksa, öncesinde atılacak adımların çok ciddi bir plâna bağlanması gerekir. Sadece hınç alma, kavga etme, etrafı yakıp yıkma mülâhazasıyla sokağa inilirse çok defa maksadın aksiyle tokat yenir. Her şey çok iyi düşünülüp plânlanmaz da hesaplar sadece bir tiranın devrilmesine bağlanırsa, netice alınamaz. Zira bu sefer devrilen tiranın yerine bir başka tiran geçer. Zaten onlar, çoktan kendi yerlerine geçecek varislerini hazırlamışlardır.

Bir yola çıktıktan sonra kararlı olmak ve taviz vermemek de çok önemlidir. Belirli disiplinlere bağlı bir hareket başlatılmışsa orada sonuna kadar dimdik durulması gerekir. Baştan kararlı gibi görünür, fakat sonrasında pazarlıklara girişir ve geri adım atarsanız başarısız olursunuz. Gözü sizin üzerinizde olan ve sizin hareketlerinize göre kendi hareketlerini belirleyen insanları fikir karışıklığına sevk edersiniz. Böyle bir yerde düşünce kaymaları olur, tereddütler meydana gelir. Demokrasi, hürriyet, adalet ve insan hakları adına başlatılan bir hareket fiyasko ile neticelenir. Bu açıdan bütün bu ihtimalleri baştan düşünüp ya hiç böyle bir maceraya girilmemeli ya da başlatılan bir işin fiyasko ile neticelenmesine meydan verilmemelidir.

Bu konuda mutlaka göz önünde bulundurulacak diğer bir ilke ise şiddetten uzak durmaktır. Şayet sokaklara dökülen insanlar ona buna taş atmadan, birilerinin başını yarmadan, milletin malına mülküne zarar vermeden pasif bir direniş ortaya koyabilselerdi ve sadece zulüm ve haksızlıkları boykot edebilselerdi netice alabilirlerdi. Kan düşünerek, kan dökerek hiçbir yere varılamaz. Bilakis bu tür davranışlar zamanla kin ve nefretlere intikal ederek arkadan gelen nesillere miras olarak kalır. Bu yüzden kan dökmeden, etrafı yakıp yıkmadan, yeni cepheler oluşturmadan yumuşaklıkla problemler halledilmeye çalışılmalıdır.

Bilindiği üzere Gandi, İngilizlere karşı başlattığı pasif

mücadelesiyle koskocaman bir ülkeye istiklal kazandırmıştır. Ömrü hapishanelerde geçmiş, mahrumiyet içinde bir hayat yaşamış, sadelikten ve duruluktan ayrılmamış fakat neticede milletini bir mefkûre etrafında bir araya toplamayı başarmıştır.

Bütün bunlar yapılmadığı sürece, sadece baştaki bir despota baş kaldırmayla problemler çözülemez. Zira karşılıklı çatışma ve çarpışmalar güç ve kuvveti parçalar ve tesirsiz hâle getirir. Birisi öbürünün yaptığını yıkar, öbürü de bunun yaptığını.

Basiret ve Firasetle Hareket Etme

Burada belki şu hatırlatmayı yapmak da faydalı olacaktır: Şimdiye kadar mütegallip kuvvetler bazı ülkeleri doğrudan veya dolaylı olarak işgal etmiş ve sömürmüşlerdir. Millette bunlara karşı koyma adına bir metafizik gerilim hâsıl olduğunda da, hemen onların içinden kahraman görünümlü birilerini bulmuş ve başa geçirmişler, insanlarda meydana gelen pozitif enerjiyi ona kanalize etmişlerdir. Yani evvela işgal etmiş, tepelerine binmişler; milletin canı gırtlağına gelip başkaldırma ihtimali belirdiğinde de bu yeni duruma göre vaziyet almış ve millette oluşan gerilimi kendi hesaplarına değerlendirmişlerdir. Ta ki halkın kendi ruh ve mânâ kökleri hesabına bir oluşum meydana gelmesin.

Bu sebeple, İslâm dünyasının değişik yerlerinde yaşanan bir kısım olayların içinde her zaman farklı bir parmağın olabileceğini nazardan dûr etmemek lazım. Her zaman birileri, eskimiş ve partallaşmış bir firavunu bir tarafa atarak yenisini getirmeyi plânlayabilirler. Bununla milleti bir süre daha idare etmeye ve bir kere daha aldatmaya çalışabilirler. Belki ellerinde, demokrasi, adalet, özgürlük, insan hakları vs. yazan bayrak ve pankartlar taşırlar. Fakat asıl niyetleri farklıdır. Bu açıdan Müslümanların, bu tür oyunlara gelmeme, sahip oldukları enerjiyi beyhude tüketmeme adına çok temkinli ve tedbirli olmaları, basiret ve ferasetle hareket etmeleri gerekir.

Tekrar edecek olursak, bence sahip olunan enerjinin kullanılması gerekli olan en verimli yer, işe dipten başlayarak yeni bir insan inşa etmek ve yeni bir nesil yetiştirmektir. Sahip olduğumuz güç ve enerjiyi ruhumuzun heykelini ikame etme istikametinde değerlendirmeliyiz ki onu israf etmiş olmayalım. Yoksa farklı tahriklerle, ayak oyunlarıyla milletin ruhunda oluşmuş metafizik

gerilimi ve diriliş arzusunu heba etmiş oluruz. Muvakkaten bazı başarılar elde etsek bile bunlar kalıcı olmaz. Temel sağlam atılmadığı sürece, yapılmaya çalışılan binanın yerle bir olması her zaman kuvvetle muhtemeldir.

Dinin Muhkematıyla Disipline Edilmiş Heyecan

Bir toplumun durağanlığını sona erdirmek ve onlarda ciddi bir heyecan meydana getirmek çok önemlidir. Cenâb-ı Hak, tabiata koyduğu kanunlarla her şeyi hareketli kılmış, devam ve temadisini bir yönüyle buna bağlamış. Her şeyde bir hareketlilik, bir değişim, dönüşüm ve gelişim var. İlk bakışta insana sabit duruyormuş gibi gelen denizler, okyanuslarda dahi bir hareketlilik var. Sular buharlaşıyor, sonra yağmur hâlinde yere iniyor, değişik membalarda toplanıyor ve yeniden denizlere akıyor. Sürekli bir döngü söz konusu.

Cenâb-ı Hak, kainatın diliyle bize bir şey anlatıyor: Hiçbir şey durağanlığa mahkum edilmemeli. Her şey hareketli olmalı, yeni yeni hamlelerle sürekli olarak geliştirilmeli.

Mü'minlerin, kendilerine ait değerleri bütün tazeliğiyle ruhlarının derinliklerinde duymalarını sağlamak, onlara i'lâ-i kelimetullah mefkûresini aşılamak ve bu istikamette onları ciddi bir metafizik gerilime geçirmek çok önemlidir. Ne var ki hareket ve heyecanın da Kur'ân ve Sünnet'e ait disiplinlerle kontrol altına alınması gerekir. Hareketsizlik ve heyecansızlık bir felaket olduğu gibi, dinin muhkematıyla disipline edilememiş bir heyecan da ayrı bir felakettir.

Ruhlarımızda iman, İslâm ve ihsan ruhunun hâsıl ettiği heyecanın akıllıca realize edilmesi gerekir. Yoksa kontrol altına alınmamış delice heyecanlar felaket getirir. Kuvvet dengesinin olmadığı yerde kendi kendine herkesin ilan-ı harp etmesi, bir kısım canlı bombalarla masumların canına kıyması, sokaklara inip şiddet eylemleriyle milletin can ve mal güvenliğini tehdit etmesi gibi eylemlerin kimseye bir faydası yoktur. Bilakis Müslümanlar hakkında çok olumsuz düşüncelerin hatta paranoyaların oluşmasına sebep olur.

Hususiyle dünyanın, korkunç silahlar edinmek suretiyle çok tehlikeli bir yere doğru gittiği bir dönemde, kinleri ve nefretleri harekete geçirecek her tür eylem ve söylemlerden uzak durulması gerekir. Eğer ölçüsüz ve endazesiz davranışlarla öfkeler tahrik edilir, düşmanlıklar hortlatılırsa bu, dünyanın da insanlığın da felaketi olur.

Dolayısıyla meselenin aşırılığa, radikalizme, karambole ve hamasete tahammülü yoktur. Bunların öncelikli zararı yine İslâm dünyasına olacaktır.

Alternatif Projeler Geliştirme

Günümüzde elli çeşit fitne ocağının kaynayıp durduğu bir dönemde siz en sağlam yolu bile tutsanız, yine de hedefinize varmanız çok zordur. Bu açıdan gaye-i hayalinizi realize etme adına çok alternatifli projeler geliştirmelisiniz. İnsan anatomisinde bulunan alternatif damarlar gibi sizin de ihtiyatî yollarınızın, yedek stratejilerinizin olması gerekir. Yürürken bir yerde tıkanma baş gösterecek olursa hemen öbürünü devreye sokabilmelisiniz.

Sofiler, "Allah'a giden yollar mahlûkatın solukları sayısıncadır."[93] derler. Dolayısıyla insanlarla Allah arasındaki engelleri bertaraf edip gönüllerin Allah'la buluşmasını sağlama hedef-i mübecceline yürürken çok farklı yollar kullanmak gerekir. Her zaman tıkanıklıkların olabileceği göz önünde bulundurulmalı ve alternatif yollar hazır tutulmalıdır. Bu sebeple de sağlam bir imanın, güçlü bir muhakemenin, ciddi bir kolektif şuurun yanında, farklı farklı stratejileri devreye sokmak da çok önemlidir.

---

[91] Bediüzzaman, Tarihçe-i Hayat, s.126 (İlk Hayatı).

[92] Zuhruf sûresi, 43/54.

[93] Bkz.: İbn Arabî, *el-Fütûhâtü'l-Mekkiyye* 3/549; el-Âlûsî, *Rûhu'l-meânî* 1/396, 6/165, 14/160.

TAYİN VE TAVZİFLER KARŞISINDA DOĞRU TAVIR

Soru: *Bir müessesede yapılan tayin ve tavzifler karşısında takınılacak doğru tavır nedir?*

Cevap: Herhangi bir müessesede tayin-tavzif sisteminin arızasız ve kusursuz işleyebilmesi, her şeyden önce oradaki idare ile muvazzaflar arasında karşılıklı güven duygusunun oluşmasına bağlıdır. Şayet hem insanları tavzif etme makamında olanlar hem de belirli vazife ve sorumlulukları yüklenen kimseler, üstlendikleri emanetin hakkını verir, en küçük bir hıyanetten dahi uzak durur ve çevrelerine güven vaat ederlerse, sistemde tıkanıklık ve problem yaşanmaz.

Bir Kurumun Tayin Heyetine Düşen Sorumluluklar

Biraz daha açacak olursak, ister devlet müesseselerinde isterse de özel teşebbüslerde tayinlerden sorumlu olan kimseler, herkese eşit muamele etmeli, kimseyi kayırmamalı ve kendi şahsî hesaplarına bağlı icraatta bulunmamalıdırlar. Bilakis görevlendirdikleri kimselerin durumlarını göz önünde bulundurmalı ve umumun maslahatına göre hareket etmelidirler. Eğer kendi çıkarlarını düşünür, nefislerine uyarlarsa kul hakkına girmiş, dolayısıyla günah işlemiş olurlar. Allah bunun hesabını sorar. Bu dünyada olmasa bile, bütün sırların ortaya döküldüğü ahiret gününde hesabını verirler. Kalblerindeki garaz, kötü niyet ve şahsî hesaplardan ötürü Allah'ın huzurunda çok mahcup olurlar.

İnsanları sevk ve idare etme konumunda bulunan kimselerin, vazife verecekleri insanların istidat ve kabiliyetlerini gözetmesi gerekir. Allah herkese farklı istidatlar vermiştir. Mesela birisi tam bir düzen

ve disiplin insanıdır. Bir başkası araştırıcı bir ruha sahiptir. Tam bir kitap kurdudur. Mahzen-i esrar faresi gibi sürekli kitaplar arasında dolaşır, orijinal fikirleri bulur çıkarır. Öbüründe ince bir sanat ruhu vardır. Bir diğeri beyan kabiliyetine sahiptir. Söz söylemesini, nerede nasıl konuşacağını bilir vs. Bunların her birisi kabiliyetine göre ve yerinde istihdam edilirse Allah'ın izniyle başarılı olurlar.

Herkesin güzel yaptığı şeyler vardır. Önemli olan bunların doğru tespit edilmesi, görevlendirmelerin buna göre yapılmasıdır. Mesela hayatında hiç ressamlık yapmamış bir insanı resim çizmeye zorlarsanız, eline kalem almamış bir insandan güzel bir yazı yazmasını beklerseniz ya da beyanzede birisine hutbe vermesini teklif ederseniz, büyük ihtimalle, ortaya çıkacak eser sizi çok memnun etmeyecektir. Bu tür arızalara sebebiyet vermek istemiyorsanız, işin en başından itibaren isabetli tercihlerde bulunmak için çabalamalısınız.

Allah Resûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) bütün görevlendirmeleri yerli yerindedir. O, kimi, neyi hedefleyerek tavzif ettiyse, o hedef hasıl olmuştur. Zira O, ashabının neler yapabileceğini, hangi alanda başarılı olabileceğini çok iyi biliyor ve buna göre vazife veriyordu. "Deha için intihap (seçim) yoktur." denir. Peygambere dahi bile deseniz, ona hak ettiği rütbeyi vermemiş olursunuz. Onlar "fetanet" sahibidirler. Bu, dehanın çok çok üstündedir.

Biz peygamber değiliz. Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) gibi peygamber fetanetine, O'nun seviyesinde bir firaset ve kiyasete sahip değiliz. İnsanları her zaman karakterleriyle doğru okuyamayabiliriz. Hâdiselere mahruti bakamayabiliriz. Tercihlerimizde yanılabiliriz. "Filan kişi şu işi iyi yapar" diye düşünürüz fakat hata ederiz de netice arzu ettiğimiz gibi olmaz. Bu açıdan böyle önemli bir iş, şahsî inisiyatiflere bırakılmamalı, kolektif şuura havale edilmelidir. Meseleler meşverete bağlı götürülürse, hata ihtimali azalır. Zira Efendimiz'in ifadeleriyle, istişare yapan zarara uğramaz, kayıp yaşamaz.[94]

Üstelik, bilgi ve tecrübe sahibi bir heyetin aldığı kararlar, muhataplar nezdinde hüsnükabul görür. İnsanlar, bu evsafı haiz kimselerden müteşekkil bir heyetin takdirlerine daha rahat rıza gösterirler. Sahayı bilen tecrübeli insanlar kafa kafaya verip, herkese götürebileceği ve başarılı olabileceği işleri teklif ederse, ortaya

çıkabilecek fire ve kayıpların önüne geçilmiş, kırgınlık ve küskünlüklere meydan verilmemiş olur, yapılan işler de büyük oranda başarıya ulaşır.

Tayin heyetinin dikkat etmesi gereken diğer bir mesele ise, yeni bir vazife verecekleri kimseleri hem zihnen ve fikren bu yeni göreve hazırlamak hem de yapacakları işle ilgili olarak onların gerekli donanımı elde etmelerini sağlamaktır. Mesela biri yeni bir yere gönderilecekse, tertip edilecek seminerlerle, kurslarla, yapılacak sunumlarla, verilecek brifinglerle onların, bu yeni yerin insanlarını ve kültürünü çok iyi tanımaları ve yapacakları vazifeyi daha iyi öğrenmeleri sağlanmalı.. kendilerini bekleyen vazife ve sorumluluklar hakkında onlara doyurucu bilgiler verilmeli.. karşılaşacakları zorluklar, yapacakları işle ilgili muhtemel riskler üzerinde durularak bunları aşma yolları gösterilmeli.. yapacakları işin önemi anlatılmalı.. moral ve motivasyonları yüksek bir şekilde vazifeye gitmeleri temin edilmelidir.

Bir diğer önemli husus da, tayin tebliği yapılırken kullanılacak üsluptur. Bu işten sorumlu olan kimseler, bir taraftan, tavzif edilen kimselere vazifelerinin önemini iyi anlatmalı, bu vazife için onların seçilme sebeplerini iyice izah etmeli, diğer yandan da onları, bilgi ve tecrübeleriyle gittikleri yerde güzel işler yapabileceklerine inandırmalıdırlar. Onların zihninde herhangi bir şüphe meydana gelmesine, içlerinde ukde kalmasına asla müsaade edilmemeli, kırgınlık ve küskünlüklerin oluşmasına meydan verilmemelidir.

Tavzif Edilenlere Düşen Sorumluluklar

Farklı bir vazifeye atanan, vazifeli olarak farklı bir beldeye gitmesi istenen kimselere düşen vazife ise meseleye hüsnüzanla yaklaşmak, kendilerine gelen teklifi saygıyla karşılamaktır. Eğer böyle yapmaz da, “Beni tedip etmek için buradan uzaklaştırıyorlar. Hâlbuki ben burada hazır bir zemin oluşturmuştum. Burada daha yararlı olacaktım. Gittiğim yerde bu ölçüde verimli olamam.” gibi düşüncelere girerlerse, meseleyi kendi hesaplarına göre tek taraflı değerlendirmiş olurlar. Zira bunların durumu onlara kapalı olduğu gibi, onların durumu da bunlara kapalıdır. Kimse kimsenin niyetini, düşüncesini, kalbinden geçeni bilemez. Bu sebeple hüsnüzan mümkün olduğu sürece hüsnüzan etmekle memuruz. Verilen vazife hakkında olumlu düşünürüz. Zahirde tenzil-i rütbe gibi görünen yerler

için dahi makul bir kısım mahmiller buluruz. “Demek ki gideceğim yerde bir ihtiyaç var ki beni oraya düşünmüşler.” der, tereddüt etmeden yeni vazifemize gideriz. Yani biz, bize düşeni yaparız. Eğer meselenin ardında farklı bir kısım mülâhaza ve garazlar varsa, onu Allah’a havale ederiz. Yoksa herkesin kendi şahsî mülâhazalarına göre vazife beğenmesi/beğenmemesi, idareci durumundaki heyetlerin elini kolunu bağlar, vazife taksimi yapmak, sağlıklı bir mekanizma kurmak imkânsız hâle gelir.

Biz çoğu zaman işin akıbetini bilemeyiz. İlk başta şer gibi gördüğümüz şeyler, akıbet itibariyle bizim için hayırlı olabilir. Mesela Bediüzzaman Hazretlerinin hayatına baktığımızda, o büyük zatın oradan oraya sürüldüğünü görürüz. Erek Dağı’ndan alınmış Barla’ya sürülmüş, ardından Eğirdir’e, oradan Kastamonu’ya, daha sonra Denizli’ye derken hayatı hep sürgün ve hapislerle geçmiştir. Kaderin bir cilvesi olarak oradan oraya dolaştırılmıştır. Fakat bu, onun gittiği her yere tohum atmasına, oralardaki muhtaç insanlara ses ve soluğunu duyurmasına vesile olmuştur. O, yaşadığı mağduriyet, mazlumiyet ve mahkumiyetleri kazanıma çevirmiştir. Yani Cenâb-ı Hakk’ın, bazen insanların eliyle yapılan zulüm ve haksızlıklar vasıtasıyla da meşiet ve iradesinin gereğini ortaya koyduğunu unutmamak gerekir. Bu icraatları insanlar yapıyor gibi görünse de gerçekte işleyen, kader elidir.

Çok geçerli bir mani yoksa verilen vazifeyi yapmamak, gönderilen yere gitmemek doğru değildir. Bunun için mazeretler uydurma ise daha büyük bir yanlıştır. Ne olursa olsun doğruyu söylemek gerekir. Açıkça, “Kusura bakmayın, bu konuda bir mazeretim yok. Fakat ben böyle bir yere gidemem, böyle bir vazifeyi yapamam.” demek daha doğru bir tavır olur.

Evet, olumlu ve güzel bir işe karşı müstenkif kalma, yapması gerekli olan vazifeyi terk etme insan için bir kabahattir. Bunun için, gerçekçi olmayan eften püften mazeretler uydurmak, anne-babayı, çoluk-çocuğu, eşi dostu gerekçe göstermek ise bundan daha büyük bir kabahattir.

Bunun yanında, yapılan görevlendirme ile ilgili hususi bir durumumuz, farklı bir düşüncemiz varsa, onu üslubunca dile getirme de vazifelerimiz cümlesindendir ve meşveretin bir yanı sayılır. Mesela demeliyiz ki, “Beni irşat ve tebliğe yönlendiriyorsunuz. Fakat ben, bu alanda kabiliyetli değilim. Şöyle bir vazife yaparsam daha

başarılı olurum.” Daha başka şahsî mülâhazalarımız da olabilir. Daha önce farklı bir alanda eğitim almış olabiliriz. Bir konuda sertifikamız bulunabilir. Veya ilgi ve alâka duyduğumuz işler daha farklıdır. Bu gibi durumların ifade edilmesi gerekir. Elbette sorumlulara düşen de, bütün bunları göz önünde bulundurmak ve ona göre karar vermektir.

Vazife Talebi ve Beklentiler

İster devlet dairelerinde, isterse sivil toplum kuruluşlarında olsun, tayinlerde yaşanan hoşnutsuzluk ve itirazların arkasında çoğu zaman beklentiler vardır. Yukarılara talip olan ve terfi bekleyen insanlar, beklediklerini bulamayınca problem çıkarırlar; tenzil olarak gördükleri makamlara karşı tavır alırlar. Ne var ki bu doğru değildir. Önemli olan, insanın iradesinin ve konumunun hakkını vermesi; üstlendiği vazife ve sorumlulukları en mükemmel şekilde yerine getirmesidir. Bunu yaparken de beklentilere girmemesi ve istiğnadan ayrılmamasıdır. Zira istiğna, dinde çok önemli bir düsturdur. Kadirşinas insanlar bugün olmasa da yarın onu takdir edecek ve gelmesi gerekli olan yere getireceklerdir. Bu konuda gösterilecek hırs, kayıp sebebidir. Hırslı insan, çoğu zaman maksadının aksiyle muameleye tâbi tutulur. Zira sizin hırs göstermeniz, başkalarının da hırs göstermesine sebep olur ve bu, rekabet duygularını tetikler.

İslâm’da idarecilik ve yöneticilik talebi hoş karşılanmamıştır. Mesela Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), vazife talebinde bulunan Hz. Ebû Zer ve Hz. Abbas gibi sahabilerin bu isteklerini reddetmiştir. Hz. Pîr de ‘tâbiiyet’in, sebeb-i mesuliyet ve hatar olan ‘metbuiyet’e tercih edilmesi gerektiğini ifade eder.[95] Başarılı olabilecek, iyi iş yapacak kabiliyetli insanların öne çıkarılması, onlara fırsat verilmesi bir esas olmalıdır.

Evet, bir insanın kendi adına amirlik, idarecilik talep etmesi dinimizce hoş karşılanmamıştır. Ancak bu genel disiplinin bazı istisnaları vardır. Mesela önemli bir vazifeyi hakkıyla deruhte edebilecek başka birinin olmadığı yerde insan, Hz. Yusuf gibi, اِجْعَلْنِي عَلَى خَزَائِنِ الْأَرْضِ إِنِّي حَفِيظٌ عَلِيمٌ *“Ülkenin malî işlerinin başına beni getirin. Çünkü ben “hâfîz”im (milli serveti korurum, emanete hıyanet etmem); “alîm”im (işletme ve yönetimi iyi bilirim).”*[96] diyebilir. Aynı şekilde, bazı vazifelere gelmeden rahat bir şekilde dinini anlatmasına imkân verilmiyordur. Bu takdirde mesela o, bir caminin kürsüsünü,

minberini, mihrabını tutarak oradan insanlara hak ve hakikati anlatmayı talep edebilir. Bir Kur'ân kursu öğretmenliğine talip olarak, orada talebelere Kur'ân'ı ve dinî hakikatleri öğretmeyi düşünebilir.

Kısaca insan bir vazifeyi isterken vicdanını hakem tutmalı ve kendisine şu soruları sormalıdır: 'Ben bu vazifeyi hakikaten Allah için mi istiyorum yoksa prestij ve itibar kazanmak veya dünyevî bir kısım çıkarlar elde etmek için mi?' Herkes kendisini buna göre tartmalı ve atacağı adımları da buna göre ayarlamalıdır.

Bilindiği üzere Hz. Ömer, orduların başında komutan olan Hz. Halid İbn Velid'i görevden azlettiğinde o hiç itiraz etmemiş ve bir er olarak savaşmaya devam etmişti. Aynı şekilde Zatüsselâsil seriyyesinde Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) tarafından komutan olarak atanan Hz. Ebû Ubeyde, ihtilafa sebebiyet vermeme adına komutanlık hakkından vazgeçmesini bilmişti. Sahabenin bu gibi fedakârlıklarını okuyor, takdirle karşılıyoruz. Fakat önemli olan, her konuda olması gerektiği gibi bu konuda da onları örnek alabilmek, onların yaptığını yapabilmektir. Okumaktan ziyade yaşamaktır esas olan. Eğer bunu yapamıyorsak bunları okuyup tabiatına mal edecek insanlar gelinceye kadar bırakalım bütün bu bilgiler kitapların içinde kalsın! Ne diye bunları okuyoruz ki! Eğer onlara göre şekillenemiyorsak okumamızın ne faydası var ki!

Kısacası insan, büyük küçük demeden her vazifeyi yapabilmeye hazır olmalıdır. Yeri geldiğinde rahatsız olmadan neferliği kabul edebilmelidir.

[94] Bkz. Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat*, 6/365; el-Kudâî, *Müsnedü'ş-Şihâb* 2/7.

[95] Bkz.: Bediüzzaman, *Lem'alar,* s.192 (Yirminci Lem'a, Birinci Nokta).

[96] Yûsuf sûresi, 12/55.

HASETÇİLER KARŞISINDA KENDİMİZLE YÜZLEŞME

Soru: *Ciddi fedakârlıklara, hüzünlü gurbetlere ve onca mahrumiyetlere katlanılarak yapılmaya çalışılan dünya çapındaki hizmetlere bazı dindar çevrelerin de şüphe ve tereddütle yaklaşmasını veya karalama kampanyalarına destek olmasını nasıl değerlendiriyorsunuz?*

Cevap: Tarihimizde Din-i Mübin-i İslâm'a hizmet çerçevesinde çok önemli başarılar ortaya konulmuştur. Özellikle Osmanlılar'ın dillere destan hizmetlerini hafife alamaz; İslâm âlemini koruyan bir karakol vazifesi görmesini, asırlarca İslâm'ın bayraktarlığını yapmasını görmezden gelemeyiz. Ortaya konulan bütün bu gayret ve cehtlerin nezd-i ulûhiyette neye tekabül ettiğini de, ahirete gidince görecek ve anlayacağız. Ancak her zamanın bir hükmü vardır. Küreselleşmeye doğru gidilen bir dönemde, yapılması gereken hizmetler de işin tabiatı itibarıyla daha farklı olacaktır. İmam Şafiî felsefesiyle meseleye yaklaşacak olursak şöyle diyebiliriz: "Allah seleflerimizden ebeden razı olsun; yaşadıkları dönemin şartları itibarıyla çok büyük işler başardılar. Fakat bize de yapılacak çok şey bıraktılar."

Onlar, yaşadıkları devrin şartları itibarıyla yapacaklarını yaptılar, emaneti hakkıyla taşıdı ve arkadan gelen nesillere tevdi ettiler. Ancak yapabildikleri kadar yapamadıkları da vardı. Demek ki şartlar bu kadarına müsait değildi. Atın, katırın veya devenin sırtında bunu gerçekleştirmek çok zordu. Fakat günümüzde gelişen iletişim ve ulaşım imkânları sayesinde, yapılması düşünülen işler, çok daha hızlı ve pratik bir şekilde yapılabiliyor. Cenâb-ı Hak, günümüzün teknik ve teknolojisini günümüz nesillerinin emrine vermiş. Fedakâr gönüller

bunları çok iyi kullanarak dünyanın dört bir yanına açıldı ve gittikleri yerlerde çok önemli başarılara imza attılar.

Muhasebe ve Kendimizle Yüzleşme

Biz biliyoruz ki bütün bu güzellikleri nasip eden Allah'tır. Sürekli Alvar İmamı gibi, *"Değildir bu bana layık bu bende, bana bu lütf ile ihsan nedendir?"* diyoruz. Çünkü bugüne kadar yapılan hizmetler, istidat ve liyakatin çok üstünde ilâhî bir teveccühün işlediğini gösteriyor. Allah milletin gönlüne ciddi bir aşk u heyecan saçıyor ve onlar da i'lâ-i kelimetullah yolunda hırz-ı can ediyorlar. Makul buldukları hizmetler etrafında bir araya geliyor ve milletin ruh abidesini ikame etme yolunda kendilerine düşen sorumluluğu yerine getirmeye çalışıyorlar.

Ben, yurtlarını yuvalarını terk ederek bize ait değerleri dünyanın dört bir yanına taşıma adına farklı diyarlara dağılan arkadaşlardaki hicret ve hizmet aşkını gördüğümde hayret ediyorum. Sahip oldukları şiddetli arzu ve heyecan ve sergiledikleri yüksek kıvam karşısında şaşırıyorum. Demek ki bir sevk-i ilâhî söz konusu. Çünkü henüz çok büyük bir hayat tecrübesi edinmemiş, üniversiteden mezun çiçeği burnunda delikanlıların, damarlarındaki kanların cismaniyet ve dünya hesabına aktığı bir dönemde, bütün arzu ve heveslerini ayaklarının altına alarak dünyanın dört bir tarafına açılmaları ve göz kamaştıran işler yapmaları basit bir mantıkla izah edilemez. Bu, olsa olsa Allah'ın büyük bir lütfu olabilir. Bunu görmemek, takdir etmemek ve şükretmemek Allah'a karşı nankörlük olur. Dua etmemek de bu arkadaşlara karşı bir vefasızlık sayılır. Allah, dünyanın dört bir yanında, hayatın değişik birimlerinde bulunan bütün kardeşlerimize istikamet lütfeylesin, onları sabitkadem eylesin ve çok daha büyük başarılara imza atmaya muvaffak kılsın!

Eğer yapılan işleri kendi aklımıza, irademize, güç ve kuvvetimize bağlarsak, farkında olmadan şirke girmiş, Allah'ın iş ve icraatlarına kendimizi şerik tutmuş oluruz. Ayrıca bizim bu tavrımız, haset ve kıskançlıkları tetikleyebilir ve başkalarını bir kısım dengesizliklere, densizliklere ve taşkınlıklara sevk edebilir.

Zannediyorum bizim bu mevzuda bazı kusurlarımız oldu. Yer yer, birilerinin dediği gibi, *"Kahramanlar yaratan bir ırkın ahfadıyız!"* tarzı mülâhazalara girdik. Çok küçük unsurlarla çok büyük işler yapmak

suretiyle kendi büyüklüğünü ortaya koyan Allah'ın, bizimle de bunu yaptığını anlayamadık. Bu felsefe ve anlayışa uygun hareket edemedik. Muhtemelen yer yer tavır ve davranışlarımızla hiç farkına varmadan başkalarını rahatsız ettik. Bizim tavırlarımız, bilemeyeceğimiz bir tesirle onlarda tepkiye sebebiyet verdi. Yanlış anlaşılmasın. Ben, hizmet-i imaniye ve Kur'âniye mesleğine sahip çıkan hiç kimseyi küçük görmem. Benim gözümde onların her biri ayrı bir kıymet ve değeri haizdir. Fakat hem Allah'ın hakkını verme hem de kendimizle yüzleşme açısından bunları söylüyorum.

Bize düşen, sık sık kendimizi kontrol etmemiz ve yaptığımız bütün işleri muhasebeye tâbi tutmamızdır. Sürekli kendimize şu soruları sormamız gerekir: Acaba doğru bir yolda mıyız? Hakikaten yaptığımız hizmetleri yarınlar adına hiçbir dünyevî ve uhrevî beklentiye girmeden götürebiliyor muyuz? Şahsen ben kendi adıma, "Allah'ım, biz kendi kültür ve değerlerimizi başkalarına duyurma mevzuunda hırz-ı can ediyoruz. Ne olur Sen de beni Cennet'e koy!" demeyi Allah'a karşı saygısızlık sayarım. Onun rızası dışında uhrevî bir beklentiye girmeyi dahi kendime yakıştıramıyorum. Allah'tan sürekli beli bükülmüş milletimizin idbarını ikbale döndürmesini, âlem-i İslâm'ın kamburlaşan belini düzeltmesini, insanlığın barış ve huzur içerisinde yaşayabilmesini istiyorum. Bunun dışında Cennet, huri, kasır gibi cismanî ve bedenî arzuları talep etmeyi Allah'la münasebetim açısından terbiyesizlik sayıyor ve bundan da Allah'a sığınıyorum.

Bunlar içimin sesi. Yoksa Cennet'i isteme de, Cehennem'den Allah'a sığınma da dinimizde yeri olan taleplerdir. Nitekim biz de sabah-akşam dualarında bunları söylüyoruz. Evet, din cevaz verdiği için biz de Allah'tan Cennet'i ister, Cehennem'den korunmak dileriz. Bu ayrı bir meseledir. Fakat Allah yolunda yaptığımız ve yapacağımız işleri dünyevî veya uhrevî bir kısım mükâfatlara bağlamayız. Bunu, dünyevilik, cismanilik ve nefsanilik olarak görür, bundan fersah fersah uzak dururuz. Hele bakan, başbakan, cumhurbaşkanı olma gibi dünyevî hedefleri aklımızın ucundan dahi geçirmeyiz. Allah rızasına talip olmayı bırakıp gönlümüzü bu tür dünyevî makamlara kaptırmayı, en yüce makamlardan en aşağı derekelere düşme kabul ederiz.

Bu mülâhazaların ruhlarımıza çok iyi yerleşmesi lazım. Bir şey yapmış olma, kendimizi bir şey görme düşüncesi zihinlerimizi

kirletmemeli. Bu konuda müstakimce düşünce şudur: "Şayet bizim yerimizde kaliteli, yüksek vasıflarla donanmış, peygamberane bir azimle iş yapan insanlar olsaydı, kim bilir daha ne büyük inkişaflar yaşanırdı! Ama neylersin ki onlar yerine biz varız. Nöbet tutma işi bizim üzerimize kaldı. Kim bilir belki de davaya ihanet ediyoruz." Eğer meseleye bu şekilde yaklaşırsak, içimizdeki arzuları, kuruntuları da boğabilir, onların dilimizden dökülmesine, yüz mimiklerimize aksetmesine, tavır ve davranışlarımızı şekillendirmesine meydan vermemiş oluruz. Evet, öncelikle meseleye kendi açımızdan bakmalıyız. Zira birinci derecede bizi alâkadar eden husus budur.

Hasede Yenik Düşenler

Öte yandan maalesef yapılan hizmetlerin, Cenâb-ı Hakk'ın bir lütfu, fazlı, ihsanı ve sevki olduğunu göremeyen bir kısım mü'minler meseleye haset ve kıskançlıkla, din ve diyanetinizden ötürü size düşmanlık besleyen bazı zümreler ise kin ve nefretle yaklaşıyorlar. Bu yüzden de size karşı tavır alıyor, aleyhinizde faaliyet gösteriyor ve sizi yürüdüğünüz yoldan döndürme adına her fırsatı değerlendiriyorlar. Yapılan hizmetler karşısında çok ciddi bir hazımsızlık yaşıyor, farklı ad ve unvanlarla sizi karalamaya çalışıyorlar. Bazen yapıp ettiklerinize bir kulp takarak, bazen de sizi dış güçlerin emellerine hizmet etmekle suçlayarak itibarsızlaştırmaya çalışıyorlar. Bütün dünyaya açılmayı çılgınca bir proje olarak görüyorlar. Binlerce insanın sinesini size açmasını, sizin dilinizi öğrenmesini, değerlerinizi benimsemesini veya en azından saygı duymasını hiçe sayıyorlar. Ortaya koyduğunuz projelerin, yaptığınız faaliyetlerin yarınki dünyada ne ifade edeceğini ve ne tür getirilerinin olacağını anlamak istemiyorlar. Dünyada çok ciddi dostluk köprülerinin kurulduğunu, umumi bir huzur ve sükûn atmosferinin sağlanması adına çok önemli adımların atıldığını, her tarafa sevgi ve hoşgörü tohumları ekildiğini görmezden geliyorlar.

Biz, meseleye Cenâb-ı Hakk'ın sevk ve istihdamı nazarıyla bakıyoruz. Onlar ise sebeplere takılıyorlar. Ortaya çıkan güzelliklerin arkasında sadece sizi görüyorlar. Dolayısıyla da küresel çapta devam eden çok önemli hizmetleri "hizipçilik" ve "mezhepçilik" mantığıyla değerlendiriyorlar. İşin asıl sahibine nazarlarını çeviremediklerinden veya sağduyu ve mantıkla yapılan işlerin getirilerini değerlendiremediklerinden, "falancılarla" "filancılarla" uğraşmayı kendilerine meslek ediniyorlar.

Öteden beri Kur'ân ve Sünnet'e bağlı gibi görünen ve dinin bayraktarlığını yapma iddiasıyla ortaya çıkan bazı kimseler, üst üste fiyaskolar yaşadılar. Yaptıkları işleri ellerine yüzlerine bulaştırdılar. Kendilerini çok büyük görseler de, temsil ettiklerini söyledikleri davalarını iki adım öteye götüremediler. Fakat beri tarafta Cenâb-ı Hak, termitlere, fillerin ve gergedanların yapamayacağı işleri yaptırdı. Onlar, işte bunu hazmedemediler, içlerine sindiremediler. Bu sebeple de meydana gelen güzellikleri –cı'ya, –cu'ya bağlayarak mahkûm etmek istediler. Kendilerinin de belli bir dönemde içlerinden geçen ve "Keşke yapsak" dedikleri işlerin başkaları tarafından yapılmasını kabullenemediler ve müşterek bir cephe oluşturdular. Birileri, tabiatları ve cibilliyetleri gereği düşmanlık yaparken, öbürleri de hasetleri ve hiss-i rekabetlerinden ötürü saldırıya geçtiler.

Hasedin Önüne Geçme Adına Yapılması Gerekenler

Bütün bu olup bitenler karşısında bize düşen vazife, bir taraftan kendimizle yüzleşme ve hatalarımızı gözden geçirme, diğer taraftan da onları tadil etme adına yeni yol ve yöntemler bulmadır. Mesela bazı projeleri müşterek gerçekleştirebiliriz. Bizim başkalarına hükmetmemiz, herkese söz dinletmemiz, laf anlatmamız mümkün değil. Fakat sizinle aynı düşünen ve aynı hedefe doğru yürüyen insanlarla ortak çalışmalar yapabilirsiniz. Her ne kadar farklı mezhep ve meşreplere mensup olsanız da, bir mefkûre birliği etrafında bir araya gelebilir, herkesin "evet" dediği projeleri realize edebilirsiniz. Kısmen de olsa aynı duygu ve düşünceleri paylaştığınız insanları yanınıza alabilir, onlarla ortak faaliyetler düzenleyebilirsiniz. Belli bir alanda onlara da hareket etme imkânı verebilirsiniz.

Bütün bunlarla onları kısmen de olsa günaha girmekten koruyabilir; gıybet etmelerinin önünü alabilir; kıskanma ve rekabet duygularını tadil edebilirsiniz. Böylece güzergâh emniyetinizi sağlayabilir, yürüdüğünüz yolda trafik problemlerinin meydana gelmesine engel olabilirsiniz. Dahası birlik şuurunun, ihlâs ve samimiyetin korunmasına yardımcı olabilirsiniz. Gıybet, iftira ve karalamaların olduğu bir yerde mü'minler arasındaki vifak ve ittifak bozulacak ve Allah da inayetini kesecektir. Unutmamak gerekir ki Cenâb-ı Hakk'ın lütuf ve inayeti, gönüllerin bir ve beraber çarpmasına bağlıdır.

Aynı şekilde bütün bu olumsuzlukların önünü alma adına

üslubumuzu bir kere daha gözden geçirebiliriz. Siz gökteki melekler kadar safiyane hizmet etseniz bile, üslubunuzu doğru ayarlayamadığınız için bir kısım problem ve arızaların ortaya çıkmasına sebebiyet vermiş olabilirsiniz. Bu yüzden ciddi bir empati yaparak muhataplarınızın hissiyatını okumaya çalışmalı ve konuşmalarınızda bunu hesaba katmalısınız. Aidiyet mülâhazasını çağrıştıran, onları rahatsız edecek sözlerden uzak durmalısınız. Her fırsatta onların gönlünü almalısınız. Mesela birisi size gelip, "Allah sizden razı olsun. Çok önemli hizmetler yapıyorsunuz." dediğinde şöyle mukabele edebilirsiniz: "Estağfirullah. Eğer falanlar filanlar bize böyle bir zemini hazırlamasalardı, havadaki şiddet ve hiddeti kırmasalardı, biz kat'iyen bunları yapamazdık." Bu, idare-i kelam değil, hakikatin ifadesidir.

Öte yandan Hizmet gönüllülerinin, ağzından çıkan sözlerde, kalemlerinden dökülen kelimelerde, ortaya koydukları bütün tavır ve davranışlarda başkalarına nazaran çok daha dikkatli olmaları gerekir. Onlar, söz ve davranışlarının sadece kendileriyle sınırlı kalmayacağının, bilakis bütün cemaate mâl edileceğinin şuurunda olmalıdırlar. Koca bir camiaya çamur atılmaması, leke sürülmemesi adına ellerinden gelen hassasiyeti göstermelidirler. Büyük fedakârlıklara katlanma pahasına da olsa hiç kimse bu güzelim hareketin üzerine çarpı koyulmasına müsaade etmemelidir.

Bu yüzden biz, başkalarının yaptığı gibi saldırgan tavırlara giremeyiz. Onların salladıkları yumruklara yumrukla karşılık veremeyiz. Kötülüklere aynıyla mukabelede bulunmak suretiyle kötülük fasit dairelerinin oluşmasına meydan veremeyiz. Tearuz ve tesakutlar ağında bütün değerlerin gümbür gümbür yıkılıp gitmesine göz yumamayız. Peki, o zaman ne yapacağız? Yunus ifadesiyle dövene elsiz, sövene dilsiz, gönül koyana da gönülsüz olmak mecburiyetindeyiz.

Meşru müdafaa hakkı çerçevesinde tavzihler, tashihler, tekzipler, tazminat davaları ve daha ötesinde hukukî yollarla yapılabilecek neler varsa, bunları yaparız. Bu, ayrı bir meseledir. Fakat biri bir şey dediğinde hemen ona laf yetiştirmeyiz. Demagoji yapanlara demagojiyle karşılık vermeyiz. Naseza nabeca söz ve davranışlar karşısında hiçbir şekilde karakterimizden ödün vermeyiz. Zira bunlar hakiki bir mü'mine yakışan davranışlar değildir. Bu tür gözü dönmüş, kin ve düşmanlık duygularının esiri hâline gelmiş kişilerin durumuna

acırız, şefkat gösteririz. Kur'ân'ın ifadesiyle herkes karakterinin gereğini sergiler, kendine yakışanı yapar.[97] Maruz kaldığımız kötülükler karşısında sessiz kalma, nefsimize çok ağır gelebilir. Fakat nefret ve adavet duyguları büyüdükçe sizin de kalbinizdeki şefkat, re'fet ve muhabbet duyguları büyümüyorsa, ortaya çıkan fitnelerle, düşmanlıklarla başa çıkamazsınız.

Bu konuda dikkat edilecek diğer bir esas da tevazu ve mahviyettir. Yukarıda da kısmen üzerinde durulduğu üzere, eğer siz kendinizi öne çıkarır, her şeyi benliğe bağlı götürür ve Ramazan davulu gibi ses çıkarırsanız, çarpışma ve vuruşmalar eksik olmaz. Fakat Cenâb-ı Hakk'ın rızasını esas alır, O'nun emirleri dairesinde hareket etmeye çalışır ve hakkın hatırını âli tutarsanız, Allah da sizi başkalarına ezdirmez ve hiçliğe mahkûm etmez. Zira bugüne kadar kendileri için farklı makam ve payeler biçenler kaybetmiş, tevazu ve mahviyeti meslek edinenler ise kazanmıştır. Önemli olan, başkaları nazarında ispat-ı vücut etme değil, Allah'ın nazarında bir şey olabilmedir.

Kısacası, yapmanız gerekli olan hizmetleri rantabl bir şekilde yapmanın yanı sıra, toplumda oluşan rahatsızlıkları, hazımsızlıkları ve düşmanlıkları da nazar-ı itibara almak ve bunları yok etme veya en azından hafifletme adına elinizden gelen her şeyi yapmak zorundasınız. Yapacağınız işleri, hiç kimseyi rahatsız etmeden, kimsenin gıpta damarını tahrik etmeden, tedirginlik ve endişelere sebep olmadan fevkalâde bir temkin ve teyakkuz içerisinde yapmalısınız.

Bütün bunlara rağmen yine de birileri sizin yaptığınız hizmetleri sindiremeyecek ve düşmanlıklarını sürdüreceklerdir. Bazı tabiat ve karakterler, yapılan hizmetlerin keyfiyet ve kemiyetine aldırmaksızın işin içinde kendileri olmadıkları sürece karşı çıkmaya devam edeceklerdir. Haset ve hazımsızlık duygusunu hafife almamak lazım. Fakat önemli olan, sizin kendinize düşeni yapmış olmanızdır.

---

[97] İsrâ sûresi, 17/84.

AZAMİ İHTİMAM GÖSTERİLMESİ GEREKLİ DEĞERLER

İslâmiyet, bugüne kadar maalesef çok yanlış tanıtılmış. Zihinlerde, Müslümanlıkla ve Müslümanlarla ilgili çok yanlış imajlar, algılar oluşmuş/oluşturulmuş. Değil diğer dinlere mensup olanların, çoğu itibarıyla Müslümanların dahi Zat-ı Ulûhiyet hakkında sağlam bir bilgisi yok. Cenâb-ı Hak, oldukça çarpık ve eksik mülâhazalarla ele alınıyor. Değişik mahfillerde Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) şahsiyeti, nübüvveti, evlilikleri, hicreti ve daha başka icraatlarıyla ilgili akla hayale gelmedik öyle iddia ve iftiralar ortaya atılıyor ki bunları nakletmekten bile hicap duyuyoruz.

Izdırabın Aksiyonla Bütünleşmesi

İnsanlığın bu tür yanlış telakkilerden kurtarılması, ulûhiyet ve nübüvvete dair yanlış düşüncelerin tashih edilmesi, dine ait hakikatlerin dosdoğru anlatılması günümüz Müslümanlarının sorumluluğundadır. Onlar da inandıkları Rabbilerini ve peygamberlerini anlatmazlarsa, başka kim anlatacak! Dile getirilen sapkın ve yanlış fikirlere üzülmek, insanların Cehennem'e yuvarlanması karşısında teessür duymak, Müslümanların perişan hâli karşısında ağlayıp sızlamak, İslâm'la ilgili hamasi destanlar düzmek çözüm değildir. Önemli olan, çırpınmak ve bir şeyler yapmaktır.

İnsanlığın cehaleti, dinden uzak kalması, Rablerini tanımaması karşısında duyulan ızdırap, kuru bir iç geçirmeden ibaret kalmamalıdır. Elbette böyle bir ızdırabın önemi inkâr edilemez. İnsanlığın problemleri karşısında iki büklüm olan, uykuları kaçan, deli gibi dolaşan bir insanın bu hâli takdire şayandır. Onun engin şefkatini, duyarlılığını ve hassasiyetini gösterir. Fakat önemli olan bu iç

heyecanın aksiyona dönüşmesidir. İnsan, deli gibi sağda solda dolaşacağına, insanların arasında dolaşmalı, sürekli bir gayret içerisinde olmalı, bir taraftan Müslümanlık adına iyi bir örnek sergilerken diğer yandan da samimi bir ses ve soluk olarak onların gönlüne girmelidir.

Evet, boş durmamalı, duygu ve düşüncelerini mutlaka aksiyona dönüştürmelidir. Herkes neye malikse, malik olduğu imkânları Mâlikü'l-Mülk yolunda kullanmaya çalışmalıdır. Mesela kalem erbabı, kalemini, tumturaklı ifadelerle kendini ifade etmek için değil; Rabbü'l-âlemîn'i duyurma ve anlatma istikametinde kullanmalıdır. Eğer birinin şiir kabiliyeti varsa, gayesiz ve mânâsız bir kısım sözlerle laf ebeliği yapmamalı; bilakis inandığı değerlere karşı gönüllerde bir heyecan uyarmaya çalışmalıdır. "Sanat, sanat içindir." mantığıyla hareket etmemeli, nesir ve nazmın bütün türlerini kullanarak hak ve hakikatin sesi soluğu olmalıdır.

Yazılan eser ister bir hikâye ister bir roman isterse bir film senaryosu olsun, mutlaka yazarın takip ettiği, ulaşmak istediği ulvi bir maksadı olmalıdır. İnsanlara bir şey ifade eden hiçbir alan boş bırakılmamalı, ortaya konacak eserlerle bize ait değerler manzumesi anlatılmalıdır.

Konuşma becerisine sahip olanlar sözleriyle, bildiri sunmasını bilenler bildirileriyle, hikâye yazma kabiliyeti olanlar hikâyeleriyle, şiirden anlayanlar şiirleriyle, naat gücü olanlar naatlarıyla, senaryo kabiliyeti olanlar dizi ve filmleriyle Allah Resûlü'nün ismetini, sadakatini, fetanetini bütün buutlarıyla anlatmalı, O'nun etrafında dile getirilen şüphe ve tereddütleri zihinlerden izale etmelidirler. O mualla Zat (sallallâhu aleyhi ve sellem) hakkında hiç kimsenin kafasında tırnak ucu kadar dahi bir şüphe kalmamalıdır. Çünkü insanlar İnsanlığın İftihar Tablosu'na ne kadar güçlü inanırlarsa, O'nun insanlığa sunduğu mesaja da o ölçüde sarılırlar. O'nun hakkında oluşan her şüphe ve tereddüt, O'nun eliyle insanlığa sunulan mesaja karşı da bir şüphe ve tereddüt hasıl eder.

İnsanlığa Allah Resûlü'nün Tanıtılması

Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir beşerdir, ilâh değildir. Bununla birlikte O, Allah'ın, insanlığın yeniden ihyası ve dünya çapında vuku bulacak yepyeni bir dirilişi –Allah'ın izniyle–

gerçekleştirmesi için hususi yaratmış olduğu mümtaz bir şahsiyettir. Nasıl ki İsrafil Aleyhisselam üfleyeceği surla ölen insanların yeniden dirilmelerine vesile olacaksa, O da ruh ve mânâda ölmüş insanlığın yeniden ayağa kaldırılması misyonuyla serfirazdır. Dolayısıyla O'na sıradan bir beşer gözüyle bakamaz, O'nu sıradanlık içinde mütalaa edemez ve O'nu sorgulamaya kalkamazsınız. İşte O'nu kâmet-i kıymetine uygun olarak tanımış insanların, başkalarına da bunu anlatmaları çok önemli bir mükellefiyettir.

Sözlü, yazılı veya görsel ne kadar araç varsa, tamamının bu istikamette çok iyi değerlendirilmesi gerekir. Hikâyelerimizle, şiirlerimizle, dizilerimizle, filmlerimizle insanlığın gönlüne ilmik ilmik Peygamber sevgisini, doğru nübüvvet düşüncesini işlemeliyiz. Mustafa Akkad'ın yapmış olduğu *er-Risale* filmini belki elli defa seyretmişimdir. Bir kısım eksik, yanlış ve mantık boşluklarına rağmen onu her izleyişimde üzerimde ayrı bir etki bırakmıştır. Zira Arapça bir sözde ifade edildiği gibi, gözle görmek, nazari bilgi gibi değildir. İnsan film olduğunu bilse bile, O'nun mesajı, yaptığı inkılâp ve ortaya koyduğu değişim karşısında hayranlığını gizleyemiyor.

Niye Efendimiz'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) dair kristal gibi mülâhazaları dizi ve filmlerin canlılığı içerisinde genç nesillere sunmayalım? Niye günümüzün teknik ve teknolojisinin daha başka imkânlarını değerlendirerek insanlarda O'na karşı kalbî bir alâka uyarmayalım? Niye insanlığın iç içe problemler yaşadığı günümüz dünyasında, Efendimiz'in insanlığa sunduğu reçeteleri, çözüm önerilerini anlatmayalım? Dahası niye Hz. Âişe'nin başlara taç edilecek mübarek bir anne olduğunu herkesin vicdanlarına duyurmayalım? Niye Hz. Ebû Bekir'in, Hz. Ömer'in, Hz. Osman'ın veya Hz. Ali'nin büyüklüklerini yapılacak dizi ve filmler vasıtasıyla göstermeyelim? Sahabe hakkında ileri geri konuşan insanların sebep oldukları kırıkları, yırtıkları, çatlakları tamir etmeyelim?

Bunların her birisi onlara karşı saygı duyan insanlara düşen birer vazifedir. İslâm'ın hüviyet-i asliyesiyle bize intikal etmesinde sahabenin çok önemli bir yeri vardır. Onlar, canları pahasına dine sahip çıkmış, onu dünyanın dört bir tarafına ulaştırmış ve bize doğru bir şekilde intikal ettirmişlerdir. Kılı kırk yaran temsilleriyle ve engin yorumlarıyla dinin doğru anlaşılmasını sağlamışlardır.

Gerek İnsanlığın İftihar Tablosu'nun (sallallâhu aleyhi ve sellem), gerekse dine omuz vermiş sahabe-i kiramın yeniden insanlığa

tanıtılmasına çok ciddi ihtiyaç var. Mesele sadece basit bir siyer hikâyesi anlatma veya yaşanmış hâdiseleri kronolojik olarak nakletme şeklinde ele alınmamalıdır. Bilakis derinlemesine her bir hâdisenin içine girilmeli ve onun günümüze bakan yönleri bulunmalıdır. Asr-ı Saadet çok ciddi bir siyer felsefesi mantığıyla ele alınmalıdır. Yaşanmış hadiseler üzerinden Efendimiz'in engin, erişilmez ve ihata edilmez fetaneti ortaya konulmalıdır.

Teksif-i Himmet Edilecek Asıl Nokta

Bizim için asıl önemli olan vazife, unutulmuş, renk atmış veya tahrif edilmiş değerlerin yerli yerine konulması, onlar etrafında şüphe uyarılmasına veya onların birileri tarafından sarsılmasına meydan verilmemesidir. Bu sebeple himmetlerin öncelikli olarak bu noktaya teksif edilmesine ihtiyaç vardır. Herkes sahip olduğu kabiliyet ve imkânları bu istikamette değerlendirmelidir. Güzel bir sese sahip olan, nağmeleriyle, beyan kabiliyeti olan, sözleriyle, yazma kabiliyeti olan, kalemiyle, senaryo kabiliyeti olan, filmlerle Allah'a, Efendimiz'e ve Kur'ân'a karşı gönüllerde saygı uyarmaya çalışmalıdır.

Hz. Pîr'in hayatına baktığımızda, öncelikleri çok iyi tespit ettiğini ve en önemli meselelere yoğunlaştığını görürüz. Zira o, çağını çok iyi okuyan ender insanlardan birisidir. O günkü şartlarda ne yapılması gerekiyorsa onu yapmış, iman hakikatleri üzerinde durmuş, çevresinde toplanan üç beş samimi insanla çok önemli hizmetler eda etmiştir. Önemli olan da öncelikle çağın eksik ve problemlerini doğru tespit edebilmek, ardından da bütün fırsatları çok iyi değerlendirerek ciddi bir beyin sancısıyla bunlara uygun çözümler ortaya koyabilmektir.

Kısacası herkes tali meseleleri bir kenara bırakarak asıl üzerinde yoğunlaşılması gerekli olan şeye yoğunlaşmalıdır. Aksi takdirde mevcut problemleri çözemez, ifade etmek istediklerinizi ifade edemezsiniz. Belki bizim eksik bıraktığımız ve yeterince üzerinde durmadığımız nokta burasıdır.

TEBLİĞ İNSANININ İKİ VASFI

S*oru:* *Yâsîn sûresinde geçen,* اِتَّبِعُوا مَنْ لَا يَسْأَلُكُمْ أَجْرًا وَهُمْ مُهْتَدُونَ *"Sizden bir ücret istemeyen ve dosdoğru yolda yürüyen bu kimselere uyun!"*[98] *ilâhî beyanının günümüzün tebliğ erlerine verdiği mesajlar nelerdir?*

Cevap: Yâsîn sûresinin ikinci sayfasında bir belde halkıyla onlara gönderilen elçiler arasında geçen diyaloğa yer verilir. Belde halkının kendilerine gönderilen ilk iki elçiyi yalanlamaları üzerine Cenâb-ı Hak bir üçüncüsüyle onları destekler. Fakat değişen bir şey olmaz. Ahali onları yalancılıkla ve kendilerine uğursuzluk getirmekle suçlar. Allah'a davete son vermemeleri durumunda onları taşlayacaklarını söyler, onlara eziyet ve işkence yapacakları tehdidini savururlar.

İşte tam bu esnada "aksa'l-medineti" ifadesinden anlaşıldığı üzere şehrin öbür ucunda yaşayan veya aristokrat sınıfa ait itibarlı birisi olduğu anlaşılan bir adam çıkagelir ve ahaliye, kendilerine gönderilen elçilere tâbi olmalarını söyler. Gerekçe olarak da elçilerin onlardan hiçbir ücret istemediğini ve hidayet üzere olduklarını belirtir. Tıpkı Hz. Musa'nın imdadına koşan mü'min-i âl-i Firavun gibi, bu kişinin de ismi zikredilmez. Tefsirler, burada zikredilen beldenin Antakya, gönderilen elçilerin Hz. İsa'nın havarileri, onlara yardıma gelen bu zatın da Habib-i Neccar olduğu üzerinde dururlar. Hususiyle Hammamî'nin Yâsîn Tefsiri'nde konuyla ilgili oldukça detaylı bilgiler verilir. Halk arasında da bu yönde bir kabul oluşmuştur. Nitekim Antakya'da Habib-i Neccar adına yapılan bir cami ve caminin içinde de ona ait olduğu söylenilen bir türbe vardır.

Kur'ân burada asıl mesaja dikkat çekmek istediği için zaman, mekân ve şahıs ismi vermemiştir. Bu sebeple meselenin kestirilip atılması doğru değildir. Kur'ân'ın hakkında net bilgi vermediği

meseleler hakkında temkin ve ihtiyatı elden bırakmamak gerekir. Eğer bir yorum ve tevil ortaya konulacaksa da "Allahu alem" diyerek mülâhaza dairesini açık bırakmak en güzelidir. Kur'ân ve Sünnet'te hakkında açık bir nas bulunmayan meselelerle ilgili tefsirlerde yapılan yorum ve açıklamalara da bu gözle bakılması gerekir. İster Beyzavî, ister Ebu's-Suud, ister Fahreddin er-Razî isterse bir başkası olsun, meseleye kayd-ı ihtiyatla yaklaşmakta ve "Allah en doğrusunu bilir." demekte fayda vardır. Farklı yorumları kaldırıp bir kenara atmak saygısızca bir tavır olduğu gibi, bunları yegâne doğru kabul etmek de doğru değildir. En güzeli, doğru olabileceği ihtimalini reddetmemekle birlikte, bu tür yorumları naklederken "fihi nazar" demeyi de ihmal etmemektir.

Tefsir usûlüne dair bu kısa izahtan sonra Habib-i Neccar'ın sözlerine daha yakından bakmaya çalışalım. O, ilk olarak söze "Ey kavmim" diyerek başlıyor ki, burada bir yumuşaklık ve şefkat sezilmektedir. Zira o, bu ifadesiyle kavmine karşı alâka ve irtibatını ortaya koyuyor. Onlarla aynı çevrede neş'et ettiğini, aynı kültür ortamını paylaştığını ima ediyor. Hz. Nuh, Hz. Hud, Hz. Salih, Hz. Musa gibi peygamberlerin kavimlerine hitaplarında da aynı üslup göze çarpar. Demek ki mesajın muhatap nazarında saygıyla karşılanması adına hitap önemli bir faktördür.

Bu hitabından sonra, *"Elçilere tâbi olun!"* diyor. Fakat bunu söylemekle kalmıyor, şu ifadeleriyle elçilerin niçin kendilerine uyulması gereken insanlar olduğunu da izah ediyor: *"Sizden bir ücret ve karşılık istemeyen, dosdoğru yolda yürüyen bu kimselere uyun!"* İlk olarak elçilerin istiğnalarına ve beklentisiz olmalarına dikkati çekiyor. Yani şunu demek istiyor: Elçiler, sırf sizi doğru yola çağırabilme, size hak ve hakikati anlatabilme adına onca yol tepmiş, onca sıkıntıya katlanmış ve belki de kendilerini tehlikeye atmışlar. Fakat buna rağmen yaptıkları vazife karşısında sizden hiçbir ücret talep etmiyor, hiçbir beklentiye girmiyorlar. Söyledikleri hakikatleri kabul etmeniz karşılığında maddî manevî herhangi bir talepte bulunmuyorlar. Ne onları bağrınıza basmanızı ne de yatacak bir yer vermenizi istiyorlar.

Aynı şekilde size Rabbinizi tanıttıkları, Cennet yolunu gösterdikleri ve rehberlik yaptıkları için herhangi bir makam beklentileri de yok. Ne aziz bilinme ne takdir edilme, ne alkışlanma ne de farklı payelerle ödüllendirilme gibi bir istekleri yok. Dolayısıyla onların bu davetlerine kulak vermenizin ne onlara sağlayacağı herhangi bir

menfaat ne de size vereceği herhangi bir zarar veya mahrumiyet söz konusudur.

Habib-i Neccar, ikinci olarak وَهُمْ مُهْتَدُونَ ifadesiyle elçilerin doğru yolda olduklarına, hidayet üzere bulunduklarına işaret ediyor. Buradan anlaşılıyor ki elçiler, o güne kadarki görüntüleriyle, hâl ve hareketleriyle, tavır ve davranışlarıyla güvenilir ve inandırıcı bir insan imajı ortaya koymuşlardı. Kötülük yapmamış, günaha bulaşmamış ve kimseye ilişmemişlerdi. Şehir halkı onların ortaya koydukları temsili görmüş ve onları yakından tanımıştı. Onların temkinine, dikkatine şahit olmuştu.

Demek ki onlar hadisin ifadesiyle, görüldüğünde Allah'ın hatırlanacağı samimi birer mü'min idiler.[99] Zira sadece nazarî olarak onların doğru yolda olduklarının ifade edilmesi çok bir şey ifade etmezdi. Şehir halkı onları yakından tanımamış olsaydı, "Onların doğru yolda olup olmadıklarını biz nereden bilelim ki?" diyebilirlerdi. Onlar mutlaka geride bir iz ve eser bırakmışlardı ki Habib-i Neccar da onların ittiba edilmesi, arkalarından gidilmesi gereken birer insan olduklarına dair bunu delil getiriyordu. Kısaca elçiler bir taraftan katlandıkları onca zahmete rağmen insanlardan bir şey beklememiş ve istememiş, diğer yandan da yaşantılarıyla mükemmel bir temsil ortaya koymuşlardı.

Elçilerin hidayet üzere olduklarını belirten "mühtedûn" lafzının isim cümlesiyle ve "iftiâl" babından gelmesi de çok önemlidir. İsim cümlesi devam ve sebata delâlet eder. Dolayısıyla onların hiç tavır değiştirmediklerini, doğruluklarında süreklilik bulunduğunu gösterir. Lafzın iftiâl babından gelmesi ise onların hidayeti tabiatlarının bir derinliği hâline getirmiş olduklarına delalet eder. Doğruluk ve istikametin tabiata mâl edilmesi ve süreklilik arz etmesi çok önemlidir.

Bu ölçüde ihlâs ve samimiyeti koruyabilme çok az insana müyesser olmuştur. Hiç şüphesiz ihlâsı zirvede temsil edenler peygamberlerdir. Onlar, yaptıkları tebliğ vazifesi karşısında hiçbir karşılık beklemedikleri gibi, geride bir servet bırakmayı da düşünmemişlerdir. Hatemü'l-Enbiya olan İnsanlığın İftihar Tablosu (sallallâhu aleyhi ve sellem) ruhunun ufkuna yürüdüğü esnada kalkanı, almış olduğu borca mukabil bir Yahudi'nin elinde rehin bulunuyordu. Ezvac-ı Tahirat'a da ancak kut-u layemutla (ölmeyecek

kadar) geçinebilecekleri bir gelir bırakmıştı.

Peygamber yolunun sadık temsilcileri de ihlâslı ve beklentisiz olmayı kendilerine ilke edinmişlerdir. Mesela Allah Resûlü'nden (sallallâhu aleyhi ve sellem) sonra Raşit Halifeler ile Ömer İbn Abdülaziz'in böyle bir temsil ortaya koyduğunu söyleyebiliriz. Fakat çoklarının ihlâsı zirvede temsil edemedikleri de bir gerçektir. Meseleyi istikamet-i izafiye veya adalet-i izafiye çizgisinde götürmüş, adalet-i mahzayı, hakikat-i mahzayı temsil etmeye muvaffak olamamışlardır. Onlar hakikate ne kadar yakın durmuşlarsa o kadar makbul sayılmışlardır.

Hz. Pîr, "İkinci Mektup"ta, "Neşr-i hak için enbiyaya ittiba etmekle mükellefiz." diyor ve Habib-i Neccar'ın sözünün yanı sıra peygamberlerin ortak sesi ve soluğu olan, إِنْ أَجْرِيَ إِلاَّ عَلَى اللهِ *"Benim mükâfatım ancak Allah'a aittir."*[100] âyetini hatırlatıyor.[101] Bu sebeple hiç kimseden hediye kabul etmediğini belirtiyor. Hediye kabul etmemesinin yanı sıra, oldukça sade ve mütevazi bir hayat yaşayarak, sürekli nasıl geçindiğinin hesabını vererek aleyhinde söz söylenmesinin önüne geçiyor. Kimse onun hakkında, "Şunu aldı, şunu yedi, şunu apardı, şurada bir dikili taşı vardı" gibi sözler söylememiştir. İşte bu, dava-i nübüvvete nasıl vâris olunabileceğini kemal-i ciddiyetle göstermenin bir ifadesidir.

Doğru yolda yürüme ve yapılan hizmetler karşılığında hiçbir karşılık beklememe, günümüzün tebliğ kahramanları açısından da çok hayatî birer esastır. Neticesi itibarıyla neye mâl olursa olsun, onlara düşen vazife, beklentisiz ve hasbî olmaktır. Öyle ki, yapılan hizmetlerde ana gaye, Cennet'i kazanmak veya Cehennem'den sakınmak dahi olmamalıdır. Cennet istenecekse, Allah'ın fazlından, rahmetinden ve kereminden istenmelidir. Cehennem'den sakınma da Cenâb-ı Hakk'ın gazabına sebkat eden engin rahmet ve mağfiretine bağlanmalıdır.

Allah yolunda yapılan hizmetler maddî-manevî, dünyevî-uhrevî hiçbir şeye alet edilmemelidir. Farz-ı muhal size altın tepsi içerisinde Şah-ı Geylânîlik teklif edilse ve "Bu, senin yapmış olduğun hizmetlerin karşılığıdır." denilse, vermeniz gereken cevap şu olmalıdır: "Yapılan hizmetlerin böyle bir karşılığa bağlanması çok ucuz kaçar. Çünkü ben, sadece Allah'ın rıza ve hoşnutluğuna talibim."

Biz Allah'ın rızasına nail olmanın, maiyyet-i ilâhiyeye ermenin

keyfiyetini bilemiyoruz. Ahirette bunların nasıl karşımıza çıkacağını kestiremiyoruz. Allah'ın, "Ben sizden razıyım" sözünün içimize nasıl inşirah salacağını, milyonlarca farklı türden lezzeti bir anda yaşatacağını, bin kat Cennet zevkini birden duyuracağını idrak edemiyoruz. Fakat وَعَدَ اللهُ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَمَسَاكِنَ طَيِّبَةً فِي جَنَّاتِ عَدْنٍ وَرِضْوَانٌ مِنَ اللهِ أَكْبَرُ ذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ *"Allah mü'min erkeklere ve mü'min kadınlara ebedî kalmak üzere girecekleri, içinden ırmaklar akan cennetler, Adn cennetlerinde de hoş hoş konaklar vaad etti. Hepsinden âlâsı ise Allah'ın kendilerinden razı olmasıdır. İşte en büyük mutluluk, en büyük mükafat budur."*[102] âyetinden hareketle biliyoruz ki, Allah rızasının üstünde, ondan daha büyük bir nimet yoktur. Bu açıdan da sadece ona talip oluyoruz.

Evet, hizmet-i imaniye ve Kur'âniye yolunda hareket eden insanların hedeflerinde sadece rıza-i ilâhî olmalıdır. Onlar, bunun dışında başka bir şey düşünmemelidirler. Hizmetlerini, dünyevî kazançlara, makama, mansıba, şöhrete, itibar elde etmeye, kendini anlatmaya vesile yapmamalıdırlar. Bu düşüncelerini de her zaman ve her yerde dile getirmelidirler. Dünya arkasında koşmadıklarını, idareye talip olmadıklarını, siyasi amaçlarının bulunmadığını her vesileyle vurgulamalıdırlar. Çünkü günümüzde paranoya yaşayan, vehimleriyle hareket eden bir hayli insan var. Belli beklentilerin esiri olmuş, duygu ve düşüncelerini belli beklentilere ipotek ettirmiş insanlar herkesi kendileri gibi zannederler. Bunun böyle olmadığının hem her fırsatta ifade edilmesine hem de fiilî olarak tekzip edilmesine ihtiyaç var.

---

[98] Yâsîn sûresi, 36/21.

[99] Bkz.: İbn Mâce, *zühd* 4.

[100] Hûd sûresi, 11/29.

[101] Bediüzzaman, *Mektubât,* s.10 (İkinci Mektup)

[102] Tevbe sûresi, 9/72.

ADANMIŞLARA DÜŞEN SORUMLULUKLAR

Problemlerin üst üste yığıldığı bir dönemde dünyaya geldiğimiz için bazen hâlimizden şikâyet edebiliyoruz. Beşer tabiatının bir gereği olarak iyilik ve kemali arıyor, geçmişteki güzel günleri özlüyor ve "Keşke daha evvel gelseydik!" diyoruz. Hislerimizin bizi yönlendirmesine göre bazen sahabe döneminde yaşamayı arzuluyor, bazen tabiin dönemine gözlerimizi dikiyor, bazen Osmanlı'nın ihtişamlı dönemlerini özlüyor ve böylece tarihin şanlı sayfaları arasında geziniyoruz. Bir hicran hissiyle Âkif'in dediği gibi;

"Gül devrini bilseydim onun, bülbül olurdum.
Ya Rab! Beni evvel getireydin ne olurdu?"

diyoruz. Bu tür duygu ve düşünceler zannediyorum çoğumuzun hissiyatının tercümanıdır.

Ne var ki insan, içinde yaşadığı problemlerden kaçmaya değil, bunlarla yüzleşmeye ve bunları çözmeye talip olmalıdır. Cenâb-ı Hakk'ın "halife" olarak yaratmış olduğu ve yeryüzünün imar edilmesi için istihdam ettiği insanın günümüzde yapacağı o kadar çok iş vardır ki, bu işleri deruhte eden insanları Allah zılliyet plânında sahabe seviyesine ulaştırabilir. Bu itibarla bize düşen şöyle demektir: "Allah'ım, gül devrinde yaşasaydım ne olurdum bilemiyorum. Beni iyi ki bu devirde getirdin. Sana şükürler olsun!"

Elbette ki her mü'min, inandığı değerleri rahatça yaşayabileceği bir ortam arar. Düşünce ve vicdan hürriyetinin hâkim olduğu, herkesin inandığı gibi yaşadığı, inandığı değerleri rahatça temsil edebildiği, düşünce ve fikirlerini rahatça dile getirebildiği demokratik bir ortam pek çok insan gibi bizim de hayalimizdir. Gelişmiş

demokrasi kültürünün toplum tarafından benimsendiği böyle bir ortamda yaşamanın hiç şüphesiz insana kazandıracağı çok şey vardır. Fakat kanaatimce asırlardır rahnedar olmuş bir kaleyi tamir etme, yıkılmış ve kırılmış değerleri restorasyondan geçirme, duygu ve düşüncelerdeki inhirafları gidermek suretiyle insanları yeniden istikamete ulaştırma, kaybedilen faziletleri yeniden topluma kazandırma... kısaca yeni bir ba'su ba'de'l-mevt işine soyunma çok daha önemli ve semeredar bir vazifedir.

Günümüzde bize terettüp eden vazifelerin büyüklüğüne ve ehemmiyetine bakınca "İyi ki Allah'ım bizi bu asırda getirdin!" dememek elde değil. Zira bu, peygamberlerin emanet bıraktığı bir vazifenin, bu çağa ait değişik bir tecelli dalga boyunu zılliyet plânında da olsa temsil etme demektir. Bunun çok farklı bir mazhariyet ifade ettiğinde, bizlere çok farklı şeyler muştuladığında şüphe yoktur. İnsanı evc-i kemâlâta çıkarabilecek böyle bir mazhariyet kesinlikle hafife alınamaz, alınmamalıdır.

Bu itibarla öncelikle nasıl bir yerde durduğumuzu ve ne tür sorumluluklarla mükellef olduğumuzu iyi bilmeli, sonrasında da konumumuzun hakkını verme adına elimizden geleni yapmalıyız. Eğer böyle bir çizgide hareket ediyorsak iyi bir yolda yürüdüğümüz, iyi bir rıhtımda durduğumuz ya da iyi bir rampanın üzerine çıktığımız söylenebilir. İnsan, böyle bir yoldan, rıhtımdan veya rampadan, istidat ve samimiyetine göre sonsuza açılabilir.

Niyetin Enginliği

Bu konuda dikkat edilmesi gerekli olan diğer bir husus ise bütün faaliyet ve amellerin ihlâsla yapılması ve mutlaka Allah rızasına bağlanmasıdır. Bu takdirde yapılan işler hem ayrı bir bereket kazanır hem de onları yapanlar büyük sevaplar elde ederler. İhlâs, sadece namaz, zekât, oruç veya hac gibi ibadetlerle ilgili değildir. Bilakis yapılan her iş Allah rızasına bağlanabilir, bağlanmalıdır. İnsan, Allah için işlemeyi, Allah için başlamayı, Allah için görüşmeyi, Allah için konuşmayı, Allah için yatmayı, Allah için kalkmayı, Allah için tebessüm etmeyi vs. hayatının gayesi hâline getirebilir. Yoldaki insanlara zarar verebilecek bir taşı kaldırırken, muhtaçlara el uzatırken, insanlar arasındaki uyuşmazlıkları giderirken, onları fasl-ı müşterekler etrafında bir araya getirirken vs. hep Allah'ın rıza ve hoşnutluğunu hedefleyebilir. İşte o zaman bütün bu amellerin

ahirette geri dönüşü çok farklı olur.

Biraz daha açacak olursak, bazen bir tek insanı tedavi etme, sıhhatine kavuşturma, onun ağrı ve acılarını dindirme, duasını alma, ihlâs ve samimiyete bağlı olarak bir mü'mini velilik seviyesine ulaştırabilir. Öyleyse Allah rızasına bağlı olarak toplumda metastaz hâline gelmiş kanserleri tedavi etmenin, insanlık çapındaki kavga ve çatışmaları önleme adına projeler geliştirmenin nasıl küllî bir ubudiyet olduğunu varın siz hesap edin!

Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) âlemşümuldür, yani bütün insanlığa gönderilmiştir. O'nun ümmeti olarak bize düşen vazife de bu âlemşümul nübüvvetin temsilciliğine talip olmaktır. Eğer buna talip olur, sürekli bu niyet ve azimle oturur kalkar, himmetimizi hep yüksek tutarsak mükâfatımız da buna göre olacaktır. Çünkü insanlar, niyet, azim ve cehtlerine göre mükâfat görürler; elde ettikleri başarı ve neticelere göre değil! Niye yaptığımız işlerin darlığı içerisinde Allah'a karşı bir beklentiye girelim? Niye niyetin enginliğine yelken açmayalım? Ameller niyetlere göreyse ve Allah insanları niyetlerine göre mükâfatlandıracaksa bize düşen de niyet ve azmin bu enginliğinden istifade etmeye bakmak değil midir?

Çıtalar hep yükseğe konulmalı, himmetler hep âli tutulmalı. Mesela Kuzey Kutbundan Güney Kutbuna, Antarktika'dan Grönland'a kadar nerede insan varsa bunların tamamına ulaşma, bunların tamamını belirli fasl-ı müşterekler etrafında bir araya getirme, anlaşma ve uzlaşmalarını sağlama hedeflenmelidir. Dünyada duygu ve düşünce tayflarımızın ulaşmadığı bir yer bırakmamaya çalışmalıyız. Hedef ve ideallerin yüksek tutulması, niyet ve azimdeki enginliğin bir yanıdır. Bu tür duygu ve düşüncelerle oturup kalkan bir kimseyi, Allah, ideallerini gerçekleştirmiş gibi mükâfatlandırabilir.

Realitelere Bağlı Kalma

Burada bir hatırlatma yapılması faydalı olacaktır. İdeal ve hedeflerin yüce tutulması, realitelerden kopmaya sebep olmamalı. Bilakis bütün hedeflerin realize edilebilir bir çerçevede ele alınmasına dikkat edilmelidir. Hedefler belirlenirken mutlaka zaman, mekân ve imkânların göz önünde tutulması gerekir. Atılması gereken adımlar doğru tayin edilmeli ve bunlar belirli fasıllara bağlanmalıdır. Eğer meselenin bir kısmının gelecek nesillere havale edilmesi ve bir

emanet olarak bırakılması gerekiyorsa burada aceleci olunmamalıdır.

Kısaca niyetin enginliğinin ve hedeflerin ulviliğinin yanında realist olma da çok önemli bir husustur. Mutlaka günün şartları, sahip olunan imkânlar ve insan kaynakları, yoldaki zorluk ve meşakkatler, düşmanlığa kilitli hasım ruhların engellemeleri de hesaba katılmalıdır. Yani pozitif kutuplarla negatif kutupların gücü birlikte değerlendirilmeli, eldeki kadronun yanında hasım cephelerin düşmanlığı da göz ardı edilmemelidir. Eğer bir nefhada bütün insanlığı sahil-i selamete çıkarma, bir nefhada Kayser ve Kisraları yere serme gibi hayalî bir kısım mülâhazalara girerseniz, bir süre sonra ümitsizliğe düşer, inkisar üstüne inkisar yaşarsınız. Çünkü bunlar, beşerî ve sosyal realitelere terstir. Şimdiye kadar bu tür olağanüstü gelişmeler hiçbir zaman yaşanmamıştır.

Gerçi Âkif bir yerde,

"Bir nefhada insanlığı kurtardı o Masum
Bir hamlede kayserleri, kisraları serdi.
Aczin ki ezilmekti bütün hakkı dirildi
Zulmün ki zeval aklına gelmezdi geberdi."

diyor. Fakat İnsanlığın İftihar Tablosu'nun (sallallâhu aleyhi ve sellem) hayat-ı seniyyelerine bakılacak olursa, insanlığın kurtuluşunun bir nefhada, bir hamlede gerçekleşmediği; bunun çile ve ızdırapla örgülenen yirmi üç yıllık bir hayatın semeresi olduğu görülür. Kaldı ki mesele Efendimiz'le de bitmiyor. O ruhunun ufkuna yürüdükten sonra on bir adet irtidat hâdisesi baş gösteriyor, çatışma ve fitneler sonraki dönemlerde de devam ediyor. Şayet Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali efendilerimiz olmasaydı –esbap plânında– belki de bu emanet varacağı yere varamazdı. Çünkü onlar irtidat hâdiselerini bastırmış, nice mütemerrit kavimleri hizaya getirmiş, tehlikeleri bertaraf etmiş, muvakkaten ve sınırlı bir bölgede de olsa insanlığın birbiriyle kucaklaşmasına vesile olmuşlardı.

Evet, bazı şeylerin gerçekleşmesi belirli bir takvime bağlıdır. Bunların daha hızlı gerçekleştirilmesi mümkün değildir. Gerçi günümüzde teknolojinin imkânlarının çok geliştiği bir gerçektir ve bunlardan azami derecede istifadeyle pek çok şey daha hızlı, daha kolay elde edilebilir. Fakat siz hangi imkânları seferber ederseniz

ediniz, hususi ilham ve ikramlara mazhar olan Efendimiz'in kuvve-i kudsiyesiyle gerçekleştirdiği tesiri ortaya koyamazsınız. Bu açıdan gaye-i hayalin gerçekleştirilmesi adına yürünen yolda çok realist ve rasyonel olmak gerekir.

Yegâne Gaye-i Hayalimiz

Günümüzde bütün meselelerini kuşku ve tereddüt üzerine bina etmiş, sürekli paranoya yaşayan, ağzını her açışında "Acaba şu hesapları mı var, bu hesapları mı var?" diyen bir hayli kimse var. Bu sebeple yanlış anlamaların önüne geçme adına burada kısa bir izah yapma lüzumu duyuyorum: Evet, bizim bir hesabımız, bir davamız ve bir gayemiz var. Bu da Allah rızasını kazanma ve bunun en büyük vesilesi olarak O'nu insanlara, insanları da birbirine sevdirme davasıdır. Bunun dışında bir şey düşünmeyi âdeta kendimize haram kılıyoruz. Rıza-i ilâhiye bağlanan insanlar ne Boğaziçi'ndeki yalı ve villalara talip olur ne şan u şöhret peşinde koşar ne de dünyevî makam ve mansıplara göz dikerler. Onlar öyle bir Güzel'e dilbeste olmuşlardır ki, O'ndan kopmayı O'na ihanet, kendilerine de hakaret sayarlar.

Yedi cihan bilsin ki bizim Allah rızasını kazanmanın dışında bir mülâhazamız yoktur. Bütün derdimiz, gönüllere Allah sevgisini duyurabilme ve bütün insanlığı sevgi etrafında bir araya getirebilmektir. İnsanların birbirini yemeyecekleri, ezmeyecekleri, sömürmeyecekleri bir dünyanın kurulmasına destek olabilmektir. Herkesin kendi konumunda kabul edilebildiği, paylaşma ve dayanışmanın hâkim olduğu, mazlum ve mağdurların yalnız bırakılmadığı yeni bir dünya inşa edebilmektir. İnsanlığın yeni bir ses duymaya ihtiyacı olduğuna ve bunun hava kadar, su kadar önemli olduğuna inanıyoruz.

Biz istismar ve sömürü nedir bilmeyiz. Umumi mânâda bilmemek bir eksiklik olsa da bazı şeylerin bilinmemesi bir kemal emaresidir. Aynı şekilde biz ayrımcılık ve dışlayıcılığın da ne olduğunu bilmeyiz. Farklı renklere, ırklara karşı kendimizi "renk körü", "ırk körü" olarak tanımlıyoruz. Öyle engin bir muhabbet hissimiz var ki, ummanlar gibi coşmayı ve hiçbir mahzun gönül kalmayıncaya kadar herkese el uzatmayı arzu ediyoruz. İnsanlığın el ele tutuşacağı, hüzün ve ümitlerini paylaşacağı, beraber gülüp beraber ağlayacağı günlerin gelmesini dört gözle bekliyoruz.

Kısaca, atkısı sevgiden, muhabbetten ve şefkatten ibaret olan yeni bir dantela ortaya koymaya çalışıyoruz. Gönüllere sevginin girmesinin, kalblere muhabbetin hâkim olmasının, insanların birbiriyle sarmaş dolaş olmasının çok önemli olduğuna inanıyoruz. Bunu da bin tane dünya sultanlığına değişmeyiz. Bu sözler sadece benim şahsî hissiyatım olarak görülmemelidir; bilakis genel bir hissiyata tercüman olmaya çalışıyorum.

Bazıları bu sözleri çok ütopik bulabilir ve bizi de hayalperest görebilir. Fakat şunu unutmamak gerekir ki sevginin kendine göre bir kerameti vardır. Sever, alâka duyar ve kusurları affederseniz, etrafınızda farklı bir atmosfer oluşturursunuz. Diğer taraftan sevgi âdeta sihirli bir iksir gibidir. Bir taraftan olumsuzluklara giden yolları "Burası çıkmaz sokak!" diyerek kapatır, diğer yandan da insanları uzlaştırır ve bir araya getirir. Dünya, sevgiyi sevecek, nefretten nefret edecek sevgi kahramanları bekliyor. Sevgiyi hayatının gayesi hâline getirebilecek fedakârlar bekliyor. Öyle olmak istemez misiniz?

Bediüzzaman Hazretleri, "Ne yapayım, acele ettim, kışta geldim; sizler cennet-âsâ bir baharda geleceksiniz."[103] şeklindeki sözleriyle hem ümitlerimizi şahlandırıyor ve reca duygularımızı harekete geçiriyor hem de dünyanın gelecekte her yerde güllerin biteceği, bülbüllerin şakıyacağı bir gülistanlık hâline geleceğine işaret ediyor. Ne var ki yukarıda temas edildiği üzere böyle bir güzelliğin meydana gelmesi bir anda olmayacaktır. Eğer bu, belirli bir zamana bağlıysa biz onu değiştiremeyiz. Bu konuda rasyonel olmalı, meseleyi realize ederken belirli bir plân ve strateji içinde ele almalıyız.

Daha da önemlisi şartların ağırlığına bakmadan her yere tohum saçmaya, her yeri bahara çevirmeye çalışmalıyız. Mevsimlerin zorluğu, konjonktürün farklı olması, dünyanın üzerimize üzerimize gelmesi bize yol ve yöntem değiştirtmemelidir. Esen rüzgârlara veya fırtınalara takılmamalı ve bunlar karşısında dağılmamalıyız. Her mevsimde o mevsimin şartlarına göre yapılması gerekenleri yapmaya çalışmalıyız. Şartlara göre plân ve projelerimizde bir kısım değişiklikler yapsak, yolun durumuna göre hızımızı ayarlasak da bir maratoncu gibi durmaksızın koşmaya devam etmeliyiz.

[103] Bediüzzaman, *Emirdağ Lâhikası-2,* s.103

MESAJIN SUNUMU

Soru: *Geleceğin düşünce mimarlarının beyana önem vermeleri gerektiği üzerinde duruluyor. Bu konuyu biraz açar mısınız?*

Cevap: Kur'ân-ı Mucizü'l-Beyan insanlığı kurtarma mesajıyla gelmiş bir kitaptır. Bu açıdan insanlık için muhkem hükümler, engin mânâlar, cami mesajlar ihtiva eder. Bunları da kendine has oldukça etkileyici ve mükemmel bir üslupla sunar. Dolayısıyla Kur'ân'ın muhteva zenginliği mucizevî olduğu gibi, ifade gücü de mucizevîdir.

Eğer Kur'ân mesajını kusursuz bir üslupla sunmasaydı, beyana çok önem veren ilk muhatapların bir kısmı ona takılabilirlerdi. Fakat Kur'ân'ın beyan ve üslubu hakkında dile getirilen herhangi bir eleştiri bilmiyoruz. Demek ki burada bir kusur bulamıyorlardı. Belki alışkanlıklarından sıyrılamadıkları, atalarını taklitten vazgeçemedikleri, kibirlerini terk edemedikleri, zulmü bırakamadıkları, doğru bakış açısını yakalayamadıklarından ötürü muhtevayı kabul etmiyorlardı. Yani ayaklarındaki zincirler ve boyunlarındaki prangalar onların ilâhî mesajı kabul etmelerine engel oluyordu. Buna rağmen Kur'ân'ın üslubu karşısındaki hayranlıklarını dile getirmekten kendilerini alamıyorlardı.

Aynı şekilde İnsanlığın Medar-ı İftiharı'nın (sallallâhu aleyhi ve sellem) sözlerine bakılacak olursa, O'nun da maksadını bayıltıcı bir üslupla ifade ettiği görülür. Öyle ki Ebû Bekir gibi bir söz sultanı, O'nun beyan gücü karşısında, "Böyle güzel konuşmasını Sana kim öğretti!?" demekten kendini alamamıştır. O öyle bir Beyan Sultanıdır ki, mesajını, tatlılık içinde, ruhları okşayıcı bir şekilde, mükemmel ve kusursuz bir tarzda, engin mânâları ihtiva edecek bir üslupta insanlara sunmuştur.

Bu itibarladır ki verilmek istenen mesajın muhteva güzelliği önemli

olduğu gibi, bu mesajın nasıl bir ses ve solukla ortaya konulacağı da çok önemlidir. Eğer geçmişten miras olarak aldığınız değerleri insanlığın istifadesine arz etmek istiyorsanız, onu âdeta şairane bir üslupla sunmalısınız. Yani bir taraftan yüce hakikatlere, engin mânâlara sahip olunması, diğer taraftan da bunların yüksek bir beyan tarzıyla ifade edilmesi gerekiyor. Bu da hem ciddi bir ilim ufku ve fikir zenginliğini, hem gönül heyecanı ve ilhama açık olmayı hem de dile vukuf ve beyan kabiliyetini gerektirir.

Entelektüel Sınıfın Yetiştirilmesi

Hiç şüphesiz bu alanlarda boşluk yaşanmaması, ciddi bir elit ve entelektüel sınıfın yetiştirilmesine bağlıdır. Esasen toplumda ilim, fikir ve beyan kabiliyetine sahip çok sayıda insan vardır. Önemli olan, uygun ortam sağlamak suretiyle cins dimağların, üstün fıtratların bulunup çıkarılması ve sahip oldukları istidatların inkişaf ettirilmesidir. Köyde neş'et etmiş bir dâhi düşünün, istidatlarını inkişaf ettirebileceği bir ortam hazırlanılmaz, eğitimleriyle ilgilenilmez, iyi ustaların elinde çıraklık yapmalarına fırsat verilmezse, en fazla iyi bir çoban veya iyi bir rençper olurlar. Dehalarını da sadece hayvanlarını iyi gütmede ve onlar için elverişli otlak yerleri bulmada kullanırlar. Bu sebeple bu tür üstün fıtratların düşünce dünyamıza ve mefkûremize hizmet edecek âbide şahsiyetler hâline getirilmesi, müşarun bi'l-benan (parmakla gösterilen) insanlar olması adına elimizden geleni yapmalıyız.

Siz ne kadar uğraşırsanız uğraşın herkes bunu başaramaz. Fakat geleceğin entelektüellerini yetiştirme adına çok insana yatırım yapılmazsa, arzu edilen insanlar da yetiştirilemez. Siz, entelektüeller yetiştirme adına bir çaba ortaya koyar, bir süreç başlatırsınız. Çok sayıda insana imkân hazırlar, yatırım yaparsınız. Ancak bunların içinden sadece birkaç tanesi istenen seviyeye ulaşır. Çünkü bu iş, hem hususi bir kısım istidat ve kabiliyetlere sahip olmayı hem ciddi bir konsantrasyonu hem de uzun süre ceht ve gayret göstermeyi gerektirir.

Daha açık bir ifadeyle, bu yola baş koyan bir insanın öncelikle hususi bir kısım vasıflara sahip olması, sonrasında da uzun yıllar kitapların arasında dolaşması, farklı eserlere müracaat etmesi, değişik metinler arasında kıyaslamalara gitmesi, okuduklarını analiz ve senteze tâbi tutabilmesi gerekir.

Bu alanlarda bir hayli geri olduğumuzu ifade etmeden geçemeyeceğim. Maalesef günümüzde mantıkî boşluklara meydan vermeden orijinal eserler verebilecek, bilimsel çalışmalara imza atabilecek, üst seviyede hikâye ve roman yazabilecek, senaryo kaleme alabilecek yeterince insanımız yok. Yazılacak senaryoları dizi veya film hâline getirecek yeterli yapımcı ve yönetmenlerimiz de yok.

Şayet geleceğin dünyasında söz sahibi olmak istiyor, farklı yerlerde farklı ağızlardan kendinizi ifade etmeyi düşünüyorsanız, her yerde bu ilim ocaklarını tüttürmeli ve geleceğin entelektüellerini yetiştirmelisiniz. Bu da meselenin ciddi bir seferberlik ruhuyla ele alınmasına bağlıdır. Binlerce insanı ilim ve irfan yoluna yönlendirmelisiniz ki bunların içinden gerçek âlimler, mütefekkirler ve entelektüeller yetişsin. Tarihimizde bu tür insanların sayısı çoktur. Fakat onlar, boyları birbirine yakın sıradağlar gibi olduklarından dolayı çok fark edilmezler. Batı'da bu tür insanlar aralıklarla yetiştiği için onlar daha çok öne çıkmıştır.

Biz, çok güzel değerlere sahip olduğumuza ve yüce hakikatleri temsil ettiğimize inanıyoruz. Eğer âlemin de bunlara ihtiyaç duyduğunu düşünüyorsak, bu değerleri onlara da ulaştırma gibi bir derdimiz varsa, bu işi en güzel surette yapabilecek insanları yetiştirme adına umumi bir seferberlik başlatmak zorundayız. Tavır ve davranış güzelliğinin, mükemmel bir temsilin yanında, sahip olduğumuz mesajı günümüz insanlarının kabul edebileceği bir formatta da sunmak zorundayız. Bu da maksadını açık, seviyeli ve kimsenin zihninde şüphe ve tereddüt hâsıl etmeyecek şekilde çok iyi kompoze edebilen, düşüncelerini en güzel nazım ve nesirlerle ortaya koyabilen istidat ve kabiliyetlere vabestedir.

Üslup Güzelliği

Eğer yaşadığımız çağ, ilim ve beyan çağı hâline geldiyse, biz de buna uygun adımlar atmak zorundayız. Maksadımızı çok rahat ifade edebilecek, kelimeler arasındaki nüanslara vâkıf olacak, zengin bir kelime hazinesiyle edebiyatın farklı alanlarında eserler kaleme alabilecek ölçüde bir beyan gücüne sahip olmalıyız. Duygu ve düşüncelerimizi ifadede boşluk bırakmamalıyız. Zihnimize gelen mânâları hızlı bir şekilde tahayyül, tasavvur ve taakkul aşamalarından geçirip en uygun kalıplara dökebilmeliyiz. Vahy-i

semaviyi dillendiriyor olsanız dahi onu kâmet-i kıymetine uygun bir şekilde takdim edemiyorsanız, ona karşı gerekli ilgiyi uyaramaz hatta tepkiye sebebiyet verirsiniz. Dolayısıyla günümüzde üzerinde yoğunlaşılması gereken önemli meselelerden biri budur.

Özellikle edebî ve hitabî üslupta meselelerin istiare, kinaye, mecaz, cinas gibi farklı söz sanatlarıyla ifade edilmesi çok önemlidir. Ne var ki bu konuda tekellüfe ve suniliğe girmemeye dikkat etmek gerekir. Günümüzde bazı yazar ve şairlerin yaptığı gibi iğlak ve iphamda (kapalı, muğlak ve müphem ifadelerde) keramet aramamalı, kendimizi ifade etme adına fantezilere girmemeliyiz. Yazılan çizilen konuların anlaşılır olmasına dikkat etmeliyiz; ama derinlik ve sanatı da ihmal etmemeliyiz. Kur'ân'ın derinliğinin sırrı, duruluğunda gizlidir. O, berrak suya benzer. O kadar duru ve berraktır ki, karşıdan bakınca sığ zannedersiniz. Ayağımı soksam, topuğuma ancak gelir, dersiniz. Fakat içine girdiğinizde boğulursunuz. Kur'ân'daki derinlik böyle bir derinliktir.

Hâsıl-ı kelam, sadece ilmî ve fikrî meselelerin düz taşıyıcısı olmak yeterli değildir. Onları başkalarına tebliğ etme ve duyurma gibi bir sorumluluğa sahip olmalı, bu sorumluluğu yerine getirirken de çok dikkatli ve şuurlu hareket etmeliyiz. Nerede nasıl bir üslup kullanılması gerektiğini çok iyi belirlemeli, inandığımız değerleri gönüllerde inşirah hâsıl edecek bir üslupla sunmalıyız.

KULLUK ŞUURU

***Soru:** Hz. Bediüzzaman, "Ubûdiyet, mukaddime-i mükâfat-ı lâhika değil, belki netice-i nimet-i sabıkadır."*[104] *sözüyle nasıl bir kulluk şuuruna işaret etmiştir?*

Cevap: Allah'a karşı yerine getirilmesi gereken kulluk mükellefiyetinin değişik basamak ve merhalelerini ifade etmek için ibadet, ubûdiyet ve ubûdet kelimelerini kullanıyoruz. Ubûdet, ibadet ü taatlerin iç dış şartlarına riayet ederek, iç enginliği ve derinliğiyle yerine getirilmesi demektir. Farklı bir ifadeyle kulluğun, kalb ve ruh yörüngesinde götürülmesidir. Bu yönüyle o, meselenin zirvesini ifade eder.

Belki bazılarımız böyle bir kulluk şuuruna hiçbir zaman ulaşamayabilir. Çünkü bu, yapılan ibadetleri tepeden tırnağa duymaya bağlıdır. Mesela namazı ele alacak olursak, hemen her mü'min şart ve rükünlerine riayet ederek, tadil-i erkâna muvaffak olarak namaz kılabilir. Fakat âdeta göklerde geziyor gibi bir miraç neşvesi içinde onu eda etmek herkese nasip olmaz. Bu, baştan sona namazın namaz olduğunu duymaya bağlıdır. İşte bu, ubûdettir. Ubûdetin berisinde olan şeylere ubûdiyet, kulluk tavrının bir gereği olarak Allah için yaptığımız belli amellere de ibadet diyoruz.

İsmine ister ibadet ister ubûdiyet isterse ubûdet diyelim, insan, Allah'a yaptığı kulluğu yeterli görmemeli, bunun neticesinde büyük şeyler elde etmesi gerektiğini düşünmemelidir. Evet, gerçekte insan ubûdiyetiyle çok şey elde edebilir. Fakat onun "Allah'ım ben ibadet adına şunları şunları yapıyorum, buna karşılık Sen de bana şunları şunları ver!" şeklinde bir beklentiye girmesi doğru değildir. Bunun yerine mü'mine yakışan tavır, kulluk adına yaptığı bütün amelleri derin bir şükür ve hamd duygusuna bağlamasıdır. İşte Bediüzzaman

Hazretlerinin, “Ubûdiyet, mukaddime-i mükâfat-ı lâhika değil, belki netice-i nimet-i sabıkadır.” sözü bunu ifade eder. Yani ubûdiyeti; yapıldığı takdirde ileride mükâfatı alınacak bir iş olarak görmek yerine, önceden mazhar olduğumuz nimetlerin şükrü olarak görmek doğrudur.

İbadetleri Bir Karşılığa Bağlamamak

Meseleyi biraz daha açacak olursak; diyelim ki biz namazımız, zekâtımız, orucumuz, haccımız ve daha başka salih amellerimizle Allah’a karşı kulluk mükellefiyetini yerine getirmeye çalışıyoruz. Fakat bir taraftan da yaptığımız ubûdiyet karşılığında Allah’tan dünya hayatımızın mamur olmasını, Cennet köşesi gibi sımsıcak bir yuvaya sahip olmayı, etrafımızda koşuşan cıvıl cıvıl evlâtlar vermesini, rızkımızın bol olmasını veya halk tabiriyle işlerimizin tıkırında gitmesini istiyoruz. İşte ubûdiyetin neticesi olarak bu tür beklentilere girmek doğru değildir.

Hatta bırakalım dünyevî nimetlere kavuşmak için ibadet yapmayı, yapılan ibadetlerin Cennet nimetlerinin karşılığı olduğunu düşünmek ve kullukla bu nimetlerin hak edileceği beklentisine girmek bile kulluk şuuruna bir yönüyle muhaliftir. Çünkü yarısı uykuda, diğer yarısı çoluk çocukla, kalanın büyük kısmı da dünya işleriyle geçen kısacık bir ömürle ebedî âlemlerin elde edilmesi mümkün değildir. Cennet nimetleri, yapılan amellerin karşılığı olamaz. Hiç kimse nail olacağı Cennet nimetlerini kendi amelleriyle elde edeceği bir “hak” olarak göremez.

Cibril-i Emin, Allah Resûlü’nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) yanına gelerek beş yüz senelik ömrünü bir dağ başında Allah’a ibadet ederek geçiren bir kulun ahiretteki durumunu anlatır. Bu kul mahşer günü tekrar diriltilerek Allah’ın huzuruna çıkarılınca Allah onun için, *“Kulumu rahmetimle Cennet’e koyunuz.”* buyurur. Fakat o, ameliyle Cennete girmek istediğini söyler. Cenâb-ı Hak tekrar, *“Kulumu rahmetimle Cennet’e koyunuz.”* buyurur. Fakat o yine ameliyle girmek istediğini söyler. Aynı sözler üçüncü defa tekrarlanınca Allah meleklerine şöyle buyurur: *“Kulumun yaptığı ibadetle benim verdiğim nimetleri karşılaştırınız.”* Bakarlar ki sadece bir göz nimeti beş yüz senelik ibadetten daha ağır geliyor, diğer nimetler ise şükrü eda edilmemiş olarak duruyor. Bunun üzerine Allah, *“Onu cehenneme koyun.”* buyurur. Cehenneme doğru sürüklenmeye

başlayınca, “Allah’ım rahmetinle beni Cennet’e koy!” diye yalvarır. Allah’ın emriyle melekler adamı tekrar Cenâb-ı Hakk’ın huzuruna getirirler. Aralarında şu muhavere cereyan eder:

– Henüz yok iken seni kim yarattı?

– Sen yarattın ey Rabbim!

– Bu yaratmada senin dahlin var mı yoksa tamamen benim rahmetimin bir eseri mi?

– Elbette Senin rahmetinin eseri.

– Sana beş yüz sene ibadet etmek için güç kuvvet veren kimdir?

– Sensin Rabbim.

Cenâb-ı Hak, ona daha başka nimetlerini de hatırlatır ve onları ihsan edenin kim olduğunu sorar. Kul da her seferinde, “Sensin Rabbim.” diye cevap verir. Sonunda Allah şöyle buyurur: *“Nasıl ki bütün bunlar Benim rahmetimin bir eseriyse seni de rahmetimle Cennet’e koyacağım.”* Sonra da meleklere onu Cennet’e koymalarını emreder. Kıssayı bitirince Cibril şöyle buyurur: *“Ey Muhammed, her şey Allah’ın rahmetiyledir.”*[105]

Bunu destekleyen diğer bir hadiste Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurur: *“Hiç kimse ameliyle Cennet’e giremez.”* Sahabe-i kiram merakla, “Ey Allah’ın Resûlü, Siz de mi?” diye sorar. Efendimiz de şu çarpıcı açıklamayı yapar: *“Allah rahmet ve fazlıyla sarıp sarmalamazsa ben de giremem.”*[106]

Esasında Hazreti Üstad’ın ifade ettiği hakikat de bu tür hadislere dayanır. Buradan hareketle diyebiliriz ki Allah için yapılan ibadet ü taatlerin hedefi, ne dünyevî ne de uhrevî mutluluk olmalıdır. Ne evlad u iyal ne de mal u menâle sahip olmak için kulluk yapılmaz. Hatta yapılan ibadetlerin sebebi, Cennet nimetlerine ve ebedî saadete ulaşmak bile olmamalıdır. Sanki biz kulluğumuzu yerine getirince dünyevî ve uhrevî neticeler hâsıl olacakmış gibi bir beklentiye girilmemelidir.

Meseleye “kazanılmış bir hak” mülâhazasıyla yaklaşmak Allah’a karşı bir saygısızlıktır. Çünkü burada Allah’ın nimetlerini ve o nimetlerin arkasındaki rahmet elini görememe gibi bir körlük vardır. Meseleye riyazî mantık açısından yaklaşacak olursak da kısacık bir ömürde yapılan az bir ibadetle ebedî nimetlerin elde edilemeyeceği anlaşılacaktır. Bu sebeple mü’mine yakışan tavır, kulluğunu, geçmişte verilen nimetlere bir şükür olarak görmesi, dünyevî ve uhrevî

kazanımları ise reca hissiyle Allah'ın rahmetinden beklemesidir.

Nimet Sağanakları

Şöyle bir etrafımıza baktığımızda, enfüsî ve âfâkî tefekküre başvurduğumuzda Allah'ın bize lütfettiği o kadar çok nimet olduğunu görürüz ki, yapılan ibadetlerin bunlara mukabil gelmesi mümkün değildir. Nitekim Kur'ân, وَاٰتَاكُمْ مِنْ كُلِّ مَا سَأَلْتُمُوهُ وَإِنْ تَعُدُّوا نِعْمَةَ اللهِ لاَ تُحْصُوهَا إِنَّ الْإِنْسَانَ لَظَلُومٌ كَفَّارٌ *"(Allah) size, istediğiniz her şeyden verdi. Allah'ın nimetlerini saymaya kalksanız da saymakla bitiremezsiniz. (Doğrusu) insan, çok zalim, çok nankördür."*[107] âyetiyle buna dikkat çeker.

Biz, ademde (yoklukta) kalmadık, vücuda geldik (varlık sahasına çıktık). Allah'ın bizi varlık âlemine çıkarması başlı başına bir mazhariyettir. Hayalinizde az derinleşirseniz ademin nasıl bir zulmet kuyusu, vücudun (varlığın) ise nasıl büyük bir nimet olduğunu görürsünüz. Sonra vücudda da kalmamış, hayat sahibi bir canlı olmuşuz. Sonra herhangi bir hayvan olarak da kalmamış, bir üst basamağa çıkmışız; akıl ve şuur sahibi bir insan olmuşuz. Allah'ın ilm-i muhit-i ilâhisinden bize lütfettiği akıl, irade ve bilgimizle kâinata şekil verebiliyor, eşyaya müdahale edebiliyoruz. Burada da kalmamış iman nimetiyle serfiraz olmuşuz.

Mazhar olduğumuz iç içe nimetleri düşünecek olursak, Allah'a karşı nasıl bir şükür borcumuzun olduğunu daha iyi anlarız. İşte Allah'a karşı ibadet ederken bütün bunları derinden duymaya çalışmalıyız. Dönüp arkamıza baktığımızda nerelerden geçerek içinde bulunduğumuz hâlete mazhar olduğumuzu tefekkür etmeli, ne gibi nimetlerle serfiraz olduğumuzu göz önünde bulundurmalı ve bu şuurla ubûdiyet vazifemizi eda etmeliyiz. Yaptığımız ve yapacağımız ibadetlerin ancak bize verilmiş nimetlerin şükrü olabileceğini düşünmeliyiz. Kaldı ki şükür vazifesini bile hakkıyla yerine getirmemiz mümkün değildir. Fakat en azından bu şuuru kazanmak çok önemlidir.

Amelini Büyük Görme, Sukût Vesilesidir

İnsanın, "Allah bana sayısız nimetler lütfettiği için ona kulluk yapmakla mükellefim. Keşke imkânım olsa da selef-i salihinden bazı zatların yaptığı gibi her gece Allah için bin rekât namaz kılabilsem." diyebilmesi önemli bir ufuktur. Bunu dedikten sonra da kırık testi

hikâyesinde olduğu gibi ellerimizi açar şöyle dua ederiz: "Allah'ım gedaya gedalık, sultana da sultanlık yakışır." Bizim bu kadarcık ibadetimize bile Allah'ın mukabelesinin çok farklı olacağı ümidini taşırız.

Bu sözlerimizden Cennet'in istenmemesi veya Cehennem'den Allah'a sığınılmaması gerektiği anlaşılmamalıdır. Bilakis biz, namazlarımızdan sonra yaptığımız dualarda sürekli Cennet'i talep ediyor, Cehennem'den de Allah'a sığınıyoruz. Esasında bunu da ibadet ufkunda söylüyor ve kulluğumuzun bir gereği görüyoruz. Bunları da Allah'ın lütfundan ve rahmetinden istiyoruz.

Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) yolunda ilerleyen ve O'nu kendisine üsve-i hasene edinen bir insan, Allah'tan kendisini Cennet'le serfiraz kılmasını ve Cenehennem'den de uzak tutmasını ister. Bu, aynı zamanda insan tabiatında olan bir şeydir. Olmaması gereken, yapılan ibadetlerin, Cennet'e girme veya Cehennem'den kurtulma adına birer ille-i gaye hâline getirilmesi ve bunlara bağlanılmasıdır. Bizim için en önemli gaye, rıza-ı ilâhinin elde edilmesidir. Bütün bunlar rıza-ı ilâhinin yanında küçük şeyler kalır. Bu sebeple ubûdiyet, emr-i ilâhiye bakar, neticesi rıza-ı ilâhidir, semeresi de uhrevîdir. Ne var ki bu semerenin Allah'ın lütuf ve fazlına bağlı olduğu hiçbir zaman akıldan çıkarılmamalıdır.

Meseleye böyle bakılırsa insan gurur ve bencillikten de kurtulmuş ve –hâşâ– Allah'la pazarlık yapma gibi çirkin bir tavırdan sıyrılmış olur. Yaptığı ibadetleri sürekli küçük görür ve kulluk adına gözü hep yukarılarda olur. Bütün gecelerini ibadetle geçirse, gündüzleri sürekli oruç tutsa, sahip olduğu tüm serveti Allah yolunda harcasa dahi hiçbir zaman kulluğun hakkını verdiğini düşünmez. İbadetini büyük görme, sukût vesilesidir. Ne yaparsak yapalım onun hakikat-i hâlde küçük olduğunu bilmeliyiz. Bu küçükleri lütuf ve keremiyle büyütecek olan ve onlar karşılığında bizi ebedî nimetlerle serfiraz kılacak olan Allah'tır, O'nun engin rahmetidir.

---

[104] Bkz.: Bediüzzaman, *Sözler,* s.384 (Yirmi Dördüncü Söz, Beşinci Dal).

[105] Hâkim, *el-Müstedrek*, 4/278.

[106] Buhârî, *rikak* 18, *merdâ* 19; Müslim, *sıfâtü'l-münâfikîn* 71-78.

[107] İbrahim sûresi, 14/34.

VİFAK VE İTTİFAKIN TEMİNİ

Edirne'de kaldığım süre içerisinde imamlığın yanı sıra Kur'ân Kursu'nda da vazife yapmak ve talebelere Kur'ân dersi vermek istemiştim. Müftülük de beni bir Kur'ân Kursu'nda vazifelendirdi. Birkaç kere gittim. Fakat orada talebelerin başında başka meşrepten arkadaşlar vardı. Benim oraya gelmemden ve talebelerle ilgilenmemden rahatsız oldular. Hatta gammazlamalar dahi oldu. Ben de ihtilaf çıkmaması için bir daha gitmedim.

Bazı insanlar rekabet hissine yenik düşüp kendi mesleğine duyduğu muhabbetten ötürü size düşmanlık yapabilir. Bu durumda size düşen, meseleyi büyütmemektir. Çünkü uzaklaşma ve düşmanlık karşılıklı olursa, tahribat çok daha büyük olur. Karşılıklı ters istikamette hareket etmeye başlayan vasıtalar gibi aradaki mesafe çok açılır. Fakat bir taraf olduğu yerde durmasını bilirse, aradaki mesafe diğer tarafın kat ettiği yolla sınırlı kalır.

İki Cihanın Rahat ve Selameti İçin

Kur'ân talebelerine düşen vazife budur. Onlar her şeyi görmemelidirler. Görseler de idare etmesini bilmelidirler. Hafız-ı Şirazî'nin şu sözünü kendilerine rehber edinmelidirler:

"İki cihanın rahat ve selâmetini iki şey tefsir eder, kazandırır: Dostlarına karşı mürüvvetkârâne muaşeret ve düşmanlarına sulhkârâne muamele."

Yanlış anlaşılmasın. Biz, kalbinde iman bulunan bir insanı "düşman" olarak görmeyiz. Hatta bir mü'mine karşı "müdarat ve mümaşat"ta bulunmayı dahi ona karşı saygısızlık sayarız. Fakat birileri sizi düşman olarak görüyor, kıskançlık ve çekememezlik duygusuyla sürekli aleyhinizde faaliyet yürütüyorsa, sulh ve barış ortamını temin

edebilme, birlik ve kardeşlik duygusunu koruyabilme adına yapılması gerekenler de yapılmalıdır.

Bir mü'minin, içinde rekabet hissinin ve haset duygularının oluşmasına meydana vermeme adına göstereceği gayretler ibadet sayılır. Tevfik-i ilâhinin en büyük vesilesi olan vifak ve ittifakı koruma adına ortaya koyacağı her ceht ve çaba onun hasenat defterine yazılır. Bu sebeple bize düşen vazife, olumsuzlukları sineye çekebilmek ve bize yönelen eza ve cefaya katlanmasını bilmektir. Bu da kendimizi rehabilite etmeye ve nefsimizi bu tür şeylere alıştırmaya bağlıdır.

Hz. Pîr'in, âlim bir zatın kendisine ve *Risale-i Nur*'a iliştiğini haber veren talebelerine verdiği cevap şu olmuştur: "O vaiz ve âlim zata benim tarafımdan selam söyleyiniz. Benim şahsıma olan tenkidini, itirazını başım üstünde kabul ediyorum. Sizler de o zatı ve onun gibileri münakaşaya ve münazaraya sevk etmeyiniz. Hatta hakkınıza tecavüz edilse bedduayla da mukabele etmeyiniz. Kim olursa olsun madem imanı var, o noktada kardeşimizdir. Bize düşmanlık da etse mesleğimizce mukabele edemeyiz... Bilhassa ehl-i ilim olsa, ilimden gelen enaniyeti de varsa, enaniyetlerini tahrik etmeyiniz."[108]

Karakterimizden Taviz Vermeme

Aynı alanda benzer hizmetleri yapan farklı insanlar olabilir. Ne kadar bastırırsa bastırsın bunların bir kısmının içlerinde küçük çapta da olsa rekabet ve kıskançlık duyguları belirebilir. Hele bir de kendilerini başkalarından üstün görüyorlarsa, başkalarının yaptıkları işleri hafife alabilir veya engellemeye çalışabilirler. Böyle bir durumla karşılaştığımız takdirde bize düşen, başkaları ne yaparsa yapsın, asla karakterimizden taviz vermemek ve her zaman bize yakışanı yapmaktır. İşin başında kimseyi hiss-i rekabete sevk etmeme adına olağanüstü bir hassasiyet göstermeli, her şeye rağmen birilerinin düzenimizi bozması karşısında ise dişimizi sıkıp sabretmeliyiz. İşin sonunda birileri pişmanlık duyacaksa bu onlar olmalı.

Eğer bir gün pişman olup yanımıza gelecek ve bizden helallik dileyecek olurlarsa, o gün bize düşen, civanmertçe davranmak olmalıdır. Onlar, yaptıkları yanlışları sayarak af dilemeye ve helallik almaya çalıştıklarında çok rahatlıkla, "Ben hatırlamıyorum bunları."

diyebilmeliyiz. Onlar elli defa naseza nabeca sözler söylemiş, yakışıksız bir kısım fiiller ortaya koymuş olsalar da bence iş sizde bitmeli. Çünkü ehl-i iman insaflı olur.

Birilerinin Müslümanlara verdikleri eza ve cefalar gayretullaha dokunmuş olabilir. Şahıs haklarının yanında kamusal haklar da söz konusu olabilir. Biz, Allah'a ait haklara karışamayız. O dilerse affeder, dilerse cezalandırır. Fakat kendimize ait her türlü hakkı affedebiliriz. Bizi Cehennem'e mahkûm etmek isteyen insanları dahi affedebiliriz. Çünkü Yunus edasıyla *"dövene elsiz, sövene dilsiz, gönül koyana gönülsüz"* davranmak bizim şiarımız. Eğer böyle olmazsanız, hâl-i hazırda emareleri çoktan gözükmeye başlayan dahilde ve hariçte ortaya çıkabilecek çok büyük herc ü merçlerin önüne geçemezsiniz.

Biz, günah işlememekle mükellef olduğumuz gibi, başkalarının günaha girmesine sebep olmamakla da mükellefiz. Hiç kimsenin günah işlemesine ve hele Cehennem'e gitmesine sebebiyet vermeme konusunda son derece temkinli ve tedbirli olmak zorundayız. Yani bir taraftan haset, çekememezlik gibi duygulardan yılandan çıyandan kaçar gibi kaçmalı, diğer yandan da başkalarının bu tür günahlara girmemesi adına elimizden geleni yapmalıyız. Bu, mü'min açısından çok önemli bir fazilettir. Bunlar herkesin düşüneceği ve rahat anlayacağı konular olmayabilir. Fakat bunlara aklı erenlerin dikkatli olmaları gerekir.

İnsaf, Hakkaniyet ve Civanmertlik

Mü'minler arasındaki vifak ve ittifakı korumanın veya bir kısım hazımsızlıkların önüne geçmenin önemli yollarından biri, başkalarının hayır adına yaptığı işleri görmek, ifade etmek ve alkışlamaktır. Hatta onlar tarafından alkışlandığımız durumlarda bile, "Bu alkış asıl sizin hakkınızdır." deme civanmertliğini gösterebilmeliyiz. Farklı meşrep ve mezheplerden insanlar yanımıza gelip hizmetlerimizi methetmeye başladığında çok rahat şunu diyebilmeliyiz: "Eğer zamanında Mehmet Zahit Kotku, Esad Efendi, Süleyman Efendi, Hacı Sami Efendi, Mahmut Efendi gibi büyük zatların iman ve Kur'ân hizmeti adına ortaya koydukları devasa gayretler olmasaydı, biz bu yapılanların onda birini bile yapamazdık."

Esasında bu sözler, insafın ve hakkaniyetin ifadesidir. Şayet biz, meseleyi bu ölçüde hassas götürebilirsek, oluşması muhtemel şiddet

ve hiddetleri kırmış, kıskançlıkların önüne geçmiş oluruz. Bu konuda ortaya koyacağımız her fikir ve irade cehdi de ibadet hanemize sevap olarak yazılır. Böyle yapmayıp sürekli kendimizi nazara verir ve her başarıyı kendimize mâl edersek hem nezd-i ulûhiyette bir şey kazanamayız hem de başkalarını günaha sevk etmiş oluruz. Mü'minler arasındaki vifak ve ittifak bozulur; iftirak ve ihtilaflar ortaya çıkar. Bu defa tevfik-i ilâhî de inkıtaa uğrar.

Kendini yüce bir davaya adamış gönül erleri, hizmet adına hangi alanlarda bulunup bulunmayacaklarına karar verirken dahi vifak ve ittifakı göz önünde bulundurmak zorundadırlar. Eğer daha önce belirli alanlarda hizmet yürüten insanlar varsa ve bizim oralara girmemiz "alan ihlâli" gibi algılanacaksa bazen o alanı onlara bırakabilmeliyiz. Attığımız her adımın birilerini rahatsız edip etmeyeceğini inceden inceye hesap etmeliyiz. Nitekim bugüne kadar mümkün mertebe bu tür mülâhazaları göz önünde tutmaya çalıştık. Eğer belirli işler birileri tarafından deruhte ediliyorsa, o işleri onlara bırakarak sürekli yeni hizmet alanları araştırdık.

Allah'a inanan bir insan, başkalarının yapmış oldukları hayırlı işlerden rahatsızlık duymaz, onlara haset etmez ve hele kesinlikle onları yürüdükleri yoldan alıkoymaya çalışmaz. Olsa olsa Kur'ân'ın sözünü dinleyerek onlarla "hayır yarışı"na girer.[109] Sevap ve fazilette kardeşlerinden geri kalmamak için daha hızlı koşar. Fakat gıpta ve tenafüsle (hayırda yarış) haset sınır komşusudur. İnsan dikkat etmediği takdirde ayağı kayıp bir taraftan öbür tarafa geçebilir. Buna engel olmanın yollarından birisi, yaptıkları hizmetlerde gerekirse başkalarına destek olmaktır. Mesela arzu ettikleri başarıyı yakalayamayan kimselere rehberlik yapılabilir, yol gösterilebilir ve hatta kaliteli elemanlar verilebilir. Bu sayede işin içine nefislerin girmesinin, bir kısım olumsuz hissiyatın karışmasının da önüne geçilmiş olur.

Bütün bunlar elbette kolay uygulanabilir şeyler değildir. Bunların realize edilmesi ciddi bir fikir cehdi ve hazm-ı nefis ister. Dolayısıyla bu gibi konularda birbirimize hayırhahlık yapmalı ve birbirimizi rehabilite etmeliyiz. Bir araya geldiğimizde düşüncelerdeki arızaları gidermeli ve insanları sürekli ihlâs, tevazu ve mahviyete yönlendirmeliyiz. Başkaları bu konularda farklı düşünebilir, bu bizi ilgilendirmez. Önemli olan bizim nerede durduğumuz ve ne yaptığımızdır. Biz, bir taraftan doğru yolda yürümeli ve istikameti

temsil etmeli; diğer yandan da bir kısım projelerin oluşturulmasında veya realize edilmesinde başkalarının hissiyatını hesaba katmalıyız.

[108] Bediüzzaman, *Tarihçe-i Hayat,* s. 307 (Kastamonu Hayatı).
[109] Bakara sûresi, 2/148; Mâide sûresi, 5/48.

ISLAH KAHRAMANLARINA DÜŞEN SORUMLULUKLAR

Modernitenin herkes üzerinde çok ciddi bir tesiri oldu. Müslümanlar da bu tesirden kurtulamadılar. İlahiyatçıların dini anlama ve yorumlama tarzlarında bile bu etkiyi görmek mümkündür. Neticede ciddi bir başkalaşma yaşandı. Kendi değerlerimizden uzaklaştık.

Yeniden bir kere daha usûlünden füruuna kadar kendi değerlerimize döner miyiz, dönemez miyiz; bir kere daha dini, mahiyet-i nefsü'l-emriyesine uygun bir şekle irca mümkün olur mu olmaz mı bilemiyorum. Fakat şunu söyleyebiliriz: Tahribat çok büyük olduğu için, dağılan ve bozulan parçaları derleyip toparlama ve bunları yeniden hüviyet-i asliyesine döndürme çok uzun zaman alacak bir restorasyona bağlıdır. Belki de bu iş bir nesle müyesser olmayabilir. Çünkü zamanın, konjonktürün önemli girdileri ve müdahaleleri söz konusudur. Herkes kendi ses ve soluğunu işin içine katıyor. Küreselleşen bir dünyada, meydana gelen bu koro içerisinde kendi nağmemizi, kendi sesimizi bulabilmek hiç de kolay değil. Bu tür gelişmeler zamana vabestedir.

Temsil ve Tebliğde Usûl

Böyle bir durumda ıslah kahramanlarının problemin farkında olmaları ve zamanın ruhuna uygun şekilde tamir çabalarını devam ettirmeleri çok önemlidir. Onlar öncelikle İslâm'ı, imrendirici ve özendirici yüzüyle kâmil bir şekilde temsil etmelidirler. Sonrasında da hiç kimseyi zorlamadan, kolaylık üzerine müesses olan dini zorlaştırmadan, insanları kaçırmadan, usûlü detaya ait meselelere feda etmeden hak ve hakikati muhtaç sinlere duyurmalıdırlar. Başta

ailevî hayatımızdan başlamak üzere hem ülke çapında hem de insanlık âleminde öncelikle zaruriyyat ve haciyyat denilen temel meseleler üzerinde durulmalı, detayın kavgası verilmemelidir.

Asıl itibarıyla bir Müslümana düşen, dine ait bütün meseleleri sünnetinden adabına varıncaya kadar kemal-i hassasiyetle yaşamaktır. Fakat bunları başkalarına arz ederken Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) tavsiyelerine uygun olarak kolaylaştırıcı ve müjdeleyici bir üslupla arz etmeliyiz. Usûlde asla kusur etmemeli, teferruata ait meselelerde de çok tutucu olmamalıyız. Bu tür şeylere takılarak insanları dinden soğutmamalı, etrafımızdan kaçırmamalı; bilakis hep imrendirici ve cezbedici olmalıyız.

Kara delik tabirini Müslümanlar için kullanmak hoşuma gitmese de diyebiliriz ki, Müslümanlar, kara delikler gibi bir çekim gücüne sahip olmalıdırlar. Bilindiği üzere kara delikler, yakınlarındaki her şeyi kendilerine çekerler. İşte bir mü'min, fikriyle, düşünce dünyasıyla, muhakemesiyle, mantığıyla, temsildeki parlaklığıyla, hiçbir zaman solmamasıyla böyle bir çekim gücüne sahip olmalıdır. Kendisini görenler, "Vallahi bu insanın çehresinde yalan yok!" demelidirler.

Değişik vesilelerle Üstat Necip Fazıl'ın bir sözünü arz etmiştim. O, mü'minin, sıkıştırılmış bir şeker hapı gibi olması gerektiğini söylerdi. Denizlere, okyanuslara dahi bıraksanız onları şerbete çevirecek bir şeker hapı. Meseleyi Hz. Pîr'in sözüyle de irtibatlandırabiliriz. O, "Benim bir yerde bir talebem varsa, orayı kendi hesabıma fethedilmiş bilirim." diyor. Bu ne âli himmettir! O, hayatı boyunca bu sözüne mutabık hareket etmiştir. Sürekli ümitsizliğin, kemale yürüme yolunda bir mâni olduğunu haykırmış ve insanların böyle bir bataklığa düşmemeleri için çırpınıp durmuştur.

Şayet inandığınız, yaşadığınız ve temsil ettiğiniz değerler manzumesinin, insanların dünya ve ukba hayatları adına bir mânâ ifade ettiğini düşünüyorsanız, bu konuda cimrilik yapamazsınız. Bilakis çok cömert olmalısınız. Her yere sergiler sermeli ve Alvar İmamı gibi, *"Tevhid Güneşi doğmuş; yağmadır, alan alsın!"*[110] demelisiniz. Kitaplarla, panellerle, sempozyumlarla duygu ve düşüncelerinizi günümüzün şartlarına ve insanların anlayış ufuklarına uygun olarak ortaya koymalısınız. Bunların hepsi size ait sorumluluklardır.

Bu hususta, ulemanın yaklaşımları çerçevesinde ister "cüz'-i

ihtiyari", ister "istitaat", ister "meyelan", ister "meyelanda tasarruf" diyelim, Allah bize irade adına her ne vermişse onun hakkını vermeli, milimini zayi etmeden son kertesine kadar kullanmalıyız. Çok küçük bir sermaye ile büyük işler başarma istikametinde hareket eden bir iş adamı, bir yatırımcı, bir tüccar gibi hareket etmeli, atacağımız adımların fizibilitesini çok iyi yapmalı ve irademizi çok rantabl kullanmalıyız.

Dünyada Sulh Atmosferi Oluşturma

Bunların yanı sıra adanmışlara düşen önemli bir sorumluluk da günümüzde insanların doyma bilmeyen bir hırsla birbirine saldırdığı, birbirini yemeğe koştuğu ve çıkardıkları savaşlarla ülkeleri bölüp parçaladıkları bir dönemde insanlar arasında yıkılmayacak köprüler oluşturma, çok güçlü irtibat bağları tesis etme ve böylece bütün dünyada genel bir sulh atmosferinin oluşmasına katkıda bulunmadır. Bütün insanlığın Hz. Âdem'den geldiğinin bir kere daha hatırlatılmasına ve insanca yaşama yollarının gösterilmesine şiddetle ihtiyaç var. Şayet sürekli düşmanlık ve çatışmaların körüklendiği ve her yerde öldürücü silahların üretildiği bir dünyada böyle bir sulh atmosferi tesis edilemezse, hiç kimse emniyet, güven ve huzur içerisinde bir hayat yaşayamayacaktır.

Kavga etme, birbirine diş bileme, birbirini yeme, birbirinin yaptığını yıkma, despotluk yapma, insanlar üzerinde hegemonya kurma yerine, onlara kardeşçe paylaşma ufkunu göstermek gerekiyor. Fakat bunun da günümüz dünyasının şartlarına göre yapılması lazım. Yeni Osmanlıcılık gibi düşünceler olsa olsa birer fantezi olabilir. Hz. Pîr, "Eski hâl muhal, ya yeni hâl ya izmihlal" diyor.[111] Bu açıdan bütün bir cihanda sulh ve salah temin etmek için yola çıkan kimselerin mutlaka modern dönemin gereklerine göre hareket etmeleri ve buna ne ölçüde muvaffak olacaklarsa realitelerden kopmadan onu temin etmeye çalışmaları gerekir.

Bütün bunların çok iyi yetişmiş bir kadroyla gerçekleşeceği unutulmamalıdır. Onların hem maddî hem de manevî donanımları tam olmalıdır. Aklî, fikrî ve mantıkî açıdan belirli bir olgunluğa erişmeli ve çok ciddi bir müktesebata sahip olmalıdırlar ki hem teşriî hem de tekvinî emirleri doğru okuyabilsin, doğru değerlendirebilsin ve her şeyi yerli yerine koyabilsinler.

Tekvinî emirleri, Kur'ân'ın bize sunduğu bakış açısıyla okuyabilmelidirler. Natüralist, pozitivist ve materyalist mülâhazalardan kurtularak, kâinattaki her şeyi Yaratıcısına bağlayabilmeli, bunların Sanatkârları hakkında ve O'nun katında ne ifade ettiğini okuyabilmelidirler. Yani onların zihin ve gönül dünyaları, tabiatın yanında mavera-i tabiata da açık bulunmalıdır. Zira sağdan soldan akıp gelen sızıntıları birer marifet hüzmesi hâline getirebilmeleri ve yakînin mertebelerinde terakkiler yaşayabilmeleri buna bağlıdır.

Kıvam ve Metafizik Gerilimi Muhafaza

İ'lâ-i kelimetullah yolunda koştururken metafizik gerilimin muhafaza edilmesi ve kıvamın korunması da çok önemlidir. Mevsimlerin olumsuzluklarına takılmadan her zaman canlı kalabilmeliyiz. Ne kışların dondurucu soğukları ne de çölün kavurucu sıcakları karşısında hiç solmamalı ve renk atmamalıyız. أَلَمْ تَرَ كَيْفَ ضَرَبَ اللهُ مَثَلاً كَلِمَةً طَيِّبَةً كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ أَصْلُهَا ثَابِتٌ وَفَرْعُهَا فِي السَّمَاءِ ۝ تُؤْتِي أُكُلَهَا كُلَّ حِينٍ بِإِذْنِ رَبِّهَا *"Allah'ın verdiği misale dikkat et: Güzel söz, kökü yerin derinliklerinde sabit, dalları ise göğe doğru yükselmiş bir ağaç gibidir, Rabbinin izniyle her zaman meyve verir."*[112] âyet-i kerimesinde ifade edilen ağaç gibi dört mevsim revnakdarlığımızı koruyabilmeli ve sürekli meyve vermeliyiz.

Şunu da belirtmek gerekir ki, kazanımları korumak, başta onları elde etmekten daha zordur. Çaba ve gayretlerinizle ciddi bir müktesebata sahip olabilirsiniz, marifetullah ve muhabbetullah noktasında belirli seviyeleri ihraz edebilirsiniz. Fakat daha sonra makam ve mansıp gibi başınızı döndürecek şeyler karşınıza çıkabilir. Maruz kalacağınız bir kısım baskı ve zulümler karşısında yol ve yön değiştirebilirsiniz. Korku damarıyla bazı değerlerinizden bir takım tavizler verme durumuyla karşı karşıya kalabilirsiniz. Rahata düşkünlük ve tenperverlik gibi illetlerin pençesine düşebilirsiniz. Haset, çekememezlik ve kıskançlık gibi duygular araya girebilir. Bütün bunlar da kıvam kaybına sebep olabilir. Bu açıdan, kaymadan, sürçmeden, düşmeden ve çürümeden sürekli başağa yürüyen rüşeymler gibi canlı kalabilme çok önemlidir.

Allah'ın, gaye-i hayalimiz olan meselelerin gerçekleşmesini hangi hususlara bağladığını tam olarak bilemiyoruz. Bu hakikaten belli bir

kıvama sahip olmakla veya kıvamı korumakla doğru orantılı mıdır? Bu kıvamı yakaladığımızda Allah birdenbire bizim arzuladığımız neticeleri gerçekleştirir mi? Yoksa meşiet-i ilâhiyenin başka muradâtı mı vardır? Bunların hiçbirini bilemeyiz. Allah'ın bilgisinde her şeyin bir vakt-i merhunu vardır. Her zaman bizim isteyip arzu ettiğimiz neticeleri yaratmayabilir. Her ne olursa olsun, bize düşen vazife, kıvamımızı korumaktan, emanete sahip çıkmaktan ve sorumlu olduğumuz mükellefiyetleri arızasız kusursuz yerine getirmekten ibarettir. Zira âyet-i kerimenin açık beyanıyla, insan için ancak sa'y ve gayretinin neticesi vardır.[113] Bunun ötesindeki şeyler bizi alâkadar etmemeli. Sonucu yaratmak Allah'a aittir.

---

[110] Hâce Muhammed Lütfî, *Hulâsatü'l-Hakâyık ve Mektubât-ı Hâce Muhammed,* s.364 (417. Gazel).

[111] Bediüzzaman, *Münazarat,* s.54.

[112] İbrahim sûresi, 14/24-25.

[113] Necm sûresi, 53/39.

ENANİYET AĞI VE İHLÂSIN ANİLMERKEZ GÜCÜ

İnsan bazen ortaya çıkan sonuçlardan hareketle güzel işler yaptığını düşünebilir, bu ona çok masumâne gelebilir. Fakat günah, en masum duygu ve düşünceler içerisinde dahi kendine yer bulabilir. Mesela "Bunları biz plânladık, biz yaptık." gibi düşünceler nöronlarımıza musallat olduğu anda, yaptığımız işi kirletmiş oluruz. Bu konuda istikamet içerisinde olabilmek oldukça zordur. Çok büyük işler başarsanız, cihanlar fethetseniz, yerin derinliklerindeki hazineleri bulup çıkarsanız ama sonrasında aklınıza, "Bu işlerin meydana gelmesinde bizim de dahlimiz var." şeklinde bir düşünce gelse kaybedersiniz.

Yaratma İştirak Kabul Etmez

İşin başlangıcında insanın iradesi esastır. Bu sebeple ona düşen vazife, iradesinin hakkını vermesi, neticeye götürücü bütün sebeplere tevessül etmesi, büyük bir azimle işe sarılması, çok ciddi bir ceht ve gayret ortaya koymasıdır. Fakat vazifesini yaptıktan sonra şe'n-i rububiyetin bir tezahürü olarak ortaya çıkan neticeyi sahiplenmemeli, onu kendinden bilmemelidir. Zira kâinattaki tüm varlık ve hadiseleri yaratan Allah'tır. Bu, ortaklık kabul etmez. Burada iştirak düşüncesine girmek Allah'a bir nevi ortak koşmaktır.

İnsanlar, Allah'ın lütfettiği nimetleri kendilerinden bilmeye başladıklarında onları kaybederler. Bir müddet işin başındaki ihlâsın ani'l-merkez gücüyle açı genişlemeye devam etse dahi, ihlâs kaybından ötürü bu bir süre sonra durur. Bir mübarek işe halisane başladıktan sonra kendilerini işin içine karıştırmaya başlayanlar en büyük veliler dahi olsalar kaybeder, er geç bir yerde takılır kalırlar.

Bu sebepledir ki Hz. Pîr, en azından on beş günde bir ihlâs risalesinin okunmasını tavsiye eder.[114] İnsanın egosunu silip atması, şirkin hafifi olan "biz" limanına yanaşması, sonrasında daha samimi bir mülâhazayla bizi de kaldırıp atıp "hüve"ye bağlanması adına bu çok önemlidir.

Gittiğimiz yol tevhid yoludur. Allah'ın varlığı ve birliği ile alâkalı mülâhazaları yeniden ihya etme yoludur. Çünkü onun temel dinamikleri yıllar boyunca örselenmiş ve çokları tarafından unutulmuştur. Bilinmelidir ki tevhid yolunda şirk mülâhazasıyla yürünmez. Şayet böyle bir yolda kalkar bir kısım meseleleri Allah'ın dışındaki şeylere (masivaya), sebeplere, egonuza bağlarsanız, bir müddet sonra Allah onları elinizden alır. Kurduk zannettiğiniz anda dünyanız başınıza yıkılır; siz de altında kalır ezilirsiniz. Bu sebeple Allah'ın nimet ve ihsanları çoğaldıkça, O'na karşı alâka ve irtibatın da güçlenmesi, O'nun dışındaki her şeyin mülâhazadan silinmesi gerekir.

Bediüzzaman Hazretleri sebeplerin yerini şu ifadelerle özetliyor: "İzzet ve azamet ister ki esbap perdedar-ı dest-i kudret ola aklın nazarında; tevhid ve celâl ister ki esbap ellerini çeksinler tesir-i hakikiden."[115] Başka bir yerde ise şöyle diyor: "Kudretin umûr-u hasise ile zâhiren mübaşereti görünmemek için perde olmak üzere esbap vaz' edilmiştir."[116] Görüldüğü üzere sebepler sadece birer perdedir. İnsan, akıl nimetiyle serfiraz kılınmış ve eşref-i mahlûkat olarak yaratılmış olsa da onun fiilleri sebepten öte bir şey değildir. Dolayısıyla "Hüve"nin yerine "ben"in konulması Allah'a karşı büyük bir saygısızlıktır.

İnsan bu konuda en küçük bir yanlış mülâhazanın dahi zihnine musallat olmasına meydan vermemelidir. Çünkü bu mülâhaza yavaş yavaş büyüyerek insanı bir egoizma abidesi hâline getirebilir. İş buraya gelip dayandıktan sonra, insan kendi eliyle inşa ettiği bu kocaman putu artık kendisi bile kolay kolay kıramaz.

Allah "Ben" Diyeni Sevmez

Cenâb-ı Hak, bir âyet-i kerimede şöyle buyuruyor: وَاللّٰهُ خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُونَ *"Sizi de yaptığınız amelleri de yaratan Allah'tır."*[117] İnsan her zaman bunu hissedemeyebilir. Bazen ortaya çıkan semereyi kendinden bilebilir. Fakat bunu fark ettiği anda hemen istiğfar etmeli ve yanlış mülâhazalardan uzaklaşmalıdır. Hayalinin dahi bunlarla

kirlenmesine meydan vermemelidir. Şimdiye kadar “ben, ben” diyen insanlar arasında başarılı olmuş birine rastlanmamıştır. Bu tür insanlar bir yere kadar işi götürseler de hiç ummadıkları bir yerde bir girdaba kapılır ve alabora olurlar. Şayet hayatı çok ciddi bir tecessüs hissiyle götürürseniz, siz de “çok güzel yaptım” dediğiniz nice işlerin fiyaskoyla neticelendiğini görebilirsiniz. Çünkü bunlar Allah nezdinde çok menfur düşüncelerdir. Allah, “ben” diyeni sevmez. Bu itibarladır ki, yaptığımız hizmetlerde muvaffak olmak istiyorsak, bütün işlerimizi ihlâs yörüngesinde götürmeliyiz.

Nefis kendisini müstakil görmek ve yaptığı başarılarla övünmek ister. Ne var ki Kur’ân’da Hz. Yusuf’un dediği gibi nefis şiddetle fenalığı emreder.[118] Bu sebeple ona güvenilmez. Bazı şeyleri nefis hesabına yapıp nefsimize bağladığımız zaman, yapılan işlerin kıymetini düşürmüş ve tesirini kırmış oluruz. Nefis hesabına yapılan işler ahirette de akim kalmaya mahkûmdur. Siz, cihanları dahi fethetseniz, nefis hesabına hareket etmişseniz, Cenâb-ı Hak tarafından hiçbir mükâfat alamazsınız.

Üstelik benliğe bağlı bu tür tavırların ihlâslı kulların tepkisini çekeceğinde, onlar tarafından antipatiyle karşılanacağında; sizinle aynı çizgide yol alan insanları da haset ve kıskançlığa sevk edeceğinde şüphe yoktur. Kendini ve yaptığı işleri beğenen bir insanın, bu nispette başkalarını beğenmeyeceğini de hatırlatmak gerekir.

“Az Görme İbadeti”

Beri tarafta, yapılan küçücük işler bile olsa, ihlâsla yapıldığında büyük hâle gelir. Allah için yapılan hiçbir şey küçük değildir. Nitekim Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), bir gülümsemeye varıncaya kadar yapılan hiçbir iyiliğin küçük görülmemesi gerektiğini ifade eder.[119]

Evet, Allah için yapılan hiçbir işi küçük görmemek gerekir ancak beri yandan kendi hesabımıza, yaptığımız en büyük işleri bile küçük görmeliyiz. Bir mü’min yapmaya teşebbüs ettiği bütün işlere bu gözle bakmalıdır. Yaptığı hiçbir işi büyük görmemelidir. Hem Allah için yaptığı ibadetlerini hem marifetini hem de i’lâ-i kelimetullah yolundaki gayretlerini az görmelidir. Allah için ayırdığı zamanı, irşat ve tebliğ istikametinde sarf ettiği gayretleri yeterli bulmamalıdır.

Esasında böyle bir mülâhaza da farklı bir zaviyeden ibadet sayılır. Buna isterseniz "az görme ibadeti" diyelim. Eğer bir büyüklük söz konusuysa o da yapılan işlerin insanlık için yapılmasında ve Allah rızasına bağlanmasındadır. Çünkü biz inanıyoruz ki Allah küçük gayretlere dahi büyük inkişaflar nasip edebilir.

Mesela sizin bir dönemde samimi niyetlerle açtığınız bir iki talebe evini, ileride büyük açılımlara vesile kılabilir. Attığınız tohumlar filiz olur, ağaç hâline gelir, her yere dal budak salmaya başlar, derken dünya gülistana dönüşür. Tohumu atan dahi ortaya çıkan bu netice karşısında hayret ve dehşete kapılır. Elverir ki yapılan işler rıza-i ilâhî için yapılmış ve insan onlar vasıtasıyla kendini ifade etmeye kalkmamış olsun.

Netice itibarıyla şunu diyebiliriz ki, yaptığı hayırlı işlerin geriye dönüşüyle ilgilenmeyen, nefsini hesaba katmayan, dünya derdine düşmeyen, iddiasız, safiyane hizmet eden insanları Allah muvaffak kılacaktır. Fetih sûresinin ilk âyetinde ifade buyurduğu gibi onların yollarını açacak, önlerinde şehrâhlar meydana getirecek, dar patikaları otobanlara dönüştürecektir.

Öte yandan, "Çalışıyorum, koşturuyorum, hicret ediyorum, büyük mahrumiyetlere katlanıyorum. Nerede bütün bu gayret ve fedakârlıkların geriye dönüşü!" mülâhazalarını taşıyan, örümcek gibi kendi dünyasını örmeye bakan insanlar ise ördükleri bu ağın içine kendileri düşeceklerdir. Bu, enaniyet ağıdır. Bunlar, bir kere bu ağa düştükten sonra bir daha oradan çıkamayacak ve başkalarına yem olacaklardır. Allah cümlemize selamet ve hüsn-ü hatime lütfeylesin...

---

[114] Bkz.: Bediüzzaman, *Lem'alar,* s.199 (Yirmi Birinci Lem'a).

[115] Bediüzzaman, *Sözler,* s.552 (Yirmi Dokuzuncu Söz, Birinci Maksat), s.574 (Yirmi Dokuzuncu Söz, İkinci Maksat), s.759 (Lemeât).

[116] Bkz.: Bediüzzaman, *İşârâtü›l-İ›câz,* s.181; *Muhâkemât,* s.43.

[117] Sâffât sûresi, 37/96.

[118] Yûsuf sûresi, 12/53.

[119] Bkz.: Müslim, *birr* 144; Ebû Dâvûd, *libâs* 25.

TEDRİCİLİK

Soru: *Allah Resûlü'nün Mekke ve Medine dönemlerinde şartlara göre farklılık gösteren tebliğ metodunun daha sonraki dönemlere verdiği mesajlar nelerdir?*

Cevap: Kur'ân-ı Kerim bir anda değil, yirmi üç yıllık süre zarfında ceste ceste nazil olmuştur. Henüz Cahiliye dönemini yaşayan veya ondan yeni çıkmış olan insanların rehabilite edilmesi ve yavaş yavaş kemale yürümesi adına bu çok önemliydi. Kur'ân, toplumun içinde bulunduğu genel durumu gözetmiş, konjonktür neyi gerektiriyorsa ona göre hükümlerini vaz etmiştir. Allah, ibadet ve muamelata dair mükellefiyetleri bir anda insanların sırtına yüklememiştir. Mesela namaz ve zekâtın emredilmesi belli bir süreç takip edilerek alıştıra alıştıra gerçekleşmiştir. Faiz ve içkinin yasaklanması gibi hükümlere baktığımızda da bunu görürüz. Allah, bunları bir anda yasaklamamış, belli aralıklarla indirdiği farklı âyet-i kerimelerle toplumu alıştıra alıştıra hükümlerini vaz etmiştir.

Mekkî ve Medenî Âyetler

Mekke ve Medine dönemlerinde nazil olan âyetlere bakılacak olursa, bunlar arasında önemli farklılıklar göze çarpar. Mekke dönemine bakıldığında, henüz insanların yeni yeni İslâm'a girmeye başladıkları, Müslümanların sayısının çok az olduğu, vahyin muhataplarının çoğunluğunun Arap putperestlerinden oluştuğu görülür. Bunlar, körü körüne atalarının dinine bağlı, oldukça mutaassıp ve mütemerrit kimselerdi. Atalarını taklit âdeta ruhlarına işlemişti. Dolayısıyla Kur'ân, indirdiği âyetlerle sürekli onların bu inhiraflarına dikkat çekiyor, tevhit hakikatine vurgu yapıyor, inanç esaslarına yoğunlaşıyordu.

Medine döneminde ise Allah Resûlü'nün etrafında yavaş yavaş bir İslâm cemaati oluşmaya başlamıştı. Müslümanların karşısında sadece putperestler yoktu; Yahudi ve münafıklar da vardı. Dolayısıyla âyet-i kerimeler de bu konjonktüre uygun olarak inmeye başladı.

Mesela faiz meselesini ele alacak olursak, Kur'ân-ı Kerim onu hicretin dokuzuncu yılında haram kılmış ve faiz yiyenler hakkında şu sert ikazı yapmıştır: *"Faiz yiyenler tıpkı şeytanın çarptığı kimsenin kalkışı gibi kalkarlar. Bu, onların 'Alışveriş de faiz gibidir.' demelerindendir. Hâlbuki Allah alışverişi helal, faizi ise haram kılmıştır. Her kime Rabbinden bir talimat gelir de bu kötü işten vazgeçerse, daha önce yaptığı muamele kendisi için geçerlidir, hakkındaki hüküm de Allah'a aittir. Her kim tekrar faizciliğe başlarsa, işte onlar cehennemliktir, hem de orada ebedî kalacaklardır."*[120]

Fakat bunun öncesinde faiz ile ilgili inzal buyurduğu âyet-i kerimelerle zihinleri hazırlamış, insanları yavaş yavaş ondan soğutmuş ve nihayetinde yukarıdaki âyet-i kerimeyle onu kesin olarak haram kılmıştır. Konuyla ilgili gelen ilk âyette Allah faiz ile zekâtı kıyaslamış ve şöyle buyurmuştur: *"Başkalarının mallarıyla artış sağlasın diye faize verdiğiniz para, zahiren fazlalaşsa da Allah'ın nezdinde artmaz. Ama Allah'ın rızasını arzulayarak verdiğiniz zekâtlar, O'nun nezdinde bereketlenir."*[121] Daha sonraki âyet-i kerimelerde, geçmiş şeriatlarda da faizin haram olduğuna dikkat çekilmiş ve faiz yedikleri için Yahudiler kınanmış,[122] bir cahiliye uygulaması olarak sermayenin kat kat faizinin alınması yasaklanmış[123] ve son olarak da zikrettiğimiz ilk ayet-i kerimeyle kesin ve mutlak yasak gelmiştir. Aynen faiz gibi içkinin haram kılınması da dört aşamada gerçekleşmiştir.

Saadet Asrı'ndan Sonra Tedricilik

Cenâb-ı Hak, İslâm'ı tamamladıktan ve kemale erdirdikten sonra bizim bu hükümlerin bir kısmını görmezden gelmemiz veya gizlememiz söz konusu olamaz. Şer'i hükümlerin sıfırdan vaz edilmesi ve ortaya çıkması yönüyle tedricilik bir kereye mahsus olarak gerçekleşmiştir. Din tamamlandıktan sonra, "Kur'ân'ın hükümlerinin bir kısmını insanlara tebliğ ve telkin edelim fakat diğerlerinden hiç söz etmeyelim." şeklinde bir düşünce kesinlikle doğru olmaz.

Bununla birlikte tedricilik üzerine oturan bu teşri felsefesi, tebliğ

ve irşat faaliyetinde bulunan kimselere, takip edecekleri usûl ve yöntem adına önemli hakikatler ifade eder. Hususiyle bütün bütün dinden uzaklaştırılmış, kendi kültür kaynaklarına ve dünya görüşüne yabancılaştırılmış, âdeta bir fetret dönemi yaşayan insanlara Kur'ân mesajı sunulurken mutlaka bir öncelik sıralaması yapılması gerektiğini ders verir. İşe evvela nereden başlanması ve sonrasında nasıl bir yol takip edilmesi gerektiğini gösterir. Değişimin kolay gerçekleşmeyeceğini, bir kısım alışkanlıklardan kurtulmanın belirli bir zamana vabeste olduğunu öğretir.

Dinî değerlerden olabildiğince uzaklaşan insanlığın ikinci bir cahiliye dönemi yaşadığı söylense zannediyorum mübalağa edilmiş olmaz. Bazen sokak röportajlarında da görüldüğü üzere Müslüman bir ülkede yaşayan insanların birçoğu imanın şartlarından dahi habersiz yaşıyorlar. Dolayısıyla öncelikle nasıl ifritten bir dünyada yaşadığımızın farkına varacak, arkasından da Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) işe nereden başladıysa siz de oradan başlayacaksınız.

Bilindiği üzere Nebiyy-i Ekrem Efendimiz'in Mekkeli müşriklere söylediği ilk şey, قُولُوا لاَ إِلٰهَ إِلاَّ اللهُ تُفْلِحُوا *"Lâ ilâhe illallah deyin, kurtuluşa erin!"*[124] olmuştu. O, kendisini bile ilk başta nazara vermemişti. Çünkü birilerinin aklına, "Acaba o, manevî argümanları kullanmak suretiyle bizim üzerimizde hâkimiyet mi tesis etmek istiyor?" gibi farklı düşünceler gelebilirdi. Onun kendisini nazara vermesi tepkiye sebep olabilirdi. Ne var ki peygamber olmayan, sırtını ilâhî bir güce dayamayan bir insanın zaten böyle güçlü bir teminat vermesi, kurtuluşu garanti etmesi mümkün değildi. Sağlam bir kaynağa dayanmayan bir kimsenin bu sözü havada kalırdı. Bu sebeple aslında o, bu sözüyle zımnen onlara gökler ötesi âlemlerden mesaj getirdiğini ima ediyor, yani kendi nübüvvetini de vurgulamış oluyordu. Aklı başında olanlar Allah Resûlü'nün ne demek istediğini rahatlıkla anlayabiliyordu. Bu da peygamber firasetinin, fetanetinin ayrı bir buuduydu.

Hz. Pîr de meseleye imandan başlamıştı. Eserlerinde baştan sonra iman hakikatleri üzerinde durmuştu. Hususiyle kendi değerlerine karşı yabancılık yaşayan insanlara karşı ilk anlatılması gereken meseleler iman hakikatleri olmalıdır. Bu demek değildir ki ibadet ü taat mevzuu üzerinde durmayalım, muamelata ait meseleleri anlatmayalım, kalb ve ruh hayatını ihmal edelim, günah ve haramlar

karşısında sessiz kalalım. Bilakis, insanların seviyesini dikkate alarak mutlaka bu konuların da işlenmesi gerekir. Burada önemli olan, muhatabın seviyesine göre önce ve sonra anlatılacakları tespit edebilmektir. Kime neyin ne zaman anlatılması gerektiğini iyi belirleyebilmektir. Dine ait her bir meselenin anlatılması önemli bir vazife olduğu gibi, evleviyet ve rüçhaniyet hakkı olan meselelerin öne çıkarılması da ayrı bir sorumluluktur.

Yüce Hakikatleri Sunmada Kullanılacak Üslup

Öte yandan dine ait meseleleri arz ederken kullanılacak üslubun çok önemli olduğu da hatırdan çıkarılmamalıdır. Günümüzde Müslüman olduğunu söylediği hâlde dinden, imandan uzak kalmış öyle insanlar var ki size ne meyhanesine laf söyletir ne demhanesine ne de puthanesine. Onların değer atfettikleri totemlerine, ikonlarına ilişmeden anlatacağınızı anlatmalısınız. Diyelim ki insanları İslâm'ın haram kılmış olduğu faiz, içki, kumar, fuhuş gibi haramlardan uzak tutmak istiyorsunuz. Hemen işin içine Kur'ân ve Sünnet'i sokar, bunları doğrudan dinî emirler şeklinde arz ederseniz tepki toplayabilirsiniz. Bunun yerine pekâlâ bu tür meseleleri sağlıkla, ekonomiyle, toplumsal değerlerle ilişkilendirerek anlatabilirsiniz. Yani bir tabip ağzıyla konuşabilir, ilim adamlarının ortaya koyduğu verilerden bahsedebilir, farklı istatistikler üzerinde durabilir ve böylece tepkiye sebep olmadan diyeceğinizi demiş olursunuz.

Kim bilir bugüne kadar sertlik ve huşunetimizle, iş bilmezliğimizle, üslup hatalarımızla kimleri kaçırmışızdır. Bazen yirmi yaşlarındaki deli dolu hâlimi düşünüyor, nasıl hem nalına hem mıhına vurduğumu anımsıyor ve ciddi bir şekilde kendimi sorguluyorum. Fakat ne yaparsınız ki biz, rehbersizliğe kurban gittik. Bu konuları bize anlatan kimse olmadı. Bilakis bize, inanmayanlara, fasıklara, facirlere, zalimlere, günahkârlara karşı sürekli düşmanlık duyguları telkin edildi. Dinî değerlerden uzaklaşmış, haramlara bulaşmış insanlar hakkında sürekli olumsuz sözler duyduk, hakaretler işittik. Bunlar da şuur altımızda yer etti, nöronlarımıza gelip oturdu, duygu ve düşüncelerimizi etkiledi. Bazen o günleri düşünüyor ve iyi ki farklı düşünen veya farklı yaşayan insanların yakasına yapışmamışız diyorum. Allah bizi sıyanet buyurmuş, himaye etmiş. Yoksa bunun faturasının altından kalkamazdık.

Gerçi günümüzde hâlâ bu konularda müstakim duygu düşünceyi

elde edip edemediğimiz sorgulanabilir. Acaba ayrımcılık kokan fikirlerden bütünüyle kurtulabildik mi? Acaba meseleleri –cı'ya, –cu'ya bağlamadan götürebiliyor muyuz? Belli bir dönemde iman ve Kur'ân hizmetlerine sahip çıkan insanlar çok az ve zayıf olduğu için, onlara bir avans verme maksadıyla bir kısım nispet ve aidiyetlerden bahsedilmiş ve bunlara da bir kıymet atfedilmiş olabilir. Fakat bunlar iman esasları gibi aslî mevzular değildir. Bir insan ben "falancıyım", "filancıyım" demese ne dinden çıkar ne de Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) halkasından ayrılır. Hatta arkasından yürüdüğü zattan da kopmuş olmaz. Belki bu konularda da ciddi hatalarımız oldu. Oysa ki daha engince düşünülebilir, sinelerimizi herkese açabilirdik. Sertlikleri bir kenara bırakarak daha merhametli ve şefkatli olabilirdik. Gönüllerimizi herkese açık tutabilir ve her yere bir maya çalabilirdik. Bazısı tutmasa da bazısı da tutardı.

---

[120] Bakara sûresi, 2/275.

[121] Rûm sûresi, 30/39.

[122] Nâs sûresi, 114/161.

[123] Âl-i İmrân sûresi, 3/130.

[124] Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 3/492, 4/63, 4/341, 5/371, 376.

ÇOĞULCULUK

Çoğulculuk, küreselleşen bir dünyada en çok telaffuz edilen kavramlardan biri hâline geldi. Her ne kadar bir kavram olarak modern döneme ait olsa da, İslâm'ın hakkıyla yaşandığı ilk dönemlerde isimsiz müsemma olarak çoğulculuğun hayatın içinde yer aldığı görülür. Mü'minler, farklı hissiyat, mülâhaza ve fikirleri saygıyla karşılamış, herkese karşı hoşgörüyle davranmışlardır.

Öncelikle bilinmesi gerekir ki Allah nazarında en müstesna bir topluluk olan sahabe döneminde bile mutlak bir vahdet söz konusu olmamıştır. Onların içinde nice farklı yönelişler ve değişik fikirler vardır. Bir Hz. Ömer ile Ebû Zerr'in veya Hz. Ebû Bekir ile Bilal-i Habeşî'nin hayatlarına göz atacak olursanız, aralarında ne kadar büyük farklılıklar olduğunu görürsünüz. Oysaki onların her biri aynı menhelü'l-azbü'l-mevrûddan (tatlı su kaynağından) beslenen, aynı manevî gıdayı alan ve aynı hedefe yürüyen kimselerdir. Fakat buna rağmen yorumlarında, anlayışlarında, hayat tarzlarında ciddi farklılıklar vardır.

Aynı şekilde daha sonraki dönemlerde de Müslümanların düşünce sistemleri ve hayat tarzları Kitap, Sünnet, icma ve kıyas gibi asli deliller veya bunların tamamlayıcısı olan örf, âdet, maslahat ve istihsan gibi fer'î deliller çerçevesinde şekillenmiş olsa da farklılıklar varlığını devam ettirmiştir. Onlar, düşünce ve yaşayışlarını belirleyen aynı kaynaklara dayansalar da, karşılaştıkları problemlere çoğu zaman farklı çözümler getirmişlerdir.

Mesela aynı kaynaklara dayanmalarına, çok halisane, safiyane ve samimane içtihatlar ortaya koymalarına ve aralarında hoca-talebe ilişkisi olmasına rağmen İmam Malik ile İmam Şafiî'nin veya İmam Şafiî ile Ahmed İbn Hanbel'in içtihatları arasında ne kadar fark vardır.

Hatta her ikisi de İmam Ebû Hanife'nin rahle-i tedrisinde yetişmiş olmasına rağmen İmam Muhammed ile İmam Ebû Yusuf birbirinden çok farklı görüşler ortaya koyarlar. Çünkü her insanın hissiyatı, idraki ve yorum kabiliyeti farklıdır. Hayatlarını bütünüyle Kur'ân ve Sünnet yörüngesinde yaşayan müçtehitler arasında bile bu kadar çeşitlilik olursa, bu iş tabana indiğinde ne türlü farklılıkların meydana geleceğini varın siz tahmin edin.

Müslümanlar, farklılıkları –hadiste de bildirildiği üzere– Cenâb-ı Hakk'ın bir rahmeti görmüş, saygı ve hoşgörüyle karşılamışlardır.[125] Toplumdaki bunca farklılık onların birlik ve beraberliklerine zarar vermemiştir.

Birlikte Yaşama Tecrübesi Geliştirme

Esasen farklı kültür ortamlarında neş'et etmiş insanların kendi anlayış, irade ve düşüncelerine rağmen başkalarıyla uyum ve birlik içinde yaşamaya çalışmaları, bir ibadet gibi onlara sevap kazandırır. Çünkü insan, kendi tabiatına ters gelen her tür fiile karşı tepki duyar. Farklı anlayış ve telakkilere karşı reaksiyon göstermek ister. Bu tür olumsuz duyguları bastırmak, ciddi bir ceht ve gayrete bağlıdır ki bunun sevabı büyüktür. Allah Resûlü de (sallallâhu aleyhi ve sellem) mü'minleri toplu hâlde yaşamaya teşvik etmiş, onlara, cemaatten (topluluktan) ayrılmamalarını tavsiye etmiştir.

Her türden farklılıklara rağmen insanların aynı toplumun fertleri olarak kendi aralarında birlik tesis edebilmeleri ve uyum içinde yaşayabilmeleri, herkesi kendi konumunda kabul etmeye ve farklılıklara müsamahayla bakmaya bağlıdır. Böyle bir çoğulculuk anlayışı Allah'ın rahmetinin bir eseridir. Onun zıddı, insanların baskı ve zorbalıkla yönetildiği, herkese belirli bir yaşam şeklinin dayatıldığı tiranlıktır, despotizmdir. Bunun da temel hak ve özgürlükleri tehdit edeceğinde, kabiliyetleri körelteceğinde, toplumu körkütük hâle getireceğinde ve dünyadan tecrit edeceğinde şüphe yoktur.

Müslümanlar globalleşen bir dünyada, dar bir kutu içerisine hapsolmak, dünyaya yabancılaşmak ve çağdışı kalmak istemiyorlarsa, farklı kültür ve milletlerle etkileşime geçmek ve dünyaya açılmak zorundadırlar. Bir taraftan, muhatap oldukları insanları sahip oldukları değerler manzumesiyle tanıştırırken, diğer yandan da farklı kültür ve medeniyet havzalarından istifade

etmelidirler.

Bu böyledir ama aynı dine inanan, aynı kıbleye yönelen, aynı kültür ortamında neş'et eden fertler arasında dahi –bir realite olarak– ciddi ihtilaf ve farklılıklar ortaya çıkabiliyorsa, farklı din, dil, ırk ve kültürlere sahip insanlar bir araya geldiğinde söz konusu ihtilafların daha da çoğalması kuvvetle muhtemeldir. İşte burada Müslümanların, öncelikle, bir köy hâline gelen dünyada birlikte yaşama kültürüne sahip olmanın kaçınılmaz olduğunun farkına varmaları, sonrasında da farklı din ve kültürlere mensup insanlarla, birlikte yaşama tecrübesi geliştirmeleri gerekir. Bunun için de insanlık ortak paydasında buluşma, asgari müştereklerde bir araya gelebilme, farklı birleştirici noktalar bulma, herkesi kendi konumunda kabul etme gibi esaslar oldukça önemlidir.

Çok farklı duygu ve düşüncelere sahip insanların iç içe yaşamaya başladığı günümüz dünyasında, bazı Müslümanlar, çoğulculuğun, dinî değerlerde bir kısım aşınmalara ve tavizlere sebebiyet verebileceğinden endişe ediyor ve bu konuda nasıl bir tavır alınması gerektiğini kestiremiyor. Hatta bazıları, "ötekine" karşı düşmanca duygular içine girebiliyor, radikal tavırlar alabiliyor. Öncelikle şu hususun anlaşılması gerekir ki Müslümanlar, farklı din ve kültürlere mensup insanlara ilan-ı harp ederek hiçbir yere varamazlar. Bilakis yapılması gereken, Cenâb-ı Hakk'ın insana insan olarak atfettiği değer açısından başkalarıyla münasebet içinde olmadır.

Farklılıkları Zenginlik Vesilesi Görebilme

Farklılıkların bir realite olduğunu kabul etmek ve buna göre bir toplum yapısı oluşturmak, bir kısım eylem ve düşüncelere karşı itiraz kayıtları koymamıza, muhalefet şerhleri düşmemize engel değildir. Farklı dünya görüşlerine sahip insanlarla aynı ortamları paylaşmamız ve hatta onlarla birlikte oturup kalkmamız, onların bütün düşüncelerini kabul etmemiz ve onaylamamız anlamına gelmez. Aynı durum, onlar için de geçerlidir. Onlar da bizim bir kısım fikirlerimize muhalefet şerhi koyacaklardır. Önemli olan bu farklılıkların çatışmaya sebep olmamasıdır. Hatta toplumsal ahengi ve birliği sağlama adına mümkün mertebe farklılıkların geri plâna itilerek, ortak noktaların öne çıkarılması gerekir.

Öncelikle insana sırf insan olduğu için saygı duymamız ve

farklılıkları bir vakıa olarak kabul etmemiz, sonrasında da realist ve rasyonelce davranarak küreselleşmenin hakkını vermemiz; kendi değerlerimizden fedakârlıkta bulunmayı, taviz vermeyi ve aşınmaya maruz kalmayı gerektirmemelidir. Biz ne ölçüde Müslümansak bunu hiç tereddüt etmeden her yerde yaşayabilmeliyiz. Ne dinî değerlerimizden ne İslâm telakkimizden ne de ihsan şuurumuzdan taviz vermeliyiz. Fakat bunları kimseye de dayatmamalıyız. Önemli olan, insanların, farklılıklarını koruyarak ve hatta bunları bir zenginlik vesilesi görerek bir arada yaşamayı öğrenmeleridir.

Dayatma ve zorlama olmadıktan sonra insanların inandıkları değerleri milimi milimine yaşama konusunda çok hassas ve ciddi davranmaları, saygıyla ve hatta takdirle karşılanması gereken bir husustur. Mesela farklı din mensuplarıyla bir toplantı hâlindeyken, şayet vakit girmişse, hiç tereddüt etmeden oradaki insanlardan müsaade istemeli ve namazımızı kılmalıyız. Ben şimdiye kadar dinimize ait ibadetlerin birlikte olduğumuz insanları rahatsız ettiğine hiç şahit olmadım. Ne zaman onlara, "Müsaade ederseniz namaz kılacağız." desek bunu saygıyla karşıladılar. İnsanların dinlerini yaşama konusunda rahat olmaları, açık ve şeffaf davranmaları ilişkileri zedelemeyecek, bilakis karşılıklı güveni pekiştirecektir. Yeter ki toplum fertleri arasında katılık, sertlik ve taassup gibi hastalıklar bulunmasın, başkalarını reaksiyona sevk edecek bir kısım aşırılıklar sergilenmesin.

Kötülüklerle Mücadelede Mü'mince Tavır

Bazıları çoğulculuğu, her türlü aşırılığın, sapkınlığın ve ahlâksızlığın kabul edilmesi olarak gördüğünden buna karşı çıkıyor. Gerçekten de bazı kimseler serazat yaşamayı ve her tür ahlâksızlığı hakkı olarak görebilir, demokrasi ve özgürlüğün bir gereği sayabilir. Bir mü'minin doğru bulduğu ve onayladığı fiil ve davranışlar bellidir. Fakat bizim bir şeyi yanlış bulmamız ve kabul etmememiz, –kendi hukukumuza, başkalarının hukukuna ve kamunun haklarına dokunmadığı sürece– söz konusu davranışları yapanlara karşı ilan-ı harp etmemizi gerektirmez. Nitekim Peygamber Efendimiz, hem Mekkeli müşriklerle hem de Medineli münafık ve Yahudilerle uzun süre bir arada yaşamış olmasına rağmen bunun örneğini vermiştir.

Peki, yanlış bulduğumuz tavır ve davranışlarla hiç meşgul olmayacak, kötülükleri önlemeye çalışmayacak mıyız?

Biz bunları söylerken, kötülükler karşısında bütünüyle sessiz kalınması ve hiçbir şey yapılmaması gerektiğini kastetmiyoruz. Elbette mü'minler öncelikle güzel örnek olmalı, sonrasında da imkân ve fırsatların elvermesi ölçüsünde doğru bildikleri hakikatleri ifade etmelidirler. Her zaman usûlüne uygun bir tarzda, insanların hissiyatlarını hesaba katarak, reaksiyona sebep olmayacak tarzda, yapılması gerekli olan şeyleri teşvik, yapılmaması gerekli olanlara karşı da başkalarını uyarma, mü'minin temel vazifeleri cümlesindendir. Burada ifade etmek istediğimiz asıl husus, birilerinin demokrasi ve hürriyetin gereği olarak gördükleri hayat tarzları karşısında, toplumsal ahengi bozacak ve fitnelere sebep olacak tarzda düşmanca tavırlar ortaya koymamadır. Yoksa olumsuzlukların üzerine sert bir şekilde gidilecek olursa, ileride ıslah ve tamir adına yapılabilecek güzel işlerin de şimdiden önü kesilmiş olur.

Günümüzde özellikle Batı dünyasında Müslümanlara karşı ciddi bir antipatinin bulunduğu inkâr edilemez. Buna karşılık bazı Müslümanlar arasında da Batı düşmanlığı söz konusu. Bunlar, birlikte yaşama kültürüne zarar veren anlayışlar. Fakat burada Müslümanların başkalarını suçlamadan önce kendi nefislerini sorgulamaları gerekir. Çünkü bunun öncelikli sebebi, bizim zamanında onlara ulaşamamamız ve kendimizi doğru anlatamamamızdır. Bu ihmalimiz günümüzde büyük sorunların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Şayet bizler bir avuç havari gibi hızlı bir şekilde dünyanın dört bir yanına dağılıp İslâm'ı hakkıyla temsil edebilseydik, günümüzde bu ölçüde olumsuzlukla karşılaşmayacaktık. İnsanlar İslâm hakkında daha farklı düşünecek, en azından Müslümanları daha doğru tanıyacak ve algılayacaktı.

---

[125] Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 5/63; en-Nesâî, *es-Sünenü'l-kübrâ* 5/486; et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr* 7/63.

TEVAZU VE İHLÂS

Tevazu, insanın kalbindeki bir duygu, bir hâldir. Alçak gönüllü olmak, kendini küçük görmek demektir ve Allah katında çok kıymetlidir. Bu yüce sıfata sahip kimseye de mütevazı denir. Tevazu çoğu zaman tavır ve davranışlara aksederse de, sadece zahire yansıyan davranışlarına bakarak bir insanın mütevazı olup olmadığına hükmedemeyiz. Mesela bazısının namazda ön safta durması onun tevazuunun dışa vurmasıdır, bazısının da arka safta durması. Önemli olan bunun hangi mülâhazayla yapıldığıdır. Burada dikkat edilmesi gereken nokta, kişinin sürekli kendisini içten içe kontrol etmesi, her zaman ihsaslarının farkında olması ve hayatını da buna göre götürmesidir. Mütevazı insan, başkalarının kendini tazim edecekleri hâllerden de kaçınır. Yaptığı bir şeyde başkalarının onu büyük bir makama koyması karşısında rahatsız olur.

Gerçi hadis-i şeriflerde mescide erken gelmenin ve imamın hemen arkasında saf tutmanın fazileti anlatılır. Objektif olan budur. Bizim ifade etmeye çalıştığımız ise meselenin tevazu ve kibre bakan yanıdır. Dolayısıyla da sübjektif mülâhazalardır. Fakat kişi bu halis mülâhazalarından ötürü de sevap kazanabilir. Mesela mescide erken geldiği hâlde, sırf o fazilete bir başka kardeşi nail olsun diye arka safta duran biri, ayrı bir civanmertlik sergilemiş ve Allah katında hora geçen bir amelde bulunmuş olur. Fakat böyle bir civanmertlikte bile kişinin sürekli aynı şeyi yapması doğru olmayabilir. Bir süre sonra kendini ifade etmeye dönüşebilir.

Mü'min, yapmış olduğu amel her ne olursa olsun, kendini ifade etme mülâhazası içine düştüğü an, hemen bu hâlden kurtulmasını bilmelidir. Hayatını fevkalâde bir tevazu, fevkalâde bir mahviyet, fevkalâde bir hacalet içinde geçirmeye kararlı olmalıdır. Fakat bunları şekle bağlamamalıdır. Zira muayyen bir şekle ve belli

davranış kalıplarına bağlı götürülen bir tevazu anlayışı, insanı hiç farkına varmadan kendini nazara verme kompleksi içine itebilir. Bu konuda insanın esnek olması ve ruh hâletine göre karar vermesi gerekir. Tavır ve davranışların zati bir değeri yoktur. Onlara değer kazandıran, insanın niyeti ve iç kararlarıdır.

Vicdanın Verdiği Hükümler

İnsanı en iyi okuyan, yine insanın kendisidir. Yani vicdan aynasıdır. Vicdan, yanıltmayan bir endaze ve mihenk taşı gibidir. Bu yüzden insan, her tür tavır ve davranışında onu ölçü almasını ve ona göre hareket etmesini bilmelidir.

Tekrar namaz örneğini verecek olursak, birisi vardır ki vicdanında, "Benim önde durmaya hiç liyakatim yok." diyor ve bu mülâhazaya bağlı olarak arka safa geçiyordur. Yani içindeki tevazu duygusu ona bunu yaptırıyor, tevazuu bu şekilde tezahür ediyordur. Arka safa geçen bir diğerinin mülâhazası ise başkalarına, "Falan şahıs ne kadar mütevazı. Camiye erken geldiği hâlde namaza arkada duruyor!" dedirtmektir. Kişi açıktan bunu düşünmese bile çok sinsi bir mülâhaza kendini hissettirmeden gelip onun zihnine yerleşebilir. Dolayısıyla da kişi, amelini kendini duyurmaya bağlamış olacağından kaybeder.

Şunun iyi bilinmesi gerekir ki insan, niyetlerinin, iç kurgularının ve iç plânlarının insanıdır. Davranışlara renk ve desen kazandıran bunlardır. Ameller bunlarla kıymet ve derinliğe ulaşır veya büsbütün kıymetini yitirir. Bir hadis-i şerifte anlatıldığı gibi insan savaş meydanında cansiperane mücadele eder. Fakat o, "Hele bir görsünler kahramanlık nasıl olurmuş!" mülâhazasının esiri olduğu için yaptığı amel Allah katında hiçbir şey ifade etmez ve bir arpa boyu bile Cennet'e yaklaşamaz; bilakis Cehennem'e yaklaşır.

Bir başkası Karun kadar zengindir ve sahip olduğu hazineleri son kuruşuna kadar infak etmiştir. Fakat "Yahu ne civanmertmişsin. İşte cömertlik dediğin böyle olur!" şeklindeki kurgular gelip zihnine kurulmuşsa, onun yaptığı ameller de beyhude gitmiş demektir. İlim sahibi olma, güzel konuşabilme, yazı yazmayı veya şiir döktürmeyi bilme gibi daha başka amelleri ve meziyetleri de bunlara kıyas edebilirsiniz. Siz başları döndüren hizmetlere imza atmış olsanız dahi, şayet yaptığınız işlerin içine azıcık kendinizi ifade etme, görünme ve bilinme mülâhazalarını karıştırıyorsanız, bunlar yaptığınız güzel

amelleri alır götürür. Bu itibarla bütün amellerde evvel ve ahir Allah rızası hedeflenmeli ve sadece O hoşnut edilmeye çalışılmalıdır.

Her hâl ve davranışını vicdanın imbiklerinden geçirmeyen, sürekli kendini yerden yere vurmayan bir kişi, Hak katında kendini yerden yere vurur. Bize düşen, en masum davranışlarımızın bile kritiğini yapabilmek, onların altında hep bir bit yeniği olup olmadığını tahkik etmektir.

İnsanlığın hayrına çok güzel işler yapabilirsiniz. Mesela gazete ve dergi çıkarabilir, televizyon kurabilir ve yaptığınız işlerde de başarılı olabilirsiniz. Fakat siz bunlarla benliğinizin davasını gütmüşseniz, yaptığınız bütün bu güzel işler ahirette yüzünüze çarpılır ve fiyaskoyla neticelenir. Zira Allah'a dayanmayan hiçbir işin başarıya ulaşması mümkün değildir. Riya ve süm'a kokan işler sizin de aleyhinizedir, dinin de aleyhinedir, milletin de aleyhinedir. Şayet temelinde ihlâs ve samimiyet bulunmayan işler muvakkaten başarılı oluyorsa, iyi bilinmesi gerekir ki o bir istidraçtır.

Yalan, Bir Lafz-ı Kâfirdir

Şayet dünyevî ve uhrevî hüsrana maruz kalmak istemiyorsak bütün amellerimizi Allah'ı görüyor ve O'nun tarafından görülüyor olma şuuruyla, yani fevkalâde bir ihlâs ve samimiyetle yerine getirmeliyiz. İhsan mülâhazasına bağlamadan ne bir söz söylemeli, ne bir kelime yazmalı, ne de bir iş yapmalıyız. En basit mimiklerimizden göz kırpmaya kadar her tavır ve davranışımızda mutlaka O'nun rızasını gözetmeliyiz. Çünkü O'na bağlanmayan bütün ameller yalandır. İstanbul'u da fethetsek, Çaldıran zaferini de kazansak, Mercidabık ve Ridaniye seferine de çıksak, yalandır. Sakın bu sözlerimden Fatih'in ve Yavuz'un yalan bir iş yaptığını düşündüğüm anlaşılmasın. Bu büyük kâmetlere katiyen yalan yakışmaz. İç dünyamızı kontrolle ilgili bir perspektif vermeye çalışıyorum.

Şunu da belirtmek gerekir ki ahir zamanda ümmet-i Muhammed'in başına musallat olacak bela şebekesinin en önemli vasfı yalandır. "Deccal" kelimesi de yalancı demektir. Hatta bu kelime Arapçada mübalağa kipinde geldiği için normal bir yalancı için kullanılmaz; söylediği yalanlara kendisi de inanacak kadar profesyonel yalancıyı ifade eder. Onun yaptıkları, iman adına, İslâm adına, ihsan şuuru adına, millete iyilik yapma adına yapılmış gibi de görünse, ihlâs ve

samimiyete dayanmadığından koca bir yalan olduğu gibi, gelecek adına verdiği sözler de yalandan ibarettir. Yalan ise Bediüzzaman'ın ifadesiyle bir lafz-ı kâfirdir; mü'mine yakışmaz.[126]

Maalesef yalan, çağımızda şeytanın en önemli oyun ve tuzaklarından biri hâline geldi. İster fiilî, ister hâlî, ister kavlî, isterse hayalî olsun, şeytan bu çağda yalan argümanını kullanmak suretiyle çoklarını aldatıyor, yoldan çıkarıyor. Hakiki mü'mine düşen, daima sıdk peşinden koşmak; yalandan, yılandan çıyandan uzak durduğu gibi uzak durmaktır.

---

[126] Bediüzzaman, *Sözler,* s.774 (Lemeât, Çekirdekler Çiçekleri).

NEYİ TERCİH EDİYORUZ?

S*oru:* *Tevbe sûresinin yirmi dördüncü âyet-i kerimesini nasıl anlamalıyız?*

Cevap: Soruda ifade edilen âyet-i kerime şu şekildedir: قُلْ اِنْ كَانَ اٰبَاؤُكُمْ وَاَبْنَاؤُكُمْ وَاِخْوَانُكُمْ وَاَزْوَاجُكُمْ وَعَشِيرَتُكُمْ وَاَمْوَالٌ اقْتَرَفْتُمُوهَا وَتِجَارَةٌ تَخْشَوْنَ كَسَادَهَا وَمَسَاكِنُ تَرْضَوْنَهَا اَحَبَّ اِلَيْكُمْ مِنَ اللّٰهِ وَرَسُولِهِ وَجِهَادٍ فِى سَبِيلِهِ فَتَرَبَّصُوا حَتّٰى يَاْتِىَ اللّٰهُ بِاَمْرِهِ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِى الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ *"De ki: Eğer ana-babalarınızı, çocuklarınızı, kardeşlerinizi, eşlerinizi, akrabalarınızı (veya mensup olduğunuz topluluğu), bin bir emek ve zahmetle kazandığınız malları, kesada uğramasından korktuğunuz ticaretinizi, ferah feza meskenlerinizi Allah'tan, Resûlünden ve Allah yolunda cihat etmekten daha çok seviyorsanız, Allah'ın buyruğunu (azabını) bekleyin. Allah, yoldan çıkmış fasıklara hidayet nasip etmez."*[127]

Cenâb-ı Hak, Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem), Kendisiyle kulları arasında bir vasıta olduğunu ifade etme sadedinde ayet-i kerimeye قُلْ *"De ki"* lafzıyla başlıyor. Bu üslup, genel itibarıyla daha sonra ifade buyrulacak mükellefiyet ve sorumlulukların önemine ve ağırlığına işaret eder. İfade buyrulan emirlerin bizatihi Allah'tan geldiğini ihsas eder. Aynı zamanda bu, bir kısım şartlanmış, önyargılı veya mütemerrit insanların, Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) hakkında yanlış mülâhazalara girmesine mâni olur; O'nun kendi hesabına konuşmadığını hatırlatır.

Daha sonra bir kısım dünyalık şeylerin Allah ve Resûlü'nün sevgisinin veya O'nun yolunda mücahede etmenin önüne geçmesi durumunda maruz kalınabilecek acı akıbete dikkat çekilir. Âyet, Allah'ı unutturacak ölçüde dünyanın cazibedar güzelliklerine bağlanan kimselere "Bekleyin!" der. Neyi bekleyecekler? Allah'ın

emrini. Bundan kastedilen mânâ, gelecek olan ceza ve azap, belâ ve musibetlerdir. Çünkü bu tür insanlar yanlış bir tercihte bulunmuş ya da neye öncelik hakkının verileceğini kestirememişlerdir.

Âyetin sonunda ise Allah'ın fasıkları sevmeyeceği ifade edilir. Demek ki âyette sayılanlara duyulan alâka Allah sevgisinin önüne geçtiği takdirde insanı yoldan çıkarıp fasık hâline getirebilir.

Ne demektir fasık? Allah'ın, Müslümanlık adına belirlediği çerçevenin dışına çıkan, yani dinin emir ve yasaklarına riayet etmeyen insan demektir. İslâm'da; itikada, amele, ahlâka, duygu ve düşünceye, Allah'la irtibata, kalbî ve ruhî hayata ait bir çerçeve belirlenmiştir. Âyetten anlaşıldığına göre bu çerçeveye uymanın öncelikli şartı, Allah ve Peygamber sevgisinin, Allah yolunda mücadele ve mücahede etme aşkının her şeyin önünde tutulmasıdır. Şayet insan bu konuda yanlış bir tercihte bulunursa "fısk" damgası yiyebilir.

Dengeli ve Yerinde Sevgi

Aslında âyette sayılanların her birisi insan açısından çok önemlidir. Elbette bir insan ana-babasını sevmeli ve onlara karşı saygıda kusur etmemelidir. Çocuklarını bağrına basmalı ve onların terbiyeleri ile meşgul olmalıdır. Kardeşlerine karşı muhabbet beslemeli ve her an onlara yardım etmeye hazır olmalıdır. Eşini sevmeli, akrabalarına karşı alâka duymalıdır; bunlar matlup şeylerdir.

Evet, insan bunların üzerine titremeli, sürekli onlara karşı iyilik ve ihsanla muamele etmelidir. Nitekim birçok âyet ve hadiste, insanın yakınlarına karşı göstermesi gereken ilgi, alâka ve yerine getirmesi gereken görev ve sorumluluklar üzerinde durulur. İnsan ne anne babasına ne çoluk çocuğuna ne de yakınlarına ve akrabalarına karşı alâkasız kalamaz. Aksi takdirde yapması gerekli olan vazifelerde kusur ettiğinden dolayı Allah'a hesap verir.

Aynı şekilde insanın çalışması, kazanması, ticaretle iştigal etmesi, para kazanması da kötü şeyler değildir. Elbette insan, bir işe başlamadan evvel iyi bir fizibilite çalışması yaparak, sebeplere riayet ederek, makul ve realist adımlar atarak kazanç elde etmeye, muhtemel zararlardan korunmaya çalışacaktır. Allah ve Peygamber sevgisinin önüne geçmedikleri, insanı i'lâ-i kelimetullah yolundan alıkoymadıkları sürece bunlarda bir mahzur yoktur, bilakis yerine ve

derecesine göre mü'minin vazifeleri cümlesindendir. Âyette kötülenen, insanın sadece bunlara im'ân-ı nazar etmesi, sürekli bunlarla oturup kalkması ve bunları, ehemmiyet sıralamasında en başta gelen hususların önüne geçirmesidir.

Bu iki şeyi birbirine karıştırmamak gerektir. Yani insanın bazı dünyevî alâkaları vardır, bunlarla irtibatında mutlak bir sakınca yoktur, bilakis insan tabiatının bir gereğidir. Yine onun dünyaya bakan bir kısım mükellefiyetleri vardır ve bunları ihmal etmesi düşünülemez. Ancak dünya onunla Allah arasına girmemeli, Allah'ın en çok kıymet atfettiği şeylerin önüne geçmemelidir. Bu konuda hakem olacak bir şey varsa o da insanın vicdanıdır.

Bazen sahip olduğu evlâtlar, mal ve servetler, oturduğu yalı ve saraylar insanı büyüleyebilir, dünyalık zevkler karşısında asla unutmaması gerekli olan şeyleri ona unutturabilir. Sahip olduğu mal ve evlâtlar onu Allah yolunda yapılacak hizmetlerden alıkoyabilir. Nitekim dallardan sarkan salkım salkım meyveler, insanı ferahlatan gölgelikler, yaz sıcağında insanın en çok aradığı soğuk sular, sahabeden o büyük insan Kâb İbn Mâlik'i bile Tebük seferinden geri bırakmıştı da ancak samimi tevbesi ve doğruluğuyla helâk olmaktan kurtulmuştu.

Evet –Allah muhafaza buyursun– bazen bağ ve bahçeler, keyif yapmaya müsait meskenler, elde edilen kazançlar insana Allah'ı ve Resûlü'nü unutturabilir. Gelip onların sevgisinin yerine oturabilir. İnsanı, Allah yolunda çalışıp çabalamaktan alıkoyabilir. İşte bu durumda insan bela ve musibetlere açık hâle gelir. Bu kötü akıbetten kurtulma adına âyet-i kerime, mü'minlere, Allah ve Peygamber sevgisinin ve Nam-ı Celil-i İlâhî ve ruh-u revan-ı Muhammedînin dünyanın dört bir yanında şehbal açması istikametinde duyulan şevk ve arzunun diğer bütün sevgilere ağır basması gerektiğini hatırlatıyor.

Şayet mü'min, Allah'ı ve Resûlünü herkesten ve her şeyden daha fazla seviyor, sürekli i'lâ-i kelimetullah aşkıyla oturup kalkıyor ve bunları birinci plâna koyuyorsa, diğerleri ile alâkasının ona zararı olmaz. Fakat bunlar birinci plânda değilse insan yanlış tercihlerde bulunuyor demektir ve –hafizanallah– tercihinin bedelini ödemek zorunda kalır.

Bir Kalbde İki Sevgi Olmaz

İbrahim Ethem Hazretleri'yle ilgili menkıbede anlatıldığı gibi bir kalbde iki sevgi olmaz. Mü'min, evvelen ve bizzat kimi seveceğini kime alâka duyacağını, kime yürekten bağlanacağını doğru tayin etmelidir. İşte âyet-i kerime bize bunu gösterir. Hiçbir sevginin Allah ve Peygamber sevgisinin önüne geçmemesi gerektiğini ders verir. Her ne kadar insan, tabiatı gereği fani ve zail bir kısım varlıklara karşı alâka duysa da, bu ikinci derecede bir sevgi olmalıdır. Katiyen evlâd u ıyal veya mal u menal sevgisi Allah sevgisinin yerini almamalıdır. Aksi takdirde kötü akıbetten korkulur.

Nitekim Hz. Pîr, birinci dünya savaşıyla ilgili kendisine yöneltilen, "Musibet, cinayetin neticesi, mükâfatın mukaddimesidir. Hangi fiilinizle kadere fetva verdirdiniz ki, şu musibetle hükmetti?" sorusuna, Müslümanların erkân-ı İslâmiyedeki kusurları açısından cevap vermiştir: "Yirmi dört saatten yalnız bir saati, beş vakit namaz için Hâlık Teâlâ bizden istedi. Tembellik ettik; beş sene yirmi dört saat talim, meşakkat, tahrik ile bir nevi namaz kıldırdı. Hem senede yalnız bir ay oruç için nefsimizden istedi. Nefsimize acıdık; keffâreten beş sene oruç tutturdu. Ondan, kırktan yalnız biri, ihsan ettiği maldan zekât istedi. Buhl ettik, zulmettik; O da bizden müterâkim zekâtı aldı."[128]

Bediüzzaman'ın bu açıklamaları zaviyesinden meseleye bakacak olursak, Allah'ın, Din-i Mübin-i İslâm'ın yaşanmasında kusur gösterilmesini farklı şekillerde cezalandırdığını görürüz. Âyette yer alan "O hâlde Allah'ın emrini bekleyin." beyanıyla anlatılmak istenen mânâ da budur.

Hatta Müslümanların hâlihazırda maruz kaldıkları sıkıntı ve zorluklara da bu açıdan bakılabilir. Dışarıda suçlu aramaya gerek yok. Bizi çepeçevre kuşatan, vesayeti altına alan ve yapmak istediğimiz şeyleri istediğimiz gibi yapma imkânından bizi mahrum bırakan zalim ve mütecavizlere sövüp saymakla müteselli olmak yerine, öncelikle dönüp kendimizle yüzleşmeliyiz. "Acaba ne yaptık ki bunlar başımıza geldi?" demeliyiz. Şayet Müslümanlar âyette sayılan hususları Rablerine, Peygamberlerine ve Allah'ın dininin ilâ edilmesine tercih etmişlerse, Allah da onları farklı şekillerde cezalandıracaktır. Bu açıdan Hz. Pîr'in yaptığı gibi öncelikle eksik ve kusurlarımızı görmeli ve bunların telafisine bakmalıyız.

Maalesef günümüzde Allah düşünülmesi gerektiği ölçüde düşünülmüyor. İnsanlığın İftihar Tablosu (sallallâhu aleyhi ve sellem)

sevilmesi gerektiği ölçüde sevilmiyor. O'nun adını dünyanın dört bir tarafına duyurma yolunda gerekli ceht ve gayret gösterilmiyor. Bu ifadelerim suizan olarak görülebilir. Fakat ümmet-i Muhammed'in genel ahvaline baktığımda bende hâsıl olan kanaat budur.

Hz. Ömer Efendimiz'in, Allah Resûlü'ne karşı nasıl delice bağlı olduğunu bilmeyen yoktur. Öyle ki Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) ruhunun ufkuna yürüdüğünde kılıcını çeker ve "Kim Muhammed öldü derse kellesini alırım!" der.[129] Böyle derinden bir bağlılığı, muhabbeti vardır. Fakat bir gün Efendimiz'in karşısına çıkıp, "Ya Resûlallah seni eşimden çocuklarımdan, herkesten çok seviyorum" dediğinde, Efendimiz memnuniyet izhar etmez ve "Ya Ömer, Beni nefsinden de çok sevmedikçe imanın kemale ermiş olmaz." buyurur.[130]

Bu mülâhazayı vicdanlarınıza havale ediyorum. Vicdanınızın hassas ölçüleriyle kendinizi tartın, değerlendirin ve İslâm açısından nerede durduğunuzu tayin etmeye çalışın. Hakikaten durmanız gerekli olan yerde duruyor musunuz? Yoksa durmanız gereken çerçevenin dışına çıkarak alan ihlali yapıyor ve fiska mı giriyorsunuz? Allah, âyetin sonunda bu tür insanları hidayete erdirmeyeceğini ifade buyuruyor.

Keşke hep Allah sevgisi, Peygamber muhabbeti ve onları tüm kainata duyurma, tanıtma aşk u şevkiyle oturup kalkabilsek! Keşke sürekli kendimizi muhasebeye çekerek eksik ve kusurlarımızı gidermeye çalışsak! Keşke inandığımız değerler uğruna daha fazla neler yapabileceğimizin derdiyle dertlenebilsek! Keşke kalblere girme adına sürekli alternatif yollar araştırsak! Keşke bir araya geldiğimizde insanlığa daha faydalı olma adına stratejiler üretebilsek! Zira ahirette "keşke" dememenin yolu bunlardan geçer.

[127] Tevbe sûresi, 9/24.

[128] Bediüzzaman, *Tarihçe-i Hayat,* s.127 (İlk Hayat).

[129] Buhârî, *cenâiz* 3, *fezâilü ashâb* 5, *meğâzî* 83.

[130] Buhârî, *îmân* 9; Müslim, *îmân* 67.

EMANETTE EMİN MİYİZ?

S*oru:* *"İlk hak başka, temsil ile gelen hak başkadır. Eğer hak, kendi değerleri ölçüsünde temsil edilmiyorsa her zaman geriye alınabilir.. alınır ve hakiki temsilciler yetişeceği âna kadar da nisbî iyiliği önde olanlar arasında dolaşır durur."*[131] *ifadesi ne gibi mesajlar içermektedir?*

Cevap: Esasında bütün haklar, bir ismi de "Hak" olan Cenâb-ı Hakk'a aittir. Zatî olarak insanın hiçbir hakkı yoktur. Allah, büyüklüğünün ayrı bir tecelli dalga boyu olarak insanlara emaneten bazı haklar vermiş, onları çeşit çeşit nimetlerle donatmıştır. İnsan, hiçbir ceht ve gayret göstermeksizin bir kısım hak ve imtiyazlara sahip olarak dünyaya gelir. Bunlara "bahşedilmiş haklar" diyebilirsiniz. Çünkü bunlar insanın kendi iradesini kullanarak elde ettiği haklar değildir. İnsan olarak yaratılmadan Müslüman beldesinde hayata gözlerini açmaya, yüksek istidat ve kabiliyetlerle donatılmadan münasip bir ortamda neş'et etmeye kadar sahip olunan pek çok hak ve imtiyaza bu gözle bakılabilir.

İnsana düşen vazife, iradesinin hakkını vererek ve sahip olduğu istidat ve kabiliyetleri sonuna kadar inkişaf ettirerek Allah'ın cebr-i lütfî olarak ihsan etmiş olduğu bu haklara layık olmaya çalışmasıdır. Hiç şüphesiz bu konuda peygamberlerin her birisi bizim için önemli birer rehberdir.

Bu hakikati ifade sadedinde, Allah Teâlâ, bu hakları kullarına karşılıksız olarak vermiştir denebileceği gibi, onların hayatları boyunca ortaya koyacakları yüksek performansa binaen bunları ihsan etmiştir de denebilir. Mesela bir insanın nübüvvetle serfiraz kılınması çok büyük bir ayrıcalıktır. Allah, dilediği kulunu böyle bir nimetle şereflendirebilir. Fakat O (celle celâluhu), çocukluklarından itibaren

hayatları boyunca ortaya koyacakları ceht ve gayreti ezelî ilmiyle bildiği bazı kullarını böyle yüksek bir payeyle şereflendirmiş de denebilir.

İnsanlığın İftihar Tablosu'nun (sallallâhu aleyhi ve sellem) hayatına bakan hangi insan, başta nübüvvet olmak üzere O'nun sahip olduğu iffet, ismet ve fetanet gibi nimetleri hak etmediğini düşünebilir! Zira O, iradesini son haddine kadar kullanmak suretiyle kendisine bahşedilen ilk hakları çok verimli şekilde değerlendirmesini bilmiştir. Hayat-ı seniyyeleri boyunca öyle isabetli kararlar vermiş, öyle yerinde tercihler ortaya koymuştur ki, akl-ı selim sahibi hiçbir ferdin bunlara karşı çıkması, itiraz etmesi mümkün değildir. Beden ve cisimden ibaret olan bir insan, meleklerin yaptığı amellerin ötesinde şeyler yapmıştır.

Konumun Hakkını Verme

Hayatı süzerek yaşayan bir insan, Allah'ın doğuştan bahşetmiş olduğu hak ve nimetlerin, hayatının daha sonraki safhalarında da devam ettiğini görür. Mesela kaçımız düşünerek, taşınarak, işin felsefesini kavrayarak hizmet-i imaniye ve Kur'âniye davasına gönül vermişizdir? Çoğumuz kendisini bir anda işin içinde bulmuştur. Sanki elli kişiyle birlikte sokakta yürürken bir kapı aralanmış ve içlerinden üç beş tanesi içeriye alınmıştır. Bu yönüyle insanın, "Ben düşündüm, ben plânladım, ben ortaya koydum." demesi çok zordur. Bizden daha akıllı nice insanlar aynı caddeden gelip geçmişler fakat aralanan kapıdan içeriye girmeyi düşünmemişlerdir. Hatta bunların bir kısmı, kapının yanından geçmesine rağmen onu görmemiş, kendisini çağıran sesi dahi duymamıştır.

İşte asıl mesele de bahşedilen bütün bu hak ve nimetlerin çok önemli birer emanet olarak görülmesi ve hakkının verilmeye çalışılmasıdır. İnsan, ne sahip olduğu nimetleri görmezden gelerek küfran-ı nimete (nankörlüğe) girmeli ne de bunlar ile övünmek suretiyle gurura düşmelidir. Öncelikle nimet ve mazhariyetleri asıl sahibine yani Cenâb-ı Hakk'a vermesini bilmeli, sonrasında da bunlara lâyık olmaya çalışmalıdır.

Evet, bizler öncelikle Allah'ın lütuf ve ihsanlarının farkına varmalıyız, bunları kendimizden bilmek suretiyle gurur ve kibre kapılmamalıyız. Sonrasında da Cenâb-ı Hakk'ın bizi koymuş olduğu

yerin, makamın ve statünün hakkını vermeliyiz. Bütün tavır ve davranışlarımızı bulunduğumuz yere göre ayarlamalıyız. Eğer yüce hakikatlere karşı belli ölçüde ufkumuz açılmışsa, bunları çok önemli birer nimet olarak görmeli ve bütün muhtaç sinelere duyurabilme istikametinde koşmalıyız. Zira benlik girdabına düşmemenin yegâne çaresi, yüksek bir mefkûreye dilbeste olmaktır. Şayet batmamak ve boğulmamak istiyorsak, çok sağlam bir kulpa veya kopmayan bir urgana yapışmalıyız.

Allah'ın bize emanet olarak verdiği bütün hakları, nimetleri, ihsanları âdeta verimli bir toprağın bağrına atılmış tohum gibi değerlendirip nemalandırmaya çalışmalıyız. Sürekli "Acaba ne yapmalıyım ki elimdeki tek bir tohumdan iki tane başak, iki başaktan elli tane buğday çıksın?" demeliyiz. Kur'ân-ı Kerim'in ifade buyurduğu gibi tek bir habbeyi yetmişlere, yedi yüzlere ulaştırmanın yollarını aramalıyız.[132] Sahip olduğumuz bütün istidat ve kabiliyetlere bu mantık ve felsefe ile bakarak onları son milimine kadar değerlendirmeye gayret etmeliyiz.

Konumun hakkını verebilmenin veya durulması gerekli olan yerde durabilmenin yolu, meseleye bu mantıkla bakabilmektir. İnsan, durduğu yer ile durması gerekli olan yer arasındaki mesafeyi sık sık kontrol etmelidir. "Allah bana şu lütuflarda bulunduğuna, bana böyle güzel bir atmosferde yaşama imkânı bahşettiğine göre, acaba benden istediği şeyler nelerdir?" demeli ve sahip olduğu nimetlerin şükrünü eda etmeye bakmalıdır.

İlk bahşiş, avans ve mevhibe Allah'ın bir lütfudur. Onda bizim dahlimiz yoktur. Allah bizi getirip belli bir makama koymuştur. Fakat daha sonra ortaya koyacağımız performansla, gayret ve ciddiyetle Allah'a karşı öyle bir kulluk ortaya koymalıyız ki melekler bile şunu demeli: "Ya Rabbi, Senin bu zatı açılan kapıdan içeri almanda ne büyük hikmet varmış!"

Bu konuda sahabe-i kiram efendilerimiz bizim için çok önemli birer örnektir. Allah, onları Peygamber Efendimiz'le (sallallâhu aleyhi ve sellem) aynı çağda dünyaya getirmiş, onlara sahabe olma yollarını açmış ve onlar da bunun hakkını vermişlerdir. Cahiliyenin karanlıklarında diri diri çocuklarını toprağa gömen, kendi elleriyle yaptıkları putlara tapan, elli tür vahşet içinde bocalayan, kadınlara hak tanımayan insanlar, Kur'ân'ın bir mucizesi olarak cihanı idare edebilecek, beşerin aklını terbiye edebilecek bir kıvam

kazanmışlardır. Yani onlar, Allah'ın kendilerine bahşettiği konum ve makamın hakkını vermiş, kısa süre içerisinde insanlığa medeniyet dersi vermiş, yeryüzünü ilim, adalet, hakkaniyet ve merhametle doldurmuşlardır.

Dava İnsanlarının Özellikleri

Şayet Allah'ın ilk hak olarak vermiş olduğu lütuflar gereği gibi değerlendirilmezse, Allah bunları ehil olmayanlardan alır ve ehillere teslim eder. Zira O, Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyurur: يَآ أَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا مَنْ يَرْتَدَّ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ فَسَوْفَ يَأْتِي اللّٰهُ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ أَذِلَّةٍ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ أَعِزَّةٍ عَلَى الْكَافِرِينَ يُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ وَلَا يَخَافُونَ لَوْمَةَ لَآئِمٍ ذٰلِكَ فَضْلُ اللّٰهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَآءُ وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ *"Ey iman edenler! Sizden kim dininden dönerse bilsin ki, Allah onların yerine öyle bir topluluk getirir, Allah onları sever, onlar da Allah'ı. Onlar, mü'minlere karşı alçak gönüllü, kâfirlere karşı onurlu ve zorludurlar. Allah yolunda mücahede eder ve bu hususta hiç kimsenin ayıplamasından korkmazlar. İşte bu, Allah'ın öyle bir lütfudur ki dilediğine verir. Allah vâsi ve alîmdir (ihsanı boldur, her şeyi bilir)."*[133]

Allah, burada dininden geri dönen, yani irtidat eden veya yapması gerekli olan mükellefiyetleri gereği gibi yapmayan kimselerin yerine başka bir topluluk getireceğini ifade buyuruyor. İslâm tarihi bunun örnekleriyle doludur. Mesela Emeviler, zulmetmeye, gaddarlığa, kan dökmeye başlayınca Allah onların yerine Abbasiler'i getirmiştir. Abbasiler sarsıntı yaşamaya başlayınca Selçuklular işe vaziyet etmiştir. Haçlı ve Moğol istilalarına karşı koymak onlara kalmıştır. Onlar da bu büyük misyonu eda edemez hâle gelince, bu sefer Allah, onların yerine Osmanlılar'ı getirmiş ve onlar sayesinde İslâm dünyası dört asır huzur içinde yaşamıştır.

Demek ki bir topluluk Allah'ın istediği kıvamı ortaya koyamaz, konumunun hakkını veremez, durması gerekli olan yerde durmayarak gerisin geriye gitmeye başlarsa, Allah da bu işi onlardan alıyor, başkalarına tevdi ediyor ve davasını onlara temsil ettiriyor.

Peki, Allah'ın dinine sahip çıkacak, onu etraf-ı âlemde neşredecek insanların özellikleri neler olmalı? İlk olarak Allah'ın onları, onların da Allah'ı sevdikleri ifade ediliyor. Esasında bu sevgi karşılıklıdır. Şayet siz Allah'ı andığınız zaman burunlarınızın kemiği sızlıyorsa, Allah tarafından sevildiğinize inanabilirsiniz. Allah nezdindeki

konumunuzu öğrenmek istiyorsanız, Allah'ın sizin nezdinizdeki yer ve konumuna bakmalısınız. Allah'a karşı ne kadar alâkanız varsa, Allah'ın size karşı alâkası da o kadardır. Bu sebeple bu iki sevgi peş peşe zikrediliyor.

Âyetin devamında yeni bir inşa hareketi başlatacak, umumi bir diriliş peşinde koşacak bu topluluğun mü'minlere karşı tevazu kanatlarını yerlere kadar indirecekleri ifade ediliyor. Yani onlar kendilerini herkesten dûn görürler. Hz. Ali'nin ifadesiyle insanlar içinde sıradan ve sade bir insan gibi yaşarlar. Buna karşılık küfür sıfatlarına karşı çok aziz bir duruş ortaya koyarlar. Yani yeryüzünde herkesin insanca yaşaması, doğru düşünüp doğru karar vermesi adına küfür sıfatlarını izale etmeye çalışır, insanların küfür girdabından kurtulması adına ellerinden geleni yaparlar. Farklı bir ifadeyle, Allah'la insanlar arasındaki engelleri bertaraf ederek kalbleri yeniden Allah'la buluşturmaya çalışırlar.

Ayrıca bunlar, hak bildikleri yolda sürekli mücahede ederler. İnsanların olumsuz sıfatlardan sıyrılmalarını ve arınmalarını temin etmeye, onları Allah'a ulaştırmaya çalışırlar. Bu yolda karşılaşacakları hakaretler, ayıplamalar, iftiralar ve eziyetler karşısında da korkuya kapılmaz, paniklemez ve paranoya yaşamazlar. Âlemin uygunsuz sözleri, kaba tavırları, saldırgan davranışları onları yürümeye azmettikleri yoldan alıkoyamaz. Hiç şüphesiz bunların her biri Allah'ın birer fazlı ve ihsanıdır ki O, bunları dilediğine lütfeder.

Daimi Emanetçiler Olabilmek

Herkes meseleye rasyonelce bakarak kendisini Cenâb-ı Hak tarafından ortaya konulan bu yüce vasıflar zaviyesinden tartabilir. Hak davanın, kıvamında insanlar tarafından temsil edilip edilmediğini gözden geçirebilir. Fakat bunu yaparken kimse hakkında suizanna girmemeye dikkat edilmelidir.

Soruda zikredilen, hakiki temsilcilerin bulunmadığı zamanlarda, hakkın, nisbî iyiliği önde olanlar arasında dolaşıp duracağı konusuna gelince, günümüzde hak davasının hakiki temsilcilerinin bulunmadığını söyleyecek olursak, herkes hakkında suizanna girmiş oluruz. Fakat herkes kendisine bakarken böyle bakabilir. "Biz, olsa olsa birer emanetçiyiz. Bu işin hakiki temsilciliği bize düşmez." diyebilir. "Ben, bu bayrak yere düşmesin, değerler bütün bütün

unutulmasın, çeşit çeşit vesayetler yaşanmasın diye bu işe sahip çıkmaya çalışıyorum." şeklinde düşünebilir.

Fakat asıl önemli olan, her bir mü'minin muvakkat değil, daimi emanetçi olmaya çalışmasıdır. Bunun getirisi başka şeylerle mukayese edilemeyecek kadar büyüktür. Böyle yüksek bir hedef varken daha berisindeki şeylere dilbeste olmak dûnhimmetliktir. İnsan her zaman himmetini âli tutmalı, sürekli çıtayı yükseltmeli ve buna göre bir liyakat ortaya koymaya gayret etmelidir. Diğer yandan da sürekli, "Allah'ım, emanetini alacağın güne kadar bizi emanette emin kıl!" diye dua dua yalvarmalıdır.

---

[131] M. F. Gülen, *Ruhumuzun Heykelini Dikerken,* s. 17 (Yeryüzü Mirasçıları).
[132] Bakara sûresi, 2/261.
[133] Mâide suresi, 5/54.

İBNÜ'L-VAKT

Soru: *Zengin geçmişten istifade ederek meçhul geleceğe dair plân ve projeler yapan günümüz nesillerinin, içinde yaşadıkları zamanın şartlarına uygun adımlar atabilmeleri, yani "ibnü'l-vakt" olabilmeleri adına dikkat etmeleri gereken sorumluluklar nelerdir?*

Cevap: Özellikle sofilerin kullandığı bir tabir olan ibnü'l-vakt, sözlük anlamı itibarıyla "zamanın çocuğu" demektir. Sofiye ıstılahında ise, Kur'ân ve Sünnet'e vukufunun yanında kendi dönemini de çok iyi kavramış, tekvinî emirleri çok iyi okumuş, eşya ve hâdiseleri hallaç etmiş insanlar için kullanılır. Farklı bir ifadeyle ibnü'l-vakt, eşya ve hâdiselere bütüncül bir nazarla bakan, insan, varlık ve Allah arasındaki münasebeti çok iyi kavrayan kimse demektir.

Teşriî emirlerin yanında tekvinî emirleri de çok iyi bilmeyen, kendi döneminde yaşanan olaylardan, meydana gelen gelişmelerden habersiz olan bir kimsenin, Kur'ân'ı yaşadığı dönemin şartlarına uygun anlaması ve yorumlaması mümkün değildir. Kendi dönemini, kendi zamanında olup biten hâdiseleri iyi anlayan bir kimse, Kur'ân'ın bıraktığı açık uçları, yani içtihat ve istinbata açık alanları değerlendirerek içinde yaşadığı çağa uygun yorumlar ortaya koyabilir. Esasında ibnü'l-vakt olan kimselere düşen önemli vazifelerden biri de budur.

Biraz daha açacak olursak, ibnü'l-vakt olmaktan anlaşılan birinci mânâ, insanın, kendi çağının bilim ve teknolojisine vâkıf olmasıdır. Fizik, kimya, biyoloji, astronomi, matematik gibi pozitif bilimlerde çağının birikimini elde etmesidir. Onlarla İlâhî Kelam arasındaki mutabakatı yakalaması, özellikle onun ilmî hakikatlere bakan âyetlerini modern bilimlerin imkânlarıyla yorumlayabilmesidir.

İkinci anlamı ise, insanın içinde yaşadığı dönemin kültür ve medeniyetine muttali olması, sosyal hâdiseleri doğru okuması, farklı ideoloji ve akımları yakından tanıması, mevcut algı ve fikirler hakkında bilgi sahibi olmasıdır.

Günümüz Müslümanları ister fen bilimlerinde isterse sosyal bilimlerde olsun mutlaka çağın birikimini elde etmeli ve tutmaları gerekli olan yeri tutmalıdırlar. Aksi takdirde başkaları onları tutarak ayaklarına bir pranga, boyunlarına da bir tasma takarlar. Dolayısıyla onlar da vesayet altında yaşamak zorunda kalırlar. Bu yüzden çağın bilim ve teknolojisini kendi mefkûremiz adına çok rantabl kullanma mecburiyetindeyiz. Bu, elbette birden gerçekleşecek bir hedef değildir. Fakat günümüz dünyasını iyi okur, doğru tespitlerde bulunur, şimdiden değişik alanlarla alâkalı uzmanlar yetiştirir, laboratuvarlar kurarsak elli sene sonra mesele çok farklı bir yere varabilir.

Terör ve Şiddet Eylemleri

Kendi çağını doğru okumayı başaramayanların, çağın problemlerini çözebilmesi mümkün değildir. Bilakis onun çözüm adına ortaya koyacağı her teşebbüs daha farklı dengesizlik ve problemlere sebep olacaktır. Belki de yapmış olduğu işlerle İslâm'a hizmet edeyim derken ona en büyük zararı verecektir.

İnsanın dini, vatanı, ülkesi, nesli, geleceği adına mücadele etmesi bir esastır. Hatta düşman kapıya dayandığında gerekirse sahip olduğu bu mukaddes değerleri koruma adına düşmanla yaka paça olur ve bu uğurda malını da canını da vermekten kaçınmaz. Fakat çok güçlü ve çok tahripkâr silahların üretildiği bir dönemde siz kalkar da hak arama iddiasıyla veya bir kısım eften püften sebeplerle ona buna kafa tutar, başkalarını tahrik eder veya sınır ihlallerinde bulunursanız kendi idam fermanınızı imzalamış olursunuz.

Şiddet ve terör eylemlerine teşebbüs edenlerin, canlı bombalarla çoluk çocuk demeden masum insanların canına kıyanların, başka din mensuplarının ibadethanelerine saldırıp kutsallarına saygısızlık yapanların İslâm'ın ortaya koyduğu temel değerlerle bir alâkalarının olduğu söylenemez. Bu tür eylemler İslâm'ın ruhuyla taban tabana zıt olduğu gibi, günümüzde öne çıkan demokratik değerleri ve insanî oluşumları da baltalama demektir. Bu tür dengesizliklerin bir sebebi İslâm'ı doğru anlayamamaysa diğer bir sebebi de dünyadaki

gelişmelere bütüncül bakamamadır.

Evet, bu tür terör ve şiddet eylemlerinin ne Kur'ân'da ne de Sünnet'te yeri vardır. Bu tür densizlikler içine girenler, mektep bitirseler de, bir davaya sahip çıktıklarını iddia etseler de İslâm'dan habersiz yaşıyorlar demektir. Bunlar hem Allah Resûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) hem de O'nun sadık temsilcileri olan Hulefa-i Raşidin efendilerimizin takip ettikleri yol ve yönteme terstir. Yezid, Haccac ve Seffah gibi kimselerce pek çok zulüm ve haksızlıkların yapıldığı dönemlerde dahi hiçbir kural kaide tanımayan, kadın, çoluk çocuk ayırt etmeyen şiddet eylemlerine onay veren olmamıştır.

Aynı şekilde mesela altı asırlık Osmanlı tarihinde acaba bir kilise yakma olayı olmuş mudur? Onlar ne zaman havraları yerle bir etmişlerdir? Ne zaman diğer din mensuplarının kutsal kabul ettikleri değerlere saldırmışlardır? Fatih Sultan Mehmet'in elinde güç ve kuvvet olduğu hâlde, Ayasofya kilisesini kendi hazine-i hâssasından satın aldığı ve sonrasında camiye çevirdiği rivayet edilir. Daha sonraki dönemlerde de cemaati kalmayan bazı kiliseler camiye çevrilmiştir. Fakat biz yakılan, yıkılan bir kilise bilmiyoruz. Birçok kilisenin o günlerden günümüze ulaşması da bunun delilidir.

Başkalarının Kutsallarına Saygı

Kudüs'ün fethi esnasında Hz. Ömer'le kilise babaları arasında yaşanan şu hâdise başka din mensuplarının ibadethanelerine saygılı olma konusunda başka söze hacet bırakmaz:

Kudüs'ün fethinden sonra kilise babaları Mescid-i Aksa'nın anahtarlarını ancak halifeye teslim edeceklerini söyleyince, Hz. Ömer hizmetçisiyle birlikte onları teslim almak üzere Medine-i Münevvere'den yola çıkar. İki bineğin israf olacağını düşünerek tek bir binek alır ve buna sırayla binerler. Mescid-i Aksa'ya yaklaştıkları zaman bineğe binme sırası hizmetçiye gelir. Uzun yolculuktan dolayı Hz. Ömer'in elbiseleri de yırtık ve yamalı vaziyettedir. Kilise babaları onun bu hâlini görünce, "İşte bizim kitaplarımızda vasıflarını okuduğumuz şahıs budur." diyerek anahtarları ona teslim ederler. Namaz vakti girdiğinde Patrik, Hz. Ömer'e namazını mescidin içinde kılabileceğini söyler. Fakat o, "Şayet ben burada namaz kılarsam, benden sonra gelen Müslümanlar halife namaz kıldı diye burayı mescit yaparlar ve siz kilisenizde ibadet edemezsiniz." diyerek bu

teklifi reddeder, dışarıda bir yerde namazını eda eder.

Bu nasıl bir anlayıştır! Aradan bin dört yüz sene geçmiş olmasına rağmen bugün insanlığın böyle bir ufka sahip olduğu söylenebilir mi? İşte Müslümanlığı gerçek derinliğiyle anlayanlar, dünyayı, sosyal yapıları, toplumsal değişimleri doğru okuyanlar onlardır. Bu sayededir ki insanlığa gerçek bir huzur dönemi yaşatmışlardır.

Evet, kim hangi gerekçeyle terör ve şiddet eylemlerine tevessül ederse etsin, büyük bir yanlış içindedir. Radikal terör örgütlerinin, ne istiklal mücadelesi verme iddiaları, ne ellerinden alınan hakları geri alma düşünceleri, ne de kendilerine yapılan zulüm ve haksızlıkları cezalandırma niyetleri terör ve şiddet olaylarını meşru gösteremez. Gayrimeşru yollarla verilen bir istiklal mücadelesi, istiklali ayaklar altına alma demektir. Hakkı ikame adına yapılan kaba saba hareketlerin hakkı çiğneme olduğunda şüphe yoktur. İslâm'a, insanlığa ve evrensel değerlere aykırı bu tür hareketlerin düşmanlığa kilitli bir kısım odakların ekmeğine yağ süreceğini de unutmamak gerekir. Onların istediği de budur. Aşırı ve dengesizce tavırlar onların işini kolaylaştıracak; işgal ve müdahalelerinin önünü açacaktır.

Vahşet ve Şiddet Sarmalı

Öte yandan bir yerleri yakma yıkma, masum insanların canına kıyma, toplum düzenini alt-üst etme gibi şiddete dayalı eylemlerin gelecek nesillere kin, nefret ve intikam hisleri miras bırakacağı da göz ardı edilmemelidir. Bugünün Müslümanlarına düşen vazife, yeni yeni kavgaların fitilini ateşlemek değil, var olan kin ve nefretleri toprağa gömme ve bir daha dışarı çıkmaması için üzerine kocaman kayalar yerleştirmedir. İnsanlığı sevgi etrafında bir araya getirmenin, umumi bir sulh atmosferi oluşturmanın bundan başka çıkar yolu yoktur.

Radikalizm ve şiddete başvurmak suretiyle problemlerine çözüm arayan Müslümanlar, maalesef İslâm hakikatini doğru anlayamadıkları gibi çağlarını da doğru okuyamıyorlar. Yapmış oldukları şenaat ve denaetlerle Müslümanlık adına çok kötü bir imaj oluşturuyorlar. Var olan İslâm düşmanlığını daha da büyütüyor, Müslümanlar hakkında yaşanan paranoyaları daha da derinleştiriyor, İslâm dünyası hakkındaki negatif algıları daha da güçlendiriyorlar. Vahşet, vahşet doğuruyor, şiddet, şiddete sebep oluyor.

Kur'ân aklîliği ve siyer felsefesi ile telif edilmesi mümkün olmayan her hareketin, aleyhimize döneceğini çok iyi bilmeliyiz. Eğer ibnü'l-vakt, ibnü'z-zaman olmak istiyorsak çok dengeli ve çok sabırlı olmak, hilm ile hareket etmek zorundayız. Dengesizce tavırlarla yeni bir kısım problemlere sebebiyet verme bir yana; bugüne kadar gözü dönmüş bir kısım canilerin sebep oldukları yırtık ve gedikleri tamir etmenin de bize düşen bir sorumluluk olduğunu unutmamalıyız. Gittiğimiz her yerde, karşılaştığımız her insana Müslümanlığın şiddet dini olmadığını, hiçbir şekilde teröre prim vermediğini anlatmak zorundayız.

VEFA

Vefa, bizim yamaçların gülü, çiçeğidir. İnsanlara karşı vefa, onlardan gelen en küçük iyiliklerin dahi bir ömür boyu unutulmaması demektir. İnsan, günahlarını unutmadığı gibi, kendisine yapılan iyilikleri de unutmamalıdır. Kendi yaptığı iyiliklerin ise üzerinde durmamalı ve bunları unutmasını bilmelidir.

Allah'a Karşı Vefa

Bir de Allah'a karşı vefa vardır. Hepimiz Cenâb-ı Hakk'a karşı tepeden tırnağa vefa hissiyle dolu olma mecburiyetindeyiz. O, bizi türlü nimetlerle serfiraz kılmıştır. Bizi varlık âlemine çıkarmış, hayat lütfetmiş, insan olma ufkuna yükseltmiş, imanla şereflendirmiş, hizmet-i imaniye ve Kur'âniye ile tanıştırmış, bize, hep bu ortamın ilham ettiği mânâları duyup düşünmeyi, onlarla oturup kalkmayı nasip etmiştir. Allah'ın ihsan ettiği bütün bu lütuflar karşısında bize düşen vazife, çok ciddi bir vefa hissiyle sürekli bunları hatırda tutmak ve her hatırlayışımızda da iki büklüm olmaktır.

Peygamber Efendimiz'e Karşı Vefa

Aynı şekilde bir mü'min, İnsanlığın İftihar Tablosu'na (sallallâhu aleyhi ve sellem) karşı da vefa hissiyle meşbû olmalı, O'nu da hiç hatırından çıkarmamalıdır. Duymamız gerekli olan şeyleri O'nunla duyduk. O olmasaydı ne doğru bir Allah tasavvuruna ne haşir telakkisine ne de nübüvvet düşüncesine sahip olabilirdik. Geleceğe ümitle bakamazdık. Ahireti bir harita gibi göremezdik. Nasıl bir yolda yürüyeceğimizi bilemezdik. Gerçi bütün bunları bize öğreten Allah'tır. Fakat Allah, O'nu vesile etmiş, O'nun eliyle bizi hidayete ulaştırmıştır.

Aslında Allah Teâlâ, ibadetleri teşri kılarken onların içine koyduğu

belirli dualarla bizlere Efendiler Efendisi'ne karşı vefa hislerimizi ifade etme yolunu göstermiştir. Mesela ezan okunduktan sonra ellerimizi açıyor, Allah Resûlü'ne salât u selâm ediyor ve Allah'tan O'nun için "şefaat-i uzma" ve "Makam-ı Mahmud" talebinde bulunuyoruz. Aynı şekilde bütün namazların tahiyyatında ve O'nun nam-ı celilinin geçtiği yerde Efendimiz'e salât u selâm getiriyoruz. Böylece bir taraftan ahirette O'nun şefaatinden istifade edebilme adına önemli bir yatırım yapmış, diğer taraftan da O'na karşı vefa hislerimizi ortaya koymuş oluyoruz.

Dine Karşı Vefa

Efendimiz'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) karşı vefalı olmanın diğer bir yanı, O'nun bize emanet etmiş olduğu dine sahip çıkmaktır. Şayet O'nun getirip bize emanet ettiği dinin, yeryüzündeki dinler arası muvazenede bir ağırlığı yoksa, ümmeti olarak O'na karşı vefasız davranmışız demektir. Eğer mü'minler, İnsanlığın İftihar Tablosu'nun temsil ettiği bayrağın, başka bayrakların altında dalgalanması karşısında iki büklüm olmuyor, ızdırapla inlemiyorlarsa topyekûn O'na karşı vefasız davranıyorlar demektir.

Yine bir Müslüman, şayet hayatını, dini adına bir şey yapmadan geçiriyor, irşat dairesinin genişletilmesi istikametinde ciddi bir gayret ortaya koymuyorsa hem Efendimiz'e hem de onun bize tebliğ etmiş olduğu İslâm hakikatine karşı vefasız davranıyor demektir. Ümmetinin elinden tutup onlara kurtuluşa giden yolu gösterebilmek için Cennetleri terk edip gelen bir Nebi'nin arkasından giden mü'minlerin de, oturup kalktıkları her yerde ortam ve şartların müsaadesi ölçüsünde O'nu anlatmaları vefanın gereği değil midir?

İnsanlara Karşı Vefa

Bütün bunlar aynı zamanda bizde vefa ahlâkının yerleşmesini de sağlayacaktır. Zira Allah'a ve Resûlü'ne karşı vefalı olan bir kişinin, çevresine karşı vefasız olması mümkün değildir. İnsanlara karşı vefa hisleri gelişmeyen bir kişi, Allah ve Resûlü'ne de vefasız davranacaktır. Nitekim bir hadis-i şerifte insanlara teşekkür etmeyenin, Allah'a da şükretmeyeceği ifade edilir.[134]

Evet, önemli olan, vefayı bir ahlâk hâline getirebilmektir. Tamamen vefaya programlanan bir insanın nazarında bir bardak

çayın kırk yıl hatırı olur. O, yapılan hiçbir iyiliği unutmaz. Kendisinden iyilik gördüğü kişileri her gördüğünde saygısını ifade eder. Hiçbir iyilik ve güzelliği karşılıksız bırakmaz. Çünkü ahlâk hâline gelen davranışlar, süreklilik arz eder. İnsan, bunları yapmakta çok zorlanmaz, tabiatıyla karşı karşıya gelmez, zikzaklar çizmez.

Evet, güzel davranışlara ayrı bir güzellik katan ve onları derinleştiren şey, onların mütemadi olmasıdır. Yani tabiatın bir yanı hâline getirilmesidir. Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) de, خَيْرُ الْاَعْمَالِ أَدْوَمُهَا وَإِنْ قَلَّ *"Amellerin en hayırlısı, az da olsa sürekli olanıdır."*[135] buyurur. Yoksa insan bir dönem çok güzel ameller yapabilir. Fakat bunları karakter hâline getirmemişse, bir süre sonra terk eder.

Güzel huy ve alışkanlıklar edinme ve bunları sürekli hâle getirme, eğitim ve terbiyeye bağlıdır. İşin başında yani bunlar ahlâk hâline gelinceye kadar ciddi bir gayret göstermek ve iradenin hakkını vermek gerekir. Eğer anne-babalar, çocuklarının vefa ve sadakat gibi yüce ahlâkî değerlerle bezenmesini istiyorlarsa, onları yakın takibe alarak, sürekli telkinde bulunarak, tavır ve davranışlarıyla güzel bir örnek sergileyerek bu değerlerin onların fıtratında oturaklaşmasını sağlamalıdırlar. Şayet onlar, hem kendi aralarında hem de çocuklarına karşı vefalı davranır, onların en küçük iyiliklerini dahi karşılıksız bırakmaz ve onlara bu ahlâkı kazandırma meselesini ciddiyetle ele alırlarsa, arzu ettikleri kıvamda çocuklar yetiştirmeye muvaffak olurlar.

Özellikle yakın arkadaşların, aile fertlerinin veya aynı davaya gönül vermiş insanların birbirlerine karşı vefalı olmaları çok önemlidir. Vefa görmek de vefalı olmaya bağlıdır. Şayet siz, çevrenizdeki insanlara karşı yüksek bir vefa duygusu ortaya koyarsanız, onlardan da aynı muameleyi görürsünüz. Yani verdiğinizi alır, koyduğunuzu bulursunuz. Mesela evin erkeği eşine karşı öyle bir vefa ortaya koymalıdır ki, dışarıda gezerken gözü ezkaza bir harama ilişecek olsa, bunu eşine karşı işlenmiş büyük bir ihanet gibi görmeli ve hemen istiğfara yönelmelidir. Zira ailedeki huzur ve sükûnun devam etmesi, eşlerin birbirine karşı vefa hissiyle oturup kalkmalarına bağlıdır.

Gönül Verilen Davaya Karşı Vefa

Dünyanın dört bir tarafına yayılmış bir hareketin kıvamını

koruyabilmesi de vefa dinamiğine bağlıdır. Şayet çok farklı kültürlerle yetişmiş insanlar içinde hizmet eden adanmışlar, herhangi bir deformasyona maruz kalmadan, renk atmadan ve başkalaşmadan mevcudiyetlerini devam ettirmek istiyorlarsa, gönül verdikleri dava düşüncesine, hizmete ve birlikte yol yürüdükleri dostlarına karşı çok vefalı olmak zorundadırlar. Hepsinden önemlisi, irşat ve tebliğ meselesine sadık kalmalı ve kendilerini dünyaya salmamalıdırlar. "Biraz da başımızın çaresine bakalım!" dememelidirler. Muhabbet fedaileri, Kur'ân dellalları ve Allah şahitleri olduklarını hatırdan çıkarmamalıdırlar. Sahabenin yaklaşımıyla, kendi elleriyle kendilerini tehlikeye atmamalıdırlar. Allah muhafaza, azıcık ellerini gevşetirlerse kayıp gidebilirler.

Allah huzurunda "vefasız" muamelesi görmek istemeyen, başta Rabbine ve Peygamberine, sonra da çevresine karşı fevkalâde vefalı davranmalıdır. Ne aile fertleri ne dostları ne de dava arkadaşları ondan bir vefasızlık görmemelidir. Hiç şüphesiz bu da –daha önce de belirttiğimiz üzere– vefayı tabiatın bir gereği hâline getirmeye, sürekli vefa soluklamaya, hep vefayla oturup kalkmaya bağlıdır. Vefa duygusunun oturmadığı aile fertlerini bir arada tutmak mümkün olmadığı gibi, bir mefkûre etrafında bir araya gelen insanların verimli bir şekilde hizmet edebilmeleri de mümkün değildir. Eğer bunların vefa ve sadakat duyguları yoksa yolun bir yerinde farklı beklenti ve mülâhazalarla ayrılıp gider ve sizi yüz üstü bırakırlar. Her bir ferdin ayrılması, size muhalif olan kimseleri sevindirirken, sizde ayrı bir sarsıntı ve inkisar hâsıl eder.

Bugüne kadar elde edilmiş önemli kazanımları bir vefasızlığa kurban etmemeli. Allah, kullarına karşı çok vefalı olduğunu ifade ediyor. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) kendisine karşı her tür kötülüğü yapmaktan geri durmayan Mekke müşriklerine karşı dahi vefalı davranıyor, Mekke fethinde onların tamamını affediyor. Sahabe-i kiram, hem İnsanlığın İftihar Tablosu'na hem de O'ndan emanet aldıkları değerlere karşı olağanüstü bir vefa hissiyle yaklaşıyor, canları pahasına onlara sahip çıkıyorlar. Daha sonra gelen peygamber yolunun yolcuları da hep aynı vefa hissiyle oturup kalkıyorlar.

Bu vefalıların yolundan gidenler, hiç kimseye karşı vefasız davranmamalı; bayrağı kendilerine teslim edebilme adına soluk soluğa koşmuş, ter dökmüş, kapı kapı kovulmuş, itilmiş, hakaret

görmüş büyük insanların vefalarını karşılıksız bırakmamalıdırlar. Hep kazanma yolunda olmalıdırlar. Özellikle kendilerine bu çığırı açan, dünyanın dört bir yanına açılma mevzuunda imkân hazırlayan, arka çıkan, maddî-mânevî desteğini esirgemeyen insanları unutmamalı, onları baş tacı yapmasını bilmelidirler. Kimseye;

"Vefa umarken candan,
Doldu gözüm hicrandan,
Kaldım yaya dermandan,
Hizlanla mı bitsin bu an?" dedirtmemelidirler.

Vefasızlığa karşı dahi vefayla mukabele etmesini bilmeli, vefasızlara vefanın ne demek olduğunu öğretmelidirler. Elli defa vefasızlık görseler dahi, vefa ile mukabelede bulunmayı ihmal etmemelidirler.

Vefa Abidesi Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) yolu budur. O İnsan-ı Kâmil'in yolunda ne kadar mesafe alabilirsek, nereye varabilirsek kârdır.

Biz vefada kusur etmezsek, Allah da bize karşı vefayla muamele edecek ve bizi yalnızlığa terk etmeyecektir.

[134] Tirmizî, *birr* 35; Ebû Dâvûd, *edeb* 11.
[135] Buhârî, *rikak* 18; Müslim, *salâtü'l-müsâfirîn* 216-218, *salâtü'l-münâfikîn* 78.

LİKAULLAH İŞTİYAKI

S*oru:* مَنْ أَحَبَّ لِقَاءَ اللهِ أَحَبَّ اللهُ لِقَاءَهُ وَمَنْ كَرِهَ لِقَاءَ اللهِ كَرِهَ اللهُ لِقَاءَهُ *"Her kim Allah'a kavuşmayı arzu ederse, Allah da ona kavuşmayı diler. Her kim de O'na kavuşmaktan hoşlanmazsa, Allah da ona kavuşmaktan hoşlanmaz."*[136] *hadisinde geçen likaullah iştiyakı nasıl anlaşılmalıdır?*

Cevap: Bu hadis-i şerif lazımî mânâsıyla bizlere ölümün yüzünün göründüğü gibi soğuk olmadığını, onun sadece bir çukura yuvarlanma olarak görülemeyeceğini, insanı ölümden sonra bir yokluk ve hiçliğin beklemediğini ifade ediyor. Bilakis ölüm, Cenâb-ı Hak'la mülaki olmanın, O'nun maiyyetine ermenin ad ve ünvanıdır.

Esasında Hak dostları dünyada da Allah'a kavuşmaktan ve O'nun maiyyetine ermekten bahsederler. Böyle bir maiyyete ermek için kendi meşrep ve mezaklarına göre farklı yol ve yöntemler ortaya koyarlar. Ciddi bir ceht ve gayret göstererek bütün bütün masivadan kat-ı alâka eden ve yüzünü Allah'a dönen bir kişinin fenafillah, bekabillah ve maallah makamlarına yükselebileceğini ifade ederler. İsterseniz siz buna "maiyyete erme" diyebilirsiniz. Dualarınızda da falanın filanın dostluğunu, onun haremgâhında bulunmayı, ona yakın olmayı değil; Allah'ın dostluğunu ve O'nun haremgâh-ı sübhanîsinde yer almayı dileyebilirsiniz.

Ne var ki likanın mahiyet-i nefsü'l-emriyesine uygun vuku bulması, maiyyet arzusunun kendi hakikatine uygun olarak gerçekleşmesi ahirete ait işlerdir. Bunlar, gözlerin görmesinin ve kulakların duymasının ötesinde olan, tasavvurları aşkın şekilde tecelli edecek olan hakikatlerdir. Dolayısıyla bu dünyada olmaz. Kabre girip çıktıktan, hesabı verdikten, sıratı geçtikten, Cennetin Cuma

tepelerinde bulunduktan, O'nun huzuruna çıktıktan sonra O'nun likasıyla ve rü'yetiyle müşerref olunur.

Ölümün Arkasına Saklanan Güzellikler

Evet, Allah'a ulaşma ve kavuşma bir anlamda ölüme bağlı olduğu için bazıları bundan hoşlanmayabilir. Ölümün soğuk yüzü onlara itici gelebilir. Hâlbuki Mahbûb-u Hakiki'ye ulaşmak için, değil ölümden, kabirden, berzahtan; kandan irinden deryalardan geçilse, çok sarp yokuşlar tırmanılsa yine de değer. Çünkü bu, çok büyük bir mazhariyettir. Ölümden korkan veya nefret edenler, onun arkasında yatan güzelliklerden habersiz tali'sizlerdir. Zira ölümden nefret etme demek, aslında Allah'ın huzuruna çıkmayı kerih görme demektir.

Kâinattaki bütün güzellikler cilve-i cemalinin gölgesinin gölgesinin... gölgesi olan bir Zât-ı Zülcelal'e kavuşmayı arzulama, aslında mü'min olmanın bir gereğidir. Hz. Bediüzzaman, bırakalım Allah'a mülâki olmayı, Efendimiz'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) kavuşma hakkında bile şöyle der: "Eğer 'İmam Rabbânî Ahmed-i Farukî bugün Hindistan'da hayattadır.' diye ziyaretine bir davet vuku bulsa, bütün zahmetlere ve tehlikelere katlanarak ziyaretine gideceğim. Binâenaleyh İncil'de 'Ahmed', Tevrat'ta 'Ahyed' Kur'ân'da 'Muhammed' ismiyle müsemma, iki cihanın güneşi, kabrin arka tarafında milyonlarca Farukî Ahmedler ile muhât olarak sâkindir. Onların ziyaretlerine gitmek için niye acele etmiyoruz? Geri kalmak hatadır."[137] Hepimizi yaratan, kâinatı bunca güzelliklerle donatan, varlığı müthiş bir nizam ve intizam içinde var eden Hâlıkımıza kavuşma ise bunlarla ölçülemeyecek kadar derindir. Allah'a inanan bir insanın, O'na ulaşmayı, kavuşmayı arzu etmemesi düşünülemez.

Aslında ölümün arkasına saklanan güzelliklerin farkında olan bir kimsenin ölümü kerih görmesi mümkün değildir. Ne var ki varlığı yanlış yorumlayan, her şeyi bu dünyadan ibaret gören, fizikî âlemin ötesini müşahede edemeyen, dünyayı maksud-u bizzat zannederek kendini bütünüyle onun kucağına atan bir insana ondan ayrılma da çok zor gelecektir. Bundan ötürü ölümü kerih görecektir. Çünkü o, ölümle ulaşılabilecek güzelliklerin farkında olmadığı gibi, onun, dünyada görüp tattığı güzelliklerin asıl kaynağına ulaşma gibi bir azim ve niyeti de yoktur.

Allah'a kavuşmayı kerih gören kimselerle ilgili yukarıdaki hadisten

anlıyoruz ki Allah da onların kerahetlerine kerahetle mukabelede bulunacaktır. Dolayısıyla da onları huzuruna almayacak, maiyyetiyle şereflendirmeyecek, tecellileriyle serfiraz kılmayacaktır. Biz, Allah'ın kendisine "kerahet" nispet etmesinin ne mânâya geldiğini bilemediğimiz için, meseleyi belagat ilmindeki "mukabele" kategorisine irca ediyor ve böyle bir üslubu tercih ediyoruz. Onlar, ölüm, mahşer, sırat gibi Allah'a ulaştıracak köprülerden nefret ettikleri için Allah da onların nefretlerine mukabelede bulunuyor ve aynısını onlara iade ediyor.

Severseniz, Sevilirsiniz

Öte yandan, ehl-i hakikate göre insanların kalbinde yer alan Allah sevgisi veya O'na kavuşma arzusu, aslında Allah'ın –tabir-i caizse– onlara karşı duyduğu alâkanın bir his hâlinde onların kalbine yansıması demektir. Allah bizi sevmezse biz de O'nu sevemeyiz. Allah, Kendisine yaraşır ve yakışır bir şekilde münezzeh ve mukaddes bir iştiyakla kullarına karşı iştiyak duyar. Çünkü Hz. Pîr'in dediği gibi, her sanat sahibi, sanatını sever.[138] İnsan da Allah'ın kudret, irade ve meşiet fırçasından çıkmış ve ahsen-i takvim üzere yaratılmış mükemmel bir abide olduğuna göre, Allah'ın ona karşı duyduğu Kendine mahsus bir alâkası vardır. Allah'ın kullarına karşı duyduğu alâka ve iştiyak, kullarının O'na karşı duyduğunun çok üzerindedir.

Peki, insan, kendisinin Allah nezdindeki yerini nasıl ölçebilir? Elbette içinde O'na karşı duyduğu alâkanın şiddetiyle. Yani o, Allah'a ne kadar alâka duyduğuna, O'na ulaşma adına nasıl bir aşk u iştiyak içinde yaşadığına bakmalıdır. Allah'a karşı ne kadar içten alâka duyuyoruz? Ne kadar O'na kavuşma hülyasıyla oturup kalkıyoruz? Cennet yamaçları gözümüzde ne kadar tülleniyor? Zira Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir hadislerinde şöyle buyurur: مَنْ اَحَبَّ أَنْ يَعْلَمَ مَنْزِلَتَهُ عِنْدَ اللّٰهِ فَلْيَنْظُرْ كَيْفَ مَنْزِلَةُ اللّٰهِ عِنْدَهُ *"Allah nezdinde konum ve yerinin ne olduğunu bilmeyi arzu eden kimse, kendi nezdinde (his ve düşünce dünyasında) Allah'a nasıl bir yer verdiğine baksın!"*[139]

Demek ki likaullah iştiyakı en temelde Allah'a sağlam inanmaya, O'nu sevmeye ve vicdanda O'na ulaşmış olmanın zevkini duymaya bağlı bir meseledir. Bunlar da insanın sa'y ve gayretiyle hâsıl olacak, daha doğrusu onun iradesine, azmine ve düşüncesine emanet edilmiş şeylerdir. Elbette bunlarında yanında Cenâb-ı Hak, kulunun kalbinde

bir teveccüh hâsıl edebilir. O'nun bazı temiz fıtratlara ekstradan lütufları olabilir. O, dilediğine dilediğini ihsan eder ve kimse de O'na –haşa– "Sen, falana niye şunları verdin!" diyemez. Fakat insana düşen vazife, iradesinin hakkını vermesi, iman-ı billah peşinde olması, salih amelle bunu derinleştirmesi, ihsan şuuruyla da salih amellerini derinlikler ötesi bir enginliğe ulaştırmasıdır. İnsan bu konuda iradesinin hakkını verirse, Allah da onun içinde likaullaha karşı bir aşk u iştiyak yaratacaktır.

Marifetullah Bilgisi

Likaullaha iştiyakı artıran önemli faktörlerden biri de marifetullahtır, yani Allah'ı bilme ve tanımadır. Çünkü insan bildiği şeyi sever; bilmediği şeye karşı alâkasız durur. Şöyle bir misalle meseleyi izah edebiliriz: Şayet günümüzde diğer din mensupları Efendimiz'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) karşı alâkasız duruyor veya O'nu sevmiyorlarsa bunun sebebi, onların Allah Resûlü hakkında yeterli bilgiye sahip olmamalarıdır. Eğer İnsanlığın İftihar Tablosu, layıkı veçhiyle onlara anlatılmış ve doğru tanıtılmış olsaydı, bunun yanında Müslümanlar da çirkin tavır ve davranışlarıyla hakikatlerin yüzünü kirletmeselerdi, onlarda Efendimiz'e karşı ayrı bir alâka oluşacak ve O'nu seveceklerdi. Çünkü insan, fıtratı itibarıyla kerim yaratılmıştır ve insaf sahibi bir varlıktır. Cemal ve kemale karşı bütün bütün alâkasız kalamaz. Fakat Müslümanlar olarak biz, Efendimiz'i doğru anlatamadığımızdan, O'na karşı arzu ettiğimiz alâka ve sevgiyi göremiyoruz. Şayet O'nun nasıl bir fetanete sahip olduğunu, nasıl bir ismet ve iffet abidesi olduğunu, kendini nasıl tebliğe bağladığını bütün derinlikleriyle anlatabilseydik, yeryüzünde O'nu sevmeyen, O'nun iştiyakıyla oturup kalkmayan insan kalmayacaktı.

Allah'ı hakkıyla tanıyıp bilmenin, Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) getirdiği mesaj sayesinde mümkün olacağı da unutulmamalıdır. İnsan, aklıyla bir Yaratıcı'nın varlığına ulaşabilir. Fakat O'nu sıfat ve isimleriyle bilme, Efendimiz'in sunduğu mesaja bağlıdır. Biz, Allah'ı da O'nunla tanıdık. O bize doğruyu bildirmeseydi, hakikati göstermeseydi, marifetullah adına bugün sahip olduğumuz bilgilere sahip olamazdık.

Bu yönüyle Zat-ı Ulûhiyet'i tanımak da bir yönüyle Efendimiz'i tanımaktan, O'nun nurlu atmosferine girmekten ve O'nun mesajının enginliklerine açılmaktan geçiyor. O köprüden geçmeyen Allah'ı

tanıyamaz. Tanıyamayınca sevemez. Sevmeyince zevk-i ruhaniye eremez. Eremeyince de O'na kavuşma adına bir aşk u iştiyak içerisinde olamaz. Bu açıdan bütün mü'minlere düşen öncelikli vazife, usûl ve üsluba riayet ederek ve herkesin hissiyatını göz önünde bulundurarak insanlığa Efendimiz'i ve Allah'ı tanıtmak ve sevdirmektir.

Tekvinî emirleri mütalaa etmek de marifet ufkuna ulaşma adına önemli dinamiklerden biridir. *Risale-i Nur* eserleri bu istikamette yazılmış önemli birer kaynaktır. Varlık kitabını doğru okumak, doğru analiz etmek ve doğru neticelere ulaşmak, Allah hakkındaki bilgimizi artıracaktır. Marifetullahta derinleştikçe, Allah'ı daha çok sevecek ve O'na kavuşmayı daha çok arzulayacağız. Bu açıdan tekvinî emirleri sıhhatli tahlil etme ve anatomisine muttali olma mevzuunda da kusur etmemeliyiz.

Bütün bunların yanında bir de dualarımızda sürekli iman-ı kâmil, ihlâs-ı etem, yakin-i tam, marifet-i tâmme ve likaullaha aşk u iştiyak istemeli ve bu talebimizde çok ısrarcı olmalıyız. Cüneyd-i Bağdadî, Allah'tan talep ettiği bir arzusuna altmış sene sonra nail olduğunu ifade eder. Altmış sene olmasa bile, bir altı ay samimi olarak bunları sürekli tekrar edelim, bakalım Cenâb-ı Hak bizleri ne gibi lütuflara mazhar kılacak. İnşâallah bu sözlerimizle Allah'ı imtihan etme gibi bir saygısızlık ve terbiyesizliğe düşmüyoruzdur. Fakat şunu unutmamak gerekir ki Allah'a kavuşma iştiyakının insanın içinde uyanmasının önemli sebeplerinden birisi de insanın bu konudaki niyet, talep ve ısrarıdır.

[136] Buhârî, *rikak* 41; Müslim, *zikir* 14, *cennet* 63.
[137] Bkz.: Bediüzzaman, *Mesnevî-i Nuriye,* s.117 (Habbe).
[138] Bediüzzaman, *Lem'alar,* s. 432 (On Dokuzuncu Lem'a, Üçüncü Şuâ).
[139] Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat*, 3/67; Beyhakî, *Şuabü'l-îman*, 2/65.

İNSANIN HİLAFET SORUMLULUĞU

S***oru:*** *Cenâb-ı Hakk'ın insanı yeryüzünün halifesi kılması, ona hangi sorumlulukları yüklemektedir? İnsan bu hakikati ruhunda nasıl duyabilir?*

Cevap: İnsanın, yeryüzünün halifesi kılınması hakikati şu ayete dayanmaktadır: وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلٰٓئِكَةِ إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً *"Rabbin meleklere şöyle demişti: 'Ben yeryüzüne bir halife nasbedeceğim.'"*[140] Yeryüzünde Allah'ın halifesi olması, insanın, yeryüzünde –tabiri caizse– Allah'ın vekili olması, O'nun namına varlık üzerinde tasarrufta bulunması demektir.

İnsanın bu hakikati anlaması, Cenâb-ı Hak'la münasebetiyle ilgili bir meseledir. Herkesin Allah'la münasebeti farklı farklıdır; bu konuda insanlar arasında seradan süreyyaya kadar fark vardır. Herkes manevî donanımının, iç yapısının ve eğitim seviyesinin müsaadesi ölçüsünde duyulması gerekenleri duyar, yüce hakikatlere açılır. Mesela İnsanlığın İftihar Tablosu'nun (sallallâhu aleyhi ve sellem) ulûhiyet hakikatini nasıl duyup değerlendirdiğini kestiremiyoruz. Sahabe diyor ki O, namaza durduğu zaman içinden güveç kaynaması gibi bir ses gelirdi. Kim bilir Rabbiyle irtibat açısından hangi derin mülâhazalara açılıyordu.

Aynı şekilde Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali'nin de Allah'la çok derin münasebetleri vardı. Mesela Hz. Ebû Bekir'in, evinin cumbasında namaz kılarken ortaya koyduğu tavırları, ses ve soluğu, Mekke müşriklerinin ileri gelenlerinin bile dikkatini çekiyor, onları derinden etkiliyor, birbirlerinden gizli gelip onun namazını izliyorlardı. Keza Hz. Ömer'in namazdaki hıçkırıkları arka saflardan duyuluyordu. İşte insanın hilafet hakikatini ruhunda duyması ve onun gereklerine göre bir tavır alması, Allah'la güçlü bir irtibatının

olmasına bağlıdır.

Yukarıda da dediğimiz gibi hilafet, insanın niyabeten Allah adına varlık üzerinde tasarrufta bulunabilmesi demektir. Bunun mânâsı, icraat-ı sübhaniyenin aynıyla ifa edilmesi demek değildir. Hilafet, Allah tarafından yaratılıp insanlığın emrine musahhar kılınan varlığa müdahale hakkıdır. Bunu, Cenâb-ı Hakk'ın koyduğu kıstas ve kriterler çerçevesinde belirli bir zeminde peyzaj yapmaya benzetebiliriz. Hiç şüphesiz insanın böyle bir imkânla serfiraz kılınması önemli bir payedir. Zira ne meleklerin ne de daha başka ruhani varlıkların böyle bir vazifesi yoktur. İnsan, maddî bir varlık olduğundan, tabiatın bağrında neş'et ettiğinden ve tabiatın dilini anlayacak kabiliyetlerle donatıldığından dolayı tasarruf hakkı ona verilmiştir.

İnsana düşen vazife, kâinat kitabını çok iyi okuyarak, canlı-cansız varlıklar üzerinde araştırmalar yaparak bir taraftan Allah hakkındaki marifetini artırmak, diğer yandan da insanlığın ve tüm varlığın hayır ve salahına hizmet edecek çalışmalar yapmaktır. İnsanın tasarruf yetkisinin sınırı da bununla çizilmiştir. Yani Allah'ın yarattığı şekliyle kâinatı muhafaza etmek, onun maslahatına olacak çalışmalar yapmak. Aksine, Allah'ın vaz ettiği "fıtrat"ı değiştirmek, onun yetki sınırlarını aşar. Dolayısıyla onun tasarrufları, fıtrata müdahale kapsamına girer, zarar ve ifsada sebebiyet verirse, o, kendisine verilen yetkiyi suiistimal ediyor demektir. Mesela günümüzde moleküler biyoloji, genetik mühendisliği gibi bilimler olabildiğince ilerledi. Bu alanlarda yapılan deneyler, testler, çalışmalar şayet insanlığın yararına olacak şekilde kullanılırsa; sözgelimi bir kısım hastalıkları tedavi etme, insanlığın onulmaz bazı problemlerine çözümler üretme, toplum huzurunu temin etme istikametinde yapılacak çalışmalarda dinen bir mahzur olmadığı gibi dinin bunları teşvik ettiği söylenebilir. Bu, Cenâb-ı Hakk'ın nimetlerinden istifade etme, Cenâb-ı Hakk'ın kainata koyduğu hususiyetlerin, yine kainatın maslahatına kullanılması mânâsına gelir. Hatta Kur'ân-ı Kerim'de geçen bir kısım peygamber mucizelerinden bunlara işaret ve teşvikler de bulunabilir. Fakat araştırmacılar, durmaları gerekli olan sınırda durmaz, mesela hormonlar veya genler üzerinde yapacakları yanlış müdahalelerle çevreyi bozar, insan sağlığına zarar verir, canlı bünyelerde deformasyona sebep olurlarsa meşru çerçevenin dışına çıkmış olurlar.

Şunun hatırda tutulması gerekir ki, insanın Allah'ın halifesi olması,

yani eşyaya müdahale hak ve imkânına sahip olması, büyük bir potansiyeldir. İnsanın bunu fiiliyata geçirebilmesi için bir taraftan eşya ve hâdiseleri didik didik etmesi, diğer yandan da tefekkür ve çalışmalarını natüralizm sınırlarında bırakmayarak daha ileriye götürebilmesi, maddeyi aşarak Hz. Müteal'e ulaşması gerekir.

Akıl ve duyularla elde edilen tecrübî bilgiler çok önemlidir. Fakat "ahsen-i takvim" sırrına mazhar olan insanın sınırları bundan çok ileri, çok daha şümullüdür. Ona düşen, aşılmazları aşarak Cenâb-ı Hakk'a ulaşabilmektir. Şayet o hep madde dairesinde kalıyor, kafasını laboratuvardan dışarı çıkaramıyor, deney ve gözlem yoluyla elde ettiği bilgileri aşamıyorsa, Allah'ın halifesi olduğunun şuuruna varamaz. Donanımına yerleştirilen yüksek potansiyelle ondan beklenen, bütün bu serhatleri aşarak O'na ulaşabilmektir.

Allah'a halife olduğunun şuuruna varan bir insan, baktığı her yerden kendisini Allah'a ulaştıracak menfezler açar, şehrahlar oluşturur. Allah'a götüren yolların mahlukatın nefesleri sayısınca çok olmasının anlamı da budur. Recaizade Mahmud Ekrem'in dediği gibi kâinat, büyük bir kitaptır. Hangi harfi kaldırılsa arkasından Allah çıkar. Bunu idrak eden insan, kâinatta işleyen mükemmel düzenin Allah'ın mevcudiyetine delâlet ettiğini anlar. Aklıyla Zât-ı Baht'ı bilip kavrayamasa da, O'nun esma-i hüsnası ve sıfat-ı sübhaniyesi hakkında marifetini artırır.

Hilafet ve niyabetin hususiyetlerini, bu yüksek makamın insandan ne beklediğini ve hakkının nasıl verileceğini öğrenebilme ise bir rehbere bağlıdır. Asliyet plânında o rehberler peygamberlerdir. Peygamberler içinde de Efendimiz'dir (sallallâhu aleyhi ve sellem). Hem Zât-ı Ecell ü Âlâ'nın hakkıyla tanınabilmesi hem de insandan beklenen misyon ve vazifelerin anlaşılabilmesi için yapılması gereken, bu rehberlerin eteklerine tutunarak, hayat yolculuğunu onların rehberliğinde sürdürebilmektir.

إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً *"Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım."*[141] âyetinde de ifade edildiği üzere, insanı hilafet vazifesiyle tavzif buyuran, onun bu vazifeyi yapmasını mümkün kılacak güç, kudret ve donanımı veren ve zemini onun için müsait hâle getiren Allah, insanın ne ölçüde bir performans sergileyeceğini de, bu performansın neyi hâsıl edeceğini de bilir. Ancak ilim sıfatının tabiatı, malumun vücudunu gerektirmediği için Allah'ın bilmesi, insanların

tercihlerini hür iradeleriyle yapmalarına mâni değildir. Başka bir ifadeyle Allah çoğu zaman, insanların eğilim ve tercihlerine göre neticeleri yaratır. Bu ayrı bir meseledir.

Burada asıl demek istediğim şey şudur: Şayet bizi bu yüksek donanımla dünyaya gönderip böyle yüce bir vazife ile vazifelendiren ve bu vazifeyi deruhte etmemiz adına gerekli imkânları da hazırlayan Allah ise hiçbir durumda ümitsizliğe düşmemek gerekir. Sürçtüğümüz, düştüğümüz veya işlerin istediğimiz gibi gitmediği ya da yürüdüğümüz yollarda önümüze bir kısım gailelerin çıktığı durumlarda dahi asla ümitsizliğe düşmemeliyiz. Madem bizi böyle zorlu bir yolculuğa salmıştır, elbette bunda bir murad-ı sübhanisi vardır. Şayet bizim hareketlerimizin varlık sahasına çıkmasının arkasında O varsa, hâl ne olursa olsun ye'se mahal yoktur. Fakat insanın bu konuda müstakim düşünebilmesi ve doğru tavrı belirleyebilmesi de ciddi bir talim ve terbiyeye bağlıdır. İyi yetişmemiş biri, nerede nasıl hareket edeceğini, hangi duygu ve düşüncelere sahip olması gerektiğini bilemez.

Bazen yollar yürünmez gibi görünebilir. Fakat unutmamak gerekir ki Allah'ın rahmeti her şeyi kuşatmıştır. Bir yerde sıkışsak, sıkılsak, daralsak, nefesimiz kesilse de, sonrasında Allah mutlaka nefes aldıracaktır, bundan asla ümidimizi kesmemeliyiz. Yusuf sûresinde yer alan, وَلاَ تَيْئَسُوا مِنْ رَوْحِ اللهِ *"Allah'ın rahmetinden (sizi rahatlatıp soluklandıracağından) ümit kesmeyin!"*[142] âyeti de bunu ifade eder. Diğer bir âyet-i kerimede ise şöyle buyrulur: يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلٰى أَنْفُسِهِمْ لاَ تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللهِ *"Ey kendilerine haksızlık edip ölçüyü aşan kullarım! Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin!"*[143]

Eğer biz her şeyimizle Cenâb-ı Hakk'a emanet isek asla ye'se düşmemeliyiz. Hz. Pîr'in ifadesiyle yeis, mâni-i her kemâldir.[144] Yani insanın terakkisinin önünde duran büyük bir engeldir. Âkif de ye'sin zararını şu mısralarıyla dile getirir:

"Ye's öyle bataktır ki düşersen boğulursun.
Ümmîde sarıl sımsıkı, seyret ne olursun!
Azmiyle, ümidiyle yaşar hep yaşayanlar;
Me'yûs olanın ruhunu, vicdanını bağlar."

Bu itibarladır ki Allah'a inanan, O'nun yeryüzündeki halifesi olduğunun şuurunda olan bir insan katiyen ümitsizliğe düşmemelidir.

Bütün orduları dağılıp tek başına kalsa dahi, “Benim ‘Lâ havle velâ kuvvete illâ billah’ gibi bir cephaneliğim olduktan sonra Allah’ın izniyle bütün orduları darmadağın edebilirim.” diyerek ümidini korumasını bilmelidir. Çünkü yeis bir yönüyle Allah’ın sınırsız kudret ve kuvvetini, namütenahi inayet ve riayetini görmezlikten gelme, her şeyi kendi güç ve kuvvetiyle değerlendirme demektir.

Öte yandan, Allah’ın lütfettiği nimetlere eriştiğinde ve rahatlığa erdiğinde de şımarıp küstahlaşmamalıdır. Ortaya çıkan başarı ve zaferleri kendinden bilmemelidir. Zor ve sıkıntılı zamanlarda ye’se düşme de, bolluk ve genişlik zamanlarında küstahlaşıp şımarma da Allah’ın yeryüzü halifesine yakışmayan tavırlardır.

[140] Bakara sûresi, 2/30.
[141] Bakara sûresi, 2/30.
[142] Yûsuf sûresi, 12/87.
[143] Zümer sûresi, 39/53.
[144] Bediüzzaman*, Tarihçe-i Hayat,* s.54 (İlk Hayatı).

Kaynakların Tespitinde Faydalanılan Eserler

el-Aclûnî, İsmail İbn Muhammed el-Cerrâhî (v. 1162 h.); ***Keşfü'l-hafâ ve müzîlü'l-ilbâs,*** I-II, Müessesetü'r-risâle, Beyrut, 1405 h.

Ahmed İbn Hanbel, Ebû Abdillah eş-Şeybânî (164-241 h.); ***el-Müsned,*** Çağrı Yayınları, I-VI, 2. baskı, İstanbul (1413-1992).

Âlûsî, Ebû's-Senâ, Şehâbeddin Mahmud İbn Abdillah (v. 1270 /1854); ***Rûhu'l-meânî fî tefsîri'l-Kur'âni'l-azîm ve's-seb'i'l-mesânî,*** I-XXX, Dâru ihyâi't-türâsi'l-Arabî, Beyrut, tsz.

el-Bağdâdî, el-Hatîb Ebû Bekir Ahmed İbn Sabit (v.463 h.); ***Tarîhu Bağdad ev Medinetü's-Selâm;*** I-XIV, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, tsz.

Bediüzzaman, Said Nursî; ***Emirdağ Lahikası,*** Şahdamar Yay., İstanbul, 2004.

__________, ***İşârâtü'l-İ'câz,*** Şahdamar Yayınları, İstanbul, 2004.

__________, ***Lem'alar,*** Şahdamar Yayınları, İstanbul, 2004.

__________, ***Mektubat,*** Şahdamar Yayınları, İstanbul, 2006.

__________, ***Mesnevî-i Nuriye,*** Şahdamar Yayınları, İstanbul, 2006.

__________, ***Muhâkemât,*** Sözler Neşriyat, İstanbul, 2004.

__________, ***Münazarat,*** [Sadeleştirme ve açıklama: Abdullah Aymaz], Şahdamar Yayınları, İstanbul, 2006.

__________, ***Sözler,*** Şahdamar Yayınları, İstanbul, 2005.

__________, ***Şualar,*** Şahdamar Yay., İstanbul, 2010.

__________, ***Tarihçe-i Hayat,*** Şahdamar Yay., İstanbul, 2010.

el-Beyhakî, Ahmed İbn Hüseyin (v. 458 h.); ***Şuabu'l-iman,*** I-VIII, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1410.

__________, ***es-Sünenü'l-kübrâ,*** I-X, Mektebetü dâri'l-bâz, Mekke, 1414/1994.

__________, ***ez-Zühdü'l-kebîr,*** Müessesetü'l-kütübi's-sekâfiyye, Beyrut, 1996.

el-Bezzâr, Ebû Bekr Ahmed İbn Amr İbn Abdülhâlık (215-292 h.); ***el-Müsned,*** I-IX, Müessesetü ulûmi'l-Kur'ân/Müessesetü'l-ulûmi ve'l-hikem, Beyrut/Medine, 1409

h.

Buhârî, Ebû Abdillah Muhammed İbn İsmail (v. 256 h.); ***el-Câmiu's-Sahîh,*** Çağrı Yayınları, I-VIII, 2. baskı, İstanbul (1413-1992).

Deylemî, Ebû Şücâ' Şîreveyh İbn Şehridâr İbn Şîreveyh el-Hemedânî (445-509 h.); ***Müsnedü'l-Firdevs bi me'sûri'l-hitâb,*** I-V, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, 1. baskı, *[Tahkik: Said İbn Bisyûnî Zağlûl],* Beyrut, 1986.

Ebû Dâvûd, Süleyman İbn Eş'as es-Sicistânî (202-275 h.); ***es-Sünen,*** Çağrı Yayınları, I-V, 2. baskı, İstanbul (1413-1992).

Gülen, M. F., ***Ölümsüzlük İksiri (Kırık Testi 7),*** Nil Yayınları, İstanbul 2014.

__________, ***Ruhumuzun Heykelini Dikerken,*** Nil Yayınları, İstanbul 2012.

el-Hâkim, Ebû Abdullah Muhammed İbn Abdillah en-Neysâbûrî (v. 405 h.); ***el-Müstedrek ale's-Sahîhayn,*** I-V, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1990.

İbn Abdi Rabbih, Ahmed İbn Muhammed (v. 328), ***el-Ikdü'l-ferîd,*** I-VII, Dâru ihyai turâsi'l-Arabî, Beyrut, 1999.

İbn Asâkir, Ebû'l-Kasım Sikatüddin Ali İbn Hasan İbn Hibetillâh, ***Târîhu Medineti Dımaşk,*** I-LXXX, Dâru'l-Fikr, Beyrut, 1421–2001.

İbnü'l-Esîr, Ebû'l-Hasan İzzuddin Ali İbn Muhammed Abdülkerim (v. 630/1233); ***Üsdü'l-ğâbe fi mârifeti's-sahabe,*** I-VI, Dâru'l-fikir, Beyrut, 1989.

İbn Hişâm, Abdülmelik İbn Hişâm İbn Eyyûb el-Himyerî (v. 213/828); ***es-Sîratü'n-nebeviyye,*** I-VI, *[Tahkik: Tâhâ Abdurrauf Sa'd],* Dâru'l-cîl, Beyrut, 1411.

İbn Mâce, Muhammed İbn Yezîd el-Kazvînî (207-275 h.); ***es-Sünen,*** I-II, Çağrı Yayınları, 2. baskı, İstanbul (1413-1992).

İbnü'l-Arabî, Ebû Abdillah Muhyiddin Muhammed İbn Ali (v. 638 h.), ***Muhadaratü'l-ebrâr ve müsameretü'l-ahyâr fi'l-edebiyyat ve'n-nevadiri ve'l-ahbâr,*** Matbaatü'l-Osmaniyye, İstanbul, tsz.

Kadı Iyâz, Ebû'l-Fadl (v. 544/1149); ***eş-Şifâ bi ta'rîfi hukûki'l-Mustafa,*** I-II, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut.

el-Kudâî, Muhammed b. Selâme b. Cafer (v. 454 h.); ***Müsnedü'ş-Şihâb,*** I-II, Müessesetü'r-risale, Beyrut, 1407-1986.

el-Kurtubî, Muhammed İbn Ahmed İbn Ebû Bekr İbn Ferah (v. 1273); ***el-Câmi' li ahkâmi'l-Kur'ân,*** I-XX, Dâru'ş-şa'b, Kahire, 1372 h.

Lutfi, Hâce Muhammed (1956), ***Hulasatü'l-hakayık ve mektubat-ı Hâce Muhammed Lutfi,*** Alvarlı Efe Hazretleri İlim ve Sosyal Hizmetler Vakfı; Damla Yayınevi, İstanbul, 2006.

Müslim, Ebû'l-Hüseyin el-Haccâc en-Neysâbûrî (v. 261 h.); ***el-Câmiu's-Sahîh,*** I-III, Çağrı Yayınları, 2. baskı, İstanbul (1413-1992).

en-Nesâî, Ebû Abdirrahman Ahmed İbn Şuayb (215-303 h.); ***es-Sünen,*** I-VIII, Çağrı Yayınları, 2. baskı, İstanbul (1413-1992).

__________, ***es-Sünenü'l-Kübrâ,*** I-VI, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1991.

Sa'di-i Şirazî, Ebu Abdullah Muslihuddin (v. 691/1292), ***Gülistân,*** *(Trc.: Niğdeli Hakkı, haz.: Azmi Bilgin, Mustafa Çiçekler),* Ötüken, İstanbul, 2000.

et-Taberânî, Ebû'l-Kâsım Muhammed İbn Ahmed (v. 360 h.); ***el-Mu'cemü'l-evsat,*** *[Tahkik: Hamdi İbn Abdülmecîd es-Selefî],* I-X, Dâru'l-Harameyn, Kahire, 1415 h.

__________, ***el-Mu'cemü'l-kebîr,*** *[Tahkik: Hamdi İbn Abdülmecîd es-Selefî],* I-XX, Mektebetü'l-ulûmi ve'l-hikem, Musul, 1404 h.

Tirmizî, Ebû Îsâ Muhammed İbn Îsa İbn Sevre (209-279 h.); ***el-Câmiu's-Sahih,*** I-V, Çağrı Yayınları, 2. baskı, İstanbul (1413-1992).

0285-12021211311